

J. HARTVIG JACOBSEN

FORLAGS
RETTE

GYLDENDALSKE BOGHANDEL - NORDISK FORLAG

GYLDENDAL NORSK FORLAG

ALBERT BONNIERS FÖRLAG

TIL MINDET OM

RAGNAR KNOPH

FORORD

MEDENS ophavsretten har været genstand for rig behandling indenfor nordisk retsvidenskab, har forlagsretten i høj grad været stedbarn. Der findes ingen samlet fremstilling af forlagsretten i de nordiske landes retslitteratur, skønt de spørgsmål, forlagsretten frembyder, er både interessante og af stor praktisk betydning. Grunden hertil er måske den, at der ikke i noget af de nordiske lande er givet en særlig lov om forlagsret. Her drejer det sig i overvejende grad om kontraktsret, der dog i mange henseender afviger fra almindelig kontraktsret.

Bogen søger at give en systematisk fremstilling af dansk forlagsret. Da der nu i Danmark, Finland og Norge er offentliggjort udkast til ny lov om ophavsret, hvori er medtaget nogle regler om forlagskontrakter, har jeg i supplerende afsnit taget stilling til disse forslag. Det svenske udkast er endnu ikke offentliggjort.

For tilskud til trykning af bogen bringer jeg herved Det Finneske Legat og Konsistorium ved Københavns Universitet min tak.

København i oktober 1951.

J. HARTVIG JACOBSEN

INDHOLDSFORTEGNELSE

<i>Forord</i>	7
<i>Kap. I: Ophavsretten og dens økonomiske udnyttelse</i>	13—28
1. Historisk udvikling (13). 2. Ophavsrettens begreb i nutidens teori og lovgivning (15). 3. <i>Alf Ross'</i> lære (16). 4. Stilling hertil (19). Gældende lov (21). <i>Eberstein</i> (22). 5. Ny lov (22). 6. Ophavsrettens økonomiske udnyttelse. Kontraktsret ved siden af ophavsret (27).	
<i>Kap. II: Overdragelse af ophavsret</i>	29—73
7. Overdrageligheds betydning for en rets karakteristik (29). Ophavsrettens overdragelighed (29). Dansk rets stilling (31). L. 33 og kontraktsfrihedens grundsætning (31). 8. <i>Hel overdragelse (I)</i> Sigter til det enkelte værk (32). 9. Selve ophavsretten overføres. Beskyttelsesfrist m. v. bedømmes efter ophavsmanden (32). Erhververen får påtaleretten (32). Ophavsmanden bevarer påtaleret for krænkelse af ideelle rettigheder (32). Overdragelse sker ikke blot til udøvelse (33). 10. Eneret til mangfoldiggørelse og offentliggørelse overføres (34). 11. Flere successive overdragelser af samme ret (34). 12. Erhververens videreoverdragelse og arvefald efter ham (34). 13. Overdragelsens omfang, fortolkning af retshandlen (35). »Fuld ejendomsret«, »al forfatterret« m. m., formodningen mod hel overdragelse (36). L. 33 § 9, stk. 2 princippet om overdragelsens specialitet (37). Erhververens bevisbyrde (37). 14. Fortolkningsprincip (38). 15. Genstand for overdragelsen. Fremtidige værker (38). 16. Virkningen af hel overdragelse (39). 17. Beføjelser, der anerkendes på basis af ny teknik eller ny lovgivning (40). 18. Erhververens pligt til udnyttelse af den overdragne ret (42). 19. <i>Delvis overdragelse (II)</i> . Udtrykkelig og stilltiende begrænsning (43). 20. Begrænsningen sker ved selve retshandlen (44). 21. Ophavsretlig beføjelse må overdrages. Forbudsklausuler vedr. pris, salgsmåde, udlån og udleje (45). 22. Begrænsning i hens. til ophavsrettens indhold (47). 23. Begrænsning i tid og antal (48). 24. Stedlig begrænsning (48). 25. <i>Licenskontrakter (III)</i> . (49). 26. <i>Overdragelsesretshandlen (IV)</i> må gå ud på nu at overføre ophavsretten (50). Formfri (50). Stilltiende, ved overgivelse, afsendelse og modtagelse af breve (50), deltagelse i konkurrencer (51), tjenesteforhold (52). 27. <i>De ideelle rettigheder (V)</i> . Forbud mod ændringer L. 33 § 9, stk. 3 (55). 28. Samtykke (57). 29. L. 33 § 9, stk. 4 og 5, jfr. § 27, stk. 7 og 8. Visse overdragelser (afkald) gyldige (58). Norsk åndsværkslovs § 13, stk. 4 (59). Svensk ret (61). 30. Faderskabsretten (61). 31. Respektretten (62). 32. Ny lov. Udk. 1951 § 25, stk. 1, 1. og 2. pkt. (64). § 25, stk. 2. udvidelse af ophavsretten (64), § 26, stk. 1, ændringer (66), § 27 ugyldighedsregel (66). 33. De ideelle rettigheder. Udk. 1951 § 3 (70).	

Kapitel III: Forlagskontrakten 74—82

34. Definition (74). Form (74). Retlig natur, afgrænsning (75). Licenskontrakten (77). Optionskontrakten (77). 35. Positive begrebsmomenter (78). 36. Parterne (78). Fællesværk (79). 37. Genstand for forlagsret (79). Usædelige eller ulovlige værker (80). 38. Succession i selve ophavsretten (80). 39. Inddeling (81). 40. Ny lov (81).

Kapitel IV: Ophavsmandens pligt til overdragelse af eneret til mangfoldiggørelse og offentliggørelse 83—101

41. L. 33 § 9, stk. 2, jfr. stk. 6 og N. F. § 1 (83). negotia essentialia (83). 42. Ophavsmandens hovedpligt (83). Eget forlag (84). Tilskud til udgivelse (84). Udgivelse i Kommission (84). 43. Mangfoldiggørelse og offentliggørelse (86). 44. Forlæggerens retsmidler mod ophavsmanden og andre. (86). 45. Værket må være beskyttet. Plagiat (87). Parodier (87). »Ret til melodien«, variationer, fantasier m. m. (88). Ubeskyttede værker, uegentlig forlagskontrakt (88). Editio princeps (89). 46. Flere overdragelser af samme ret (90). 47. Selvplagiat (91). 48. Billig-udgaver (93). 49. Serial rights, føljetonret (96). 50. Samlede eller udvalgte værker (97). 51. Antologier (99).

Kapitel V: Manuskriptet og dets levering. Korrekturpligten 102—114

52. Krav til værkets form og indhold. Manuskriptet (102). Fuldstændigt m. (103). Trykfærdigt m., hvilke krav kan stilles (104). Bestilte værker (106). 53. Manuskriptets levering, frister (106). Overgivelse til besiddelse ikke til ejendom (108). M. leveres ikke (109). 54. Værkets omfang. Overskridelse (110). 55. Manuskriptets undergang. Inden aflevering (111). Efter aflevering (111). 56. Ophavsmandens korrekturpligt (112). Trykkeitilladelse (113). Forlæggerens huskorektur (113). Ændringer (114).

Kapitel VI: Ophavsmandens ansvar for værket 115—125

57. Ansvar overfor kritik (115). Retstridigt indhold, inddeling (115). Forbehold om ansvarsfrihed, »trykt som manuskript« (116). 58. Benyttelse af tredjemands navn i værket (116). 59. Tredjemands billede (118). 60. Tredjemand som levende model (nøgleromaner). Selvbiografi og biografi (119). 61. Dagliglivets »faits divers« som råstof (121). 62. Strafbare handlinger realiseret i værket (122). 63. Ophavsmandens ansvar overfor forlæggeren (124).

Kapitel VII: Udgivelsespligten 126—151

64. Udgivelsespligten: mangfoldiggøre og sælge værket (126) 65. Bestilte værker (129). Pligt overfor købere (130). 66. Mangfoldiggørelsen (130). Illustrationer og udstyr (131). 67. Tidspunkt for udgivelsen (132). 68. Pligtaflevering (134). 69. Oplaget og dets størrelse (135). Overskuds- og frieksemplarer (136). 70. Trykkeriseddel (139). 71. Oplagets begreb (139). 72. Forlæggerens salgsarbejde (141). 73. Bogladeprisen (144). Forhøjelse af b. (146). Nedsættelse af b. (147). 74. Realisation (148). Kontraheringspligt (149). 75. Forlæggerens respektpligt, ophavsmandens navn (149). Ændringer (149).

Kapitel VIII: Vederlagspligten 152—164

76. Værket, ikke virksomheden honoreres (152). Beløb een gang for alle (153). 77. Honoraret er vederlag for den overdragne forlagsret (154). 78. Honorarets

størrelse, N. F. § 2, stk. 2 (156). 79. Honorarets beregning. Royalty systemet (159). 80. Opgørelsen (161). 81. Honorarets udbetaling (162). 82. Profit sharing kontrakten (163).

Kapitel IX: Udgivelse af nyt oplag 165—187

83. Kontrakten omfatter eet oplag (165). 84. 1ste og følgende oplag (166). L. 33 § 9, stk. 9 (167). N. F. § 7, stk. 2 (170). Norsk, svensk og finsk ret (171). Ret og pligt må følges ad? (174). Forskelligartede tilfælde (175). 85. Vilkår for nyt oplag (176). 86. Ophavsmandens ændringsret (176). 87. Ny lov. Ad kap. VII-IX (179).

Kapitel X: Samlerværk 188—192

88. Ophavsretten til s. (188). Klare kontrakter nødvendige (189). 89. Udgiver — forlægger (189). 90. Retsforholdet til medarbejderne (191). 91. Ny lov (191).

Kapitel XI: Overdragelse af forlagsret 193—205

92. L. 33 § 9 og § 10 (193). Hel overdragelse af ophavsretten (194). Retsforholdet ved almindelige forlagskontrakter, sondring (194). 93. Kontrakten hjemler ubegrænset overdragelighed (194). 94. Overdragelighed udelukket ved kontrakten (195). 95. Ingen bestemmelse i kontrakten (196). 96. N. F. § 15 (198). 97. Overdragelsens virkninger (201). Ophavsmand ovf. erhverver (201). Ophavsmand ovf. overdrager (202). 98. Pantsætning af forlagsret (203).

Kapitel XII: Forlagskontraktens ophør 206—229

99. Ophørsgrundene (206). 100. Ophør i henh. til kontraktens indhold, værket udsolgt (206). Udløb af tidsfrist (207). 101. Ophør ifl. overenskomst (208). Ikke ved ensidig tilkendegivelse (209). 102. Umulighed. Forlæggerens død (209). Ophavsmandens død, sindssygdom m. m. (209). Manuskriptets undergang (210). Salgets standsning de facto (210). 103. Ophør på grund af forandrede forhold, N. F. § 9 (210). 104. Forandringer på det kunstneriske, politiske eller andet område (213). Forudsætninger vedr. individuelle forhold (214). 105. Forandringer i den alm. økonomiske situation (216). 106. Ophør på grund af misligholdelse (219). 107. Fra ophavsmandens side (219). Forsinkelse med levering af værket (219). Væsentlige mangler ved værket (219). 108. Misligholdelse fra forlæggerens side. Forsinkelse med udgivelse (220). Mangelfuld mangfoldiggørelse og spredning (221). Forsinkelse med opgørelse og betaling af Honorar (222). 109. Ophør på gr. af konkurs. Ophavsmandens konkurs (222). Forlæggerens konkurs (226).

Kapitel XIII: Overdragelse af opførelsesret 230—255

110. Begrebet opførelse. L. 33 § 10, § 9 stk. 1—5 (230). Sondringer (231). I. *Sceniske værker*. 111. Opførelseskontraktens begreb. Forskel overfor teaterforlagskontrakten. (232). 112. Opførelseskontraktens parter. Lov nr. 40. 14. febr. 1935, jfr. lov nr. 174. 13. april 1938 (232). Koncession på virksomhed som mellemmand (233). Kontrakt indgået i strid med reglerne »ugyldig«? (234). Drama-ret (235). Teaterforlagskontrakten (236). Det kgl. teater, kgl. anordn. nr. 287. 12. juni 1951 (236). Teatret som institution erhverver opførelsesretten (237). Dette gælder undtagelsesvis også private teatre (237). 113. Opførelseskontraktens form og indgåelse (238). Skriftlig kontrakt (238). Indsendelse af manuskript (239). 114. Videreoverdragelse. Teaterforlagskontrakten (240).

Opførelseskontrakten. L. 33 § 10, stk. 1. (240). 115. Overdragerens pligter (241). Overdrage erhververen <i>eneret</i> (241). Andre pligter (242), særlig vedr. værkets opførelse andetsteds, urpremiere (242). Overdrage grundlag for værkets opførelse (243). Overdragerens forhold til rollebesætning, iscenesættelse, prøver (243). 116. Erhververens pligter. Opførelsespligt (244). Pligtens opfyldelse, een opførelse tilstrækkelig (245). Pligt til indstudering (245). Vederlagspligt (246). Respektpligt (247). <i>II. Musikværker.</i> 117. L. 33 § 10 (248). 118. Organisationerne. (249). 119. Koda's opgaver (251). <i>III. Oplæsning.</i> 120. L. 33 § 1 e (254). 121. Ny lov (255).	
<i>Tillæg</i>	256—259
122. Grundlaget for foranstaltning af offentlige forestillinger (256). Det kgl. teater (256). Privatteatrene (256). Kritik af bevillingssystemet (257). 123. Forholdet mellem teater og skuespillere. (257).	
<i>Kapitel XIV: Filmatiseringskontrakten</i>	260—274
124. Rettighederne (260). 125. Gruppering af kontraktsforhold. Fast tjenesteforhold mellem ophavsmand og producent (262). Ophavsmanden skriver direkte drejebog til filmsfremstilling (264). Film produceres på basis af et i forvejen foreliggende værk, roman, skuespil m. v. (264). 126. Filmatiseringskontrakten. Definition. Overdragelse af udelukkende ret (265), »hel« eller »delvis« o. (266). Hjemmelsansvar (267). 127. Bearbejdsret (267). Retten til fremstilling af en ny film i kontraktstiden, re-make (268). Synkronisering (268). 128. Videreoverdragelse (268). Pligt til fremstilling af filmen? (269). 129. Ophavsmandens ideelle rettigheder (271). 130. Ny lov (272).	
<i>Forkortelser</i>	275
<i>Litteratur</i>	276—278
<i>Sagregister</i>	279—288

Kapitel I.

Ophavsretten og dens økonomiske udnyttelse.

1. Det er stadig et i den juridiske teori omstridt spørgsmål, hvilken retsstilling der skal gives forlæggere og andre, der som mellemænd mellem ophavsmand og publikum formidler den økonomiske udnyttelse af ophavsretten¹⁾. Så meget er klart, at konstruktionen af selve ophavsretten efter nutidens opfattelse får betydning. Set historisk stiller sagen sig anderledes. Det var efter bogtrykkerkunstens opfindelse ikke ophavsmanden, der blev givet beskyttelse mod eftertryk, men den, der bekostede trykningen. Dette kunne være og var ofte ophavsmanden²⁾, men i stigende grad blev det bogtrykkere og forlæggere. Ved udgivelse af afdøde ophavsmænds værker, bibeloversættelser, bønnebøger o.l. værker, blev det bog-

¹⁾ Terminologien „ophavsret“ og „ophavsmand“, *Ophavsretten* s. 9, er nu akcepteret også af den danske kommission indenfor det fælles nordiske samarbejde for tilvejebringelse af ensartet lovgivning på området i de nordiske lande, se udk. 1951 s. 73: „Kommissionen har meget ønsket en kort og klar betegnelse på den ret, der tillægges frembringerne af litterære og kunstneriske værker Man har overvejet udtrykket „autorretten“, men har forkastet det på grund af dets fremmede tone.“ Loven foreslås benævnt „lov om ophavsret til litterære og kunstneriske værker“, hvorved „det er tilkendegivet, at der også kan tænkes ophavsret til andre frembringelser“, men man er dog, som det siges anf. sted, klar over, „at udtrykket „ophavsret“, når loven har været i kraft i nogle år, vil gå over til i almindelig sprogbrug kun at omfalte eneretten til de litterære og kunstneriske værker, men man har i og for sig intet imod en sådan udvikling“. Der er intet til hinder for kort at benævne loven: Lov om ophavsret. Af overskriften til udk. kap. V: „Andre med ophavsret beslægtede retligheder“, ses, at terminologien netop begrænses til den ret, der hidtil har været benævnt „forfatter- og kunstnerret“. Litteraturhenvisninger se *Ophavsretten* s. 317, note 2.

²⁾ Se eksempelvis Kancelliets Brevbøger 1640—41 s. 54, 283—84, 587—88 og s. 593. Sidstnævnte bevilling gives 19. oktober 1641 rådmand Christen Ostensen, „der med stor Bekostning har ladet forfærdige en Bog kaldet „Glossarium Juridico Danicum“, hvorfor han får bevilling på, at ingen i de næste 10 år må eftertrykke denne bog eller, hvis den trykkes andetsteds, indføre den her i riget til salg.

trykker eller forlægger, der drog omsorg for værkets mangfoldiggørelse og spredning. Beskyttelsen blev givet ved privilegier udstedt af fyrsten til den pågældende personlig. Man har fra først af ikke blik for ophavsmandens ret som skaber af værket.

Bag privilegiesystemet ligger samfundets interesse i at fremme bogtrykkerkunstens udbredelse og landets forsyning med bøger. Samtidig varetager det offentlige sin interesse i *censur* med indholdet af bøgerne. Hverken ophavsmandens økonomiske eller ideelle interesser nyder direkte retsbeskyttelse. Kun privilegieindehaverens interesse i at hævde værket mod eftertryk og forringelse medfører en beskyttelse gennem refleksvirkning og i kraft af aftaler mellem ophavsmand og forlægger.

For dansk rets vedkommende sker der ikke nogen principiel ændring i forholdet mellem ophavsmand og forlægger ved fr. 7. jan. 1741. Denne indfører en *generel forlæggerbeskyttelse* til afløsning af den specielle, den enkelte bogtrykker eller forlægger gennem privilegiet givne. Beskyttelsen er dog afhængig af, at forlæggeren har erhvervet sig værket *justo titulo* „såsom enten ved frievillig Gave, Donation eller ved at tilhandle sig samme, eller ved at lade først oversætte eller saaledes forbedre, at derved nogen kiendelig Bekostning er gjort“, samt at han, når det er aldeles bortsolgt, påny oplægger det. Når nogen således eller på nogen anden lovlig måde er blevet ejer af værket, skal det bestandig tilhøre ham som sit eget, og eftertryk forbydes. Faktisk medfører forordningen en beskyttelse af ophavsmanden, omend afledet¹⁾.

Frihedstiden med dens krav om anerkendelse af rettigheder, herunder den private ejendomsret, baner vej for en selvstændig beskyttelse af ophavsretten. Der sker en „byttens gårde“. Forlæggeren har ikke længere nogen selvstændig på offentlig bevilling hvilende ret, men hans ret må fremlidig støtte sig til ophavsmandens ret. Samfundet anerkender ophavsmandens ret som en eneret til at mangfoldiggøre og offentliggøre værket. Om retsudviklingen i Danmark se *Ophavsretten* s. 320 ff. og udk. 1951 s. 64 ff.

Hermed er også grundlaget for forlagsretten i moderne forstand givet. Ophavsmandens eneret til mangfoldiggørelse ved trykken og offentliggørelse af værket, „bogretten“, overdrages i et ved overdragelsen nærmere fastsat omfang forlæggeren, der på sin side forpligter sig til offentliggørelsen.

¹⁾ Se *Ophavsretten* s. 317 ff., *Eberstein* I s. 10—14.

2. Fra først af opfattes ophavsmandens ret som en ejendomsret, propriété littéraire et artistique. Synsmåden er naturlig for revolutionstidens lovgivning. Det bliver dog snart klart, at ejendomsretsteorien ikke kan forenes med de positive normer, som i det 19. århundrede gives til beskyttelse for ophavsretten. Herom og om det forsøg på en genoplivning af ejendomsretsteorien, som *Vinding Kruse* har prøvet i dansk teori, henvises til *Ophavsretten* s. 322—34, s. 150 ff. samt den diskussion, der har været ført i Norden om dette spørgsmål¹⁾. *Vinding Kruses* teori er herunder afvist af næsten alle nordiske forfattere.

Hertil kommer nu, at den nordiske kommission²⁾ der i 1939 påbegyndte sit arbejde med henblik på tilvejebringelse af ensartede ophavsretslove i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige, og som nu har afgivet betænkning til de respektive regeringer, har taget afstand såvel fra terminologien „ejendomsret“ på dette område som fra realiteten. Ang. terminologien se udk. 1951 s. 73: „Udtrykket „ejendomsretten“, som er nemt og vellydende, har man ikke benyttet, da navnlig de finske, norske og svenske delegerede har næret ængstelse for, at dets anvendelse ville give anledning til for vidtgående slutninger med hensyn til rettens indhold, selv om dette blev præciseret nærmere i de dertil bestemte paragraffer.“ Hvad angår nemhed står „ophavsret“ ikke tilbage for „ejendomsret“, og hvad angår vellyd, er det spørgsmål om smag og behag. Vigtigere er, at kommissionen (den danske) har måttet følge de finske, norske og svenske medlemmer i realiteten: normeringen af ophavsrettens indhold, se i det hele udk. 51 s. 98—99.

Ophavsretten er en eneret af blandet natur. Den skal sikre ophavsmanden en alle andre udelukkende ret til mangfoldiggørelse og

¹⁾ Se *Alf Ross* T. f. R. 1945 s. 336.

²⁾ Kommissionen trådte sammen i 1939 og bestod af 4 enkeltkommissioner fra Danmark, Finland, Norge og Sverige. Den islandske regering ønskede ikke direkte at deltage i arbejdet men anmodede om at blive orienteret om resultatet af arbejdet med henblik på at lægge dette til grund for en ny islandsk lov, se udk. 1951 s. 1—2. Fra Danmark deltog departementschef *Fr. Graae* og professor, dr. jur. *Torben Lund*, fra Finland retspræsident, dr. jur. *U. I. Castrén* og prof. jur. dr. *Bertil Sjöström*, fra Norge højesteretsdommerne *Edvin Allen* og *Sigurd Fougner* og fra Sverige retspræsident *Birger Ekeberg*, prof. jur. dr. *Gösta Eberstein* og hovrättsraad *Herman Zetterberg*. Den norske kommission har afgivet betænkning i aug. 1950, den danske i febr. 1951, hvori gengives lovudkast i dansk, finsk og norsk skikkelse. Det danske udkast er ledsaget af meget fylldige motiver udarbejdet af *Torben Lund*.

offentliggørelse af det beskyttede værk. Herved kan såvel ophavsmandens økonomiske som hans ideelle interesser tilgodeses. Den er ikke en blot personlig ret, og den er opstået og nået til retlig anerkendelse som noget andet. Historisk er den i lovgivning og retspraksis vokset frem som en stadig mere gradueret, stadig mere effektiv beskyttelse af ophavsmandens økonomiske og ideelle interesser. Beskyttelsen er i de sidste 100 år fremmet effektivt ved de internationale bestræbelser, der har fundet udtryk særlig i Bernerunionen. Også ophavsmandens ideelle interesser er ad denne vej nået til anerkendelse og udvikling, sidst ved Bern-Rom 1928 og Bern-Bruxelles 1948. Som det siges i *Ophavsretten* s. 334: „Ud fra det positive Grundlag, som er givet med de bestaaende nordiske Retsforfatninger, skal Ophavsretten, som Retten til Raaden over Aandsværket, det immaterielle Produkt, udvikles videre med Hensyntagen til alle Retsinstitutets Ejendommeligheder og de faktiske Livsforhold, det skal tjene.“ For så vidt har jeg søgt rettens begreb bestemt på basis af de positive retsnormer og en afvejelse af de interesser, der faktisk gør sig gældende i de pågældende livsforhold. Det skal dog herved understreges, at ophavsretten ikke kan spaltes i 2 rettigheder, en personlig og en rent økonomisk, den sidste alene undergivet formueretlige grundsætninger. Både positiv dansk lov og Bernerkonventionen er uforenelig med en sådan opfattelse. Og netop derfor opstår ved behandlingen af de retsspørgsmål, denne bog vedrører, så ofte vanskeligheder. Det personlige indhold af ophavsretten gør sig også ved den økonomiske udnyttelse så stærkt gældende, at den retlige løsning må tage det i betragtning. Ophavsrettens blandede natur øver sin indflydelse på alle retsspørgsmål vedr. rettens nyttiggørelse gennem andre, og da navnlig også i forlagsretsforholdet.

På den anden side ses ophavsretten som en ret til at råde over åndsværket som sådant, det immaterielle produkt. For så vidt bygger opfattelsen på immaterialretsteorien, der har vundet anerkendelse også i nordisk retsvidenskab.

3. I sin afhandling: *Ophavsrettens grundbegreber*, T. f. R. 1945 s. 321 ff. går *Alf Ross* ind på en prøvelse af grundlaget for denne teori, „... dens betydning ligger i at påpege, at ophavsrettens (og de andre åndsrettigheders) genstand er et ulegemligt åndeligt gode“, *Ross* s. 344. Fra dette standpunkt er springet til ejendomsretsteorien ikke stort. Åndsretten er da centreret om den åndelige gen-

stand, som ejendomsretten er det om en materiel. „Skulde det derimod vise sig, at teorien om den immaterielle genstand er falsk, vil hermed selve fundamentet for ejendomsteorien styrte sammen,“ *Ross* anf. sted s. 344. I sin skarpsindige analyse peger *Ross* på, at åndsværket ikke kan søges i den fysiske verden. Det skal have immateriel eller åndelig eksistens. Så må det eksistere som bevidsthedsfænomen, som aktuel oplevelse hos et eller flere individer. „Værket selv, kunne man sige, er et vist idéindhold, men dette idéindhold kan ikke eksistere som realitet på anden måde end som oplevelse hos et individ. Vi kender nemlig ingen anden åndelig verden end den, der findes i levende menneskers bevidsthed.“ Værket er den relative enhed i idéindhold i en serie af oplevelser. Alene disse er realiteter. At råde over værket kan derfor kun betyde at råde over disse oplevelser. *Ross* spørger, hvorledes dette kan ske. „Uformidlet af materielle omstændigheder eller genstande kan jeg i mit eget indre frembringe eller genkalde en åndelig oplevelse. Men bortset fra dette er ethvert herredømme over, om oplevelsen hos andre end ophavsmanden skal forekomme eller ej, betinget af et herredømme over visse ydre materielle omstændigheder eller genstande. Og det er øjensynligt det, der interesserer retsordenen.“

Ross undersøger nu, på hvilke måder oplevelse af værket kan formidles, og sonderer mellem 1) anskuelse af værket som legemliggjort i en ting og 2) oplevelse af værket materialiseret i en proces. 1) forudsætter en legemlig genstand, der er egnet til ved umiddelbar, simultan beskuelse i beskueren at fremkalde oplevelse af kunstværket. Dette er *anskuelige* eksemplarer af værket, et maleri, en skulptur og gengivelse heraf. „Man plejer at sige, at værket er legemliggjort i tingen. Men dette er egentlig blot en talemåde. Realiteten er, at denne ting er egnet til at frembringe en oplevelse af det idéindhold, der kaldes værket. Ideen er først opstået hos ophavsmanden, og den første materialisation i en legemlig ting er derfor han alene i stand til at frembringe. Denne kaldes originalen. Ved hjælp af denne vil også andre være i stand til at fremstille anskuelige eksemplarer. Disse senere kaldes gengivelser.

2) forudsætter, at der ved hjælp af visse midler skabes en kontinuerlig forbigående proces, der, så længe den forløber, skaber en række successive indtryk hos den, der påvirkes af den, og som tilsammen udgør oplevelsen af værket, være sig ved fremførelse, enten mekanisk (grammofon, film) eller ved hjælp af mennesker (re-

citation, skuespilkunst, ballet) eller begge dele (musikalsk fremførelse). Visse legemlige genstande spiller ved fremførelse en vigtig rolle, idet de tjener som middel til at iværksætte den proces, der frembringer oplevelsen. Disse genstande betegner *Ross* som *uanskuelige eksemplarer* af værket, grammofonplade, filmsrulle, stål-bånd, nodetryk, bog. „Også tilegnelse af den sidste er nemlig ingen umiddelbar simultan anskuelse, men en proces, en fremførelse, der sker derved, at læseren successive tolker de enkelte skrifttegn, ligesom musikeren tolker nodetegnene Læsning ligesom spil er en fremførelse for den fremførende selv. Sagtelæsning er blot en fremførelse, der er begrænset til alene at kunne nå frem til den fremførende selv.“¹⁾

Ross's analyse viser, at oplevelse af værket kan formidles ved legemliggørelse og ved fremførelse. Spørgsmålet bliver herefter, hvorledes ophavsretten er konstrueret i forhold hertil, i hvilket omfang m. a. o. retsordenen indrømmer ophavsmanden *herredømmet over de materielle vilkår, der betinger oplevelsen*.

Efter *Ross* sker dette gennem 1. *mangfoldiggørelsesretten* d. v. s. ophavsmandens eneret til at fremstille eksemplarer af værket, anskuelige og uanskuelige og 2. *fremførelsesretten*, eneretten til at foranstalte offentlig fremførelse af værket. Mangfoldiggørelsesretten er efter gældende ret alene forbeholdt ophavsmanden, når den sker i offentliggørelses hensigt. Men denne indskrænkning kan efter *Ross* ikke anses som principiel men kun som betinget af den nuværende tekniske udvikling. Hvis reproduktionstekniken blev således forbedret, at private let kunde fremstille reproduktioner, der fuldt ud stod på højde med forbilledet, „turde det være klart, at privat mangfoldiggørelse ikke kunde tillades“. *Ross* betragter derfor mangfoldiggørelsesretten som „ubetinget af offentlighed“, idet hans analyse er af rent principiel karakter. Fremførelsesretten må derimod principielt være indskrænket til *offentlig* fremførelse, „idet jo ellers den tilegnelse, der tilsigtes gennem erhvervelse af uanskuelige eksemplarer, vilde være helt udelukket“. Den, der har erhvervet fx. en bog eller en grammofonplade, må naturligvis have ret til at læse bogen og spille pladen privat. Men han bør ikke have ret til at foranstalte offentlig oplæsning eller udsendelse. Det er altså her, offentlighedsbegrebet har sin principielle plads i op-

¹⁾ Kun undtagelsesvis sker en fremførelse uformidlet af noget anskueligt eksemplar, således når et digt fremføres alene efter hukommelsen.

havsretten. Endelig kan efter *Ross* ophavsretten manifestere sig 3. gennem *særlige indskrænkninger* i ejerens sædvanlige *formueretlige råden* over et eksemplar. Ophavsmandens ret er i disse tilfælde *ingen eneret*, men *kun en forbudsret*, hvis økonomiske værdi ligger deri, at han (eller lovgiveren) kan gøre dispensation fra forbudet afhængig af en afgift (udlånsafgift, salgsafgift).

Ud fra denne analyse konkluderer forfatteren i, at ejendomsrets-teorien er *ubrugelig*, fordi den hviler på en *falsk analogi* mellem ejendomsret og ophavsret, baseret på den vildledende teori om det immaterielle værk som ophavsrettens genstand. Der kan ikke rådes faktisk over værket på anden måde end i fantasien. „Al anden råden er i virkeligheden råden med hensyn til oplevelsens materielle betingelser, og denne råden kan slet ikke udtrykkes i ejendomsrettens struktur.“

4. Overfor den af *Ross* fremsatte lære om ophavsrettens genstand skal først indrømmes, at *Ross's* udgangspunkt er rigtigt. Værket som sådant er en abstraktion. Men lovgivning og retspraksis arbejder med værket som noget forskelligt fra dets materielle manifestation i eksemplaret. L. 33 § 9, stk. 1 giver ophavsmanden ret til overdragelse af retten til offentliggørelse af „sit værk“, i stk. 3 forbydes uberettiget offentliggørelse af værket i forandret skikkelse, ifl. stk. 4 bevarer ophavsmanden retten til at hævde sit forfatternavn „i forbindelse med værket“ såvel som retten til at modsætte sig „en væsentlig forringelse af hans værk“. Sker fx. forringelse af et kunstværk ved gengivelse i et tidsskrift, som omslag for et ugeblad, må retten støttet til sagkyndigt skøn afgøre, om forringelsen er væsentlig eller ikke, hvorved sammenligning mellem kunstværket og den forringede gengivelse må ske. Ifl. L. 33 § 13 skal retten e. o. afgøre, om en bearbejdelse er af sådan beskaffenhed, at et „væsentligt nyt og selvstændigt værk“ er frembragt, o. s. v. Retsgrunden for eneretten er overhovedet den, at et værk er frembragt, et litterært, musikalsk, kunstnerisk. Ophavsmandens anstrengelser er retsordenen uvedkommende, hvorfor hans virke ikke kan ses ud fra arbejdsretlige synspunkter. Først når et resultat, værket, fremkommer, griber retsordenen ind.

Når *Ross's* ovenfor refererede teori fremføres til bevis for urigtigheden af teorien om den åndelige ejendomsret, er det ikke uden interesse at erindre, at immaterialretsteorien, som han samtidig borttager grundlaget for, i sin tid blev fremsat af *J. Kohler* til af-

løsning af ejendomsretsteorien, se denne forf. s. 21: „Das Immaterialgüterrecht hat dasjenige angenommen, was die Lehre vom geistigen Eigentum richtiges hatte und hat die Unrichtigkeiten jener Lehre abgeworfen“.

I *Ophavsretten* har jeg sluttet mig til immaterialretsteorien, *Ross* anf. sted s. 342, men jeg har dog taget et forbehold overfor denne teori, jfr. *Ophavsretten* s. 334 og ovenfor s. 16. Opfattelsen involverer, at spørgsmålet, om en rettighed skal gives ophavsmanden eller ikke gives ham, må afgøres på basis af en afvejelse af de reale interesser, der gør sig gældende, jfr. således m. h. t. retten til at bestemme om udlån og udleje af eksemplarer *Ophavsretten* s. 153—166 og m. h. t. efterbetalingsret, den såkaldte „droit de suite“, s. 166—172.

Iøvrigt må det erkendes, at ikke blot *Ross's* udgangspunkt er rigtigt, men at han som den første indenfor ophavsretsvidenskabten har taget selve grundlaget for immaterialretsteorien op til nøje prøvelse og har vist, at læren ikke kan opretholdes. Dette er så meget mere fortjenstfuldt, som denne lære har været praktisk talt dominerende indtil nu. *J. Kohler* siger anf. værk s. 1: „Die Lehre des Immaterialgüterrechts ist gegenwärtig so durchgedrungen, dass sie keiner weiteren Empfehlung oder Begründung bedarf.“ *Ross* har vist, at selv den mest overbevisende eller tiltalende teori trænger en prøvelse af sine forudsætninger.

Som det siges af *Eberstein*, N. I. R. 1946 s. 83, må det betydningsfulde i *Ross's* undersøgelse ses deri, „att han genom sin ingående analys av det faktiska skeendet lagt en fast teoretisk grund för hela betraktelsesättet. Åtskilliga frågor, som man förut liksom icke fått det rätta greppet på, hava därigenom klarlagts. En särskild vinning är den skarpa gräns han på detta sätt lyckats uppdraga mellan å ena sidan auktors *ensamrätt* till mångfaldigande och offentligt framförande och å andra sidan hans *förbuds rätt* eller m. a. o. den rätt man eventuellt bör förläna honom genom att förhindra ägare av exemplar av verket att utan hans tillstånd därmed vidtaga vissa förmögenhetsrättsliga dispositioner såsom utlåning och uthyrning“. *Ophavsretten* er herefter ikke udtryk for en råden over værket men er en eneret — begrænset ved lovens positive regler — til at råde over de materielle vilkår, der betinger, at andre kan opleve værket. Derfor har lovgivningerne netop også givet ophavsmanden eneret til at mangfoldiggøre og offentligt

fremføre værket. Ved denne retsposition kan han under teknikens nuværende stadi hindre tredjemands økonomiske udnyttelse af værket og positivt selv nå sine ideelle og økonomiske formål. Det anførte synspunkt er utvivlsomt frugtbringende for fortolkningen af gældende ret og for fremtidigt lovgivningsarbejde. Om man så for kortheds skyld taler om at råde over værket er uden betydning, når det rette forhold er klart. Og dette vil navnlig få den betydning, at man, når man ønsker ophavsretten udvidet udover retten til at råde over mangfoldiggørelse og offentlig fremførelse, når man altså går ind på forbudsrettens område, må påvise, at der er tilstrækkelig stærke grunde til at give ophavsretten en sådan ønsket udvidelse, og at disse grunde er så tvingende, at de vejer tungere end betænkelighederne ved den pågældende udvidelse. Ross tager ikke stilling til, i hvilket omfang sådanne udvidelser af ophavsretten kan være rimelige, anf. sted s. 349, men mener, „at netop fordi de gør indgreb i den sædvanlige formueretlige råden, vil de blive følt af ejerne som specielle indgreb i ellers anerkendte rettigheder. Dertil kommer, at afgiftssystemet let vil blive følt som en beskatning af publikum, fordi den økonomiske ydelse ikke sker som led i en konkret udveksling af ydelser. Man må derfor vise stor omtanke og forsigtighed, hvis man vil bevæge sig uden for enerettighedernes område“.

Efter gældende dansk lov er ophavsretten en eneret til offentliggørelse, jfr. L. 33 § 1, § 2 og § 24. Retten til at fremstille eksemplarer af værket, mangfoldiggørelsesretten, er kun forbeholdt ophavsmanden i forbindelse med offentliggørelse. Ophavsmandens eneret krænkes under den angivne forudsætning, når blot et eksemplar er fremstillet uden hans samtykke. Fremstillingsmåden er herved ligegyldig¹⁾. Også afskrivning af et værk, fx. en komposition eller en rolle, er en mangfoldiggørelse, og sontringen i L. 33 § 1 a og b mellem afskrivning og mangfoldiggørelse ad mekanisk eller kemisk vej er for så vidt overflødig. Loven vil ramme enhver kendt mangfoldiggørelse, og nye tekniske eller andre metoder, som muliggør mangfoldiggørelse, må rammes af lovens analogi. I L. 33 § 17, stk. 2 er nævnt overførelse af et værk på instrumenter, der tjener til gengivelse ad mekanisk vej, eller på plader, valser, bånd eller lignende bestanddele af sådanne instrumenter. I alle disse tilfælde fikseres værket i eksemplarer, der gør det tilgængeligt for

¹⁾ Jfr. *Ophavsretten* s. 100 ff.

andre gennem syn, hørelse eller følelse (blindskrift). Mangfoldiggørelsesretten omfatter principielt alle beskyttede værker, skrifter (§ 1), musikalske kompositioner, tegninger m. m. (2 c), kunstværker (§ 24) m. m. Den økonomiske nyttiggørelse sker ved offentliggørelse gennem spredning af eksemplarer og ved offentlig fremførelse. I forbindelse med spørgsmålet om de nye former, hvori værket kan fremtræde, kommer *Eberstein* anf. sted s. 83—84 ind på den tanke, at man med hensyn til ophavsmandens eneret til mangfoldiggørelse og offentlig fremførelse kan gå et skridt videre end *Ross*. Ophavsmandens eneret har ikke hensyn til manuskriptet eller kunstværket, men til det bagved liggende værk, „författaralstret och konstverket såsom sådant, eller m. a. o. den immateriella skapelsen, i hvilken form den än framträder . . . i alla de former, i vilka detsamma kan taga gestalt utan att dess identitet går förlorad. Den praktiska betydelsen härav är, at auktor i kraft av sin ensamrätt till verket såsom abstrakt objekt erhåller rådighet även över de nya former i vilka verket kan framträda“. *Eberstein* vil søge for tanken at sammenstille alle tænkelige manifestationer af værket og „därav bilda ett enhetligt objekt“. Han mener, at man herved også på basis af *Ross's* undersøgelse stadig kan slutte sig til en „Immaterialgütertheorie“. Hertil må først bemærkes, at denne konstruktion er unødvendig for at nå formålet. Lovens analogi vil ramme de nye mangfoldiggørelsesformer. Men når man først med *Ross* vil antage, at eneretten har hensyn til „de materielle vilkår for oplevelsen“, og at værket som sådant er en abstraktion, ses det ikke, at der nås noget ved at konstruere et sådant tænkt objekt, der skal omfatte alle nuværende og fremtidige manifestationer af værket. Man vender i realiteten tilbage til det, man kom fra, nemlig værket som immaterielt objekt. Efter *Ross* må mangfoldiggørelse og offentlig fremførelse netop have hensyn til alle mulige materielle betingelser, der kan realisere oplevelsen, kort sagt alle mulige „eksemplarer af værket“ og alle mulige fremførelsesmåder det være sig på grundlag af nuværende eller fremtidig teknik.

Fremførelsesretten har ifølge loven og sagens natur, jfr. *Ross* ovenfor, alene hensyn til offentlig fremførelse for øjet, øret eller for begge.

5. *Ny lov*. Det fremgår af udk. 1951, mot. s. 99, at der indenfor den nordiske kommission har været divergerende meninger m. h. t.

formuleringen af bestemmelserne vedr. ophavsrettens indhold. Kommissionens danske medlemmer havde oprindeligt ønsket dette formuleret som „en eneret til at råde over og udnytte sit værk, herunder retten til at bestemme, hvorvidt, hvornår, på hvilken måde og i hvilket omfang værket skal gengives og gøres tilgængeligt for offentligheden“. Dette har kommissionens finske, norske og svenske medlemmer ikke kunnet slutte sig til. Resultatet er da blevet udk. § 2, stk. 1: „Ophavsretten medfører, med de i denne lov angivne indskrænkninger, eneret til at råde over værket ved at fremstille eksemplarer af det og ved at gøre det tilgængeligt for almenheden med eller uden ændringer, i oversættelse, omarbejdelse eller anden litterær eller kunstnerisk form.“

Ophavsretten er ligesom efter gældende lov konstrueret efter eneretssystemet. Eneretten omfatter dels ret til at „fremstille eksemplarer af det“, hvorved der sigtes til gengivelse eller mangfoldiggørelse, der ikke i ophavsretlig forstand indeholder nogen forudsætning om, at det skal dreje sig om en flerhed af eksemplarer, mot. s. 100, dels ret til at offentliggøre værket „gøre det tilgængeligt for almenheden“.

Eneretten til mangfoldiggørelse er ubetinget af offentliggørelse, hvilket er rationelt. „Beskyttelsen gælder således mod enhver fremstilling af eksemplarer af værket af hvad art nævnes kan. Som eksempler herpå kan anføres værkets gengivelse ved trykning, afskrivning, fotografering, dets overførelse på grammofonplade, stålband eller filmstrimmel, i det hele enhver form for fiksering . . . et maleris eller skulpturs kopiering, et kunstværks gengivelse ved grafisk fremstillingsmåde, en bygnings opførelse på grundlag af foreliggende bygningstegninger eller en i forvejen opført bygning, bygningstegningernes gengivelse ved fotokopiering eller på anden måde, et kunstindustrielt værks gengivelse i nye eksemplarer eller ad fotografisk eller anden vej, afkopiering af de i § 1, 2. stk. omhandlede kort, tegninger og plastiske eller grafiske fremstillinger derimod *ikke* en benyttelse af de videnskabelige ideer, som disse fremstillinger giver udtryk for,“ mot s. 100.

Hvad angår eneretten til at gøre værket tilgængeligt for almenheden siges det mot. s. 101 først, at det drejer sig her i virkeligheden „om den samme form for beskyttelse, som hidtil (efter L. 33 §§ 1, 2 og 24) har været givet ophavsmanden, når det siges, at han har en udelukkende ret til at „offentliggøre“ sit værk“. Man

har valgt en anden formulering for bl. a. herved at tilkendegive, „at offentliggørelsesbegrebet må betragtes selvstændigt og alene udfra ophavsretlige synspunkter“. „Hvad der ligger bag ved denne bestemmelse er i virkeligheden det, at et værks indhold kan til-egnes, uden at der behøver at foreligge en gengivelse eller en ny gengivelse eller fremstilling af eksemplarer af dette værk. Dette kan ske ved, hvad der kan betegnes som *fremførelse* af værket i allervideste forstand,“ mot. s. 101. At værket „gøres tilgængeligt“ vil sige det samme som, at det fremføres i den oven for nævnte forstand, mot s. 102, „Herunder falder således, at et litterært værk oplæses, at et dramatisk værk opføres, at et musikværk udføres, at et litterært eller kunstnerisk værk udsendes gennem radio eller fjernsyn, at et værk gengives ved hjælp af mekaniske instrumen-ter som grammofon, højttaler eller film, billedfilm eller tonefilm, *at en bog udlånes eller udlejes* (fremhævet her), at et kunstværk udstilles o. s. v.“ På samme måde antages „offentliggørelse“, jfr. udk. § 8 og mot. hertil s. 113—14, at ske derved, at de fremstillede eksemplarer „bringes i handelen eller på anden måde udbredes blandt almenheden f. eks. ved uddeling, udlån, udlejning, udstil-ling o. l.“ Kommissionen har således henført udlån og udleje af en bog, der efter *Ross* henhører under forbudsretten, til offentliggørel-sesretten eller fremførelsesretten.

Retten til offentliggørelse eller fremførelse er herved givet et væ-sentligt andet og videre indhold end efter L. 33. Udk. må derfor i lånereglerne, kap. II § 21 foreslå en regel, der tillader udlån og ud-lejning: „Eksemplarer af udgivne litterære værker og musikværker kan lånes og lejes ud til almenheden (stk. 1). For sådan virksom-hed, dog ikke for biblioteker, som væsentlig tjener videnskabelig forskning, kan fastsættes en afgift, hvis størrelse og anvendelse til fordel for ophavsmændene og deres efterlevende nærmere bestem-mes af undervisningsministeriet (stk. 2).“ Mot. udtaler s. 130, at denne regel er nødvendig „på grund af den vide definition af op-havsrettens indhold“. Udlån og udleje kan frit finde sted uden op-havsmandens samtykke, „derimod skal der i et vist omfang betales en afgift, jfr. under stykke 2“. Denne regel siger imidlertid blot, at der *kan* fastsættes en afgift for udlån m. m. Loven skal således ikke selv afgøre, om udlån og udleje af bøger kan ske frit, som fx. i henh. til den norske åndsværkslov § 10, nr. 3, men afgørelsen heraf henskydes til undervisningsministeriet. Efter udkastet må det nem-

lig være denne administrative myndighed, der træffer bestemmelse ikke blot om størrelsen af en afgift men også, om en sådan skal betales, en højst uheldig ordning af et så vigtigt spørgsmål selv i et land som Danmark, hvor lovgivningen i stadig stigende grad befæster og udvider administrationens magt ved den slags bemyndigelser, i stedet for selv at ordne anliggendet.

I hvilket omfang ophavsmanden bør gives en forbudsret, således at han kan gribe ind overfor en vis råden fra erhververens side over *eksemplarer* af værket, er et spørgsmål, der bør løses efter en afvejelse af de modstridende interesser, der gør sig gældende. I *Ophavsretten* s. 153—66 har jeg m. h. t. udlån og udleje efter en sådan afvejelse udtalt mig for at yde ophavsmændene en godtgørelse. En positiv løsning af dette spørgsmål er for bogudlån truffet ved lov nr. 184, 30. marts 1946, nu lov nr. 264, 27. maj 1950 § 7, stk. 2 b. I henhold hertil forhøjer staten sit tilskud til folkebibliotekerne med 5 pct. Det fremkommende beløb indbetales årligt til „Dansk Forfatterfond“ og fordeles blandt ophavsmændene efter antallet af de bøger af vedk. ophavsmænd, der findes i bibliotekernes udlånsafdelinger. Tillige indgår i fonden vederlag for det udlån, der sker gennem boghandlernes læsekrese og lejebiblioteker i henh. til aftaler mellem boghandlernes organisationer og „Dansk Forfatterforening“. På samme måde er spørgsmålet blevet løst i Norge. I henh. til lov 12. dec. 1947 om folke- og skoleboksamlinger er der i § 12 givet regler om en „avgiftsfond“ for norske forfattere, og der opkræves afgifter af bog salg til læsekrese efter aftale mellem boghandlerne og den norske forfatterforening, norske mot. s. 18. Gennemførelsen af denne reform kræver således ikke en udvidelse af ophavsrettens indhold som foreslået. Og det er et spørgsmål, om ikke ophavsmændenes interesser er bedre tjent med den ordning, som nu består i de to lande, hvor *loven* sikrer et vederlag for bøgernes udlån gennem folkebibliotekerne. Hertil kommer, at det norske udkast slet ikke har medtaget en regel svarende til det danske udkasts § 21, stk. 2. Det norske udkast åbner ikke adgang for administrativ afgørelse af afgiftsspørgsmålet.

Om afgiftsspørgsmålet bemærkes endnu følgende. Lovens § 7, stk. 2 b bestemmer, at vederlaget udredes 1) til de i live værende danske forfattere og 2) til dem, der efter 1. april 1946 er blevet enker efter danske forfattere, og som ikke har indgået nyt ægteskab. Derimod får arvingerne ikke iøvrigt vederlag for bogudlån og ud-

leje. Man har med andre ord ikke ved loven villet benytte ophavsrettens regler om rettens overgang på arvingerne men positivt begrænset vederlaget til ophavsmanden selv og hans enke, der forbliver ugift. Loven har formentlig gjort denne begrænsning af praktiske grunde, idet en fordeling af et vederlag på en større eller mindre kreds af arvinger i 50 år efter ophavsmandens død er uhenigtsmæssig og let vil gøre afgiften upopulær. Dertil kommer, at jo større del af det til rådighed værende beløb, der gives til døde ophavsmænds arvinger, des mindre bliver der til de levende. Kommissionen bringer ikke højst nødtørftige oplysninger til bedømmelse af dette spørgsmål. Man har ikke undersøgt bogbestanden i folkebibliotekerne og delt antallet mellem levende og afdøde men beskyttede ophavsmænds værker. Er bestanden af de sidste større end bestanden af de første, så vil pengene overvejende gå til arvinger. Disse problemer skal imidlertid ikke forfølges videre her, dog skal et spørgsmål stilles. Undervisningsministeriet skal bestemme om beløbets anvendelse til fordel for „ophavsmændene og deres efterlevende“. Hvem er det, og hvor længe skal disse „efterlevende“ nyde afgiften? Det bør ikke overlades et administrativt kontor at træffe bestemmelse herom.

I det norske udk. 1950 mot. s. 11 ad § 2 og s. 13 ad § 8 siges intet om bogudlån og udleje. De eksempler på at gøre værket tilgængeligt for almenheden, som nævnes i de norske mot. s. 11, har det tilfælles, at der ikke er spørgsmål om råden over eksemplarer af værket eller begrænsning i sådan råden, det drejer sig om „udgivelse, offentlig opplæsning, fremføring, utstilling, kringkasting, television og videre gjengivelse gennem høytaler“. Forstår det norske udkast da ved begrebet „gøre det tilgængeligt for almenheden“ noget andet end det danske udkast, jfr. begges § 2? Det synes så, idet de norske mot. henviser til *Knoph* s. 92—93: „Også når værket blir meddelt offentligheten direkte, uten å formidles gjennom fysiske eksemplarer, er det likegyldig i hvilken form det skjer“; når det altså blot sker uden formidling gennem fysiske eksemplarer. I henhold hertil gøres værket ikke tilgængeligt for almenheden derved, at en bog udlånes eller udlejes. Det norske udkast indeholder i § 21, 1ste stk. en regel, der svarer til åndsværkslovens § 10, nr. 3 „som fikk sin endelige form i prp. 1930“, norske mot. s. 18.

Når det drejer sig om tilvejebringelse af fælles nordiske love på et eller andet område, må det være et uafviseligt krav, at der er

absolut klarhed m. h. t. rækkevidden af lovens begreber, ikke mindst i tilfælde som det foreliggende, hvor det drejer sig om lovens angivelse af ophavsrettens indhold, den vigtigste regel i ophavsretsloven. Dette bør gælde al lovgivning men navnlig nordisk fælles lovgivning, hvor man nok vil høre den lovforslaget forelæggende minister henvise til, at forslaget er væsentlig lig de forslag, der er fremsat eller vedtaget eller skal vedtages i de øvrige nordiske lande og tilsigter retsenhed, hvorfor der ikke bør ændres for meget i forslaget. Det bør derfor bringes på det rene, hvad der forstås ved at gøre værket „tilgængeligt for almenheden“, inden loven forelægges for rigsdagen. Hvis udlån og udleje af bøger falder herunder, er der tale om en udvidelse af ophavsmandens eneret udover gældende lovs begreb herom.

Det svenske udkast er endnu ikke offentliggjort, men blandt den svenske kommissions medlemmer er *Gösta Eberstein*, hvis udtalelser om den af *Ross* dragne skarpe grænse mellem p. d. e. s. ophavsmandens eneret til mangfoldiggørelse og offentlig fremførelse og p. d. a. s. ophavsmandens forbudsret, er anført ovenfor. Det stemmer ikke med den opfattelse, som her kommer til udtryk, at anbringe udlån og udleje af bøger under det ophavsretsindhold, der består i at gøre værket tilgængeligt for almenheden.

6. *Den økonomiske udnyttelse* af ophavsretten sker i reglen gennem mellemmand. *Ludvig Holberg* handlede selv sine bøger, men i nutiden er dette et så sjældent fænomen, at der kan ses helt bort fra det. Det kan praktisk talt hævdes, at al økonomisk udnyttelse af værkerne sker gennem mellemmand, forlæggere, teaterdirektører, filmselskaber, sendeselskaber, Koda-organisationer, Drama-ret, Nordisk Copyright Bureau, reproduktionsanstalter, udøvende kunstnere o. s. v. o. s. v. I alle disse tilfælde støtter erhververen sig til ophavsmandens eneret, der ved kontrakt overføres til ham. Ved siden af ophavsretten består en *kontraktsret*, der muliggør enerettens økonomiske udnyttelse. Det kan i det store og hele siges, at lovgivningerne har overladt det til ophavsmændene selv og til deres medkontrahenter samt parternes organisationer at udforme denne kontraktsret på hensigtsmæssig måde. Dette er også det rationelle. Det drejer sig netop om en *kontraktsret* på vidtstrakte forretningsområder, hvor lovgivning kan undværes, og hvor i hvert fald præceptive regler kun ganske undtagelsesvis stemmer med parternes tarv. For et enkelt område — forlagsretten — er der i

nogle retsforfatninger givet en særlov, men i de nordiske lande har man været fri for en sådan, hvilket utvivlsomt har været til gavn for udviklingen. På hele det område, hvor ophavsret økonomisk udnyttes, bør kontraktsfrihed — indenfor dennes ved almindelig lov fastsatte grænser — principielt være rådende. Dette så meget mere som parterne i disse kontraktsforhold normalt er repræsenteret ved stærke og handledygtige organisationer.

Kapitel II.

Overdragelse af ophavsret¹⁾

7. Om en ret er overdragelig eller ikke, om der m. h. t. overdrageligheden gælder særlige indskrænkninger og i givet fald hvilken begrundelse disse bæres af, er begrebsmomenter af vigtighed for rettighedens karakteristik. En formueret, ejendomsret til en ting eller fordring på betaling af penge, er uindskrænket overdragelig. Rettighedshaveren kan selv disponere frit, og hans kreditorer kan under retsforfølgning tilegne sig formuerettigheden. Er retten derimod uoverdragelig, knyttet til rettighedshaverens person, så den kun kan gøres gældende af ham og ophører med hans død, plejer man at tale om en personlig ret²⁾, eller om en ret der beskytter personlige interesser, *Eberstein* II s. 119 ff., 138 ff. Det er derimod ikke afgørende, om rettigheden har økonomisk værdi.

Spørgsmålet om ophavsrettens overdragelighed har været stærkt omstridt i teorien, og også lovgivningerne viser forskellige løsninger. For de teorier, der lægger hovedvægten på ophavsrettens økonomiske side, ligger det nær at antage fuld overdragelighed. Om-

¹⁾ *Torp* s. 41 ff., 107 ff., *Grundtvig* s. 95 ff., *Vinding Kruse: Ejendomsretten* I s. 200, II s. 479 ff., V s. 1984 og i T. f. R. 1907 s. 181 ff., *Torben Lund* I s. 94 ff., II s. 232 ff., i *Festskrift for Vinding Kruse* s. 69 ff. og i *Festskrift for Gösta Eberstein* s. 158 ff., *J. Hartvig Jacobsen: Ny Carlsberg Fondets Krav om Kunstnerretten*, kronik Berl. Tid. 16. dec. 1938 og *Ophavsretten* s. 205 ff., *Knoph* s. 136 ff., *Eberstein* s. 142 ff., *Gunnar Nybergh: Förlagsrätliga studier*, Helsingfors 1939, *Kohler* s. 243 ff., 258 ff., *Allfeld* I s. 101 ff., II s. 66 ff., *Riezler* s. 80 ff., 308 ff., *Dernburg* s. 48 ff., *Bruno Marwitz: Zur Neugestaltung des literarischen Urheberrechts*, Ufita 28.51 ff., samme: *Die Übertragung des Urheberrechts nach geltendem Rechte*, Ufita 28, 389 ff., *De Boor: Urheberrecht und Verlagsrecht* s. 207 ff., *Kurt Runge* I s. 220 ff., *Jean Rault: Le contrat d'édition en droit français*, Paris 1927, *Olagner* II s. 290 ff., *Copinger* s. 302 ff., *Thring: The marketing of literary property*, London 1933, *Büchler* s. 29 ff.

²⁾ *Vinding Kruse* T. f. R. 1907 s. 181 ff., *Torben Lund* II s. 232 ff. og *Festskrift for Eberstein* s. 158 ff.

vendt udelukkes denne af de opfattelser, der lader ophavsmandens personlige tilknytning til værket fremtræde som det vigtigste. Anerkendelsen af de hertil knyttede rettigheder, *droit moral*, i stadig stigende omfang i dette århundrede har givet de sidstnævnte teorier vind i sejlene og har også ført nogle love¹⁾ (og lovudkast) til at udelukke fuld overdragelighed. I forbindelse hermed har i tysk og anden teori den opfattelse været gjort gældende, at overdragelsen kun sker til udøvelse (*quoad exercitium*), medens rettens substans forbliver hos overdrageren. Også den opfattelse har været hævdet med hensyn til omfanget af overdragelsen, at dette må bero på formålet, *Zweckübertragungstheori*, særlig hævdet af *Goldbaum*.

Når der skal tages stilling til disse spørgsmål, må det ikke glemmes, at ophavsretten vel er givet ophavsmanden, for at denne kan varetage såvel sine økonomiske som sine ideelle interesser. Men disse sidste er af højst forskellig vægt. Hertil kommer, at udviklingen indenfor ophavsretten i dette århundrede i et vist omfang har tvunget den økonomiske udnyttelse ind i faste baner. Og endelig er der intet til hinder for, at den positive lov principielt kan tillade fuld overdragelighed men dog varetage *droit moral* hensynene ved ufravigelige begrænsende regler. Det er dette standpunkt, der er gennemført ved L. 33. Herefter betyder „hel“ overdragelse, jfr. L. 33 § 9, stk. 1 og § 27, stk. 1 „helt eller delvis“, netop ikke, hvad ordet nærmest udtrykker: en overdragelse, der i enhver henseende i forhold til overdragelsens genstand stiller erhververen som overdrageren var stillet, inden overdragelsen fandt sted. „Hel“ overdragelse betyder indenfor ophavsretten: overdragelse i det fulde omfang, der er hjemmel til — modsat den delvise overdragelse, hvor *retshandlen selv* begrænser overdragelsen i en eller anden relation.

I *Ophavsretten* s. 205 ff. har jeg med henblik på ny lovgivning udtalt mig for en begrænsning af ophavsrettens overdragelighed. *Torben Lund* II s. 234 har ret, når han antager, at jeg her særlig har haft udnyttelsen af forfatterrettigheder for øje, men betragtningen hviler selvsagt ikke mindst på hensyntagen til ophavsmandens ideelle rettigheder. Imidlertid må spørgsmålet i sidste instans være det, om der er tilstrækkelig anledning til på dette område yderligere at indskrænke kontraktsfriheden til fordel for tvingende

¹⁾ Således den italienske lov 22. april 1941, jfr. *Piola Caselli* s. 34 ff. og s. 527 ff.

normer. Dette er næppe tilfældet, og mine udtalelser i *Ophavsretten* s. 205 ff. må modificeres i overensstemmelse med, hvad her anføres om spørgsmålet.

I det følgende undersøges dansk rets stilling til ophavsrettens overdragelighed. I betragtning kommer ikke blot de positive lovregler, men også den omstændighed, at dansk ret hviler på kontraktsfrihedens grundsætning. Af lovbestemmelserne er særlig L. 33 § 9, § 10 og § 27 af betydning. Kontraktsfrihedens grundsætning, hvorefter parterne har adgang til selv at bestemme form og indhold af deres aftaler, finder principielt også anvendelse på overdragelsesretshandler, hvorved ophavsret overføres til erhververen. Loven kan gøre indskrænkning i denne kontraktsfrihed, og der er som nævnt ved L. 33 § 9, jfr. § 27, faktisk gjort visse ufravigelige begrænsninger. Men som udgangspunkt for afgørelsen af de spørgsmål, der opstår vedr. overdragelse af ophavsret, må grundsætningen gælde. Der sondres iøvrigt mellem hel overdragelse (I), delvis overdragelse (II), licenskontrakter (III), de særlige spørgsmål, der opstår i forbindelse med de personlige ideelle rettigheder, (*droit moral*) (IV) og kravene til selve overdragelsesretshandler (V).

Hvad angår de ideelle rettigheder viser L. 33 § 9, stk. 5, at der i et vist omfang er hjemlet beskyttelse for almene interesser. Medens ophavsretten ifølge L. 33 § 11, stk. 1 går over til arvingerne i henhold til arvelovgivningens almindelige regler, jfr. „hans ret“, skal ifl. § 9, stk. 5 de i stk. 4 nævnte rettigheder efter ophavsmandens død overgå til undervisningsministeriet og bortfalder ikke ved ophavsrettens ophør. Overdragelsesretshandler får ingen principiel betydning for ministeriets ret og pligt. Derimod må det undersøges, i hvilket omfang ophavsmanden selv — og hans arvinger — måtte være bundet ved retshandler, ophavsmanden har indgået. Herved må også grænsen overfor L. 33 § 9, stk. 3 drages.

8. *Hel overdragelse* (I). § 9, stk. 1 siger: „Forfatteren kan overdrage retten til offentliggørelse af sit værk helt eller delvis“, medens § 27 stk. 1 om kunstnerretten siger: „Den en kunstner efter de foregående paragraffer tilkommende ret kan han helt eller delvis overdrage til andre.“ Trods forskellen i formuleringen er der ikke tilsigtet nogen forskel i realiteten, og det må antages, at der ved disse bestemmelser er hjemmel til at overdrage ophavsretten til et værk eller flere værker, eventuelt til ophavsmandens hele forhåndenværende produktion til erhververen.

Ved landsover- samt hof- og stadsrettens skiftekommissions decision af 30. juni 1914, U. 1915.509 blev det antaget, at Herman Bangs overdragelse ved dokument dat. 1. sept. 1897 af „Autorretten til min hele literære Produktion, trykt eller utrykt“ havde overført ophavsretten til alle indtil 1. sept. 1897 udkomne værker, dog kun i det omfang hvori ophavsretten henset til Herman Bangs dispositioner ellers måtte tilkomme dødsboet.

Når der tales om „hel“ overdragelse af ophavsret, sigtes der iøvrigt selvsagt til overdragelse af ophavsretten til det enkelte værk. Om en overdragelsesretshandel omfatter et eller flere, eventuelt alle ophavsmandens værker, er uden betydning ved bedømmelsen af spørgsmålet om i hvilket omfang ophavsretten til det enkelte værk ved retshandlen overføres til erhververen. Derimod kan forholdet få betydning ved afgørelse af et andet spørgsmål, nemlig om ugyldighedsgrunde, særlig aftalelovens § 31 eventuelt kan gøres gældende overfor retshandlen.

9. Det, som efter loven kan overdrages, er *selve ophavsretten*. Erhververen succederer helt¹⁾ i ophavsmandens retsstilling, han kan positivt udøve retten overalt, hvor økonomisk udnyttelse af denne kan ske, og negativt hindre enhver anden i at råde. Men det er ophavsretten, som den er i ophavsmandens hånd, der overføres. Beskyttelsesfristen regnes i relation til ophavsmandens forhold, ligesom de nationale forudsætninger for beskyttelsen m. h. t. dennes indtræden og udvidelse må bedømmes efter ham.

Erhververen har *påtaleret* overfor krænkelse af ophavsretten, jfr. dommen N. R. T. 1918 s. 762, medens ophavsmanden ikke længere har sådan ret. Ved dommen U. 1948 s. 883 blev det ligeledes antaget, at overdragelse af enefremstillingsretten til et tebord af spanskør — der måtte anses som et kunstværk — tillige omfattede påtaleretten. Det måtte være uden betydning, om vederlaget var betalt een gang for alle eller som i det i sagen omhandlede tilfælde skulle erlægges i form af en afgift for hvert enkelt fremstillet bord. Kun for så vidt angår påtale af krænkelse af ophavsmandens ideelle rettigheder må det omvendt antages, at erhververen ikke er kompetent, men at ophavsmanden selv fremdeles har

¹⁾ Jfr. dom i NRT 1918 s. 762. Har en kunstner overdraget sin eneret til at afhænde eller offentliggøre gengivelser af sit originale kunstværk til en anden, „er denne ret i det omfang overdragelsen gjælder, gaatt helt over til erhververen. Og krenkelser af retten kan da alene paatales av erhververen ikke av kunstneren selv“.

påtaleretten¹⁾. I sagen U. 1934.585 sagsøgte et musikforlag, der havde erhvervet ejendomsretten til ialt 33 kompositioner, et andet forlag, der i henh. til L. 33 § 14 b havde optaget kompositionerne i en skolesangbog, og påstod denne tilintetgjort m. v., idet det blev gjort gældende, at værkerne var optaget i ændret skikkelse. Dommen statuerer, at det sagsøgende forlag ikke har ret til at påtale de skete ændringer. Denne ret er en komponisten personlig tilkomende beføjelse.

At der ikke blot er tale om en overdragelse til udøvelse, medens rettens substans skulle forblive hos overdrageren, stemmer også med, at ophavsretten, hvis erhververen dør uden arvinger eller opgiver den erhvervede ret, ikke går tilbage til overdrageren, når der foreligger hel overdragelse af ophavsretten. Der er ikke efter vor ret hjemmel for en sådan tilbagefaldsret, og konsekvensen bliver følgelig den samme, som når ophavsmanden selv giver afkald på sin ret.

Den opfattelse, at ophavsrettens substans stedse forbliver hos ophavsmanden selv ved nok så „hel“ en overdragelse, er imidlertid forståelig set på baggrund af den nære tilknytning mellem ophavsmand og værk og ønsket om i visse konfliktssituationer at gribe til denne teori til støtte for visse retsvirkningers indtræden til fordel for ophavsmanden. Men den stemmer ikke med det historiske grundlag for rettens anerkendelse. Eneret til mangfoldiggørelse og offentliggørelse af værket gives ophavsmanden for, at han navnlig ved overdragelse af disse rettigheder kan realisere sine formål. Ejheller stemmer den med de positive lovgivninger, der næsten alle erklærer ophavsretten for uindskrænket overdragelig. Muligt vil fremtidens lovgivning gøre en ende på den fulde og hele overdragelse af ophavsret. Men de gældende love bestemmer som regel, at ophavsretten går over på erhververen i det omfang, overdragelsen motiverer — helt eller delvist. I Overhusets dom i sagen Nettersole v. Special Commissioners, Da. 1949 s. 104, jfr. 1947 s. 44, var spørgsmålet fremme med henblik på afgørelse af skattepligten. N. havde erhvervet eneret til at bearbejde Rudyard Kipling: „Lyset der sluktes“ for scenen. I 1914 blev aftalt, at K. skulle have alle filmsrettigheder til stykket mod at svare N. en tredjedel af provenuet, hvilket blev opgjort til £ 2.666. Dommen fastslår, at beløbet hidrører fra en overdragelse af copyright og er en formuedisposi-

¹⁾ *Torben Lund II* s. 240—241.

tion, medens skattevæsenet hævdede, at beløbet hidrørte fra en *udøvelse* af copyright og var indtægt. Lord *Porter* udtalte bl. a. under henvisning til copyright act 1911 section 5, at indehaveren af copyright kan overdrage sin ret enten helt eller delvis, absolut eller med begrænsninger, for hele rettens gyldighedstid eller for en del af denne, og at enhver overdragelse af denne art måtte betragtes som en *deling af rettighederne* og i det aftalte omfang som en fuldstændig afståelse. „I dette tilfælde,“ tilføjede Lord *Porter*, „indrømmer rettighedshaveren ikke en licens men sælger en del af sin kapital,“ jfr. endvidere *Copinger* s. 104 ff.

10. Bestemmelserne i L. 33 hjemler, at det indhold af ophavsretten, der består i eneret til mangfoldiggørelse og offentliggørelse, overføres til erhververen uden hensyn til reproduktionsart, antal af reproducerede eksemplarer eller formålet med den skete reproduktion og uden hensyn til offentliggørelsesmåden. I sagen U. 1935.292 H. blev det med rette antaget, at en kunstmalers ophavsret ikke var krænkede i et tilfælde, hvor et kunstforlag havde bestilt nogle malerier med grønlandske motiver, der blev reproduceret til fremstilling af postkort i syvfarvetryk, men hvor de derefter blev anvendt i en billig reproduktion i fire farver på et grønlandsspil for børn. Anvendelsen i anden reproduktionsart og til andet *formål* var lovlig, idet kunstneren *dels* havde underskrevet „kunstner-kvitteringer“ lydende på overdragelse af „den mig efter kunstnerloven tilkommende ejendomsret og eneret til reproduktion i enhver reproduktionsart“, *dels* ikke havde taget noget forbehold med hensyn til reproduktionsmåden eller om godkendelse af det reproducerede. Bortset fra spørgsmålet, om der forelå krænkelse af kunstnerens ideelle rettigheder, er dommen bemærkelsesværdig ved, at den i henhold til overdragelsen godkender erhververens brug af de overdragne malerier i andet øjemed end det oprindelig påtænkte.

11. *Retshandlens virkning er absolut*. Har ophavsmanden derfor overdraget retten til en erhverver, vil hans overdragelse af samme ret til en ny erhverver være ugyldig. Ved selve overdragelsen er ophavsretten overført til erhververen, og ophavsmanden kan nu ikke hjemle nogen anden retten. Dommen U. 1919.638 H. taler ikke herimod, da der ikke forelå en egentlig overdragelse.

12. Foreligger hel overdragelse af ophavsretten, må det antages, at *erhververen kan overdrage den erhvervede ret videre*, og at den

falder i arv efter ham, jfr. *Nybergh* s. 87, der i note 1 bemærker: „Härvid förutsättes att det föreligger en uttrycklig förklaring att en obegränsad överlåtelse av upphovsmannen avsetts. Är detta icke förhållandet, så bör det till först utredas i vilket omfång denne överlåtitt sin rätt genom tolkning . . .“. Det er rigtigt at understrege vigtigheden heraf. Overdragelsen af et kunstværk til reproduktion indeholder ikke uden videre en fuldstændig overdragelse af ophavsretten til værket¹⁾, og sådan overdragelse giver derfor ikke ret til at videreoverdrage den erhvervede reproduktionsret, jfr. U. 1949.1047 ang. billedhuggeren Ebbe's værk „Solrosen“. Efter det i denne sag og det i sagen U. 1912.756 om samme værk oplyste måtte det antages, at kunstneren lagde stor vægt på, af hvem og hvordan reproduktionen blev foretaget. Dommen kan således ikke påberåbes mod erhververens ret til videreoverdragelse, hvor hel overdragelse af ophavsretten er sket. Det følger af det anførte, at man ikke kan slutte fra videreoverdragelighed ved hel overdragelse til samme retsstilling ved overdragelse af de enkeltbeføjelser, der udgør ophavsretten. Ved delvis overdragelse må hvert tilfælde prøves for sig.

13. *Rækkevidden* af overdragelsen må iøvrigt bero på en *fortolkning af overdragelsesretshandlen*. Hvis denne benytter udtryk som „den fulde ejendomsret“, „al forfatterret“, hele kunstnerretten og lignende, og det oplyses, at parterne har tilsigtet en overførelse af hele retten — i det omfang dette kan ske — må det antages, at ophavsretten selv med al dens ret til økonomisk udnyttelse overføres til erhververen for alle former for udnyttelse, for alle lande og for hele gyldighedstiden. Men det skal straks siges, at formodningen er imod en sådan forståelse af overdragelsesretshandlen. Der forekommer undtagelsesvis tilfælde, hvor der ikke kan rejses tvivl om, at overdragelsen virkelig må forstås som en hel overdragelse af ophavsretten. Nævnes kan, at overdragelsen sker til et akademi eller til ophavsmandens organisation, at ophavsmanden tilsigter en endelig ordning med døden for øje, eller at ophavsretten til et værk, fx. et kunstværk, på utvetydig vis og af særlige grunde overdrages sammen med dette. Også indenfor overdragelser vedr. musikværker har man tidligere mere almindeligt praktiseret denne form.

Det må imidlertid stærkt fremhæves, at der med henblik på sæd-

¹⁾ Jfr. *Torben Lund* II s. 241 og s. 251 ff.

vanlige overdragelser, der tilsigter værkets direkte økonomiske udnyttelse ved erhververen, ingen praktisk mening er i retshandler, der går ud på hel overdragelse, når henses til de skarpt adskilte udnyttelsesmuligheder, værket frembyder; muligheder som tildels udnyttes uden ophavsmandens eller erhververens direkte medvirken. Dette gælder ikke blot sprog- og musikværker men også kunstværker. Udtryk som fuld ejendomsret, al forfatterret, „forfatterretten“, „kunstnerretten“ o. s. v. kan have hensyn til, at erhververen vil sikre sig indenfor sit naturlige erhvervsområde, forlæggeren således m. h. t. udgivelse i bogform på enhver måde, „bogretten“, teatret m. h. t. opførelsesretten, reproduktionsanstalten m. h. t. fremstilling og salg af afstøbninger, kunstforlaget m. h. t. udgivelse af kunstblade, postkort m. m. o. s. v. Det må have formodningen imod sig, at ophavsmanden ved overdragelsen vil skille sig fra ret til økonomisk udnyttelse, som slet ikke har været på tale parterne imellem, og hvis værdi ikke har været taget i betragtning.

I sagen U. 1918.817 havde en translatør påtaget sig på bestilling at udarbejde to lærebøger i engelsk og tysk tildels efter bestillerens plan. I kontraktens § 7 var bestemt et honorar „for Ejendomsretten“. Ophavsmanden gjorde gældende, at han kun havde overdraget forlagsretten for 1ste oplag. Han fik ikke medhold heri: „Når henses til, at indstævnte . . . må antages at have påtaget sig udarbejdelsen af lærebøgerne på bestilling af citanten, der efter det foreliggende må antages at have været i hvert fald medbestemmende med hensyn til bøgernes plan og stoffets behandling, og når tillige henses til, at det i kontraktens § 1 hedder, at indstævnte udarbejder lærebøgerne til citanten, findes kontrakten ikke at kunne anses som en sådan forlagskontrakt, på hvilken bestemmelserne i § 9, 4. stk. i den fornævnte lov af 1. april 1912 kan finde anvendelse.“ Indstævnte blev kendt uberettiget til at forlange vederlag ved udsendelse af nye oplag af bøgerne, derimod ikke til at være medbestemmende ved udgivelsesmåden. Dommens rigtighed må anses for tvivlsom allerede af den grund, at bestillerens medvirken var af uvæsentlig betydning. Det drejede sig om en efterligning af Eibes: 100 timer i tysk, jfr. kontraktens § 3. Dermed var for så vidt „planen“ givet. Den omstændighed, at forlæggeren tager initiativet til værkets udarbejdelse, får ideen til det, udelukker ikke, at kontrakten må anses for en forlagskontrakt. Vederlaget var derhos urimeligt ringe. Bemærkes må også, at retspraksis, jfr.

de nedenfor anførte domme, ofte fortolker ord som „ejendomsretten“ o. l. indskrænkende. Hvor derimod værket er planlagt i alle enkeltheder af forlaget, må overdragelse af ejendomsretten antages at være fuldstændig, således at forlaget erhverver ophavsretten. Det samme gælder ved samlerværker, når redaktør og medarbejdere overdrager den fulde ejendomsret eller forfatterret til dette.

At formodningen er imod hel overdragelse fremgår også af det i L. 33 § 9, stk. 2, jfr. § 27, stk. 2 udtrykte *princip om overdragelsens specialitet*: „Overdragelse af ret til offentliggørelse på en bestemt måde (trykning, opførelse o. l.) hjemler ikke erhververen ret til offentliggørelse på anden måde eller til at foranstalte eller tillade oversættelser, overførelser til levende billeder eller mekaniske instrumenter eller lignende bearbejdelser.“ For kunstværkers vedk. indbefatter en overdragelse af selve kunstværket ikke „retten til at offentliggøre gengivelser af dette, men denne ret tilkommer fremdeles kunstneren“, jfr. ligeledes den norske lov om åndsverker § 13, stk. 2 og 3. På baggrund af disse regler og forholdets natur må det fastslås, at erhververen har bevisbyrden for, at overdragelsen har tilført ham den fulde ophavsret. Denne bevisbyrde er streng, jfr. U. 1949.1047, hvor en erhverver af reproduktionsret til et enkelt kunstværk stod overfor kunstnerens enke, der på et givet tidspunkt ved bosodringsdokument havde fået alle mandens værker og reproduktionsretten til disse overdraget.

Den gældende svenske lov har i § 17 a (lov af 24. april 1931) fastsat følgende: „Innehåller avtal mellan författare och förläggare, att författarrätt överlåtas, äger förläggaren dock ej å överlåtelsen grunda rätt att offentligen föredraga, utföra eller uppföra det verk, överlåtelsen avser, eller låta det framföras medelst kinematografi eller utsändas genom radio eller verkställa översättning eller bearbetning därav eller på mekaniskt instrument eller därtill hörande inrättning överföra verket.“ Bestemmelsen er en fortolkningsregel, som blev givet ved loven af 24. april 1931, fordi det, som det anføres af *Ulf von Konow* s. 105, ikke er usædvanligt, at parterne ved afslutning af forlagsaftaler gør sig skyldige i forveksling af begreberne forlagsret og forfatterret. At hel overdragelse af ophavsretten kan ske, er hjemlet i den svenske lovs § 15, stk. 2: „... med eller utan inskränkning“. Må kontrakten uanset de benyttede ord opfattes som en forlagskontrakt, går kun retten til offentliggørelse ved trykken over, jfr. tysk forlagslov § 2, stk. 2.

14. De sædvanlige *fortolkningsprinciper* må iøvrigt anvendes på overdragelsesretshandler, hvorved ophavsret overføres. Men fortolkningen har som baggrund de nævnte lovbestemmelser og de på området gældende sædvaner. Overdragelsens oplyste formål vil have væsentlig betydning.

15. *Genstand for overdragelsen* vil normalt være ophavsretten til et færdigt, foreliggende værk, men der er intet til hinder for, at en forlægger, et teater, et kunstforlag etc. på forhånd sikrer sig ophavsretten til et værk, der er under udarbejdelse eller blot påtænkt, overhovedet *et fremtidigt værk*. Derimod er det mere tvivlsomt om ophavsmanden er bundet ved retshandler, hvorved han overdrager ophavsret til et ubestemt antal fremtidige værker. Ofte træder en ophavsmand i et fast kontraktsforhold til et forlag, et teater, et filmsselskab, et kunstforlag eller en reproduktionsanstalt, porcelænsfabrik etc., idet han overdrager erhververen forlagsret, opførelsesret, filmatiseringsret, reproduktionsret til de værker, han måtte producere indenfor en fastsat kontraktperiode. For så vidt medkontrahenten her virkelig bindes til at udgive, opføre, filme eller reproducere disse værker, når de fremkommer, og der ikke blot er tale om, at medkontrahenten sikrer sig en forkøbsret, vil sådanne overdragelser være bindende. Kontraktsforholdet vil her ofte m. h. t. vederlag henholde sig til satser, som tidligere er anvendt mellem parterne, eller som er sædvanemæssigt gældende, jfr. 10 pct.s reglen gældende for teatres erhvervelse af opførelsesret, nemlig 10 pct. af bruttoindtægten for enhver opførelse af det pågældende stykke. Det kan være ganske naturligt og rimeligt, at et forlag eller et teater på denne måde sikrer sig fremtidige værker fra en ophavsmand, som det måske har lanceret, og hvis fremtidige produktion det har tillid til. Ophavsmandens medkontrahent løber her den ekstraordinære risiko at påtage sig offentliggørelsespligt m. h. t. et værk, han ikke har haft lejlighed til at bedømme.

Såfremt aftalen omfatter *alle* ophavsmandens fremtidige værker, er den imidlertid for så vidt ugyldig som stridende mod lov og ærbarhed, jfr. *Knoph* s. 137: „Å gjøre sig til slave av en forlegger for all fremtid er nemlig så sterkt et inngrep i hele personligheten att rettsorden ikke kan tillate det.“ Heller ikke forlægger eller teater kan være tjent med at være bundet til offentliggørelse af den ene fiasco efter den anden. Erfaringen viser, at de tilfælde, hvor *alle* ophavsmandens værker bliver succes eller dog er salg-

bare, er sjældne. Forskellig fra overdragelse af ophavsret til fremtidige værker er selvsagt overdragelse af ret til fremtidig udgivelse eller opførelse af hidtidig produktion — de domme *Knoph* nævner s. 137 note 2 vedrører dette sidste forhold¹⁾ — og aftaler hvorved ophavsmandens medkontrahent sikrer sig en forkøbsret. Sådanne aftaler er gyldige. Se derimod om et tilfælde, hvor ophavsmanden havde forpligtet sig til med en enkelt nærmere nævnt undtagelse ikke at lade noget arbejde af sig udkomme på andre forlag U. 1908.351 H. overenskomst af 1. marts 1897 mellem komponisten Olfert Jespersen og aktieselskabet „Det nordiske Forlag (Musikforlaget Henrik Hennings)“. Overenskomsten var dog ophævet ved ny overenskomst inden retssagen.

16. Efter det anførte er det forståeligt, at der opstår tvivl om *virningen af hel overdragelse* også bortset fra tvivl om de benyttede udtryks rækkevidde. For det praktisk betydningsfuldeste område, forlagskontrakterne, anses det nu som resultat af den stedfundne udvikling ikke stemmende med god forlagsskik at betinge hel overdragelse. I disse kontrakter, jfr. N. F., undgår man terminologier som ejendomsret, al forfatterret o. l. Overdragelse sker af forlagsret for 1ste og følgende oplag af værket. Man har også her erfaring for, at ophavsmanden, der ser, at hel overdragelse har været til hans skade, gør indsigelse og søger kontrakten ændret til en almindelig forlagskontrakt. Derimod er det mere hyppigt indenfor rettigheder m. h. t. musikalske kompositioner at finde klausuler, der betinger hel overdragelse af ophavsretten. På dette område har imidlertid udviklingen stærkt undermineret disse overdragelser. Det var en bedrift, der øvedes, da den internationale organisation til beskyttelse af komponisternes ophavsrettigheder, i Danmark *Koda*, slog fast, at alle tidligere overdragelser — uanset om disse gik ud på hel overdragelse — skulle vige for organisationens normer. Herved kom komponisterne (eller deres arvinger) igen til deres ret overfor *offentlig udførelse* af deres værker, af hvilke indtægterne i de omhandlede tilfælde hidtil udelukkende var gået i musikforlagenes kasser. For kunstnerrettens vedkommende har der også i

¹⁾ Således også dommen NRT 1912 1008. Forfatteren Gustav Esmann havde ved dokument af 2. juni 1903 overdraget en boghandler Fr. Nygård „den uindskrænkede ejendomsret for al fremtid til opførelse i Norge af mine dramatiske arbejder: „Den kjære familie“, „Magdalena“, „Alexander den store“ og „Det gamle hjem“ — altså kun ret over bestående arbejder.

vidt omfang fra kunstforlagenes side været stillet krav om overdragelse af hele kunstnerretten. Sådanne krav har endog været stillet af købere af værker, se *Ophavsretten* s. 213—14 om Ny Carlsberg Fondets krav dels m. h. t. tidligere erhvervede værker dels som betingelse for yderligere køb af originale kunstværker. På grund af den modstand, der blev rejst fra kunstnerorganisationerne, blev dog kravet frafaldet.

17. Man har rejst tvivl, om en dokumenteret hel overdragelse af ophavsretten nu også overfører ret til enhver økonomisk udnyttelse til erhververen. Ordene i L. 33 § 9, 4., jfr. § 27, 7. „selv efter afhændelsen af disse“, er så vide, at de synes at muliggøre en afhændelse af de økonomiske rettigheder fuldtud, bestående og fremtidige, kendte og ukendte, således at ophavsmanden i og med selve overdragelsen *for stedse* skilte sig ved enhver af værkets udnyttelse flydende økonomisk ret. Forudsætningen i § 9, 4., jfr. § 27, 7. rækker dog ikke så vidt. Bestemmelsen har til formål at afgrænse visse uafhængelige rettigheder og kan derfor ikke være afgørende her. Man har antaget, at ophavsretlige beføjelser, der anerkendes på basis af *ny teknik* eller *ny lovgivning*, kommer ophavsmanden selv til gode. Overdragelsen kan kun overføre de på dens tidspunkt eksisterende, kendte rettigheder. *Går retshandlen udtrykkelig ud på*, at også eventuelle nye udnyttelsesmuligheder overføres til erhververen, er den for så vidt ugyldig. Sædvanlig vil der være betinget et vederlag, men ved dettes fastsættelse regner man kun med de kendte muligheder. Sker overdragelsen som gave, er denne fortolkning endnu mere nærliggende. Den ret, der overføres til erhververen, er herefter maksimalt en eneret til offentliggørelse på hidtil kendte måder. Det indhold af ophavsretten, som går ud over denne ret, forbliver hos ophavsmanden, således *Ophavsretten* s. 214—15, jfr. også *Torben Lund II* s. 246—47.

Det er dog tvivlsomt, om disse resultater kan fastholdes lige overfor princippet om overdragelsesretshandlens verbindende kraft. Der bortses fra tilfælde, hvor overdragelsen rammes af en af aftalelovens ugyldighedsgrunde eller anden ugyldighedsgrund. Domstolen skal nu ved kontraktsfortolkning sætte hvad parterne burde have aftalt i stedet for det aftalte. Dette er ikke uden betænkelighed, navnlig hvor retshandlen udtrykkelig overfører også fremtidige udnyttelsesmuligheder. *Ulf v. Konow* omtaler s. 90 det tilfælde, at ophavsmanden har overdraget ophavsretten i sin helhed,

og loven derefter udvider omfanget af ophavsmandens rettigheder, og fastslår, at udvidelsen kommer ophavsmanden ikke erhververen til gode. Forfatteren udtaler derefter: „Skulle emellertid undantagsvis ett avtals ordalydelse eller omständigheterna vid dess tillkomst göra sannolikt, att dermed verkligen åsyftats en överlåtelse av auktorsrätten utan någon som helst inskränkning, så bör tydligen kontrahenternas vilja därutinnan respekteras.“ Dette må da også efter begrundelsen gælde nye økonomiske udnyttelsesmuligheder, der skyldes teknikens fremskridt. *Marwitz* går, Ufita 1928 s. 398 ff. imod tysk retspraksis, der uanset kontraktens ordlyd lader nye rettigheder tilfalde ophavsmanden. I den kendte dom om operetten „Das Musikantenmädel“ RGZ 118 s. 282, forelå mellem ophavsmanden og en musikforlægger en overdragelse med salg af værket „für alle Zeiten und mit allen gegenwärtig und künftigt fließenden Rechten, auch den sämtlichen Übersetzungs- und Aufführungsrechten sowie den Rechten des Bühnenvertriebs und der Aufführung für alle Länder“. I alle tre instanser blev det trods de meget klare ord antaget, at forlæggeren ikke havde erhvervet filmatiseringsretten. *Marwitz* siger anf. sted s. 399: „Der Grundgedanke, dass bei dem Auftreten neuer Nutzungsmöglichkeiten unter Hintersetzung der rechtlichen wirtschaftliche Gesichtspunkte zu entscheiden haben, ist von Anfang an falsch; er wird auch ausserhalb des URs nirgends vertreten. Dem Salzabbauberechtigten war bis in die 70er Jahre des vorigen Jahrhunderts hinein das Kalilager, das sich über dem älteren Steinsalz ausdehnte, eine lästige Erschwernis; es wurde ihm überaus wertvoll, als die Düngekraft des Kali entdeckt war; das er nunmehr verpflichtet gewesen wäre, es dem Eigentümer des Grund und Bodens zur Verfügung zu stellen ist niemals behauptet worden; Der Einwand, das Kali und Operette verschiedene Dinge seien, greift nicht durch. Der Gesetzgeber sollte und soll nach unserer Auffassung sie verschieden behandeln; dem Richter steht diese Befugnis nicht zu.“

Hertil må siges, at der er forskel. Sælger en mand sin faste ejendom, og det senere opdages, at der i ejendommen er fx. værdifulde brunkul, er det klart, at sælgeren ikke har krav af nogen art i den anledning. Det er også klart, at sælgeren, om kendsgerningen havde været kendt ved retshandlens indgåelse, ville have forlangt en anden pris for ejendommen, m. a. o. at han ikke ville have solgt ejendommen til den kontraherede pris. Men risikoen for, at sælgeren

ikke har undersøgt sin ejendom tilstrækkeligt inden handlen, må falde på ham. Og han må også bære risikoen ved, at de værdiforhøjende egenskaber ved ejendommen først senere bliver åbenbare, da handlen med faste ejendomme ikke kan bære en anden risikofordeling. Anderledes ved overdragelse af ophavsret. Selv om retshandlen indbefatter fremtidige rettigheder af den ene eller den anden art, bestemmes vederlaget i regelen alene på basis af værdien af den ret, som eksisterer, er kendt og agtes udnyttet af erhververen, jfr. hertil den af *Torben Lund* II s. 247 nævnte Rigsretsdom af $\frac{5}{4}$ 1933. Under hensyn hertil og til, at fremkomsten af nye økonomiske rettigheder har en særlig karakter indenfor ophavsretten, til at ophavsmanden er værkets skaber, samt til at sikkerheden i disse retsforhold kan tåle en risikoregel, som den anvendte, er denne retspraksis forståelig.

Det er heldigt, at udviklingen på ophavsrettens område i stigende grad har afskaffet den fulde eller hele overdragelse af ophavsretten. Men også hvor der kun foreligger en begrænset overdragelse, fx. af ret til filmatisering af et værk, møder man i praksis ofte klausuler, der skal sikre erhververen alle tænkelige nye udnyttelsesmuligheder, der kan konkurrere med den overdragne udnyttelsesret eller gøre denne værdiløs, således som forholdet fx. blev ved tonefilmens indførelse, der gav stumfilmrettigheder dødsstødet. Her påkræves ny lovordning.

18. I denne forbindelse er det værd at fremhæve, at selv en hel overdragelse af ophavsretten ikke skiller ophavsmanden fra værket. Uanset hvilket omfang overdragelsen måtte have, er ophavsmanden interesseret i erhververens råden over værket, hans evne og vilje til at virke for dets udbredelse. Også samfundet har vigtige interesser i værkets udnyttelse. Allerede frd. 7. jan. 1741 er præget af disse synspunkter. Eneretten bortfalder, når den ikke udøves som foreskrevet. Ophavsmanden har krav på, at værket udnyttes, og det er retstridigt, om erhververen lægger den døde hånd på værket.

I sagen U. 1945.985 forelå overdragelse fra ophavsmanden til et forlag af „den hele og fulde forfatterret“ til en række værker, der var udgivet af forlaget. Efter ophavsmandens død krævede enken, at forlaget skulle udsende nye udgaver af værkerne på nær to. Forlaget hævdede, at kontrakten ikke var en forlagskontrakt, og at der følgelig ikke forelå nogen pligt til udgivelse, specielt at

reglerne i L. 33 § 9, stk. 6—9 ikke kunne komme til anvendelse. Dommen statuerede, at kontrakten „må anses for en forlagskontrakt, hvorved tillige andre offentliggørelsesrettigheder overdrages“¹⁾. Herefter var de nævnte regler i § 9 anvendelige. Ikke mindst hvor værket ikke før har været offentliggjort, har ophavsmanden krav på dets udgivelse, uanset at overdragelsen er af nævnte karakter. Ifl. *Copinger* s. 320 antages det i engelsk praksis, „that where the copyright in a work is sold outright, and there is no express agreement to publish the same, the proprietor may decline to publish, notwithstanding that the author may fail by reason of this to acquire additional reputation. The author should have made the publication by the purchaser part of the agreement, had he considered this material to his interests“. Dette kan mulig skyldes, at man i England anvender meget detaljerede kontrakter og derfor har lettere ved at slutte modsætningsvis fra kontraktens ordlyd. Ophavsmanden vil imidlertid praktisk talt altid lægge vægt på, at værket offentliggøres. Det er med henblik herpå, værket er skabt og retten overdraget. At erhverve den fulde ophavsret til et værk med det formål at undertrykke værket er ikke udtryk for en loyal interesse.

19. *Delvis overdragelse* af ophavsret. Ved „hel“ overdragelse af ophavsret indtræder erhververen principielt i alle de ophavsretlige beføjelser, der kan udnyttes økonomisk. Når man betænker, hvor mange og forskelligartede disse udnyttelsesmuligheder er, indses det let, at det ikke er enkeltmands sag at råde over den faglige og forretningsmæssige indsigt og de øvrige betingelser, der må foreligge for en effektiv udnyttelse af ophavsretten på alle områder. Det drejer sig om forlagsvirksomhed herunder musik- og kunstforlag, teaterdrift, filmproduktion, reproduktionsvirksomhed og meget mere. Dette er jo også årsagen til, at ophavsmanden selv er ganske uegnet til på egen hånd at udnytte den ret, loven giver ham. Udnyttelse må ske gennem mellemmand eller rettere gennem *mellemmænd*, der hver på sit faglige område bringer det ud af retten, som omstændighederne gør muligt. Derfor er også den, der måtte erhverve hele ophavsretten, henvist til ved videreoverdragelse af enkelte dele af retten, enkelte beføjelser, at nå sine formål. „Hel“ overdragelse bliver således et e. o. unødvendigt mellemlid mellem

¹⁾ Det kan bemærkes, at enken under sagen anerkendte, at forlaget havde bevaret de eventuelle andre rettigheder, som måtte tilkomme det efter kontrakten.

ophavsmanden og den, der erhvervsmæssigt er indstillet på økonomisk frugtbarhed af en bestemt ophavsretlig beføjelse. Af de anførte grunde er den delvise overdragelse af ophavsret nu det sædvanlige. Ifølge retshandlen overdrages kun en vis del af ophavsretten til erhververen.

Normalt vil overdragelsesretshandlen udtrykkelig angive begrænsningen, idet den positivt angiver, hvilken ret erhververen skal have, hvoraf følger, at anden ret ikke er overført. Men *stiltiende begrænsning* forekommer. Overdrager ophavsmanden således „reproduktionsretten“ til en statuette til en porcellainsfabrik, må det, medmindre andet fremgår af omstændighederne, antages, at det alene er ret til reproduktion i dette bestemte stof — porcellain — der overføres. Erhververen har præsumptivt ikke behov for en videregående ret. Men oplyses det, at porcellainsfabriken har erhvervet reproduktionsretten i konkurrence med en reproduktionsanstalt, der fremstiller gengivelser i metal, stiller sagen sig anderledes. Sådanne gengivelser kan i omsætningen skade salget af porcellainsfigurerne. Derimod kan en gengivelse i form af et kunstblad, altså gengivelse på *tryk* ikke skade — men snarere gavne — salget af gengivelser i figur. Endelig kan det også af omstændighederne fremgå, at *ophavsmanden* af kunstneriske grunde kun har villet se værket reproduceret i dette bestemte stof eller på denne bestemte måde. Eksemplet viser, at parterne, også hvor det drejer sig om en delvis overdragelse af ophavsret, bør gennemtænke forholdet nøje og *udtrykkeligt* afgøre overdragelsens omfang. Dette anbefaler sig også af økonomiske grunde, idet parterne først, når de fuldtud har gjort sig klart, hvad den ene har brug for og den anden vil overdrage, kan skønne over værdien af det, der overdrages.

20. Begrænsningen i overdragelsen sker *ved selve retshandlen*, idet ophavsmanden ved denne giver afkald på at råde over sin ret i det omfang, den overdrages, hvorfor han også fremtidig må afholde sig fra enhver råden på dette område. Også ved delvis overdragelse af ophavsret får erhververen en alle andre udelukkende eneret; han får en del af selve ophavsretten. Forbeholder ophavsmanden sig ret til selv at råde ved siden af erhververen, er der ikke spørgsmål om (delvis) overdragelse af ophavsret, men om en licensaftale. Til retshandlen kan selvsagt som til andre retshandler knyttes betingelser, der begrænser erhvervelsen af den overdragne del af ophavsretten. På særlig måde stiller sagen sig ved opførelse

af bygningsværker, der kan karakteriseres som kunstværker, jfr. U. 1928.989. Det antages ved dommen at følge af forholdets natur, „at kunstnerretten til et bygningsværk i et vist omfang må anses overgået til den, for hvem bygningsværket er udført, og at den arkitekten efter opførelsen tilkommende delvise kunstnerret må være begrænset i det omfang, hvori hensynet til ejerens naturlige dispositionsfrihed over bygningsværket gør det nødvendigt, og at forbudet i § 27, 2. stk. mod gengivelser af bygningsværket således ikke kan være til hinder for . . . at udvide bygningsværket ved en tilbygning, selv om denne, hvad der som regel vil være nødvendigt, opføres i samme stil som den oprindelige bygning“, se hertil *Ophavsretten* s. 83 med note 1. Arkitektens overdragelse af tegninger til et bygningsværk indbefatter ikke ophavsretten. Opgiver bygherren byggeriet, kan han ikke udnytte tegningerne gennem andre eller foretage ændringer i disse, D'a 1941. 83.

21. Det må imidlertid stærkt understreges, at en delvis overdragelse af ophavsret, jfr. L. 33 § 9, stk. 1, kun sigter til sådanne overdragelser, hvorved udelukkende eneret overføres til erhververen, m. a. o. retshandler, hvorved ophavsretlig beføjelse overføres for et begrænset område, nemlig enten som eneret til at mangfoldiggøre og offentliggøre værket i bogform, til dramatisk opførelse, til oversættelse eller anden bearbejdelse, til reproduktion af kunstværk o. s. fr. Klausuler, der går ud på at begrænse erhververens ret til råden *over et offentliggjort eksemplar*, fx. at gengivelser af et kunstværk skal sælges til en vis pris, at bogen ikke må sælges i kolportage, kun må tilbydes en vis køberkreds, eller at den ikke må udlånes eller udlejes, er bestemmelser, som er uden ophavsretlig betydning, og hvis gyldighed må bedømmes efter almindelig kontraktsret. L. 33 hjemler ikke sådan forbudsret som ophavsrets-beføjelse.

I sagen U. 1930.416 H. forelå følgende sagsforhold: Forfatteren Peter Freuchen udgav i 1929 en bog „Nordkaper“ og traf aftale med forlæggeren om, at hvert eksemplar af bogen skulle forsynes med påtryk om, at bogen ikke måtte udlånes eller udlejes af biblioteker, læseselskaber, foreninger o. l. En boghandler, der tillige drev forretning med lejev bibliotek, erhvervede eksemplarer fra forlaget og udlånte i strid med forbudet bogen til sine kunder. Boghandleren havde offentligt udtalt, at han ikke ville respektere forbudet. Ophavsmand og forlægger nedlagde derefter fagedforbud

mod sådant udlån. Ved dommen blev det antaget, at fogedforbudet var berettiget. I landsretsdommen, der blev stadfæstet af højesteret i henhold til dens grunde, udtales bl. a.: „at for så vidt man ved salg af en vare med retsvirkning kan forbyde køberen at udlåne eller udleje den til andre, må dette også antages at kunne ske med et lovligt offentliggjort skrift“ samt „at en køber, der erhverver en genstand, med hensyn til hvilken det af sælgeren er tilkendegivet ham, at den ikke må udlånes eller udlejes, må være pligtig at respektere forbudet, når dette tjener et formål, der har krav på retsbeskyttelse“, hvorhos dommen konstaterer, at sagsøgte var vidende om forbudet, da han købte bogen. Det siges i en note til dommen: „Da et sådant forbehold ikke kan lægges som en servitut på selve tingen, ville betydningen af dette formentlig afhænge af, om der ved købet var truffet en sådan udtrykkelig eller stiltiende aftale, at forbeholdet var blevet et vilkår for købet.“ I så henseende må det erkendes, at omstændighederne i den retten forelagte sag var klare, der var ingen tvivl om køberens onde tro. Men ofte vil de faktiske forhold stille sig anderledes. Det har i retslivet vist sig vanskeligt at håndhæve begrænsninger i erhververens råden, som er pålagt i forbindelse med overdragelse af løsøreting, jfr. *Ophavsretten* 154—55. Dette har åbenbart været afgørende for den senere dom, U. 1935.1066 H., der drejede sig om erhvervsmæssig udlejning af ugeblade, og hvor hvert eksemplar var påtrykt forbud mod erhvervsmæssig udlån eller udleje. Dommen udtaler, at den omstændighed alene, at dette forbud var påtrykt, ikke kunne binde sagsøgte til at respektere forbudet, og at sagsøgte, der havde købt sine eksemplarer hos forskellige handlende, ikke havde påtaget sig nogen kontraktlig forpligtelse i så henseende, jfr. T. f. R. 1936 s. 352, hvor det fremhæves, at der savnedes en påvisning af, at den af bladhandleren drevne virksomhed måtte skønnes at berøre bladforetagendernes interesse på en reelt skadelig måde, hvilket måtte være forudsætning for en indskriden. Samme standpunkt indtager de svenske domstole. I dom ⁷/₁₀ 1938 udtaler Göta Hovrätt, at den omstændighed alene, at der i bogen findes trykt et forbehold mod udlån af samme, ikke i og for sig berettiger ophavsmanden og forlæggeren til at gøre forbeholdet gældende. Det var i sagen ikke dokumenteret, at forbeholdet var gjort til betingelse ved indkøbet af det pågældende eksemplar af bogen, og derfor kunne forbeholdet ikke gøres gældende overfor køberen. Den svenske højesteret

stadfæstede dommen. I forholdet mellem ophavsmand og forlægger må principielt det samme gælde. Forlæggerens bundethed ved indskrænkende klausuler af den heromhandlede art må alene bedømmes efter almindelige kontraktsregler¹⁾). Anderledes ville sagen stille sig, om loven gav selve ophavsretten et videre indhold og indrømmede ophavsmanden en forbudsret, jfr. *Alf Ross* ovenfor s. 19. Et sådant indhold ville da kunne overføres til erhververen.

Med det her anførte stemmer også L. 33 § 9, stk. 2. Lovbudet forudsætter ophavsretten udspaltet i en række beføjelser, af hvilke en overdrages til erhververen, medens resten forbliver hos ophavsmanden (eller andre, hvem han måtte overdrage dem til). Men delvis overdragelse forudsætter overdragelse af en eller flere af disse beføjelser.

22. Begrænsningen har altså i første række hensyn til *indholdet* af ophavsretten, idet kun en enkelt eller nogle af beføjelserne overdrages. Ved forlagskontrakten overdrages som regel kun retten til at offentliggøre et foreliggende værk i bogform, „bogretten“. Oversættelsesretten er genstand for særskilt overdragelse. Ofte betinger forlaget sig ret til at medvirke ved værkets anbringelse til offentliggørelse i udlandet og får herfor visse procent af indtægten. Ligeledes er opførelsesretten d. v. s. retten til offentlig opførelse af et scenisk værk, ret til bearbejdelse, dramatisering, filmatisering, radioret, ret til gengivelse ad mekanisk vej o. s. v. genstand for særlig overdragelse eller indgår under et bestående offentliggørelsessystem. På samme måde er indholdsmæssige begrænsninger nu blevet almindelige ved overdragelse af ret til offentliggørelse af musikværker og gengivelser af originale kunstværker. Hvor erhverve-

¹⁾ Jfr. *Büchler* s. 84: „Daher erstreckt sich die absolutrechtliche Verfügungsmacht, welche dem Urheber durch sein ausschliessliches Recht an seiner Schöpfung eingeräumt wird, nur auf die Möglichkeit mit dinglicher Wirkung zu bestimmen, ob der Erwerber das Genussgut allgemein oder nur in einzelnen Beziehungen benutzen darf, ob ihm eine bestimmte Benutzungsart zustehen soll und in welchem Umfange, nicht aber auf die Möglichkeit, auch mit dinglicher Wirksamkeit zu bestimmen, *wie* der Erwerber sich innerhalb dieser Benutzungsart verhalten soll, ihm bis ins einzelne vorzuschreiben, wie er das Recht auszuüben habe, z. B. für welchen Preis er die Nachbildungen zu verkaufen oder wie, im Wege des Ladengeschäfts oder des Umziehens usw. verbreiten soll. Eine dergartig detaillierte Vorschrift für das Tun des Berechtigten entspringt ihm lediglich aus der allgemeinen schuldrechtlichen Vertragsfreiheit und kann also nur mit obligatorischer Wirkung und nicht als dingliche Schranke des eingeräumten Rechtes aufgestellt werden.“

ren imidlertid ikke erholder en egentlig eneret til offentliggørelse, altså en ophavsretlig beføjelse, falder overdragelsen udenfor det her behandlede område.

Det må bero på en fortolkning af aftalen, om erhververen får en andre udelukkende ret til offentliggørelse, men formålet med overdragelsen vil ofte nødvendiggøre, at erhververen får eneret, således ved overdragelse af bogret, opførelsesret, filmatiseringsret, ret til reproduktion og salg af gengivelser af kunstværker. Anderledes derimod ved samtykke til værkets oplæsning, fremførelse under koncert eller udstilling, dets optagelse i en antologi o. lign.

23. Begrænsningen kan også have hensyn til *tiden*, idet der fastsættes en begyndelses- og slutningstermin, således navnlig ved filmatiseringsret. Eller den kan vedrøre *antallet* af tilladte gengivelser, fx. ved kunstværker, et vist antal afstøbninger eller kunstblade.

24. Endvidere kan begrænsningen referere sig til det *sted* eller *område*, for hvilket eneretten skal gælde, offentliggørelsesret overdrages *for et bestemt land*, hvorved statsgrænserne i kontraktøjeblikket er afgørende. I sagen U. 1924.567 blev det antaget, at en kontrakt, der var afsluttet den 7. febr. 1917, og som hjemlede erhververen eneret til offentligt at opføre et skuespil „Rasmines Bryllup“ i Danmark og Norge, ikke omfattede de sønderjydske landsdele. Er eneret til udgivelse af en komposition erhvervet for et land, fx. Danmark, krænktes denne ret ikke ved salg i Danmark af eksemplarer af kompositionen, der på lovlig måde er udkommet i udlandet, jfr. dom i U. 1923.357. Skandinavisk Musikforlag havde købt ophavsretten bl. a. for Danmark til stykket: „Nur eine Nacht sollst du mir gehören“ og udgivet det her med dansk tekst og med titel: En eneste nat. Forhandling her i landet af eksemplarer af den i Østrig udkomne udgave var lovlig. Ligeså er salg af værker på originalsproget (bortset fra kontraktmæssige indskrænkninger) lovligt i lande, hvor de udkommer i oversættelse. Begrænsning til *et område indenfor landet* er også praktisk, navnlig ved opførelsesret, et stykke overdrages til en københavnsk scene, medens retten til opførelse i provinsen overdrages bevillingshaveren ved en tourné eller en provinsscene. Begrænsningen kan vedrøre det *sprog*, udgivelsen skal ske i: engelsk i eller udenfor England, Canada, U. S. A. og lign. Eller den kan vedrøre det *materiale*, hvori gengivelse skal ske, eller den *teknik*, der skal benyttes, eller den *størrelse*, for hvilken reproduktionsret overdrages, U. 1899.658.

25. *Licenskontrakter* (III). Medens den delvise overdragelse af ophavsret overfører en del af selve ophavsretten til erhververen, stiller det sig anderledes ved licenskontrakterne. Herved forstås aftaler, hvorved ophavsmanden tillader medkontrahenten en vis udnyttelse af værket uden eneret, *simpel licens*. Erhververen får alene en ret, men han forpligter sig ikke til at udøve denne. *Ene-licens* eller *udelukkende licens* foreligger, når erhververen får eneret til udnyttelse af værket indenfor tilladelsens rammer, idet ophavsmanden forpligter sig til ikke selv at udnytte værket på samme måde eller give andre ret hertil. Den udelukkende licens ligger nær ved den delvise overdragelse af ophavsret, men er forskellig herfra, idet den — ligesom den simple — kun giver medkontrahenten et obligatorisk krav mod ophavsmanden, og idet erhververen ikke har påtaleret overfor krænkelse af ophavsretten. Den udelukkende licens må formodes at medføre pligt til udøvelse. Sprogbrugen ligger endnu ikke fast, og parterne benytter undertiden benævnelsen „licens“ i tilfælde, hvor en delvis overdragelse af ophavsret tilsigtes. Men begrebet licens må indskrænkes til det ovennævnte område. Det drejer sig om blotte tilladelser, der gives mod eller uden vederlag. Tilladelsen binder imidlertid ikke alene ophavsmanden og dennes arvinger, men e. o. også den, hvem ophavsmanden har overdraget ophavsretten helt eller delvis.

Forskellig fra de her nævnte licenser er *tvangslicensen*. En vis tilknytning til overdragelsesretshandler foreligger her, når loven m. h. t. *beskyttede værker* hjemler en *kontraheringstvang*, idet loven anordner, at en person eller et selskab får krav på meddelelse af licens, når visse betingelser opfyldes, tilbud af passende vederlag for benyttelsen og sikkerhedsstillelse for dettes erlæggelse. Men begrebet omfatter også og navnlig det forhold, at loven hjemler en kompetent myndighed ret til at meddele tilladelse til benyttelse af beskyttede værker, når parterne ikke kan enes om vilkårene herfor, når forhandling herom nægtes, eller når den, der anmoder om tilladelsen, dokumenterer, at han opfylder lovens betingelser. Tvangslicens må ikke forveksles med de ved lov hjemlede indskrænkninger i ophavsretten, lånerettighederne, der undertiden benævnes lovbestemte licenser. Ved disse er der imidlertid ikke tale om at give eller indhente nogen tilladelse, licens; den, der opfylder lovens betingelser for udøvelse af en låneret, har uden videre ret til den hjemlede brug af værket, citat o. s. v. Spørgsmålet om, i

hvilket omfang det kan være rimeligt og praktisk at give hjemmel for sådanne tvangslicenser, skal iøvrigt ikke optages her. Dog skal bemærkes, at jo videre man udstrækker tvangslicensernes område, des svagere bliver ophavsmandens stilling og konsekvent også dens stilling, der erhverver ophavsret.

26. Hvad angår *overdragelsesretshandlen* (IV) kommer de almindelige regler om sådanne til anvendelse. Den må efter sit begreb gå ud på *nu* ved selve overdragelsen at overføre ophavsret til erhververen. Sådant overdragelse forelå ikke i tilfældet U. 1919.638 H., hvor kontrakten hjemlede pligt for ophavsmanden til at give 2 grammofonelskaber forhåndsunderretning om premierer m. m., hvorefter selskaberne senest 8 dage efter de pågældende premierer skulle meddele, hvilke arbejder med tilhørende musik de ønskede at optage til fonogrammatisk reproduktion og udnyttelse. Denne kontrakt „hjemler ikke de indstævnte andet og mere end en ret til efter begæring og mod betaling af det i § 2 nævnte vederlag at få den i overenskomsten omhandlede eneret overdraget“, altså en blot obligatorisk ret. Det er derfor også uden føje, når denne dom af *Torben Lund* I s. 100 påberåbes til støtte for en ekstinktiv erhvervelse af ophavsret for en erhverver nr. 2, der i god tro erhverver og *udnytter* retten.

Overdragelsen er principielt *formfri*. Den kan ske skriftligt eller mundtligt, udtrykkeligt eller stiltiende, mod vederlag, køb, bytte, interessentskab m. m. eller uden, som gave. I sagen U. 1948.106 H., hvor der iøvrigt kun forelå uklare mundtlige aftaler om udgivelse af en bog, var der reserveret ophavsmanden, der var en af tre interessenter i udgivelsen, et forfatterhonorar på 15 % af bogens bogladepris, medens overskudet skulle deles lige mellem interessenterne. Ved underskud skulle der ikke beregnes forfatterhonorar, men iøvrigt skulle dette ligeledes deles lige. Ophavsretten var ikke her indskudt i eller på anden måde overdraget interessentskabet.

Om *stiltiende* overdragelse sker må bero på omstændighederne. Når ophavsmanden *overgiver* fx. et digt med dedikation, et portræt til den portrætterede dame o. s. v., følger ophavsretten ikke med, erhververen får ejendomsret over originaleksemplaret. På samme måde forholder det sig med *afsendelse* og *modtagelse af breve*. Brevskriveren afstår ikke sin eventuelle ophavsret ved at sende brevet til modtageren, der kun bliver ejer af brevet. Køb af private breve og brevsamlinger kan ingensinde overføre ophavsret

til erhververen, der kun kan udgive brevene med samtykke af brevskriveren eller den, der ved arv eller overdragelse har erhvervet ophavsretten.

Ved *salg eller anden overdragelse af et originalt kunstværk* kan det fx. hvor overdragelsen sker til en virksomhed, der reproducerer kunstværker og forhandler gengivelser, eller hvor overdragelse tidligere er sket til samme erhverver, der reproducerer, være forudsat, at kunstnerretten går over til erhververen i det omfang, som er nødvendigt til fyldestgørelse af erhververens formål, jfr. *Torben Lund II* s. 249. Denne forfatter siger endvidere her: „Hvor flere personer samvirker til at udøve den virksomhed, hvis resultat er det pågældende beskyttelsesobjekt, *kan* omstændighederne ved samarbejdet eller den indbyrdes aftale mellem parterne, selv om den ikke direkte nævner kunstnerrettens overgang, være af en sådan art, at en overgang af retten på en af disse personer må antages.“ Dette kan ikke tiltrædes. Ved samvirken mellem flere må sondres mellem benyttelse af *medhjælp* og tilvejebringelse af et *fællesværk*, se *Ophavsretten* s. 22—27. Medhjælperen har aldrig andel i ophavsretten. Og ved fællesværk angiver L. 33 § 6 jfr. § 26 retsstillingen, således at der ikke her bliver plads for en stiltiende overdragelse fra samvirkende ophavsmænd til en af dem m. h. t. ophavsretten til et skabt fællesværk.

Ved deltagelse i *konkurrencer* må det bero på dennes art og betingelser om ophavsret til præmierede eller iøvrigt deltagende værker overføres til den, der har udskrevet konkurrencen. Angår konkurrencen *tilvejebringelse af et kunstværk* (monument) *eller et bygningsværk*, er formodningen afgjort imod, at ophavsret overdrages. Sagen U. 1928.710 H. angik konkurrencen om et monument i Marselisborg Mindepark for de i verdenskrigen faldne danske. I § 5 bestemtes: „Der uddeles 3 præmier. Vinderen af 1. præmie indstilles af dommerkomitéen til udførelsen af arbejdet, jfr. punkt 7.“ Dette lyder: „Det projekt, der har fået 1ste præmie, indstilles af dommerkomitéen til ejeren — repræsentantskabet for Marselisborg Mindepark — til antagelse, og repræsentantskabet træffer da aftale med præmietageren om eventuel udførelse af arbejdet, for så vidt der iøvrigt kan opnås enighed derom.“ Ved sådanne konkurrencer, hvor der ikke bliver spørgsmål om mangfoldiggørelse som direkte formål, bør ophavsretten stedse forblive hos ophavsmanden jfr. hermed U. 1928.989. Ved konkurrencer derimod

om *romanmanuskripter, filmsmanuskripter, musikværker, kunstværker, møbelmodeller, der skal udgives, opføres eller reproduceres*, må det være forudsat, at ophavsret i et vist omfang overføres. Her er det derfor af afgørende betydning for de konkurrerende, at betingelserne er loyale, hvorfor ophavsmandsorganisationerne også nu underkaster disse kritik. Betingelserne bør affattes således, at det klart præciseres, om de udsatte præmier ubetinget uddeles, og om udgivelse m. m. skal ske af et vindende værk evt. andre deltagende værker, ligesom der bør sondres klart mellem, hvad der udredes som præmie og som honorar. Endelig bør det fastslås, *i hvilket omfang* ophavsretten overdrages. I reglen vil konkurrencebetingelserne også *udtrykkelig* afgøre, i hvilket omfang ophavsretten til præmierede eller i henh. til konkurrencebetingelserne indkøbte værker overgår til forlag eller den, der arrangerer konkurrencen. Ved Ø. L. D. 18. marts 1950 blev afgjort en sag vedr. en offentlig konkurrence om tegning til kurvemagerarbejder. Ifl. konkurrencebetingelsernes § 4 skulle kurvemagerlauget have ret (d. v. s. eneret) „til reproduktion af præmierede og indkøbte forslag“, ligesom „disse bliver kurvemagerlaugets ejendom“. Sagsøgeren, der var præmievinder, søgte dom for, at han p. gr. af misligholdelse med føje havde hævet aftalen om ret for kurvemagerlaugets medlemmer til reproduktion efter den præmierede tegning, men han fik ikke medhold.

I visse *tjenesteforhold*, der er indgået med det formål for øje, at den ansatte skal frembringe værker til brug for den virksomhed, han tilknyttes, vil stiltiende overdragelse af ophavsretten undertiden blive antaget, når skriftlig kontrakt ikke er oprettet med positiv afgørelse af spørgsmålet. Således fx. når en tegner, kartograf, keramikker, maler, billedhugger, redaktør o. l. frembringer værker for den virksomhed, de er knyttet til. Ved dommen U. 1936.1124 blev det antaget, at ophavsretten til konstruktionstegninger og skabeloner til nogle kirkeklokker var overgået til kirkeklokkestøberiet i kraft af konstruktørens ansættelsesforhold. Kunstneren var ansat med den særlige opgave at forestå den af støberiet i en del år drevne virksomhed med konstruktion og fremstilling af kirkeklokker og med fast løn. Han hævdede, at der vel ikke var oprettet nogen skriftlig kontrakt, men det var en aftale, at stillingen skulle være af selvstændig karakter, og at det heraf måtte følge, at hans tegninger m. m. måtte forblive hans ejendom, „Alene

kunstnerretten til den enkelte forfærdigede klokke, men ikke retten til mangfoldiggørelse“ overgik til støberiet. Dommen forkaster med føje dette, men lader ham beholde beregningerne, idet klokkerne kan fremstilles på grundlag af tegninger og skabeloner alene.

I sagerne U. 1923.223 og U. 1925.206 blev det antaget, at kunstnerretten til 2 gravmonumenter, der var tegnet af en billedhugger, som var fast ansat hos den stenhugger, der havde leveret monumenterne, tilhørte stenhuggeren. Det bør dog bemærkes, at de nævnte retssager blev ført af stenhuggeren mod tredjemænd, som havde ladet udføre plagiater, og der var ingen strid mellem stenhugger og ophavsmand om spørgsmålet.

Når det anførte gælder m. h. t. frembringelse af værker, der ikke tænkes reproduceret, må det så meget mere gælde, når kunstneren er ansat i en virksomhed og her udfører værker med reproduktion for øje, jfr. *Knoph* s. 84: „Men når feltet forøvrigt er frit, og aftalen netop går ud på, at funktionæren skal lave åndsverker, er det klart, at prinsipalen får rett over dem i kraft av tjenesteforholdet.“ I sådanne stillinger og kontraksforhold er der normalt heller ikke tale om en helt fri skabende virksomhed, men ophavsmanden, der er ansat mod fast løn og med mere eller mindre fast arbejdstid, står under arbejdsgiverens kontrol, og det er arbejdsgiveren, der fastsætter, hvad der skal produceres. Det er med henblik på sådanne kontraktsforhold den engelske copyright act 1911 § 5, stk. 1b bestemmer, at arbejdsgiveren i mangel af anden aftale skal være the first owner of the copyright ... når nemlig „the author was in the employment of some other person under a contract of service or apprenticeship and the work was made in the course of his employment by that person“. Denne regel karakteriseres som „aparte“, jfr. *Torben Lund* II s. 250, og det er også noget særligt, at ophavsretten direkte går til arbejdsgiveren ifl. lov. Til fuld forståelse af reglen må man imidlertid erindre sig hvilke ansættelsesforhold den rammer. Det er ikke nok, at der foreligger „employment“, men beskæftigelsesforholdet skal være „under a contract of service or apprenticeship“. *Copinger* konkluderer s. 101 derhen: „The person who employs him must have the right under his contract to require the author or artist to produce such a work as the employer desires, and, if the work does not meet with his approval, to require the author or artist to alter his work. Subject to these general principles, each case must depend upon its own facts.“

Disse principper kan også være vejledende for retsopfattelsen, hvor ingen lovregel er givet. I engelsk retspraksis drages grænsen for de tilfælde, hvor copyright ifl. loven tilfalder arbejdsgiveren ret snævert, jfr. *Copinger* s. 101 note d).

I sagen U. 1883.804 H. var det for højesteret oplyst, se noten s. 806, at de under sagen omhandlede 25 billeder for størstedelen var aftryk af originale kunstarbejder, der var udført og skåret i træ for et forlag. Dette udleverede til kunstnerne trækklodser, hvorpå værkerne blev tegnet eller skåret. Kunstnerne forklarede som vidner, at de anså det som en selvfølge, at ejendomsretten til tegningerne gik over til forlaget, om nogen særlig overdragelse af de på klodserne værende tegninger eller træsnit havde der ikke været tale. I disse tilfælde bør man imidlertid præcisere parternes indbyrdes forhold i skriftlig kontrakt, så tvivl, om overdragelse har fundet sted, undgås. Opfattelsen af de herhenhørende retsforhold har ændret sig siden højesteretsdommen fra 1883. Udenfor de ovenfor omtalte snævre kontraktforhold må udgangspunktet iøvrigt være det, at ophavsretten er ophavsmandens og kun overføres til medkontrahenten i dokumenteret eller nødvendigt omfang.

Endnu bemærkes, at *Torben Lund* II s. 251 med henblik på ansættelsesforhold fremsætter en opfattelse, som ikke kan tiltrædes: „Alle rimelige forhold taler derfor i virkeligheden for at antage, at der, når ikke andet er aftalt, består et *samejeforhold* til retten til gengivelse inden for den branche, det aftalte arbejdsforhold repræsenterer. På denne måde varetages begge parters berettigede interesser på fyldestgørende måde.“ Der er ingen hjemmel til at anvende samejereglene her. Vigtigere er imidlertid, at samejeteorien strider afgjort mod ophavsrettens natur som eneret og mod hvad ovenfor er anført om overdragelsens absolutthed. Ved enhver overdragelse af ophavsret sker en deling af rettighederne, der tilsammen udgør ophavsretten. Ved overdragelsen overføres en del af retten til erhververen, således at han inden for overdragelsens rammer erhverver en alle andre udelukkende rådighedsret. Erhververen skal netop også i forhold til ophavsmanden have en udelukkende ret og er på ingen måde i sameje med ham. Ved ansættelses- og arbejdsforhold af den ovenfor behandlede art, må det først afgøres i hvilket omfang ophavsret over det frembragte værk er overført til arbejdsgiveren enten udtrykkeligt ved aftalen eller stiltiende som følge af ansættelsesforholdet. Når dette er afgjort, er

konsekvensen simpelthen den, at hver af parterne er rådig — og enerådig — over den del af ophavsretten som er hans.

27. De ideale rettigheder (V.). Her bemærkes først L. 33 § 9, stk. 3: „Erhververen er uberettiget til uden forfatterens samtykke at offentliggøre værket i forandret skikkelse,“ jfr. herved § 27, stk. 5. Tilsvarende regel findes i den norske åndsværkslovs § 13, 4. stk. 1. pkt. og den finske lovs § 22, 2. stk. 1. pkt. Den svenske lov § 16, 1. stk. har samme regel men tilføjer: „(icke) ... förändra verket i vidare mån än som nödvändiggöres av det med överlåtelser avsedda ändamålet“. Den tyske lov § 9 forbyder erhververen at foretage ændringer ved værket selv, dets titel og betegnelse af ophavsmanden gennem „Zusätze, Kürzungen oder sonstige Aenderungen“, såfremt noget andet ikke er aftalt. I § 9, stk. 2 hedder det: „Zulässig sind Aenderungen, für die der Berechtigte seine Einwilligung nach Treu und Glauben nicht versagen kann,“ samme regel er givet i den tyske lov om ophavsret til kunstværker, § 12, stk. 2.

Principielt er i L. 33 § 9, stk. 3 som i de andre nævnte og flere love anerkendt et almindeligt forbud mod, at erhververen offentliggør værket i forandret skikkelse. Ophavsmanden tilsigter jo gennem overdragelse at få værket offentliggjort som det foreligger fra hans hånd og under hans navn. Sådan vil han stå inde for det. Medens princippet er klart nok, møder vanskelighederne imidlertid i praksis. Erhververen er ofte nødt til at foretage ændringer. Dette gælder mindst for forlæggeren, der som regel er i stand til at offentliggøre værket på basis af det foreliggende manuskript. Derimod stiller det sig straks vanskeligere ved et dramatisk værks fremførelse på scenen, dette uanset om teatret har materiel og personel til stykkets opførelse. *Ulf v. Konow* siger s. 92: „Likaledes får den som till ett kringresande teatersällskap överlåtit uppföranderätten till ett dramatiskt verk, finna sig i att verkets form, med hänsyn till lokala förhållande eller till skådespelarepersonalens fåtalighet, underkastas erforderliga jämkningar.“ Dertil kommer teatrets afhængighed af de udøvende kunstnere, der fremfører værket. Skuespillerne er selvfølgelig juridisk overfor teatret og moralsk overfor ophavsmanden pligtige at holde sig til stykkets tekst og anvisninger, men ofte kniber det hermed. Ved fremførelse af musikværker møder man andre vanskeligheder, ligeså ved gengivelse i radio. Enhver filmatisering forudsætter vidtgående ændringer. Og ved reproduktioner af kunstværker vil tekniske hen-

syn gøre sig gældende. Den økonomiske udnyttelse af bygninger kræver e. o. ændringer, jfr. den finske lovs § 22, 2. stk. 2. pkt.

Spørgsmålet bliver da, hvilke ændringer kan erhververen foretage uden samtykke. Den svenske lov henviser her til overdragelsens *formål*. Kan dette ikke nås uden at visse ændringer foretages, kræves samtykke ikke til disse. Klare eksempler på nødvendige ændringer af denne art er et dramatisk værks tildannelse til radio-udsendelse og ligeledes et værks bearbejdelse for filmatisering. Men kun *nødvendige* ændringer tillades uden samtykke. Efter den tyske lov henvises til ændringer, som den berettigede „nach Treu und Glauben“ ikke kan nægte samtykke til. Dette er kun en anvendelse af fortolkningsregelen i B. G. B. § 157: „Verträge sind so auszulegen, wie Treu und Glauben mit Rücksicht auf die Verkehrssitte es erfordern.“ Der henvises m. a. ord til et konkret dommerskøn. Men ved afgørelsen vil netop overdragelsens formål spille en rolle, *Allfeld* I s. 130.

De samme synspunkter må være vejledende ved fortolkningen af L. 33 § 9, stk. 3. Samtykke er herefter unødvendigt til ændringer, som skik og brug overlader til erhververen, men som aldrig berører værket som sådant. Til den anden side står ændringer, der, jfr. § 9, stk. 4, må anses at være en væsentlig forringelse af ophavsmandens værk, som denne uanset afhændelsen kan modsætte sig. Hvor egentlig bearbejdelse af et værk skal ske som forudsætning for erhververens benyttelse, bør ændringerne *ex tute* forelægges ophavsmanden. Men som ændringer, der kan foretages uden samtykke, kan nævnes forlæggernes huskorrektur, bladredaktørens stilistiske ændringer af artikler, herunder forkortelser, ændringer i indsendte hørespil af sendemæssige hensyn, scenemæssigt påkrævede ændringer i skuespil og opera o. lign. Uvæsentlige ændringer er tilladte. Det er et objektivi skøn over ændringens karakter og ikke ophavsmandens subjektive opfattelse, der er afgørende for, om samtykke kræves. Retten må ikke af ophavsmanden gøres gældende til chicane, jfr. *Torben Lund* II s. 234.

Ændringer i den officielle retskrivning, således overgang fra de store bogstaver til de små i de almindelige navneord, bolleået og ændring fra kunde til kunne o. s. v., er ophavsmanden ikke pligtig at finde sig i. Ophavsmandens skrivemåde hører med til hans stil, der atter er en del af hans værk, og forlæggerens huskorrektur må respektere dette. Det samme gælder den, som i kraft af lånereg-

lerne offentliggør værket eller dele af det. Dog må det antages, at den officielle retskrivning kan anvendes ved værkets benyttelse i skole- og sangbøger, hvor undervisningsformål kræver dette. I den norske åndsværkslov § 11 hedder det: „Når et åndsverk gjengis i medhold av § 9 punkt 1 eller 2 eller § 10 (låneregler) kan det skje i den størrelse og skikkelse øiemedet krever, dersom verkets karakter ikke derved forandres eller forringes.“ Også uden sådan særlig hjemmel må det antages, at den officielle retskrivning kan gennemføres i læse- og sangbøger, i hvert fald i undervisningen indtil gymnasiestadiet, idet ensartethed i retskrivningen i folke- og mellem-skole er en nødvendighed.

Den i åndsværkslovens § 11 nævnte betingelse, at værkets karakter ikke derved forandres eller forringes, har navnlig hensyn til benyttelse af kunstværker, § 10. At føre retskrivningen à jour vil i hvert fald for dansk rets vedk. næppe nogensinde kunne antages at komme i strid med L. 33 § 9, stk. 4 som en „væsentlig forringelse“ af værket. Udgivelse af klassiske værker med respekt for den gældende retskrivning er jo et dagligdags fænomen.

Ændringsforbudet gælder enhver erhverver af offentliggørelsesret, således også erhververen ifl. videreoverdragelse, hvor sådan kan ske.

28. Hvor samtykke kræves, skal dette gives af ophavsmanden. Det må antages, at ophavsmanden kan befuldmægtige en person til på hans vegne at give eller nægte samtykke; således kan ophavsmanden bemyndige sin udenlandske agent eller oversætteren til at tage stilling til ændringer, navnlig forkortelser.

Efter ophavsmandens død må reglerne i L. 33 § 11 komme til anvendelse, således at enten en ved testamente særlig indsat person, den efterlevende ægtefælle eller arvingerne i forening træffer bestemmelsen. Arvingerne er bundet ved samtykke meddelt af ophavsmanden i levende live. Har omvendt ophavsmanden nægtet samtykke, må arvingerne nu kunne give sådant ligesom de, såfremt ophavsmanden har nægtet at tillade bearbejdelse på en vis måde, fx. filmatisering, må være beføjede til nu at overdrage ret hertil.

Torben Lund udtaler I s. 101: „Forfatteren kan *give afkald* på retten efter de almindelige regler for overdragelse af forfatterret, og retten må anses for medindbefattet i overdragelsen såfremt ikke blot en enkelt beføjelse men derimod „al forfatterret“ eller

„ejendomsret“ er overdraget.“ Det første må antages at være rigtigt. Ved enhver overdragelse af ophavsret, det være sig en eller anden beføjelse til offentliggørelse, delvis overdragelse, det være sig „hel“ overdragelse, kan ophavsmanden samtykke i bestemte ændringer, og han må også enten samtidig eller senere kunne overdrage erhververen ret til at bestemme om ændringer („give afkald“ på retten). Ophavsmandens dispositioner er bindende for ham, i hvert fald så længe det drejer sig om ændringer, der ikke falder ind under L. 33 § 9, stk. 4, jfr. § 27, stk. 7. Men der må kræves en disposition vedr. retten til at bestemme over ændringer. Og en sådan ligger ikke i en overdragelse af „al forfatterret“, „ejendomsret“ eller lignende, altså i en „hel“ overdragelse af ophavsretten, hvorved der alene tages sigte på retten til økonomisk udnyttelse. Jfr. for ældre dansk ret Grundtvig s. 100. Således også tysk ret, jfr. *Allfeld I* s. 127: „*In keinem Falle der Uebertragung geht das Aenderungsrecht von selbst mit über; es bedarf also auch bei unbeschränkter Uebertragung des Urheberrechts der besondern Einräumung.*“

Derimod kan stiltiende overdragelse af ændringsretten antages i forbindelse med stiltiende overdragelse af ophavsret fx. i tjenesteforhold, hvor principalen til opnåelse af sine formål må råde frit over den erhvervede ret.

Efter ophavsrettens ophør, jfr. L. 33 §§ 21—23 kan enhver råde over det frie værk og ændre dette efter ønske, når ændringen ikke medfører væsentlig forringelse af værket, jfr. L. 33 § 9, stk. 4 og 5, § 27, stk. 7 og 8.

29. Det er dog navnlig reglerne i L. 33 § 9, stk. 4 og 5, jfr. § 27, stk. 7 og 8, der viser, at et vigtigt ophavsretsindhold forbliver hos ophavsmanden uanset stedfunden overdragelse. Det siges i § 9, stk. 4: „Uafhængig af forfatterens økonomiske rettigheder og selv efter afhændelsen af disse bevarer han retten til at hævde sit forfatternavn i forbindelse med værket såvel som retten til at modsætte sig enhver forvanskning eller beskæring eller anden ændring, der må anses at være en væsentlig forringelse af hans værk.“ Tilsvarende regel gives for kunstnerretten i § 27, stk. 7. Det følger af lovordene og lovens formål, at disse personlige ideelle rettigheder ikke følger med ved en overdragelse af ophavsret. Men spørgsmålet er, om ophavsmanden frit kan disponere over disse rettigheder, om han ved hel overdragelse af ophavsretten eller ved over-

dragelse af ret til udgivelse, opførelse, dramatisering, filmatisering, radioudsendelse, oversættelse og anden bearbejdelse, reproduktion m. v. udtrykkeligt kan fraskrive sig dem. Besvarelsen af spørgsmålet må afhænge af disse rettigheders karakter, idet overdrageligheden retter sig herefter. Retten til navngivelse (*droit à la paternité*) betegnes som *faderskabsretten*, retten til værn mod væsentlig forringelse af værket (*droit au respect*) som *respektretten*.

L. 33's regler er næsten ordret overført fra art. 6 bis i den i Rom 1928 reviderede bernerkonvention. Af interesse for fortolkningen er derfor denne bestemmelses tilblivelseshistorie. Det af den italienske regering fremsatte forslag lød: „uafhængig af enhver overdragelse“ (*toute cession*), men denne ordlyd blev ikke akcepteret. Den endelige tekst lyder: „uafhængig af ophavsmandens økonomiske rettigheder og selv efter afhændelsen af disse“ (*même après la cession desdits droits*). Denne formulering er smidigere. Den åbner mulighed for gyldigheden af overenskomster, hvorved ophavsmanden giver afkald på de ideelle rettigheder. At der i praksis er brug for sådanne overenskomster skal nedenfor omtales.

Torben Lund karakteriserer I s. 102—03 disse rettigheder som „uafhængelige“, jfr. også II s. 186 ff., s. 190—91, og henviser til forarbejderne for den reviderede bernerkonvention 1928. I *Ophavsretten* s. 129—30 har jeg gjort opmærksom på, at der ikke herfra kan hentes nogen indvending mod særskilt overdragelse af de ideelle rettigheder, jfr. også *Hoffmann* s. 120¹⁾. Afgørende herfor er de enkelte landes positive lovbestemmelser og som ovenfor nævnt rettighedernes karakter. *Torben Lund* anerkender da også gyldigheden af visse overdragelser endog af faderskabsretten, se II s. 190—91.

Medens L. 33 ikke tager udtrykkelig stilling til, i hvilket omfang de ideelle rettigheder ved særlig derpå rettet overenskomst bindende kan afstås, gælder noget andet for den norske åndsværkslov. I § 13, stk. 4 bestemmes: „Erhververen er uberettiget til uten ophavsmannens samtykke å offentliggjøre verket i endret skikkelse. Selv om slikt samtykke er gitt, har ophavsmannen hvis hans personlige eller kunstneriske interesser vesentlig krenkes rett til å forlange, at verket enten ikke offentliggjøres under hans navn

¹⁾ „Die *Verzichtbarkeit* (oder *Abdingbarkeit*) einzelner Auswirkungen des Urheberpersönlichkeitsrechts kann schon aus den Verhandlungen der Romkonferenz gefolgert werden.“

eller at det angis på fyldestgjørende måte, at de foretatte endringer ikke skriver sig fra ham. Denne adgang kan han ikke fraskrive sig. Heller ikke kan han gi avkall på sin rett til å kreve, at hans navn blir angitt på vanlig måte, når de verker han har skapt forelegges offentligheten.“ Heraf følger, at overenskomster, hvorved ophavsmanden giver afkald på respektretten, ikke kan anfægtes af ham. Derimod får han et ubetinget og uafhængeligt krav på, at hans navn fjernes fra værket, eller at offentligheden oplyses om, at de værket væsentlig forringende ændringer ikke skyldes ham. Uafhængelig er faderskabsretten, der dog kun berettiger til navngivelse „på vanlig måte“. Disse regler er udtryk for, at overenskomster i videst muligt omfang skal opretholdes og for forståelse af en vis forskel i så henseende mellem faderskabsret og respektret.

I mot. til loven siges det s. 43: „. . . Men hvis nu ophavsmannen uttrykkelig har gitt ham også denne adgang (til at forandre værket og derefter offentliggøre det), kan han være bundet av dette samtykke?

Dette er et spørsmål som efter vår gjeldende rett visselig er tvilsomt, men som efter komitéens mening bør løses slik: Hvis ophavsmannen har gitt erhververen rett til å forandre hans verk, kan han ikke uten videre gå fra dette løfte. På den annen side bør han ikke være nødt til å finne sig i, at hans navn til evige tider blir knyttet til et verk som ikke skriver sig fra ham, og som han intenst vegrer sig ved å godta som sitt, selv om han i et lettsindig øjeblikk har gitt et løfte, hvis konsekvenser han ikke hadde den fulle oversikt over. Ikke alene tilsies dette resultat av hensynet til ophavsmannens kunstneriske hønnør og ansvar, men også offentligheten er interessert i at det sanne ophavsforhold bringes for dagen, og at litterære verker og kunstverker ikke seiler under falsk flagg.

Utkastet har derfor funnet, at ophavsmannen alltid må ha rett til å se angitt på verket, at de foretatte endringer ikke er gjort af ham, hvis han finner, at han ikke kunstnerisk kan stå inne for dem. Eller også kan han kreve at hans navn helt strykes. Mellem disse 2 alternativer gir utkastet ophavsmannen valgrett, og det tilføier uttrykkelig at han ikke kan fraskrive sig denne sin rett.“ Den norske ordning tager vidtgående hensyn til begge parters tarv og det praktiske livs forhold samt til de offentlige interesser i

spørgsmålet, og den ligger indenfor, hvad der kræves til opfyldelse af art. 6 bis i bernerkonventionen, jfr. *Knoph* s. 153—54 med note 1.

Den svenske forfatterlovs § 16 tager lige så lidt som loven om kunstværker § 11 direkte stilling til spørgsmålet, værket må ikke ændres i videre omfang end det nødvendiggøres ifl. § 16 af overdragelsens formål og ifl. § 11 af den ved gengivelsen anvendte fremgangsmåde. Men henblik på forfatterlovens § 16 siger *Ulf v. Konow* s. 92: „Då paragrafens bestämmelser enligt sin natur äro av dispositiv art, finnes icke något hinder för att överlåtaren gent emot förvärvaren alldeles avstår från bestämmanderätten i nu nämnda henseender,“ jfr. ligeledes *Eberstein* s. 151—52. Det kan bemærkes, at man ved ændringslovene af 24. april 1931 ikke af hensyn til bernerkonventionens art. 6 bis gav yderligere regler om respektretten, hvorimod begge love fik regler om faderskabsretten, se § 16, stk. 2, hvorefter ophavsmandens navn (eller „diktad namn“) skal angives ved *mangfoldiggørelse* af værket (om grundene til denne begrænsning se Lagrådets bemærkninger hos *Ulf v. Konow* s. 93) og § 11, stk. 2, hvorefter kunstneren kan kræve, at hans navn angives på gengivelsen af værket. Efter *Eberstein* s. 161—62 kan ophavsmanden i erhververens interesse afstå fra sin ret til at nævnes som værkets forfatter¹⁾.

30. Hvad angår retten til at hævde sit navn som ophavsmand i forbindelse med værket, *faderskabsretten*, må det for dansk rets vedk. antages, at den principielt er uafhængelig. Faderskabsretten er en faderskabspligt i den forstand, at ophavsmanden ikke gyldig kan fraskrive sig sin ret til at nævnes i eller på værket eller i forbindelse med dettes offentlige fremførelse. End mindre kan han forpligte sig til at skyde værket ind under en anden. Ophavsmanden kan overdrage værket til offentliggørelse anonymt eller pseudonymt, men han kan ikke bindende overdrage en anden ret til offentliggørelse af værket under eget navn, jfr. hertil norske mot. s. 44 og *Eberstein* anf. sted. Det siges i de norske mot., at ophavsmanden let gennem retshandler kan komme i situationer, hvor hans interesse som kunstner tager skade. „Således kan det hende, at en forfatter eller kunstner har overdradd en anden ophavsret-

¹⁾ *Eberstein* siger s. 162: „En annan sak är att ett avtal, varigenom författaren medgivit en annan person att i *sitt* namn utgiva författarens verk kommer i strid med såväl ur auktorsrättsliga som ur andra hänsyn viktiga intressen.“

ten og gitt erhververen rett til å gi ut verket som sitt. Bør han bindes ved en slik avtale? Ikke efter komitéens mening. Kunstnerens ideelle krav på gjennom offentliggjørelse av sitt navn som verkets ophavsmann å høste den heder og berømmelse som verket kan skaffe ham, faller her helt sammen med publikums og med den almindelige kulturinteresse, å vite med sannhet fra hvem tidens åndelige verdier skriver sig. Adgang til å opgi sitt krav på å nevnes på verket bør en ophavsmann derfor ikke ha, og utkastet erklærer følgelig også denne rett for uavhendelig.“

Imidlertid må det erindres, at kvalitative hensyn i høy grad gør sig gældende for dette ophavsretsindhold. *Knoph* fremhæver s. 155 forskellen mellem en Mona Lisa eller et Abelmonument og illustrationerne i et varekatalog eller et reklamedigt for en vaskemaskine.

Loven siger, at ophavsmanden bevarer retten til at hævde sit navn i forbindelse med værket. Såfremt ophavsmanden sædvanemæssigt ikke har krav på, at navnet nævnes, idet dette er uden betydning eller upraktisk, er der ingen ret. Sædvanlig er navngivelse ved fremstilling af eksemplarer af værket bortset fra brugskunst, medens værket ofte opføres eller fremføres uden nævnelser af ophavsmandens navn. Ved fremførelse af tonefilm har komponisten ubetinget krav på, at hans navn angives, U. 1947.187.

31. Også retten til at modsætte sig væsentlig forringelse af værket må som sådan være uafhængelig. Ved ophavsmandens død overgår retten til undervisningsministeriet, og den bortfalder ikke med beskyttelsesfristens udløb. Denne ret bunder således i samfundshensyn. En overenskomst, hvorved ophavsmanden giver afkald på retten eller overdrager den til tredjemand, er principielt uden betydning efter ophavsmandens død. Men også i forhold til ophavsmanden selv kan en sådan overenskomst være uforbindende.

Dog gælder her i endnu højere grad, hvad ovenfor blev sagt om betydningen af de kvalitative hensyn. Grænsen for beskyttelse af åndsværker sættes efter de gældende retsforfatninger overalt lavt, så lavt, at der for det store flertal af beskyttede værker ikke er praktisk trang til værn om den kunstneriske „ære og anseelse“, jfr. bernkonv. art. 6 bis. Medens man for den egentlige kunst kan hævde, at der ikke er nogen rigtig mening i at skabe et værn for de ideelle rettigheder, såfremt ophavsmanden kan sælge retsbeskyttelsen for et vederlag, gælder det omvendte for det brede

bælte af beskyttede værker, der er uden kunstnerisk værdi og interesse. Dette gælder for alle arter af værker. Hvad angår den rene underholdningslitteratur, herunder børnebøger og detektivromaner, kan man med føje spørge, hvorfor ophavsmanden skulle være afskåret fra at handle hermed. Man vil ikke tjene de hensyn, der ligger bag reglerne i art. 6 bis, ved i praksis at strække beskyttelsen, og navnlig må værket være udsøgt, såfremt beskyttelse skal kunne kræves mod ophavsmandens egne dispositioner. Der skal meget stærke grunde til at erklære en overdragelse, i hvilken ophavsmanden har samtykket i ændringer, for ugyldig. Forlag, teater, filmselskab, sendeselskaber og reproduktionsanstalter har krav på respekt for loyale overenskomster, hvori ophavsmanden binder sig til forkortelser, ændringer, udeladelser etc., selv om resultatet medfører en forringelse af værket. Og selv om der ikke i overenskomsten er nævnt bestemte ændringer, må overdragelsen opretholdes, når ophavsmanden må indse, at indgribende ændringer i værket skal ske, fx. ved filmatisering. Ophavsmanden kan normalt ikke her, efter at kapitalindsatsen ved filmens fremstilling er gjort, komme med et på § 9, stk. 4 støttet forbud mod filmens offentliggørelse. Afgørelsen må iøvrigt træffes af domstolene. For afdøde ophavsmænds værker gælder, at arvingernes dispositioner af undervisningsministeriet, jfr. L. 33 § 9, stk. 5, vil blive respekteret efter samme synspunkter, men også her ligger den endelige afgørelse hos domstolene.

Retten til med henvisning til L. 33 § 9 at modsætte sig offentliggørelse af værket i ændret skikkelse er principielt en ophavsmanden personlig tilkommende beføjelse, jfr. U. 1934.585. Et musikforlag havde ved kontrakter med de pågældende komponister erhvervet „ejendomsretten“ til en række kompositioner. Da disse blev offentliggjort i en skolesangbog i arrangement for flerstemmig sang, påstod musikforlaget bl. a. de til offentliggørelse bestemte eksemplarer af bogen tilintetgjort, jfr. L. 33 § 16, 1. stk., idet det blev hævdet, at forlaget for de værker, det havde ejendomsretten til, måtte have ret til at påtale, at de var offentliggjort i ændret skikkelse. Forlaget fik ikke medhold. Dommen antager, „at den forfattere og andre kunstnere tilkommende ret til at værne deres forfatter- og kunstnerære ved at modsætte sig, at deres værk offentliggøres med sådanne ændringer, som må anses at være en væsentlig forringelse af værket . . . ikke ved kontrakt har kunnet

overdrages til andre“. Dommens resultat passer på det pådømte tilfælde, hvor der alene forelå overdragelse af „ejendomsretten“. Men dommen behøvede blot at sige, at de nævnte rettigheder faktisk ikke var overført til erhververen gennem den skete overdragelse, den er for vidtrækkende, hvis den skal forstås derhen, at overdragelse, der udtrykkelig giver afkald på beskyttelsen efter § 9, stk. 4, jfr. § 27, stk. 7, altid skulle være uforbindende.

32. Ny lov. *Udk. 1951 kap. III*: „Ophavsrettens overgang til andre“ indeholder i §§ 25—27 nogle almindelige bestemmelser ang. overdragelse af ophavsret. Hovedreglen er § 25, stk. 1, 1. pkt., der er i overensstemmelse med L. 33 § 9, stk. 1 og § 27, stk. 1. Det foreslås her: „Ophavsmanden kan helt eller delvis overdrage sin ret til at råde over værket.“ Redaktionen er dog mere fyldestgørende end gældende lovs. En regel svarende til L. 33 § 9, stk. 2 foreslås ikke, men det har, se mot. s. 137, ikke været hensigten at ændre noget i det retsprincip, som denne regel er udtryk for. Da en delvis overdragelse selvsagt kun kan overføre den del af ophavsretten, den udtrykkelig omfatter, kan en sådan regel også undværes.

Det er efter udkastet klart, at det er selve ophavsretten, retten til at råde over værket, som overføres til erhververen, ikke blot en ret til udøvelse. Men der er kun tale om den råden, som falder ind under § 2, altså ophavsrettens økonomiske beføjelser. De ideelle rettigheder falder ikke ind under bestemmelsen, jfr. herom udk. § 3, stk. 3.

Som et nyt 2. pkt. foreslås: „Overdragelse af et eksemplar indbefatter ikke ophavsretten.“ Reglen skal erstatte og supplere L. 33 § 27, stk. 2, 1. pkt., der imidlertid kun taler om „selve kunstværket“. Reglen er kun udtryk for noget selvfølgeligt, og den kan derfor undværes. Reglen er vel medtaget af hensyn til det tilfælde, hvor værket kun foreligger i et eksemplar, originalen. „Også her beholder ophavsmanden enhver ophavsret til værket, medmindre andet er aftalt eller dog må siges at ligge som en naturlig forudsætning i aftalen om overdragelse af eksemplaret,“ mot. s. 137. Der nævnes ikke eksempler på tilfælde, hvor ophavsrettens overgang ligger som en naturlig forudsætning for aftalen. Og sådanne er også sjældne. Køber en kunstforlægger, en porcellænsfabrik, en reproduktionsanstalt, et maleri eller en skulptur med reproduktion af samme for øje, er det næppe tænkeligt, at erhververen ikke sik-

rer sig reproduktionsret. Det er jo i første række denne ret, han vil erhverve og betale for. Gør han ikke det, bør han ikke bagefter høres med, at det var en „naturlig forudsætning“ for aftalen, at han fik sådan ret. Portrætbestilleren erhverver ikke ophavsret med overdragelsen af portrættet, ejheller den, der lader et bygningsværk opføre efter bestilte tegninger. Køber postvæsenet derimod forslag til nye frimærker, så er det klart, at ophavsretten må gå over i det omfang, som er nødvendigt til fyldestgørelse af postvæsenets interesser. Her er ingen anden mening med overdragelsen tænkelig end den, at værket skal udnyttes i reproduktionsøjemed.

Foreligger flere eksemplarer fx. ved udgivelse af en bog, er det klart, at køb af et eksemplar ikke giver erhververen ret til at fremstille flere eksemplarer, men heller ikke andre af ophavsrettens beføjelser, fx. ret til offentlig fremførelse ved oplæsning går over.

Det siges i § 25, stk. 2: „En overdragelse kan heller ikke retsyldig omfatte senere udvidelser af ophavsretten ved lov eller som følge af overenskomst med fremmed stat.“ Af sproglige og logiske grunde bør ordet „heller“ stryges, således som sket i den norske tekst. Det finske udkast medtager ikke reglen. Der kan ikke sluttes modsætningsvis fra reglen til udvidelser som følge af nye tekniske fremskridt. Som ovenfor anført tiltrænges her en lovordning til beskyttelse af ophavsmanden. Det fremgår af mot. s. 138, at kommissionen har overvejet at medtage tilfælde, hvor nye mangfoldiggørelses- eller offentliggørelsesmidler tages i brug. „Man har imidlertid fundet, at det i mangfoldige tilfælde vil være overordentlig svært at dømme om, hvorvidt et sådant middel kan siges at være nyt, eller om det kun er en videreførelse af en i forvejen eksisterende måde at råde over de beskyttede værker på“, og man har derfor ment på dette område at måtte nøjes med at henvise til udkastets § 27, således at der i hvert enkelt tilfælde må finde en konkret bedømmelse sted med hensyn til, hvorvidt kontrakten med dette indhold kan siges at være rimelig eller ej.

Rent bortset fra, at man ikke bør indføre en regel som udkastets § 27, hvortil henvises — nærmere herom nedenfor — går kommissionen blot udenom det foreliggende spørgsmål. Teknikens udvikling hidtil har vist, at man indenfor ophavsretten gang på gang har stået overfor nye økonomiske muligheder som følge af ny teknik. Og der er ikke tvivl om, at man også i fremtiden vil

komme til at stå overfor sådanne nye muligheder. Spørgsmålet er her, om der er tilstrækkelig anledning til at værne ophavsmanden mod typiske kontraktsklausuler, ved hvilke han i en overdragelse af retten til en bestemt mangfoldiggørelses- eller offentliggørelsesmåde fraskriver sig enhver ret til økonomisk udbytte af nye offentliggørelsesmåder. Der er god grund til at give en sådan beskyttelse. Man kan være sikker på, at parterne ved handelens afslutning bestemmer vederlagets størrelse ud fra overvejelser om værdien af den kendte ret, der overdrages, den ret, hvis overførelse til erhververen er anledning til kontraktsafslutningen. Ophavsmanden får således intet for det, han yderligere overdrager — det eventuelle nye. Når han dog går med til sådanne klausuler, er grunden den, at han praktisk har svært ved at sige nej. Ønsket om fx. at se sit værk filmatiseret er erfaringsmæssigt så stærkt, at medkontrahenten let får ophavsmandens underskrift på klausuler af den her nævnte art. På samme måde stiller det sig, når såkaldt „hel“ overdragelse af ophavsretten sker. Også her er det de kendte udnyttelsesmuligheder, der er bestemmende for vederlaget. Kommissionens indvending, at det kan være svært at afgøre, om der in concreto foreligger et nyt mangfoldiggørelses- resp. offentliggørelsesmiddel, er ikke af principiel natur, og den slags vanskeligheder må overlades til domstolenes afgørelse. Da ophavsmanden i kraft af selve de betragtninger, der har ført lovgivningerne til at indrømme ham ophavsretten, bør have *lovlig* adgang til at blive delagtig i økonomisk udnyttelse af enhver art, værket måtte frembyde, bør udk.s § 25, stk. 2 udvides til at omfatte disse tilfælde.

Det er navnlig også her det økonomiske udbytte ligger.

I § 26, stk. 1 gives forslag til en regel svarende til L. 33 § 9, stk. 3. Forslaget er dog videregående end L. 33, der alene taler om at *offentliggøre* værket i forandret skikkelse. Det kan navnlig med henblik på kunstværker være rigtigt at forme reglen som nu foreslået. Reglen må forstås med den også efter L. 33 gældende modifikation, at samtykke ofte vil være unødvendigt eller stiltiende meddelt ved en overdragelse, jfr. norske mot. s. 19.

I § 27 foreslås en ny og vidtrækkende regel:

„Er der for retten til at råde over et værk aftalt vilkår, som strider mod god skik på ophavsrettens område (norsk tekst: god forretningsskikk), eller viser det sig, at aftalen iøvrigt fører til åbenbart urimelige resultater, kan den kræves ændret.“

I mot. s. 139 henvises som begrundelse for den her opstillede regel til, at aftalelovens regler forudsætter, at „den skavank, som aftalen set med den ene af parternes øjne lider af, foreligger ved aftalens indgåelse. Aftaleloven giver ingen mulighed for ændring af en aftale, som tilsyneladende er all right ved aftalens indgåelse, men som senere viser sig at være særdeles skæbnesvanger for den ene af parterne“. Hvor der er tale om et retsforhold, som efter sin natur sædvanligvis strækker sig over et længere tidsrum, er der brug for en sådan regel. Der henvises til forsikringsaftalelovens § 34, lejelovens § 30 og gældsbrevslovens § 8. Endvidere til ægteskabslovene og „den almindelige tendens“, der ligger i konkurrencelovens § 15 og prislovens § 8.

Kommissionen har fundet det ønskeligt i en ny ophavsretslov at give en tilsvarende bestemmelse. Denne kan fx. anvendes, „hvor en forlægger i henhold til forlagskontrakten opnår en indtægt, som, selv når skyldigt hensyn er taget til den risiko, han har måttet bære, står i åbenbart misforhold til det af forfatteren oppebårne vederlag, eller hvis en forlægger foruden udgivelsesretten har fået overdraget opførelsesretten og i medfør heraf oppebærer indtægter, som i et urimeligt forhold overstiger de udgifter og den risiko, udgivelsen har påført ham“. Bestemmelsen skal dog ikke eensidig være vendt mod ophavsmandens medkontrahent, og den vil således også kunne bruges, „hvor en ophavsmand gennem organisationernes optræden eller på anden måde opnår betingelser, der er eller viser sig at være urimelige set i forhold til medkontrahenten“. Det siges endelig, at virkningen af bestemmelsen vil kunne være, at aftalen ændres også med tilbagevirkende kraft, således at det af medkontrahenten for meget oppebårne beløb tillægges den klagende part som erstatning.

Grunden til, at man har foreslået en sådan regel, er åbenbart den, at domstolene er særdeles varsomme med at anvende aftalelovens ugyldighedsregler, særlig § 31. Der er noget godt i dette, at domstolene holder parterne fast ved deres kontrakter. Men dette bør ikke give anledning til, at aftalelovens regler udhules og særlige ugyldighedsregler indføres på stadig flere kontraktsområder. Fortsættes denne udvikling, ender det med, at domstolene bliver forretningslivets overadministratorer. Og en sådan udvikling er meget uheldig. Der skabes et nyt „ugyldighedsbælte“ i kraft af særregler udenom aftaleloven. Dette er upåkrævet.

I den foreslåede regel vil man afhjælpe en mangel ved aftalelovens § 31, den nemlig at ugyldighedsgrunden skal foreligge ved aftalens indgåelse. Derfor kan overdragelsen ikke blot kræves ændret, når den strider mod god skik på ophavsrettens område, men også når den „fører til åbenbart urimelige resultater“. Det forudsættes herved, at fx. en forlagskontrakt, der er indgået i overensstemmelse med god skik på ophavsrettens område eller med god forretningskik kan føre til „åbenbart urimelige resultater“. Dette er uden mening. De 2 eksempler, der nævnes i motiverne, viser også, at man her er ude i en modsætning, som de pågældende livsforhold ikke rummer. Når en forlagskontrakt stemmer med god skik på dette forretningsområde, er det udelukket, at forlæggeren kan opnå en indtægt, der står i endog åbenbart misforhold til det af forfatteren oppebårne vederlag. Den gode forretningskik lader stedse ophavsmandens vederlag stå i et vist forhold til værkets salg eller offentlige fremførelse, og dette forhold ligger iøvrigt fast indenfor ret snævre rammer. Tjener forlaget, tjener ophavsmanden også. Det andet nævnte eksempel, at forlæggeren foruden udgivelsesretten har fået overdraget opførelsesretten og i medfør heraf opnår urimelige indtægter, er ikke godt valgt. Det stemmer ikke med god forlagsskik, at forlæggeren lader sig overdrage opførelsesretten, og i hvert fald ikke, såfremt han herved handler på anden måde end som agent for ophavsmanden, hvem indtægten tilgår. Når endelig mot. nævner, at bestemmelsen kan bruges til beskyttelse af forlæggeren, hvor ophavsmanden gennem organisationernes optræden opnår urimelige betingelser, får dette vel næppe nogen betydning. Man vil vistnok i almindelighed finde det overflødig, ja skadeligt, om domstolenes assistance skulle kunne påkaldes til skøn over rimeligheden af kontraktvilkår, der er fastsat i forlagskontrakt, under medvirken af de pågældende organisationer og disses på området særlig sagkyndige juridiske konsulenter.

I denne forbindelse må det erindres, at forlagsforretningen og kontraktforholdet til den enkelte ophavsmand ikke kan ses isoleret ud fra spørgsmålet om den risiko, *udgivelsen* har påført forlæggeren, mot. s. 140. Forlæggeren må selvsagt have adgang til at tjene på den enkelte udgivelse, idet tab på andre udgivelser skal udjævnes herved. Det, som er afgørende, er alene, om ophavsmandens vederlag er fastsat i overensstemmelse med god forretningskik på området.

Når der endelig i mot. s. 139—40 henvises til nyere lovgivning, der på forskellige felter har opstillet regulerende bestemmelser, skal jeg først bemærke, at en sådan henvisning ikke uden videre kan påberåbes. Man må for hvert tilfælde nøje undersøge grunden til, at lovgiveren har grebet ind her med tvingende normer, ligesom de pågældende livsforholds karakter spiller ind.

Der nævnes først forsikringsaftalelovens § 34: „Leder en bestemmelse i forsikringsaftalen, der afviger fra, hvad denne lov vilde medføre, i det enkelte tilfælde til åbenbart urimelige resultater, skal bestemmelsen tilsidesættes, for så vidt dette vilde stemme med god forsikringspraksis.“ Man kan ikke med nogen styrke henvise til denne bestemmelse. Forsikringsaftalernes vidtstrakte område, antal, samfundsmæssige betydning og det forhold, at den risiko, aftalen dækker, lader sig statistisk beregne, gør det naturligt, at lovgiveren stiller en særlig lov ved siden af aftaleloven. Noget tilsvarende kan ikke hævdes for aftaler om overdragelse af ophavsret. De fleste retsforfatninger savner en særlig forlagslov. Når en særlig forsikringsaftalelov gives, er det under hensyn til det anførte rimeligt, at domstolene kan tilsidesætte en policebestemmelse, der i det enkelte tilfælde fører til åbenbart urimelige resultater. Om en indbrudstyv benytter en falsk eller en tillistet nøgle er for den statistiske beregning af præmiernes størrelse uden betydning, og derfor vil det være åbenbart ubilligt, om et forsikringsselskab skulle slippe for at dække tab forårsaget ved indbrud med benyttelse af tillistet nøgle under henvisning til, at der i policebetingelserne kun er tale om brug af falske nøgler, jfr. U. 1935. 1126. Eksemplerne kan let øges. Forsikringsaftalelovens § 34 vil altså på den nævnte baggrund fremme god forsikringspraksis. Der er ikke samme anledning for lovgiveren til at gribe ind på de her behandlede aftalers område.

Der henvises dernæst til lejelovens § 30: „Er der iøvrigt i en lejeaftale fastsat noget, som skønnes at være åbenbart ubilligt for en af parterne, kan bestemmelsen helt eller delvis tilsidesættes af retten.“ Når det er forbudt at forhøje lejen, og brændselsbidraget er fastsat til et bestemt månedligt beløb, vil det under stærkt stigende brændselspriser være åbenbart ubilligt at holde ejeren fast ved kontraktens bestemmelser om brændselsbidraget o. s. v. Også her drejer det sig om aftaler, som er af væsentlig betydning for et overvældende antal borgere, og hvor kontraktsforholdet

iøvrigt af lovgivningen er lagt i en skruestik. Heller ikke gældslovens § 8 er en regel, der henset til forholdenes forskellighed kan påberåbes til støtte for den foreslåede § 27. Når der yderligere henvises til konkurrencelovens § 15 og prislovens § 8 er der næppe anledning til at gå nærmere ind herpå.

Lovgiveren bør være forsigtig med at skabe et bredt bælte af ugyldighedsgrunde omkring aftalelovens regler. Der må meget tvingende grunde til at gå videre ad denne vej. Kontrakterne er bindende. Det er ugørligt og upåkrævet at gennemsyre alle kontraktforhold med retslige standarder. Loven om ophavsret skal ikke formes efter enkelte ekstreme tilfælde, her haves netop aftaleloven. Man må hellere løbe risikoen ved dennes fortolkning end indføre en tvingende lovregel på ophavsrettens område, der rejser usikkerhed om gyldigheden af kontrakter, der er sluttet med iagttagelse af god forretningsskik.

33. *De ideelle rettigheder.* Som foran omtalt vedrører udk. § 25, stk. 1 ikke disse. I § 3 foreslås følgende:

„Ophavsmanden har ret til at blive navngivet i overensstemmelse med, hvad god skik kræver, såvel på eksemplarer af værket som når det, helt eller delvis, gøres tilgængeligt for almenheden.

Værket må ikke ændres eller gøres tilgængeligt for almenheden på en måde, der er krænkende for ophavsmandens litterære eller kunstneriske anseelse eller egenart.

Sin ret efter denne paragraf kan ophavsmanden ikke frafalde, medmindre det gælder en efter art og omfang begrænset brug af værket.“

Udkastet forlader med føje L. 33's formulering, der i det væsentlige er en afskrift af bernerkonventionens art. 6 bis. Denne skal jo blot danne en ramme for de enkelte forbundslandes udformning af bestemmelserne.

Hvad angår *faderskabsretten* henholder udkastet sig til, hvad „god skik“ kræver, og navngivelse i dette omfang kan ophavsmanden som regel ikke fraskrive sig, jfr. sidste stk. Reglen svarer i det hele til den ordning, den norske åndsværkslov herom indeholder i § 13, stk. 4. Det oplyses i mot. s. 106, at kommissionen oprindeligt havde tænkt sig at kræve, at navngivelsen skulle finde sted „på sædvanlig måde“, den terminologi den norske lov benytter, men at sagkyndige organisationsrepræsentanter ønskede

disse ord erstattet med „når det er muligt og rimeligt“. Den løsning, kommissionen har valgt, kan ganske tiltrædes, hvorved bemærkes, at god skik i almindelighed vil kræve ophavsmandens navn angivet, og at „god skik“ peger på de i vedkommende livsforhold gældende objektive forhold. Konkrete undskyldningsgrunde er ikke tilstrækkelige til at fritage erhververen for ansvar.

Med hensyn til *respektretten* savner L. 33 den i art. 6 bis stk. 1 i slutn. indeholdte henvisning til, at den væsentlige forringelse af værket, ophavsmanden kan modsætte sig, skal være en sådan, der er skadelig for hans „ære eller anseelse“, „qui serait préjudiciable à son honneur ou à sa réputation“. Dette er nu gjort til kriteriet for krænkelse af respektretten ved ændring af værket og for den udvidelse af det retsstridige, som forslaget bringer, at værket gøres tilgængeligt for almenheden på en sådan måde, at nævnte anseelse krænkes. Det er ophavsmandens til det offentliggjorte værk knyttede omdømme hos offentligheden, kritik og publikum, bernerkonventionen herved vil værne om. I den stand, værket offentliggøres, vil det blive regnet den navngivne ophavsmand til ære eller skam.

Kommissionen har føjet noget til bernerkonventionens ord, som ikke passer i denne sammenhæng: „eller egenart“, „krænkende for ophavsmandens litterære eller kunstneriske anseelse eller egenart“. Det fremhæves i mot. s. 107, at det i bernerkonventionen mere direkte end i L. 33 er understreget, at det er *ophavsmandens* interesser, der beskyttes, og kommissionen har anset det for rimeligt på dette punkt at tilvejebringe overensstemmelse mellem konventionens synspunkter og lovens. „Man har blot i stedet for de almindelige udtryk „ophavsmandens ære eller anseelse“ valgt udtrykkene „ophavsmandens litterære eller kunstneriske anseelse eller egenart“, som det efter kommissionens anskuelse mest adækvate udtryk for, hvad det i denne henseende gælder om at værne.“ Lad gå med tilføjjelsen litterære og kunstneriske, selv om ingen tvivler om, at det er den *til værket knyttede* ære og anseelse, konventionen taler om. Men ophavsmandens egenart? Her er ikke spørgsmål om omdømmet hos andre men om selve personligheden i dens skabende udfoldelse. Det må vel være dette, der sigtes til med ordet „egenart“, thi egenart i andre henseender kan formentlig ikke komme i betragtning. Da personligheden som sådan ikke skal værnes, og da man har fuldstændiggjort bernerkonventionens ord ved tilføjjelse af litterære og kunstneriske, bør henvis-

ningen til „egenart“ udgå som ganske overflødig og uklar. Det norske forslag har heller ikke en sådan henvisning.

For så vidt angår ændringer af værket kommer reglen til anvendelse ikke blot ved fremstilling af eksemplarer af dette, altså hvor værket skal offentliggøres som ophavsmandens i den foreliggende form, men også ved bearbejdelser, overførelse til anden kunstnerisk form; mot. nævner særlig filmatisering, hvor bearbejdelsen ikke kan ske uden væsentlige ændringer, „men disse må dog altid holde sig inden for sådanne grænser, at det ikke ligefrem går ud over ophavsmandens litterære anseelse eller egenart, f. eks. ved tilføjelse af en happy ending eller andre former for grove fordrejelser“. I princippet er dette rigtigt, men i praksis vil det blive vanskeligt at gennemføre, jfr. nedenfor om ophavsmandens dispositionsmulighed.

Ved spørgsmål om krænkelse af respektretten må først bemærkes, at erhververen af værket ikke har ret til at ændre dette uden ophavsmandens samtykke, jfr. § 26, stk. 1. Er samtykke til ændringer givet, jfr. § 3, 3. stk., bliver spørgsmålet, om ophavsmanden tiltrods herfor kan rejse sag mod erhververen for overtrædelse af § 3, stk. 2. Her må understreges, at de kvalitative hensyn gør sig gældende, endda stærkere end ved krænkelse af faderskabsretten. Ophavsmanden, der selv har solgt sit stof med tilladelse til visse ændringer, må normalt være afskåret fra bagefter at komme til domstolene og kræve beskyttelse for sin ære og anseelse. Dette gælder navnlig også m. h. t. den udvidelse af beskyttelsen, der foreslås, når værket er intakt, men det bringes i uværdige omgivelser ved offentliggørelsen, jfr. mot. s. 107: „Et værk kan — i uændret skikkelse — optages i omgivelser, hvor det ikke hører hjemme, en kendt, alvorlig melodi kan afsynges i forbindelse med ord, der ganske profanerer den, et klassisk værk kan — således som det har været tilfældet med J. P. Jacobsens Marie Grubbe — blive udgivet med et omslag (her billede af en sovekammerscene), der helt strider mod værkets ånd, et kunstværk kan blive udstillet eller gengivet under forhold, som må siges at være krænkende (et meget kendt kunstværk er således blevet benyttet som billede på hylstre til præservativer) ...“. Det kan ikke være meningen, at der skal reageres overfor dagliglivets utalte tilfælde af dårlig smag. Originalværket er derhos i disse tilfælde intakt. Det vil derfor være nødvendigt at indskrænke retsstridig-

heden til grove krænkelse af betydelige værker. Dette er så meget mere nødvendigt, som udk. § 28, stk. 3 hjemler påtaleret for den efterlevende ægtefælle, enhver af ophavsmandens slægtninge i ret op- eller nedstigende linie, adoptivforældre, adoptivbørn eller søskende. Hvis ægtefællen ikke vil have sag, kan sådan anlægges af en af de øvrige nævnte, en ikke ubetænkelig regel.

Det fremhæves af mot. anf. sted, at det ifølge fast tradition, som det ikke har været meningen at rokke ved, er tilladt at bringe *travestier og parodier*.

Ophavsmanden kan frafalde sin ret efter § 3, „når det gælder en efter art og omfang begrænset brug af værket“. Ordene peger på brug af værket i uændret skikkelse, jfr. „værket“, der kun kan betyde ophavsmandens værk, og passer for så vidt på ophavsmandens afkald på navngivelse i tilfælde, hvor sådan ellers skal ske. Men det må være forslaget mening, at ophavsmanden i det nævnte omfang også kan tillade ændringer af værket, der er krænkende for hans anseelse, og tillade at det gøres tilgængeligt for almenheden på en for hans anseelse krænkende måde, når det sker indenfor de angivne grænser. Mot. s. 108 nævner nogle eksempler, et enkelt oplag, en enkelt udstilling af et kunstværk, en enkelt opførelse af et dramatisk værk, og synes her væsentlig at lægge vægt på det kvantitative „omfang“. Begrænsning efter „art“ peger imidlertid på noget andet. Ved mangfoldiggørelse, fx. udgivelse af et litterært værk, er der ikke nogen anledning til — selv for et enkelt oplag — at binde ophavsmanden til en hans anseelse krænkende udgivelse. Ved bearbejdelse, filmatisering og dramatisering m. v. er der derimod brug for bindende kontrakt.

Kapitel III.

Forlagskontrakt og forlagsret.¹⁾

34. Blandt de retshandler, hvorved ophavsret overdrages, indtager forlagskontrakten en særlig plads. Dels er der i L. 33 § 9 givet nogle regler om denne kontrakt, dels er der i vidt omfang for dette område ved organisationernes medvirken udarbejdet normkontraktbestemmelser, som har afgørende betydning for forlagsretsforholdet. Iøvrigt er det en selvfølge, at forlagskontrakter som andre aftaler må fortolkes med kontraktfriheden og dansk rets almindelige regler om aftaler som baggrund.

Forlagskontrakten er den gensidige kontrakt, hvorved ophavsmanden overdrager forlæggeren eneret til for egen regning at mangfoldiggøre og offentliggøre værket, hvilket forlæggeren forpligter sig til.

Kontrakten er ikke bundet til nogen bestemt *form*. Den kan være mundtlig eller skriftlig, udtrykkelig eller stiltiende, fx. kunstnerens blotte overgivelse, e. o. salg, af et kunstværk til et kunstforlag, når de foreliggende omstændigheder indicerer, at erhvervelsen sker med reproduktion for øje. Jfr. U. 1878.817, hvor i hvert fald den omstændighed, at ophavsmanden begynder at levere manuskript til den i sagen omhandlede føljetonroman, må være afgørende for, at kontrakt er sluttet. Kontrakten kan indeholdes i en videregående overdragelse jfr. nedenfor. I tilfældet U. 1900.578 var det oplyst, at en forlagsboghandler i 1887 uden skriftlig kontrakt havde forpligtet sig til at udgive et sangspil, som han honorerede med 10 kr. Efter at 1. oplag var udsolgt, udsendte han nyt oplag. Under sagen gjorde han gældende, at han havde købt selve manuskriptet til værket, således at han skulle have fuld rådighed over dette. Dommen afviser denne betragtning, idet han havde på-

¹⁾ Se hertil særlig *Gunnar Nybergh: Förlagsrättsliga studier*, Helsingfors 1939.

taget sig pligt til at udgive værket, og der iøvrigt ikke af det foreliggende kunne udledes, at der med hensyn til værket skulle tilkomme ham en videregående rådighed end den, der ellers tilkommer en forlægger. Kontrakten blev med føje anset som en forlagskontrakt.

Det er nu almindeligt at oprette kontrakten skriftligt for de af den nordiske normalkontraktsformular N.F. omfattede værker, enten således at kontrakten skrives efter formularen, eller at der i kontrakten vedtages, at formularens regler skal være gældende mellem parterne. Medlemmerne af forlægger- og forfatterorganisationerne i Norden er bundet til formularen.

Om forlagskontraktens retlige natur foreligger i teorien mange undersøgelser. Træffende siger herom *Hoffmann*, Ufita 1931 s. 5: „Die von den verschiedensten Juristen aller Länder gemachten Versuche, den Verlagsvertrag in eine der dem Römischen Recht entlehnten Vertragstypen einzuordnen, sind gescheitert. Der Verlagsvertrag ist ein contractus sui generis, der mit einer Reihe von früher bereits bekannten Verträgen Verwandtschaft hat, in den sein Wesen aber bestimmenden Merkmalen etwas durchaus Verschiedenes aufweist.“ Forlagskontraktens egenart må understreges, idet en henførelse under gængse kontraktstyper uvægerlig vil føre til urigtige resultater. Dette gælder særlig, når sådanne opfattelser får indflydelse på lovgivningen. Den nye italienske lov er præget af teorierne om forlagskontrakten som en arbejdskontrakt, hvilket ligger udenfor den rette opfattelse af ophavsrettens og forlagsrettens karakter.

De væsentlige elementer i forlagskontrakten er ophavsmandens pligt til at overdrage eneretten til offentliggørelse og forlæggerens pligt til at foranstalte udgivelsen. Om sådan pligt er påtaget er et faktisk spørgsmål, der må afgøres rent konkret, hvorved det antagelige formål med overdragelsen tillægges afgørende vægt. Tvivl opstår i tilfælde, hvor parterne har benyttet sig af terminologier såsom „ejendomsret“, „al forfatterret“, „kunstnerretten“ o. s. v., jfr. U. 1945.985. En forfatter havde overdraget „den hele og fulde forfatterret“ til en række værker til et forlag, der hævdede, at ordene skulle forstås bogstaveligt, og at der derfor ikke forelå nogen forlagskontrakt. Der henvistes til, at forfatteren på kontraktstiden havde brug for et større beløb, der udbetaltes kontant til trods for, at forfatteren skyldte forlaget penge. Et forlags erhvervelse af op-

havsret må imidlertid — ikke mindst når det som i sagen drejede sig om værker, der tidligere var udgivet af forlaget — stedse antages at ske med udgivelse, før eller senere, for øje. Dommen fastslog, at kontrakten måtte anses for en forlagskontrakt, og at L. 33 § 9, stk. 9, jfr. stk. 7 måtte komme til anvendelse på retsforholdet. Andre offentliggørelsesrettigheder var tillige overdraget. Se også norsk højesteretsdom N. Rt. 1930 s. 1210, der antager, at et musikforlag var forpligtet til at udgive kompositioner, som komponisten havde overdraget forlaget. Under voteringen udtaltes: „Men hertil kommer som en i og for sig avgjørende betragtning, at komponisten selvsagt også på annen måte (end vederlag) har en vesentlig interesse i komposisjonenes utgivelse — ikke alene av hensyn til muligheten for senere oplag men navnlig henset til deres eventuelle betydning for kunstnerens renommé og dermed også for den økonomiske verdi av hans fremtidige produksjon.“¹⁾ Dommen statuerer, at pligten til at udgive værket i hvert fald må opfyldes inden en rimelig tid, når en bestemt frist ikke er aftalt. Forlaget tilpligtedes under dagmulkt inden 6 uger efter dommens afsigelse at påbegynde og uden afbrydelse fortsætte trykning af værkerne.

Formodningen må i sådanne tilfælde være for, at parterne har tilsigtet, at erhververen skulle være forpligtet til at udgive værket, idet parterne ikke har nogen loyal interesse i, at værket undrages offentliggørelse og udnyttelse, medens både parter og samfund er positivt interesseret i denne. Foreligger en forlagskontrakt, kan forlaget naturligvis ikke frigøre sig for udgivelsespligten „bare ved at give avkall på sine rettigheter“, se ovennævnte norske dom. Til enhver ændring af forlagskontrakten kræves begge parters samtykke, jfr. *Hillig I* s. 180—81. Må det undtagelsesvis antages, at der ikke er aftalt pligt men alene ret til benyttelse af værket, foreligger ingen forlagskontrakt. Ejheller er der altid pligt til udgivelse i de tilfælde, hvor et værk bestilles udført; her *kan* det være over-

¹⁾ Se også hertil *Rault* s. 268—70. Den opfattelse, som har været gjort gældende i teorien, at pligten til at udgive værket skulle være forskelskriterium mellem forlagskontrakten og fuld overdragelse af ophavsretten, og at i sidste tilfælde erhververen som „køber“ skulle stå helt frit, forkastes. Om fransk retspraksis' stilling til spørgsmålet siger forf. s. 270: „La jurisprudence a formellement consacré ce principe qu'en matière de cession de droit d'auteur, c'est dans les circonstances de la cause que le juge doit rechercher l'étendue des obligations de l'éditeur et qu'à défaut d'une présomption quelconque l'éditeur est tenu de publier.“

ladt til bestillerens skøn, om værket skal udgives eller på anden måde offentliggøres.

Forskellig fra forlagskontrakten er *licenskontrakten*, ved hvilken ophavsmanden indrømmer erhververen en ret til benyttelse af værket, uden at pligt hertil overtages, således tilladelse til et digts eller en novelles optagelse i en antologi eller til offentlig oplæsning eller anden fremførelse. Licensen er i almindelighed frivillig, beroende på aftale, men den kan være en tvangslicens i henhold til lovbestemmelse om ret for enhver til benyttelse af værket mod at svare en afgift. Reglerne om forlagskontrakter finder ikke anvendelse på licenskontrakter.

Forskellig fra forlagskontrakten er dernæst *optionskontrakten*, ophavsmandens kontraktlige pligt til at forelægge værket — det være sig et bestående værk eller et værk, der først skal skabes — for forlæggeren til dennes egen afgørelse af, om han ønsker forlagskontrakt afsluttet om værket. Optionskontrakten forpligter således kun ophavsmanden, ikke forlæggeren. Sådant forpligtelse påtager ophavsmanden sig undertiden ved en klausul i forlagskontrakten om et andet værk, idet han lover at tilbyde forlæggeren et eller flere følgende værker. Klausulen kan også begrænses i tid. Men optionskontrakt kan også slutes, selvom der ikke tidligere er indgået forlagskontrakt mellem parterne. I N. F. er ikke medtaget nogen sådan klausul, der har mødt modstand fra ophavsmandenes organisationer. Disse finder ikke tilstrækkelig grund til, at ophavsmanden skal binde sig, når forlæggeren ikke samtidig forpligtes tilsvarende. Jo nærmere tilknytning der er mellem ophavsmand og forlag, desto naturligere vil en optionsklausul være, særlig når det pågældende forlag har udgivet ophavsmandens første værker og således arbejdet på at befæste ophavsmandens position. Klausulens betydning er den at åbne forlæggeren mulighed for at tilbyde forlagskontrakt om værket. Klausulen kan iøvrigt henholde sig til udgivelse på samme betingelser som tidligere forlagskontrakter mellem parterne eller til de betingelser (eventuelt bedre), som ophavsmanden kan opnå hos anden forlægger. I disse tilfælde er det overflødigt at præcisere indholdet af den eventuelle forlagskontrakt i optionskontrakten. Denne må derimod, hvor intet forlagsforhold tidligere har bestået mellem parterne, angive betingelserne. Klausulen forpligter ophavsmanden til at forelægge det *færdige* værk for forlæggeren, til erklæring. Forlæggeren skal

bestemme sig inden den fastsatte eller en rimelig frist. Forlæggerens afslag betyder ikke, at klausulen bortfalder for de fremtidige værker, den endnu måtte omfatte.

35. Når forlagskontrakten kan karakteriseres som en *contractus sui generis*, ligger heri blot, at den ikke kan indordnes under andre gængse kontraktstyper. Positivt må fremhæves, at denne kontrakt er meget *langvarig*, ofte af ubestemt varighed eller gældende for hele den tid, hvori værket er beskyttet. Endvidere at den i særlig grad er præget af tillidsforholdet mellem parterne som forudsætning. Den er en *contractus uberrimæ fidei*. Af norsk højesteretsdom, N. Rt. 1936 s. 909 fremgår, at førstvoterende s. 910 udtaler: „En forlagskontrakt er en kontrakt av en ganske særegen natur, fordi den overlater til forleggeren alene og for længere tid — ofte for mange år — hele ledelsen av utgivningen av forfatterens åndsverk uten at denne har adgang til at øve innflytelse eller kontroll. Forleggeren påtar sig derved et tillitshverv, som forpligter ham til ikke bare at varetå sine egne interesser, men også forfatterens, og det såvel hans materielle som hans immaterielle interesser.“

36. *Parterne*. Forlagskontrakten slutes mellem ophavsmanden, e. o. dennes arvinger, og forlæggeren, der kan være en fysisk eller juridisk person¹⁾. Hvem der er ophavsmand til værket vil normalt være udenfor tvivl. Hvis en person meddeler en anden oplysninger, der danner grundlag for udarbejdelse af værket, vil ophavsmanden være den, der giver værket form og bestemmer indholdet, således dom i D'a 1940 s. 33. Ophavsmanden havde modtaget mundtlige meddelelser og gjort notater herfra, men han havde selvstændigt udarbejdet værket. Også den, der giver ophavsmanden „ideen“ til værket, er ligesom den, der leverer stof, at anse som blot faktisk medhjælp, *Ophavsretten* s. 23, og har ingen andel i ophavsretten. Skal vederlag ydes for sådan medhjælp, vedrører det kun

¹⁾ Efter *Kohler* s. 292 må forlæggeren i sin gerning medvirke til, at ophavsmanden får mulighed for at stræbe efter den største fuldkommenhed i sin litterære skaben, dog forudsat at den forretningsmæssige interesse ikke lider væsentligt herunder. Forlæggeren må ikke sky ofre, når det gælder at støtte „die Geistestat“. „Dem Verlegerstand geziemt ein kleinliches, krämerhaftes Abmessen von Soll und Haben am allerwenigsten, und die bedeutendsten Verlagsfirmen haben sich durch opferwillige Beteiligung an der Geistesarbeit zu ihrem Namen emporgeschwungen. Dies hat auch Einfluss auf die Beurteilung des Verlagsgeschäftes. Der Verleger ist ein Gewerbetreibender, aber ein Gewerbetreibender höherer Art.“

ophavsmanden ikke forlæggeren. Er ophavsmanden død, og er der flere arvinger, må alle disse samtykke i overdragelsen, dom i D'a 1941 s. 11—12. Forlæggeren må ved skifteudskrift skaffe sig dokumentation for, hvem der som arvinger er berettiget til at råde. Har *alle* disse bemyndiget en til at optræde på deres vegne, kan forlagskontrakt slutes med den bemyndigede. Er ophavsmanden umyndig (umyndiggjort) må værgeren optræde på hans vegne. Forlagskontrakt skal forelægges pupilautoriteterne til godkendelse.

Skal et tidligere udgivet værk under ophavsmandens forhindret-hed eller efter hans død påny udgives i bearbejdet, à jourført stand, er aftalen mellem ophavsmand eller arvinger og bearbejder selvsagt ikke en forlagskontrakt. Forlæggeren kan ikke udgive værket i bearbejdet stand uden ifl. overenskomst med ophavsretens indehaver. Bearbejder og oversætter har ophavsret til bearbejdelsen, resp. oversættelsen og kan herom slutte forlagskontrakt. For samlerværkers vedk. slutes kontrakten sædvanligt mellem udgiver (redaktør) og forlægger.

Udenfor forlagskontrakten falder retsforhold mellem flere personer, som enes om i fællig at udgive et værk, se fx. U. 1948.106 H. Sagen drejede sig om tre personers mundtlige aftale om udgivelsen af en bog: „Men aldrig kan et folk forgå,“ der var forfattet af en af kontrahenterne. Det drejede sig her om et interessentskab.

Er et udeleligt værk frembragt ved samarbejde mellem flere ophavsmænd, (*fællesværk*¹⁾), L. 33 § 6, jfr. § 26, skal for kunstværkers vedk. samtlige medophavsmænd altid medvirke til afslutning af kontrakt, medens ved forfatterværker dette kun gælder vedr. kontrakt om den første offentliggørelse. Fornyet offentliggørelse på samme måde kan derimod hver af medophavsmændene kræve. De flere medophavsmænd kan bemyndige en af dem til at slutte kontrakten.

37. *Genstand* for forlagskontrakten kan være ethvert værk, der kan mangfoldiggøres, litteraturværker, musikværker, kunstværker. Værket må foreligge færdigt i kontraktøjeblikket, for at egentlig forlagsret kan skabes ved kontrakten. Er værket ikke færdigt, stiftes kun en obligatorisk ret, og forlagsretten indtræder da ved værket's færdiggørelse og antagelse. Ligeledes vil der ved en forkontrakt, der giver medkontrahenten ret til at få en ophavsmands

¹⁾ Jfr. nærmere *Ophavsretten* s. 24—27 og U. 1919.638 H.

fremtidige værker overdraget til mangfoldiggørelse, kun være stiftet en obligatorisk ret. Således forelå retsforholdet i U. 1919.638 H. Mellem en revueforfatter og et grammofonselskab var aftalt, at forfatteren mindst 8 dage, forinden der bliver premiere på en kabaret, revy, vaudeville, teaterstykke, enkelte foredrag af sange eller andre arbejder af ham, meddeler dette til selskabet, der ved anbefalet brev afsendt senest 8 dage efter de pågældende premierer meddeler forfatteren, hvilke arbejder med tilhørende musik de ønsker at optage til fonogrammatisk reproduktion og udnyttelse. I strid med den herved overtagne forpligtelse var grammofonretten til 5 af sangene i „Kongerevuen“ 1917 overdraget til et andet selskab, der ved erhvervelsen var uden kendskab til den ovennævnte kontrakt. Ved dommen blev fastslået, at der ved den ovenomtalte aftale ikke var hjemlet medkontrahenten „andet og mere end en ret til efter begæring og mod betaling af vederlag at få den i overenskomsten omtalte eneret overdraget“, og sådan overdragelse havde ikke fundet sted inden det konkurrerende selskabs køb af retten til de 5 sange.

Forlagskontrakt om et *usædeligt* eller *ulovligt* værk er ugyldig, jfr. *Allfeld* III s. 14, *Hoffmann* Ufita 1931 s. 10 og *Rault* s. 271—75. Grundtvig udtaler s. 70, at der ikke er hjemmel til „at undtage fra retsbeskyttelsen usædelige skrifter eller skrifter, hvis offentliggørelse indeholder et måske endog strafbart retsbrud“. Dette er rigtigt, værket er genstand for ophavsret, således at tredjemand fx. ikke kan tilegne sig det og udgive det i tilpas ændret skikkelse. Derimod er forlagskontrakt om et sådant værk ubetinget ugyldig, og dette uden hensyn til om forlæggeren har kendt værkets egen-skaber (ulovligheden) eller ikke ved kontraktens indgåelse.

38. Forlagskontrakten er som nævnt en gensidig kontrakt, der skaber en række obligatoriske rettigheder og forpligtelser for begge parter. Men den stifter tillige forlagsretten, jfr. L. 33 § 9, stk. 2, hvorved forstås forlæggerens eneret til mangfoldiggørelse og offentliggørelse af værket. Ifl. den gældende normalkontraktsformular N. F. § 1 overdrager forfatteren ved kontrakten forlæggeren „eneret til på dansk at fremstille og udgive i bogform forfatterens værk ...“, d. v. s. det ophavsretsindhold, der går ud på at mangfoldiggøre værket ved trykken og offentliggøre det, sprede det, gennem udgivelse. Der sker herved, som *Grundtvig* udtrykker det s. 102—03, en „delvis succession“ i ophavsretten. *Nybergh* fremhæ-

ver s. 90, at forlagsretten i modsætning til ophavsretten altid er derivativ, den opstår aldrig originært og kan ikke erhverves ekstinktivt. Den forudsætter en bestående ophavsret, der overdrages. Indenfor det omfang, i hvilket ophavsretten er overdraget, står forlæggeren som indehaver af eneretten og kan optræde mod enhver krænkelse heraf, det være sig fra tredjemands eller ophavsmandens side, jfr. L. 33 § 9, stk. 12 og 13. Ophavsmanden er ikke i så henseende anderledes stillet end tredjemand. Udgiver han værket på andet forlag, så længe forlæggerens eneret består, foreligger en ophavsretskrænkelse, der kan mødes med forbud og de andre retsmidler, L. 33 hjemler. Overskrider forlæggeren grænserne for det nævnte område, gør han sig skyldig i samme krænkelse og kan mødes med samme retsmidler fra ophavsmandens side.

At erhververen således indenfor overdragelsens rammer er succederet i selve ophavsretten kommer til skarpt udtryk i dommen N. Rt. 1918, s. 762. En billedhuggerinde havde til et forlag overdraget eneretten til reproduktion ad plastisk og fotografisk vej af 2 af hendes skulpturer „Arbejdslyst“ og „Moderglæde“. Uden at indhente samtykke fra ophavsmanden eller forlæggeren havde en tredjemand offentliggjort gengivelser af værkerne. Dommen antager, at retten i det omfang, overdragelsen gælder, er gået helt over til erhververen, således at krænkelse af retten alene kan påtales af erhververen, ikke af kunstneren selv.

39. I det følgende undersøges de rettigheder og forpligtelser, der opstår for parterne ved overdragelse af forlagsret. Disse udspringer dels af den begrænsede succession i selve ophavsretten dels af forlagskontrakten som gensidig kontrakt. Fremstillingen sker praktisk således, at der sondres mellem ophavsmandens forpligtelser, hvormed korresponderer forlæggerens tilsvarende rettigheder og forlæggerens forpligtelser med ophavsmandens tilsvarende rettigheder. I kapitel IV omhandles ophavsmandens pligt til overdragelse af eneret til mangfoldiggørelse og offentliggørelse, i kapitel V manuskriptet og dets levering samt korrekturpligten, i kapitel VI ophavsmandens ansvar for værket. Derefter følger i kapitel VII forlæggerens pligt til udgivelse af værket, i kapitel VIII vederlagspligten, i kapitel IX reglerne om udgivelse af nyt oplag og i kapitel X de særlige regler om samlerværker.

40. Ny lov. L. 33 indeholder ikke nogen definition af forlagskontraktens begreb. I § 9, stk. 6 dukker pludselig fænomenet op,

„i forlagskontrakten“, men det er overladt til videnskab og retspraksis at afgrænse begrebet. Retspraksis har herved stadig ladet afgørelsen bero på, om erhververen måtte antages ikke blot at have fået en ret men også at have påtaget sig en *pligt* til at udgive værket, således fx. i tilfælde hvor fuld ejendomsret o. l. er overdraget, og hvor den af retsforholdet, som det har foreligget oplyst for domstolen, flydende pligt til at udgive værket er afgørende for at henhøre dette under forlagskontraktens begreb. Dansk ret er herved i overensstemmelse med fremmed ret. Kontraktens væsensmærker er overdragelse af retten fra ophavsmandens side og påtagelsen af pligten fra forlæggerens side. „Diese beiderseitigen Verpflichtungen, auf Seiten des Urhebers zur Überlassung des Werkes zur Veröffentlichung, auf Seiten des Verlegers zur Wiedergabe und zur Verbreitung sind essentialia negotii; fehlt auch nur eines dieser Bestandteile liegt ein Verlagsvertrag nicht vor,“ jfr. *Hoffmann* Ufita 1931 s. 5, *Allfeld* III s. 3, *Goldbaum* s. 282. Grundtvigs definition s. 101 er overensstemmende hermed: „en retshandel, hvorefter erhververen ikke blot skal være berettiget men også forpligtet til at udgive værket“, se også *Ophavsretten* s. 219.

Udk. 1951 har ønsket at bringe en definition af forlagskontrakten, se mot. s. 144—45, og en sådan findes da også i § 31, stk. 1: „Ved en forlagsaftale overdrager ophavsmanden til forlæggeren en ret til gennem tryk eller lignende fremgangsmåde at mangfoldiggøre og udgive et litterært værk, musikværk eller kunstværk.“ Forlæggerens pligt til at udgive lades her uomtalt og dukker først op i udkastets § 34, se derimod tysk forlagslov § 1: „Durch den Verlagsvertrag über ein Werk der Litteratur oder der Tonkunst wird der Verfasser verpflichtet, dem Verleger das Werk zur Vervielfältigung und Verbreitung für eigene Rechnung zu überlassen. Der Verleger ist verpflichtet das Werk zu vervielfältigen und zu verbreiten.“ Man kan diskutere nytten af at optage definitioner i loven, men skal de med, skal de være rigtige.

Kapitel IV.

Ophavsmandens pligt til overdragelse af eneret til mangfoldiggørelse og offentliggørelse.

41. Da forlagskontrakten er en *contractus sui generis*, kan betragtninger hentet fra andre gensidige kontraktsforhold, køb og salg, værksleje, arbejdskontrakt, mandat, fuldmagt eller interessentskab, ikke uden videre anvendes på kontraktsforholdet. I det følgende haves det normale tilfælde for øje, hvor det drejer sig om et eksisterende værk, over hvilket der ved kontrakten stiftes forlagsret. Ophavsmanden er her forpligtet til at overdrage selve ophavsretten i det af kontrakten angivne omfang.

L. 33 § 9, stk. 2 „Overdragelse af ret til offentliggørelse på en bestemt måde,“ jfr. stk. 6 „... pligtig at udgive værket ...“, viser hen til forlagskontraktens *negotia essentialia*. N. F. § 1 indeholder begge disse, idet ophavsmanden overdrager „eneret til på dansk at fremstille og udgive i bogform forfatterens værk“, medens „forlæggeren forpligter sig til at udgive værket indenfor rimelig tid og til på sædvanlig måde at sørge for dets udbredelse“. De pligter, der udspringer af retsforholdet for ophavsmanden, er dels pligt til handling dels pligt til undladelse. Han må positivt gøre, hvad der påhviler ham for at fremme overdragelsen, og må afholde sig fra handlinger, der kan skade forlæggeren i dennes udnyttelse af den overdragne ret.

42. Ophavsmandens *hovedpligt* i henh. til kontrakten går ud på at overdrage forlæggeren en vis eneret til mangfoldiggørelse og offentliggørelse for egen regning. I sagen U. 1881.289 var der mellem ophavsmanden og en bogtrykker truffet overenskomst om, at denne skulle afholde alle omkostninger ved bogens udgivelse og i tilfælde af underskud bære hele tabet, medens alt, hvad der indkom ved salget udover udgifterne ved bogens udgivelse, skulle

tilfalde ophavsmanden. Herved havde bogtrykkeren ikke erholdt forlagsretten, idet overenskomsten „ikke tilkjender ham den udelukkende ret over bogen, eller rettere dens 1ste oplag . . . , som hører med til forlagsrettens begreb“. Overenskomsten gik i virkeligheden ud på, at bogtrykkeren skulle give ophavsmanden kredit for de med udgivelsen forbundne udgifter og bære risikoen for disse.

Kontrakt om udgivelse af et værk på *eget forlag* falder udenfor forlagsretsforholdet. Sådant udgivelse sker helt for ophavsmandens regning og risiko og i ophavsmandens navn som forlægger eller med angivelsen „Eget forlag“. Det er herefter begrebsmæssig udelukket, at der skulle kunne sluttet forlagskontrakt om denne udgivelse. Kontrakten sluttet med en bogtrykker eller et forlag, der mod vederlag foranstalter udgivelsen. Udgivelsen under „eget forlag“ fritager ikke bogtrykker eller forlægger for eventuelt medansvar for udgivelsen.

Derimod vil den omstændighed, at ophavsmanden eller tredje- mand *yder et tilskud* til værkets udgivelse, som fx. ved doktor-disputatser, festskrifter, e. o. digtsamlinger, ikke hindre stiftelsen af forlagsret. Uanset sådant tilskud sker udgivelsen for forlæggerens regning, og der bliver navnlig ikke som af *Goldbaum* s. 281 hævdet, tale om at henføre forholdet under interessentskabskontrakten eller lign. kontraktformer. Forlæggeren kalkulerer simpelthen med tilskudet som medbestemmende for, at han tør slutte forlagskontrakt om det pågældende værk. Dette gælder i hvert fald, når som i det nævnte tilfælde tilskudet ubetinget skal betales. Men selv om det er aftalt, at tilskudet skal tilbagebetales ophavsmanden, når et vist salg er nået, må det samme antages, thi risikoen må bedømmes ved kontraktens indgåelse og var da forlæggerens. Den omstændighed, at ophavsmanden *står tilbage med sit honorarkrav*, indtil fx. forlaget er dækket for sine kalkulerede fremstillings- og salgsudgifter for oplaget, fører heller ikke forholdet udenfor forlagskontrakten, hvorved bemærkes, at bestemmelser om honorar ikke hører med til forlagskontraktens begrebsmomenter, dette ganske uanset disse bestemmelsers vigtighed iøvrigt.

Udenfor forlagskontrakten ligger derimod *udgivelse af værket i kommission*. Den typiske udgivelse i kommission foreligger, hvor ophavsmandens medkontrahent forpligter sig til mangfoldiggø-

relse og salg — eller alene salg — i eget navn men *for ophavsmandens regning og risiko*. Medkontrahenten er som regel forlægger. Han får et vist ved kontrakten nærmere fastsat vederlag for sin virksomhed, men fortjeneste eller tab ved udgivelsen falder på ophavsmanden. Skal værket trykkes for ophavsmandens regning falder forholdet udenfor forlagskontrakten og må omfattes som et kommissionsforhold, jfr. R. G. Z. Ufita 1935.284. Ophavsmanden skulle betale trykkeomkostningerne forlods og have udgiften hertil tilbagebetalt gennem indtægterne af bogens salg sammen med et beregnet honorar pr. solgt eksemplar.

Ved udgivelse i kommission træffer ophavsmanden selv bestemmelse om oplagets størrelse, bogens udstyr, bogladepris, udsendelse af nyt oplag o. s. v. Ejendomsretten over de fremstillede eksemplarer er indtil salget ophavsmandens. Går disse tilfældig til grunde bestemmer han, om et tilsvarende antal eksemplarer skal fremstilles til erstatning. Forlæggeren erhverver som kommissionær ikke eneret til mangfoldiggørelse og salg af værket, medmindre dette særligt vedtages. Hvis ophavsmanden, efter at værket er udkommet — og mulig er blevet godt modtaget — giver værket i forlag til anden forlægger, kan kommissionæren ikke udøve ophavsrettens beføjelser men er henvist til at rejse erstatningskrav, såfremt der er hjemmel herfor i den indgåede kontrakt. I denne kan kommissionæren dog forbeholde sig ret til at overtage værket i egentlig forlag, såfremt nyt oplag skal udgives. Har omvendt forlæggeren haft 1ste oplag i egentlig forlag og afslår at udsende nyt oplag, idet han ikke vil løbe risikoen for dette, kan der om 2det oplag slutes kommissionskontrakt mellem parterne.

Regnskab over de med værkets fremstilling og salg forbundne udgifter skal medkontrahenten aflægge til ophavsmanden. Regnskabet giver ofte anledning til uoverensstemmelser mellem parterne, og det anbefaler sig derfor nøje i kontrakten at fastlægge, i hvilket omfang ophavsmanden skal deltage i kommissionsforlæggerens omkostninger (generalomkostninger), hvad der skal ofres på reklame o. s. v. Forlæggeren er også m. h. t. bøger, der udgives i kommission, undergivet leverings- og samhandelsreglerne gældende i forholdet mellem forlæggere og boghandlere.

Udgivelse i kommission finder undertiden sted m. h. t. hvad *Unwin* s. 55 kalder „uønskede bøger“, men vigtigere er det, at op-

havsmanden, selv om forlæggeren er villig til at slutte forlagskontrakt om værket, muligt ser sin fordel ved denne udgivelsesmåde, idet han selv påtager sig finansiering af og risiko ved udgivelsen. Ophavsmanden bør her *på forhånd* have et specificeret overslag over alle omkostninger. Efter *Unwin* s. 109 bør specificeringen omfatte a) antallet af eksemplarer, som skal trykkes, b) bogens format og sideantal, c) papirsorten, d) om hele oplaget eller en del deraf skal indbindes og i så fald indbindingens art, e) beløbet som skal anvendes til annoncering i dagspressen og andetsteds samt antallet af anmeldereksemplarer til pressen. Den rette fastsættelse af bogladeprisen er afgørende for, om udgivelsen vil give ophavsmanden fortjeneste eller tab, selv forudsat at værket udsælges, og ophavsmanden bør derfor høre forlæggerens mening herom.

43. *Udgivelse* forudsætter *mangfoldiggørelse og offentliggørelse* af værket, og ophavsmanden må overdrage forlæggeren ret til begge. Erhverver forlæggeren eksemplarer af værket fra ophavsmanden eller fra anden forlægger til spredning, er aftalen herom ikke en forlagskontrakt, det drejer sig om køb og salg af ting. Kontrakten går i så fald netop ikke ud på overdragelse af ophavsretlige beføjelser. Overdrager forlæggeren en anden forlægger at sørge for spredning af et værk, han har i forlag, er kontrakten herom ej heller en forlagskontrakt.

44. Offentliggørelsesretten er den i økonomisk henseende vigtigste bestanddel af ophavsretten. I kraft af overdragelsen vil forlæggeren umiddelbart kunne skride ind mod andre, der krænker hans eneret. Også ophavsmanden er selvsagt forpligtet til at respektere forlæggerens ret, og denne kan benytte de i L. 33 hjemlede retsmidler mod tredjemand eller ophavsmanden til værn om sin forlagsret, forbud, tilintetgørelse, straf og erstatning. Dette siges udtrykkeligt i L. 33 § 9, stk. 13 for det tilfælde, at ophavsmanden uberettiget foranstalter nyt oplag¹⁾. Hvad der gælder herom må imidlertid i det hele gælde om krænkelser af ophavsretten fra ophavsmandens side. Ved forlagskontrakten har forlæggeren erhvervet den af ophavsretten flydende eneret til offentliggørelse ved trykken indenfor kontraktens rammer, og han kan

¹⁾ „Toutefois, notons que si c'est l'éditeur qui s'oppose frauduleusement à l'écoulement de la première édition, ou s'il se montre négligent, on ne peut interdire à l'auteur de faire ailleurs une nouvelle édition,“ *Basch* s. 69, se iøvrigt om fransk retspraksis *Rault* s. 257—58.

følgelig vende sig mod enhver krænkelse af dette område, ganske som ophavsmanden kan vende sig mod krænkelse fra tredje-mand eller fra forlæggeren. „Was der Verleger erlangt, ist Weniger als das Urheberrecht, aber nicht etwas wesentlich anderes als dieses; es ist ein Ausschnitt aus dem Rechte des Urhebers. Dieser nimmt eine beschränkte Übertragung seines Rechtes im Sinne des § 8 des LUG vor,“ *Allfeld* III s. 5. Af den anførte retsstilling følger også, at forlæggeren kan udøve sin ret indenfor forlagskontraktens rammer uden hensyn til dispositioner fra ophavsmandens side. Hvis denne fx. giver afkald på ophavsretten til værket, ændrer dette ikke forlæggerens retsstilling. Så længe kontrakten løber, kan han fortsat kræve eneretten respekteret.

Ophavsmanden, e. o. hans arvinger, indestår forlæggeren for, at han er i lovlig besiddelse af den overdragne ret, særlig at retten ikke tidligere helt eller delvis er overdraget en anden forlægger.

45. Det værk, der gives i forlag, *må være beskyttet*, værket må fyldestgøre mindstekravene til genstanden for ophavsretlig beskyttelse og beskyttelsestiden må ikke være udløbet. Det må ikke være *et plagiat* (plagium = menneskerov). Et sådant foreligger, hvor ophavsmanden tillægger sig et fremmed værk eller bruger dette på ulovlig måde ¹⁾. Den kunstner, der fx. skal illustrere et værk og kalkerer sine tegninger af efter en andens foreliggende værker, har ikke nogen ophavsret at overføre og ifalder ansvar både overfor ophavsmanden og overfor den forlægger, han har kontraheret med.

Det kan ofte være vanskeligt at drage grænsen overfor lovlig benyttelse af et fremmed værk. Med *Grundtvig* s. 145 må det antages, at *parodier*, *travestier* og *satirer* over andres værker altid må anses for retmæssige.

I sagen U. 1878 s. 258 forelå følgende sagsforhold. Forfatteren Erik Bøgh havde udgivet et versificeret politisk tendensskrift betitlet: „Mester Oles Prædiken — Nytaarsvers fra Erik Bøgh,“ bestående af 256 verslinjer. En politisk modstander udgav derefter: „Mester Oles Prædiken — Martsvers — ikke fra Erik Bøgh,“ ligeledes på 256 verslinjer og med benyttelse af en stor del af Bøghs verslinjer, men dog med den modsatte politiske tendens. Ulovligt

¹⁾ *Grundtvig* definerer s. 139 plagiat eller det såkaldte „litterære Tyveri“ som „Udgivelsen af fremmed Aandsarbejde som eget“.

eftertryk blev ikke antaget, idet de omskrivninger og forandringer, der var foretaget, var „betydelige nok til helt igjennem at give Arbejdet en helt anden Karakter“. Det yngste skrift kunne herefter ikke tilfredsstillende samme trang til læsning som det ældre eller virke hindrende på dettes afsætning. Dommen må anses for rigtig, tvivlende, *Torp* s. 69. Som *Knoph* fremhæver s. 90 har den slags gengivelser ikke til hensigt „å tilegne sig de økonomiske fruktene av ophavsmannens arbeide eller å stjele hans kunstneriske laurbær“.

Hvad angår *musikværker* må det erkendes, at grænsen mellem tilladelig bearbejdelse og ulovlig gengivelse er særlig vanskelig at drage. Dette har ført nogle retsforfatninger (Tyskland, Frankrig) til at give regler til værn om „*Ret til melodien*“, jfr. *Ophavsretten* s. 69, *Grundtvig* s. 146, *Allfeld* I s. 174. I tysk lov § 13, 2. stk. bestemmes: „Bei einem Werke der Tonkunst ist jede Benutzung unzulässig, durch welche eine Melodie erkennbar dem Werke entnommen und einer neuen Arbeit zugrunde gelegt wird.“ Sådan indskrænkning i retten til benyttelse af et musikværk gælder ikke efter vor ret. Det må afgøres rent konkret, om der ved *variationer*, *fantasier*, *potpourrier*, *arrangements* o. s. v. foreligger lovlig bearbejdelse eller retsstridig tilegnelse af et foreliggende værk. Ved dommen U. 1915 s. 964 blev det fastslået, at en blot ændring af *tempoet* i Jean Gilbert's kuplet: „Ja das haben die Mädchen so gerne“ ikke gjorde benyttelsen lovlig; der forelå ikke nogen bearbejdelse af det fremmede værk.

Sluttes kontrakt om værker, over hvilke ophavsret ikke kan have, eller for hvilke beskyttelsestiden er udløbet, taler man om en *uægte* eller *uegentlig* forlagskontrakt. Ved en sådan kontrakt stiftes ikke egentlig forlagsret, der forudsætter overdragelse af ophavsret, altså *eneret*. Hvilken virkning kontrakten har, må iøvrigt bero på dens eget indhold. Der er ikke i dansk ret givet særlige regler om sådanne kontraktsforhold, se derimod tysk forlagslov §§ 39 og 40. Se hertil *Allfeld* III s. 196 ff.

Sådanne kontrakter har en ikke ringe praktisk betydning. For så vidt angår værker, over hvilke ophavsret ikke kan have, skal henvises til L. 33 § 8 ang. love, administrative kundgørelser, domme, de fra offentlige myndigheder udgående meddelelser samt andre offentlige aktstykker. Enhver kan frit trykke disse værker. Det samme gælder ifl. § 8, stk. 2 skriftlige og mundtlige forhandlinger i kon-

stitutionelle, kommunale, kirkelige eller andre offentlige repræsentationer og i retterne. Udgiverens virksomhed indskrænker sig her til at udføre og garantere rigtig gengivelse. Såfremt derimod den trykte tekst indfører kommentarer og oplysninger, kan der for så vidt angår dette kritiske apparat blive spørgsmål om ophavsret og forlagskontrakt i egentlig forstand. I sagen U. 1923 s. 925 søgte Aabenraa Købstads magistrat nedlagt forbud mod offentliggørelsen af en „skattebog“, men fik ikke medhold. Skattelisterne er ikke genstand for ophavsret, og materialet til bogen var fremskaffet ved en afskrift af de til offentligt eftersyn fremlagte kommunale skattelister. I skattebogen var stoffet ordnet efter byens gader med angivelse af hver enkelt skatteydere navn, bopæl og skattebeløb. Denne „ordning“ af stoffet kan næppe begrunde ophavsret. I sådanne tilfælde indestår udgiveren navnlig forlæggeren for, at værket ikke tidligere er udgivet eller givet en anden i forlag. Forlæggeren må i hvert fald være „først“ med værket. Iøvrigt har enhver ret til at trykke og udgive værket. Såfremt en myndighed, fx. justits-, krigs-, kirkeministerium o. s. v. slutter overenskomst med et forlag om, at de skrifter, vedk. ministerium lader trykke, gives i forlag til medkontrahenten, hindrer dette ikke alle og enhver i at trykke og udgive selve de offentlige aktstykker, jfr. U. 1889.693 H. Ved dommen antages et gymnastikreglement forfattet af krigsministeriet at måtte henregnes til de offentlige aktstykker, der frit kunne offentliggøres.

På samme måde stiller det sig ved udgivelse af gamle håndskrifter, folkeviser, æventyr og lign. opdaget eller genopdaget stof, *editio princeps*, jfr. *Knoph* s. 181—82, *Hillig* I s. 33. Selv om videnskabsmanden har ofret store anstrengelser på den rette tydning af håndskrifterne, har enhver ret til at aftrykke den offentliggjorte tekst ¹⁾, og videnskabsmandens mulighed for at opnå vederlag ved udgivelsen ligger altså alene deri, at han kommer først med arbejdet samt i et tilføjet kritisk apparat. Overfor forlæggeren

¹⁾ Jfr. *Hillig* I s. 32, der citerer en udtalelse af Klostermann: „Kritische Textrezensionen sind nicht gegen Nachdruck geschützt, weil sie nicht die Form des reproduzierten Geisteserzeugnisses verändern, sondern es nur in seiner ursprünglichen Form, sei es auch mit dem höchsten Aufwand von Mühe und Wissen, herstellen wollen.“ *Allfeld* oplyser I s. 37, at der i kommissionen, der forberedte den gældende tyske ophavsretslov, blev stillet forslag om en begrænset beskyttelse for udgiveren af sådanne skrifter, men forslaget kunne ikke gennemføres.

ren har han samme pligt til at undlade anden offentliggørelse, som om en egentlig forlagskontrakt forelå. Da ophavsret ikke er hjemlet den, der udgiver det nævnte stof, har han ikke eneret til at foranstalte oversættelse heraf. Derimod har oversætteren af stoffet ophavsret for sin bearbejdelse af dette og kan slutte forlagskontrakt herom.

I denne forbindelse bemærkes, at ophavsretten efter L. 33 § 21, stk. 1 vedvarer i ophavsmandens levetid og 50 år efter udløbet af det år, i hvilket han er død. Fristen gælder ubetinget, hvad enten værket bliver offentliggjort under fristens løb eller ikke. Dette kan for ikke offentliggjorte værker føre til vanskeligheder, når spørgsmål om udgivelse rejses kort før fristens udløb, idet et forlag da ikke vil have den nødvendige tid til udnyttelse af udgaven. Findes værket først efter fristens udløb, er der ingen beskyttelse. Ifl. den norske åndsværkslov § 17, stk. 1 sættes ophavsrettens varighed som efter L. 33, men der tilføjes „dog mindst i 10 år efter verkets offentliggørelse“, således også den finske lovs § 25, stk. 1 og den tyske ophavsretslov § 29, 1ste pkt. Sådanne regler gør for så vidt ophavsretten evigtvarende for hidtil ikke offentliggjorte værker. Det er ophavsretten som en eneret for ophavsmanden eller dennes arvinger, der består, således at pludselig fjerne arvinger viser sig som rettighedshavere, når et manuskript mange år efter fristens udløb findes og udgives. Den, som har fortjenesten af fundet, får ingen ret. Der synes næppe at være tilstrækkelig anledning til på denne måde at forlænge beskyttelsesfristen for ikke offentliggjorte værker, medens det omvendt er et spørgsmål, om der bør gives en regel om en vis eneret for den, der fremdrager sådanne værker, jfr. ovenfor om editio princeps.

46. Når forlagskontrakt er sluttet om et værk, og ophavsmanden tiltrods herfor har overdraget forlagsret over samme værk til en anden, bliver retten hos første erhverver, og denne kan møde senere erhververe med forbud, prior tempore potior jure. Anderledes stiller sagen sig, såfremt ophavsmanden blot lover flere forlagsret til det værk, han arbejder på. Her må en tidligere løftemodtagers ret vige overfor den, der får forlagsretten overdraget, for så vidt han er i god tro.

Den senere erhverver er iøvrigt indskrænket til at rejse erstatningskrav mod ophavsmanden. Dette kan blive alvorligt nok, såfremt den senere erhverver har mangfoldiggjort værket og nu

ikke kan offentliggøre det. Mulighed for sådanne kollisioner er praktisk navnlig ved overdragelse af oversættelsesrettigheder, idet ophavsmanden undertiden glemmer rækkevidden af en tidligere overdragelse, særlig i lokal eller sproglig henseende. Det bør i vedkommende forlagskontrakt nøje bestemmes, om retten til offentliggørelse fx. på det tyske sprog kun skal gælde Tyskland eller også Østrig og Schweiz, eller om retten til udgivelse på engelsk er begrænset til Storbritannien eller omfatter andre dele af imperiet eller endog udsendelse i U. S. A.

47. Har ophavsmanden sluttet forlagskontrakt om værket, er han som konsekvens af sin undladelsespligt afskåret fra at offentliggøre et andet, tilsvarende værk, *selvplagiat*. Han må afholde sig fra retstridig konkurrence. Så langt offentliggørelse af det sidste værk vil medføre en krænkelse af ophavsretten til det forlæggeren overdragne værk, er sagen klar¹⁾). Tilfælde af denne art forekommer sjældent indenfor den egentlige skønlitteratur men er kendt fra den rene underholdningslitteratur og børnebøgenes område. Her kan man endog opleve at se det samme værk år efter udgivelsen med forandret titel blive tilbudt samme forlægger. Derimod er ophavsmanden ikke af ophavsretlige grunde afskåret fra at offentliggøre et værk, der med samme emne og behandling af stoffet dog må karakteriseres som et nyt og selvstændigt værk, jfr. L. 33 § 13. Forlagskontrakten kan imidlertid herom indeholde videregående rent kontraktlige forpligtelser for ophavsmanden. Drejer det sig om et videnskabeligt eller kunsthistorisk værk, en rejsebog eller lærebog, hvor forlæggeren undertiden har finansieret ophavsmanden under værkets udarbejdelse helt eller delvist, er det rimeligt, at han sikres mod et konkurrerende arbejde, hvis offentliggørelse kan virke skadeligt ind på afsætningen af det værk, han har i forlag. I N. F. er ikke optaget nogen herhenhørende klausul, jfr. derimod om den tidligere gældende normalkontrakt *Ophavsretten* s. 221—22.

Forlæggeren vil, når plagiatet krænker ophavsretten til det ham overdragne værk, kunne anvende ophavsrettens retsmidler mod

¹⁾ „Mais il faut que l'œuvre nouvelle sur le même sujet présente, avec l'œuvre précédemment publiée, des différences suffisamment importantes pour qu'aucune confusion ne puisse se produire dans l'esprit des lecteurs de culture moyenne et qu'ainsi l'œuvre nouvelle ne soit pas de nature à diminuer les bénéfices que l'éditeur pouvait légitimement escompter de la publication initiale,“ *Basch* s. 69.

den forlægger, der offentliggør plagiatet, ganske som om dette forelå fra tredjemands hånd. Er der kun spørgsmål om overtrædelse af ophavsmandens ved kontrakten særlig påtagne undladelsespligt, er forlæggeren sædvanlig indskrænket til at rejse erstatningskrav mod ophavsmanden, men udgivelsen af det konkurrerende værk kan ikke hindres ved forbud og er i det hele ikke en retsstridig handling fra den anden forlæggers side mod den første. *Hillig* omtaler I s. 236—37 et tilfælde, hvor ophavsmanden, efter at have modtaget et betydeligt honorar for udgivelse af et medicinsk værk på et forlag, inden udløbet af et år offentliggjorde et værk med samme emne på et andet forlag. Ophavsmanden var derpå død, og der var spørgsmål, om første forlægger kunne rejse noget krav mod anden forlægger. *Hillig* besvarer spørgsmålet benægtende, men gør dog en reservation under henvisning til B. G. B. § 826 (forsætlig skadetilføjelse på en måde, der strider mod „die guten Sitten“, en regel, der har udstrakt anvendelsesområde i tysk retspraksis). Den blotte omstændighed, at den anden forlægger er vidende om det tidligere offentliggjorte værks eksistens, er næppe tilstrækkeligt. „Jedenfalls ist der zweite Verlag dann aus § 826 B. G. B. verpflichtet, wenn er in voller Kenntnis der Umstände den Verfasser zur Herausgabe des zweiten Werkes veranlasst hat.“ Har den anden forlægger i ensidig og hensynsløs forfølgelse af egne erhvervsinteresser aktivt medvirket til ophavsmandens brud på klar undladelsespligt, må hans handlemåde dog anses for retsstridig i forhold til første forlægger. Strafferettens meddelagtighedsregler kan ikke være afgørende for retsstridighedsspørgsmålet. Se iøvrigt *Ussing* alm. del, 2. udg., s. 547 ff.

Med hensyn til billedkunsten i videste forstand gælder, at ophavsmanden kan benytte samme motiv så ofte han vil til at skabe nye originale værker, jfr. madonna med barnet, fuglebilleder o. s. v. Salg af senere værker krænker ikke køberen af et tidligere. Men hvis ophavsmanden har overdraget reproduktionsretten over et sådant værk til et kunstforlag, må han ikke til anden forlægger overdrage reproduktionsret til „samme“ billede eller figur. Man står her overfor vanskelige spørgsmål, der må afgøres rent konkret¹⁾. Se hertil *Torben Lund* II s. 243—45 med de der fremdragne domme.

¹⁾ *Rault* nævner s. 252—53 en dom afsagt af cour de Paris, hvis begrundelse fortjener at pågætes. Dommen udtaler: „Considérant que, s'il est facultatif à

48. Forholdet mellem ordinær udgave og *billigudgave*. Navnlig indenfor engelsk-amerikansk forlagsvirksomhed har man arbejdet meget med billigudgaver. Formålet med udsendelsen af disse er ud fra engelsk-amerikansk tankegang den at ramme et nyt køberpublikum, idet man regner med, at udgaven til ordinær bogladepris ikke har chance for at blive solgt i den brede befolkning.

På den anden side har man søgt at begrænse skaden ved udsendelsen af en billigudgave eller folkeudgave¹⁾. Enten har ophavsmanden overladt retten til den forlægger, der har den ordinære

l'artiste de se répéter dans ses œuvres, alors qu'il est resté le seul et unique propriétaire de son modèle, il n'en saurait plus être de même quand il a aliéné son droit de propriété et de libre reproduction Que toute reproduction servile de l'original et pouvant se confondre artistement et industriellement avec lui constituerait une contrefaçon ou tout au moins un fait de concurrence illícite. Mais considérant que dans les arts plastiques tels que la sculpture ou la peinture, il convient d'accorder à l'auteur une certaine tolérance à cet égard, tolérance tenant à la nature même des choses; qu'il faut bien reconnaître que la conception de toute œuvre est nécessairement empruntée à certains types généraux dont l'auteur rencontre la donnée, la forme et les attributs dans le monde physique, dans l'histoire ou dans la légende, que le plus souvent, sans se faire pour cela le plagiaire de soi-même ou d'autrui, il se complait, suivant les tendances de sa fantaisie ou de ses études, dans des créations ou manifestations d'un même genre ou de genre analogue. Qu'il suffit alors, pour distinguer celle-ci, que la pensée en soit autre, ou que les formes diffèrent, ou que les dissemblances dans l'attitude, le geste ou le costume ne permettent pas, entre les productions comparées entre elles une confusion de nature à déprécier la valeur de la première œuvre originale ou à écarter l'acheteur des magasins de l'industriel ou du commerçant cessionnaire. Considérant en effet, qu'on risquerait d'enchaîner l'art en interdisant au sculpteur ou au peintre la reproduction des mêmes sujets ou des mêmes types alors qu'il en varierait d'ailleurs l'expression, les attributs et les formes caractéristiques. Considérant que l'histoire de tous les grands artistes dans les genres divers est la démonstration même des principes qui doivent guider l'appréciation des magistrats . . ."

¹⁾ Undertiden er dette udtryk blevet misforstået derhen, at det skulle dreje sig om en udgave af samlede eller udvalgte værker, eller at udgavens indhold — værket eller værkerne — skulle være bearbejdet med udgivelse for folket for øje, forkortet o. s. v. Folkeudgaven adskiller sig kun med hensyn til udstyr fra den ordinære udgave og fra dens modsætning pragtudgave eller bibliofiludgave. *Hillig* bemærker I s. 314: „Andersens Märchen erscheinen sowohl in einer „Prachtausgabe“ mit Illustrationen und in einer einfachen, billigen „Volksausgabe“. Kein Mensch wird auf den Gedanken kommen, dass die „Volksausgabe“ etwa andere Märchen enthält, als wie die „Prachtausgabe“.“ Erfaringerne fra droit moral udvalgets praksis viser imidlertid, at billig-, folke- eller serieudgaver, navnlig af frie værker, fremkommer i stympet skikkelse, se *Ophavsretten* s. 138—39 og *Torben Lund*: Om forringelse af litteratur-, musik- og kunstværker, København 1944.

udgave i forlag eller der er i forlagskontrakten taget hensyn til hans interesser. Man har dels fastsat et bestemt forhold mellem prisen for den ordinære udgave og prisen for billigudgaven dels bestemt, at en vis tid skal hengå efter udsendelsen af den ordinære udgave, før udsendelse af billigudgave på andet forlag kan ske.

Forlæggerens og ophavsmandens interesser er til en vis grad sideløbende. Ophavsmanden har interesse i videst mulig udbredelse af den ordinære udgave, da honoraret er væsentligt lavere for billigudgaven, og da udsendelsen af billigudgaven, så længe der er mulighed for at sælge den ordinære udgave, selvsagt vil skade salget af denne. På den anden side kræver ophavsmandens ideelle interesse i den størst mulige spredning af værket, at der åbnes adgang til udgivelse af billigudgaver. Også samfundsmæssige hensyn kan anføres herfor.

I engelsk-amerikansk ret ordnes spørgsmålet i forlagskontrakterne¹⁾.

Også i Danmark beror spørgsmålet på fortolkningen af den afsluttede forlagskontrakt. Der er ikke nogen bestemmelse om forholdet i L. 33, ej heller nogen praksis at henholde sig til eller nogen sædvane indenfor forlagsretten. I N. F. § 13 siges blot: „Vedrørende prisbillige udgaver, f. eks. i billige serier, træffes der særlig aftale.“ Iøvrigt gælder følgende:

1) Hvis ophavsmanden ved overenskomst overdrager al ret, som er overdragelig, til forlaget, altså ved salg af „al forfatterret“ og lign., er det klart, at ophavsmanden ikke har ret til at udsende

¹⁾ Den prisforskel, der sædvanligvis anordnes i engelske forlagskontrakter, forholder sig som følger:

Original published price	Maximum price for cheap edition
s. d.	s. d.
5 0	2 6
6 0	3 6
7 6	3 6
8 6	3 6
10 6	5 0
12 6	5 0
15 0	7 6
21 0	10 6

Såfremt bogen er udsendt til 12 sh. 6 d., må billigudgaven ikke koste mere end 5 sh., men koster ofte mindre.

nogensomhelst udgave af værket ejheller billigudgave. Derimod har forlaget i kraft af erhvervelsen af den fulde ret adgang til, når det selv måtte bestemme det, at udsende en billigudgave. Denne ret kan forlaget overdrage videre.

2) Ved delvis overdragelse af ophavsretten stiller sagen sig anderledes.

a) Såfremt forlagskontrakten går ud på at overdrage retten til offentliggørelse af værket i eet oplag og med en bestemt fastsat bogladepris, har forlaget kun adgang til at udsende netop denne udgave med netop denne bogladepris.

Ophavsmanden kan på den anden side heller ikke udsende nogen billigudgave, sålænge den almindelige udgave ikke er udsolgt. Det samme gælder, såfremt kontrakten kun hjemler forlaget ret til udsendelse af eet oplag men overlader til forlaget at fastsætte bogladeprisen.

b) Såfremt derimod forlagskontrakten som sædvanligt giver forlaget ret til udsendelse af første og flere følgende oplag, med andre ord overdrager forlaget retten til udgivelse af værket uden nærmere fastsat begrænsning, erhverver forlaget herigennem eneret til udsendelse af bogen og kan forbyde såvel ophavsmanden som enhver anden at udsende værket, sålænge det holder markedet forsynet.

Dette følger ikke blot af, at det vil stride mod den eneret, som forlagskontrakten tilsikrer forlaget, men udsendelsen af en sådan udgave skader salget af den ordinære udgave.

Disse hensyn vejer særlig tungt indenfor et snævert begrænset marked, som det danske, hvor en billigudgave vil komme til i særlig grad at konkurrere med salget af den ordinære udgave. Ophavsmand og forlægger skal være enige om udsendelse af billigudgaven.

Forsåvidt angår *oversættelser* har det hidtil været almindeligt, at fx. den engelske ophavsmand, dennes agent eller forlag til det danske forlag overdrager retten til at udgive værket på det danske sprog mod betaling af et beløb een gang for alle eller, i senere tid, dels et sådant beløb dels en royalty. I disse tilfælde må det, når kontrakten ikke udelukker det, antages, at det danske forlag har ret til at udsende en billigudgave.

En særlig form for udgivelse af en billig-udgave er værkets optagelse i en *serie*. Drejer det sig om et tidligere offentliggjort værk,

fx. en roman, kan henvises til det foran sagte. Er der derimod spørgsmål om at offentliggøre værket for første gang i en serie, hvilket navnlig er praktisk ved populær-videnskabelige værker, biografier og andre lignende værker, er der anledning for ophavsmanden til at se sig nøje for. Slår serien an, vil forlæggeren være stærkt interesseret i dens fortsættelse. *Unwin* siger s. 279—80: „Det er meget fristende for en forlægger at indlemme et bind i en serie, selv om den ikke helt egner sig dertil, idet han nemlig ved, at han herigennem giver bogen en bedre start. Denne omstændighed er sikkert skyld i, at der næsten i enhver serie findes enkelte ringere bøger.“ Ophavsmanden bør undersøge seriens art, udstyr, honorarbestemmelser, redaktionens saglige kompetence og de hidtil optagne samt de mulig planlagte værkers standard, inden forlagskontrakt skrives. Ved at udgive sit værk i serien, afskærer ophavsmanden sig fra at udnytte sin viden på området til udgivelse af sit værk på sædvanlig måde.

49. Et særligt spørgsmål opstår m. h. t. de såkaldte „*serial rights*“, d. v. s. retten til offentliggørelse i dagblade og tidsskrifter, undertiden benævnt *føljetonretten*. Sker sådan offentliggørelse samtidig med den af forlæggeren foranstaltede normale offentliggørelse i bogform, skader den bogens afsætning. Da der her er spørgsmål om at udgive værket på anden måde end i bogform, kan forlæggeren ikke, jfr. N. F. § 1, modsætte sig denne, medmindre særlig aftale herom i forlagskontrakten giver ham ret dertil. Hertil sigter bestemmelsen i N. F. § 14, stk. 1: „Uden forlæggerens tilladelse må værket i dets helhed eller for en større dels vedkommende ikke offentliggøres i dagblade eller tidsskrifter i Danmark de tre første år efter udgivelsen af første oplag.“ Bestemmelsen går således ud fra, at den samtidige offentliggørelse i pressen skader salget. Om sådan offentliggørelse *forud for* udsendelse i bogform er der ikke tale i N. F. Her kan forlæggeren tage stilling til situationen, når han beregner sin risiko. Undertiden kan man antage, at offentliggørelsen forinden vil stimulere salget af bogen, men dette er dog undtagelsen, jfr. at udgaven i bogform af *Winston Churchills* erindringer både her, i England og i U. S. A. skete efter offentliggørelse i dagspressen.

Da offentliggørelsen skal ske i „dagblade eller tidsskrifter“, er det klart, at der, når bestemmelsen forbyder offentliggørelse af værket „i dets helhed“, kun kan være tænkt på offentliggørelse

ved, at værket deles i en række afsnit, der offentliggøres over en periode nr. efter nr. (*føljetonret, serial rights*). Herved bliver muligheden for skadelig indvirkning på salget af værket som bog mindre. P. d. a. s. kan værket ikke offentliggøres i sin helhed under eet som „føljeton“, blot fordi der i udgaven medtages et par sider af en anden bog. I så fald gælder de almindelige regler.

50. Også værkets optagelse i en udgave af ophavsmandens *samlede eller udvalgte værker*, der skal offentliggøres, medens forlagskontrakten endnu er løbende, har givet anledning til tvivl. Her skal værket udgives i bogform omend sammen med ophavsmandens øvrige produktion. Den, der køber de samlede værker, vil normalt ikke købe de enkelte værker i særudgave, og en samlet udgave kan derfor skade afsætningen af særudgaverne. P. d. a. s. er ophavsmanden interesseret i en udgave af samlede eller udvalgte værker både af økonomiske og af ideelle grunde. Der er derfor i N. F. § 14, stk. 2 fastsat følgende: „Når der er gået femten år¹⁾ siden udgivelsen af første oplag, har forfatteren ret til at medtage værket i sine samlede eller udvalgte arbejder. Udgivelsen af disse skal tilbydes forlæggeren eller, hvis forfatterens forskellige værker er udgivet af forskellige forlæggere, den, der må betegnes som hans hovedforlægger.“ Det vil i reglen være klart, hvem der er hovedforlæggeren, idet det gensidige afhængighedsforhold mellem parterne motiverer, at ophavsmanden rent faktisk bliver hos sin forlægger, så længe denne opfylder sine forpligtelser. I tvivlstilfælde må spørgsmålet afgøres ved retten, når 2 eller flere forlæggere kræver sig anerkendt som hovedforlægger.

¹⁾ Ifl. den tyske forlagslov § 2, stk. 3 har ophavsmanden ret til at medtage et værk i en samlet udgave, når der er gået 20 år efter udløbet af det kalenderår, i hvilket værket er udkommet. *Allfeld* oplyser III s. 31, at udkastet ikke indeholder en sådan regel, derimod var der til § 2, stk. 1 (forbudet mod ophavsmandens mangfoldiggørelse m. v., så længe forlagskontrakten løber) foreslået følgende tilføjelse: „... dies gilt auch von der Vervielfältigung und Verbreitung in einer Gesamtausgabe oder in einem Sammelwerke.“ I kommissionen blev det udtalt: „... es sei unbillig, dass der Verfasser für immer der Möglichkeit verlustig gehen sollte, eine Gesamtausgabe seiner Werke ohne Genehmigung der einzelnen Verleger zu veranstalten; auch sei es literarisch von Wert, wenn die Gesamtausgabe von dem Schriftsteller selbst besorgt würde.“ Dette standpunkt vandt kommissionens flertal, hvorfor lovbestemmelsen kom til. Ifl. lovens § 4 er forlæggeren ikke berettiget til at benytte et værk i en samlet udgave, dette uanset om denne alene skulle omfatte ophavsmandens hos ham udgivne værker, *Allfeld* III s. 36.

Udgivelse af samlede eller udvalgte værker er netop kun praktisk indenfor det område, N. F. har hensyn til — skønlitteraturen. Her vil det forhold, at værkerne er udkommet hos forskellige forlæggere, særlig vedrøre ungdomsværkerne. Når ophavsmanden har nået en vis anerkendelse, vil som regel hans værker udkomme hos samme forlægger.

Den samlede udgave kan efter forholdene udsendes i eet bind eller flere. I sidste fald kan det undertiden volde tvivl, om der kan sælges enkelte bind af den samlede udgave til en for dette bind særlig fastsat pris. Det normale er, at den samlede udgave sælges samlet til en pris fastsat for hele udgaven. Har forlæggeren forlagsretten til samtlige i udgaven medtagne værker, opstår ikke vanskeligheder i forhold til andre forlæggere. Men også her må det antages, at ophavsmanden må samtykke i salg af bindene enkeltvis. Er der optaget et værk i den samlede udgave, til hvilket en anden forlægger har forlagsretten, må dog salg af dette værk enkeltvis være i strid med hans ret, sålænge han holder markedet forsynet med enkeltudgaven.

Det er ifølge N. F. § 14 *ophavsmanden*, der under de angivne betingelser har ret til at udsende en samlet udgave. Forlæggeren har ikke en sådan ret, selvom han har forlagsretten til alle de værker, der medtages i udgaven. Forlagsret til en samlet udgave kan kun erhverves som sådan og kun ved særlig kontrakt med ophavsmanden eller dennes arvinger. Om forlagsretten til en samlet udgave gælder iøvrigt de almindelige regler om forlagsret. Er udgaven udsolgt, og vil forlæggeren ikke udsende nyt oplag, går denne forlagsret tilbage til ophavsmanden. Hertil må dog kræves, at samtlige bind er udsolgt.

N. F. § 14 omhandler både „samlede værker“ og „udvalgte værker“. Ophavsmanden vil ofte selv ønske enkelte værker udsendt ved en udgave af hans samlede værker. Det er meningen med en sådan udgave at give et samlet udtryk for ophavsmandens skabende personlighed¹⁾, og der medtages derfor kun de værker, ophavsmanden selv (eller hans arvinger) anser som karakteristiske for ham. At en forlægger har forlagsretten til nogle af en ophavsmands værker, medfører ikke, at et salg under eet af eksemplarer af disse er en „samlet udgave“. Sådant salg fx. i en gavekarton kan derfor ske uden ophavsmandens samtykke, idet salget er

¹⁾ Jfr. *Hilig* I s. 304.

hjemlet ved de enkelte forlagskontrakter, jfr. *Hillig* I s. 307. Når §'en også nævner „udvalgte værker“, refererer dette sig til det synspunkt, der ligger bag udgaven, der kan omfatte enten visse hovedværker eller ophavsmandens lyriske, dramatiske eller episke produktion.

Tidsfristen 15 år regnes fra udgivelsen af første oplag af det pågældende værk. Har ophavsmanden spredt sine værker over flere forlag, besværliggøres herved en udsendelse af en samlet udgave eller udgave af udvalgte værker. Er tidsfristen ikke udløbet, og er værket uundværligt for den påtænkte udgivelse, må samtykke indhentes hos vedkommende forlægger. E. o. kan ophavsmanden købe sit værk fri af forlagskontrakten ved at overtage den restbeholdning, forlæggeren ligger inde med, men også dette kræver forlæggerens medvirken. Praktisk bliver derfor disse udgaver navnlig, hvor ophavsmanden i hvert fald for den senere produktion har holdt sig til samme forlægger. På den anden side er der intet til hinder for, at ophavsmanden, når forlæggeren eller hovedforlæggeren afslår at udsende en samlet udgave eller udgave af udvalgte værker, kan tilbyde en udenforstående forlægger denne udgivelse, vel at mærke efter fristens udløb eller i henhold til særlig aftale med vedkommende forlægger. Den, som udgiver en samlet udgave eller udgave af udvalgte værker, erhverver kun forlagsret til denne.

Er parterne ikke bundet ved N. F.s normer, må ophavsmanden altid have forlæggerens samtykke til værkets optagelse i en udgave af samlede eller udvalgte værker, så længe forlagskontrakten består.

Foranstalter ophavsmanden en sådan udgave i strid med de foranstående regler, foreligger en krænkelse af den overdragne ophavsret med de heraf flydende følger.

51. Ved *antologier* forstås samlinger af udvalgte stykker af forskellige ophavsmænds værker¹⁾. For så vidt henhører begrebet under samlerværkerne. Undtagelsesvis benyttes antologi også om udvalgte stykker af forskellige værker af samme ophavsmand. Her erindres først, at lånerettighederne ikke omfatter antologier, jfr. *Ophavsretten* s. 177 og 181. Ophavsmanden skal altså give sit samtykke til stykkets optagelse. Spørgsmålet er, om ophavsman-

¹⁾ Den danske ordbog, bd. I sp. 749 definerer: Samling af ypperlige litteraturprøver, især digte, af en eller (oftest) flere forfattere.

den er rådig og kan give nævnte samtykke, eller om også forlæggerens samtykke udkræves. I overdragelsen af forlagsretten til et værk ligger utvivlsomt, at forlæggeren af økonomiske grunde må være beskyttet mod, at ophavsmanden eller andre udenfor lånerettighedernes område udgiver dele af værket eller lader dette indgå i en antologi af flere ophavsmænds værker. Omvendt er værket kun overdraget forlæggeren til udgivelse som sådant, altså som ophavsmandens enkeltværk. Forlæggeren kan altså ikke i kraft af forlagsretten lade værket indgå i en antologi enten af ophavsmandens værker eller af flere ophavsmænds værker. Dels følger dette af grundsætningen om overdragelsens specialitet. Dels kræver hensyntagen til ophavsmandens ideelle og økonomiske interesser, at han er medbestemmende ved afgørelsen af spørgsmålet. Overensstemmende med disse synspunkter er der i N. F. § 12, stk. 1 givet følgende hovedregel: Opstår der spørgsmål om helt eller delvist at medtage værket i en antologi på samme eller andet forlag, udkræves der enighed herom mellem parterne.

Navnlig ophavsmanden vil være interesseret i værkets hele eller delvise optagelse i antologier. Forlæggerens interesse er væsentlig økonomisk. Kan optagelsen i antologien skade afsætningsmulighederne? Dette må antages, hvor der er spørgsmål om hele værkets optagelse. Dog kan forlæggeren have interesse i optagelsen, idet han er interesseret i, at kendskabet til ophavsmanden spredes videst muligt. I praksis vil spørgsmålet som regel foreligge således, at ophavsmanden ønsker værkets optagelse på angivne måde i en antologi, der skal udkomme på et andet forlag. Herom er nu i N. F. § 12, stk. 2 givet sålydende bestemmelse:

Når der er gået tre år siden udgivelsen af første oplag, har forfatteren dog ret til uden forlæggerens samtykke at lade visse mindre dele af værket indgå i antologier på andre forlag, idet der herom gælder følgende regler. Af en digtsamling må i hver antologi medtages højst 5 digte. Af et prosaværk må medtages højst et trykark. Dog må der af en samling på mindst 10 noveller og lign. medtages en hel novelle eller lign., selv om den fylder mere end et ark, ligesom der af en roman på mindst 10 kapitler eller lignende afsnit må medtages et helt afsnit. Medtages der i en antologi bidrag fra flere værker af samme forfatter, må hans samlede bidrag ikke udgøre mere end tre gange det her nævnte. Resultatet bliver herefter, at både ophavsmand og forlægger skal

samtykke i et værks hele eller delvise optagelse i en antologi i de første 3 år efter udgivelsen af 1. oplag og iøvrigt, når det, der ønskes optaget, overskrider de i N. F. § 12, stk. 2 angivne grænser. Er N. F. ikke benyttet, må der udkræves samtykke fra både ophavsmand og forlægger.

Efter gældende sædvane i de nordiske lande falder antologier udenfor normalkontraktens, N. F.'s område. Denne gælder ikke samlerværker. At svare royalty af antologier vil unægtelig også være særdeles upraktisk, man tænke sig en antologi over nordisk lyrik omfattende 50—100 ophavsmænd. Bogføring og fordeling af salgssindtægterne år for år vil i et sådant tilfælde volde urimeligt besvær og omkostninger. At kvantitative hensyn må tages i betragtning er iøvrigt en selvfølge, men fremgår også af N. F., der i en anden relation, pligt til at betale honorar og sende opgørelse, fritager forlæggeren for pligten, når oplaget går ned under 100 eksemplarer. Angående vederlag til ophavsmanden bestemmes i N. F. § 12, stk. 3, at han altid „skal modtage *særlig betaling*, når en del af værket medtages i en antologi“, der er ikke tale om honorar. Vederlaget er sædvanemæssigt et beløb een gang for alle.

Det må i denne forbindelse erindres, at forlæggeren ikke erhverver nogen eneret (N. F. § 1) men kun en licens, og at reglerne i N. F. i det hele er uanvendelige, opgørelse, trykkeriseddel, frieksemplarer o. s. v.

Man kan dog spørge, om det er rimeligt, at ophavsmanden i disse tilfælde skal nøje sig med et beløb een gang for alle. Udgangspunktet for betalingsordningen bør i disse tilfælde principielt være det, som royalty systemet er udtryk for, nemlig at ophavsmandens vederlag sættes i forhold til salget. Regnes der med et honorar på 15 pct. af bogladeprisen for værket, bør ophavsmanden have 15 pct. af den del af værket, som hans bidrag optager. De praktiske vanskeligheder må da imødegås ved en forenkling af de sædvanlige regler. Honoraret kan betales med halvdelen ved værkets udkomst og halvdelen når det er udsolgt, kun eet frieksemplar ydes hver af de deltagende ophavsmænd o. s. v.

Kapitel V.

Manuskriptet og dets levering. Korrekturpligten.

52. Krav til *værkets form og indhold*. Ophavsmanden skal levere det i forlagskontrakten nævnte værk til aftalt tid og i trykfærdig stand.

Om manuskriptet bestemmer N. F. § 5, stk. 1: „Manuskriptet skal ved leveringen være trykfærdigt, d. v. s. fuldt udarbejdet og færdigt med hensyn til indhold og form og i maskinskrevet eller letlæselig håndskrevet stand, således at der ikke på grund af manuskriptets utydelighed påføres forlæggeren ekstra trykningsudgifter.“

Formuleringen forudsætter, at manuskriptet ikke forinden kontraktens oprettelse har været forelagt til prøvelse og er godkendt af forlæggeren. For de af kontraktsformularen omhandlede værker, romaner, noveller, digtsamlinger og værker, der kan sidestilles hermed, er den sædvanlige fremgangsmåde, at manuskriptet leveres, forinden kontrakten oprettes. Med antagelsen til udgivelse bortfalder yderligere spørgsmål af den i formularen nævnte art. Forlæggeren har haft manuskriptet til bedømmelse i alle de nævnte retninger. For så vidt virker formularen i disse tilfælde kun som en vejledning for ophavsmanden. Forlæggeren kan ikke nu rejse indvendinger mod værket eller dets fremtræden i manuskriptet. Kontrakten er bevis for parternes enighed om, at værket kan udgives i den foreliggende form.

Ophavsmanden har en egen interesse i at levere et tydeligt skrevet manuskript. Det kan ikke efter formularen kræves, at manuskriptet er maskinskrevet, men det anbefaler sig at levere et sådant, da ophavsmanden er pligtig at betale de korrekturudgifter, der overstiger 10 % af de oprindelige sætningsudgifter. Sætning sker nu oftest med benyttelse af sættemaskiner. Sætteren har krav på, at manuskriptet er i en sådan stand, at dets sætning ikke med-

fører forsinkelse i en kompetent maskinsætters arbejdsydelse. Det vil derfor som regel anbefale sig at lade manuskriptet maskin-skrive og, såfremt det gennem rettelser er blevet utydeligt, påny renskrive.

Når kontrakt om værket oprettes inden manuskriptets aflevering eller endog dets udarbejdelse, foreligger ingen godkendelse ved kontraktens underskrift. Hvad den ydre form angår, har forlæggeren krav på et egentligt manuskript. Lapper og strimler gør det ikke ud for manuskript. Og dog er det forbavsende, hvad forlagene undertiden modtager af den slags.

Ophavsmanden skal levere et *fuldstændigt* manuskript. Til manuskriptets ydre fremtrædelsesform hører, at det er forsynet med ophavsmandens *navn og adresse* på første og sidste side, jfr. *Unwin* s. 22: „Det lyder som en selvfølge, men ikke desto mindre har over halvdelen af de manuskripter, der indsendes til et forlag, ingen adresse og et betydeligt antal intet forfatternavn, og — hvad der er endnu mærkeligere — nogle mangler titel og titelblad.“

Er der kun leveret en større eller mindre del af manuskriptet, og er ophavsmanden ikke at formå til at færdiggøre værket, kan der spørges, om forlæggeren har ret til at lade værket fuldende ved tredjemand og offentliggøre med angivelse af dette forhold. Svaret må blive nej. Uden ophavsmandens samtykke lader denne vej sig ikke benytte, og forlæggeren er principielt indskrænket til at gøre misligholdelsesvirkningerne gældende, idet han ikke kan få dom over ophavsmanden til værkets fuldførelse, jfr. *Grundtvig* s. 109. Se også *Hillig* I s. 246—47.

Dør ophavsmanden under udarbejdelsen, kan arvingerne samtykke i værkets færdiggørelse ved andre, når dette er muligt, fx. ved værker, der falder udenfor den egentlige skønlitteratur, og således, at det klart fremgår, hvad der hidrører fra den afdøde. Ved skønlitterære værker må forlægger og arvinger afgøre, om det efterladte manuskript uden „færdiggørelse ved tredjemand“ egner sig til offentliggørelse¹⁾. M. h. t. kunstværker bestemmer L. 33 § 29, stk. 2, at strid mellem arvinger og kreditorer eller mellem arvinger indbyrdes om, hvilke kunstneriske efterladenskaber — derunder også skitser, studier o. lign. — der kan bortsælges, uden at berettigede hensyn derved krænkes, af enhver af parterne

¹⁾ Med denne modifikation kan jeg tiltræde *Torben Lunds* udtalelser i festskriftet for Eberstein s. 173.

kan indankes til afgørelse af Kunstakademiet. Her er ingen mulighed for færdiggørelse ved tredjemand. *Torben Lund* bemærker anf. sted: „Er de (arvingerne) derimod enige, er der, såfremt ophavsmanden ikke selv har kunnet tage en gyldig bestemmelse, ikke andet for end at forlade sig på arvingernes alvorlige moralske forpligtelse til at optræde loyalt i den afdøde ophavsmands ånd. Skifteretten kan næppe gribe ind.“ Hvad gyldigheden angår, må det antages, at ikke blot testamentariske bestemmelser men også andre utvivlsomme dispositioner fra ophavsmandens side, fx. en efterladt instruks til eksekutor eller til ægtefælle eller arvinger, må binde disse. Foreligger herefter ingen hindring for overdragelse, udgivelse eller reproduktion, må arvingerne dog kun overdrage genstandene som disse foreligger fra ophavsmandens hånd og må således ikke lade usignerede arbejder forsyne med ophavsmandens signatur.

Skal værket offentliggøres successivt, fx. som føljeton, har forlæggeren krav på, at hele værket afleveres straks¹⁾, idet han først er pligtig at påbegynde offentliggørelsen, når han har kunnet tage stilling til værket som helhed og er sikker på, at også slutningen kan leveres.

„Trykfærdigt“ vil sige, at mangfoldiggørelse kan ske på grundlag af det foreliggende. Men også at det er fuldt udarbejdet og færdigt med hensyn til indhold og form. Heri ligger videregående krav til manuskriptet end sådanne, hvis opfyldelse blot er forudsætning for, at værket kan sættes og trykkes. Det er med andre ord krav til værkets *indre egenskaber*. I tysk teori og praksis stilles krav om, at ophavsmanden leverer „ein ausgabefähiges Werk“.

Heri ligger ikke, at forlæggeren kan fordre visse litterære, kunstneriske, videnskabelige *kvalitetskrav* opfyldt, jfr. *Kohler* s. 308, *Runge* s. 464. *Kohler* siger anf. sted: „Die Güte oder Schlechtigkeit einer Schöpfung kommt für die geschäftlichen Beziehungen

¹⁾ *R. Basch* s. 62: „Certains tribunaux ont, en effet, admis que l'éditeur pouvait surseoir à la publication lorsqu'il ne lui aura été communiquée qu'une partie du manuscrit et cela même dans les hypothèses où son intégralité n'est pas nécessaire dès le début, comme lorsqu'il s'agit, par exemple, d'un roman feuilleton.“ Se også *Hillig I* s. 240 (241), der fremhæver, at forlæggeren ikke, når ophavsmanden har ladet sig udlevere dele af manuskriptet for at ændre i disse, kan være forpligtet til at arbejde videre med mangfoldiggørelsen af resten. Forlæggeren er berettiget til at standse arbejdet, indtil han atter er i besiddelse af hele manuskriptet.

nicht in Betracht, der Verleger darf sich nicht zum Beurteiler des Werkes aufwerken, und die literarische Kritik kann nicht die juristischen Folgen des Verlagsgeschäfts berühren. Etwas andres müsste gelten, wenn das Werk den Voraussetzungen nicht entspräche, welche man, nicht an Güte des Werkes, sondern an die Ausgabefähigkeit überhaupt stellt.“ I sagen U. 1944.752 H., der drejede sig om udgivelse af et dansk-system for folkeskolen, hvis bærende idé var at samle danskundervisningens forskellige led i en enkelt bog for hvert alderstrin, hævdede forlæggeren, efter at 1. bind var udkommet og 2. bind sat, kontrakten, idet han gjorde gældende, at ophavsmanden ikke magtede opgaven. Han fik ikke medhold heri. Se endvidere dom i D'a 1940 s. 33, hvor forlæggeren nægtes ret til at hæve kontrakten p. gr. a. mangler i henseende til værkets *ortografi og stil*, og dom Ufita 1930 s. 201, hvor fejl og mangler i en biografi ikke var tilstrækkelige til at fritage forlæggeren fra hans pligt til udgivelse. Visse positive krav kan stilles. Forlæggeren kan forlange, at han får manuskript til et værk af den art, aftalen vedrører¹⁾, og at værket overhovedet er anvendeligt til det formål, det skal tjene, jfr. *Grundtvig* s. 113, samt at værket er fuldstændigt. For *illustrerede værker* må illustrationerne være sat i det rette forhold til teksten, og de må særlig ved videnskabelige og tekniske værker være fagligt rigtige. En *oversættelse* kan være så ringe, at forlæggeren er berettiget til at kassere den. *J. Kohler* nægter „Ausgabefähigkeit“ „bei einer Uebersetzung in eine allgemein bekannte Sprache, die so schlecht ist, dass sie nicht als schlechte Uebersetzung sondern als gar keine Uebersetzung bezeichnet werden muss“. En ordret oversættelse af et skønlitterært værk kan ikke udgives. Er oversættelsen fuld af fejl, bør den afvises af forlæggeren. For *kunstværkers* vedk. må kræves, at støbning eller anden forudsat reproduktion kan ske. Forlæggeren har sit ansvar overfor køberne. Han skal sprede værket, arbejde for dets salg i videst muligt omfang indenfor den køberkreds, værket henvender sig til, men så må værket også opfylde de her nævnte mindstekrav.

Det må anbefales i kontrakter om værker, der først skal skrives, at anføre visse krav, som skal opfyldes. For *skolebøgers* vedkom-

¹⁾ Forlæggeren er ikke forpligtet til at lade sig nøje med „die Lieferung eines *aliud* d. h. eines anderen als des vereinbarten Werks hinzunehmen“, *Runge* s. 465.

mende kan der tages forbehold om, at bogen i omfang og indhold skal svare til det klassetrin, hvor den skal benyttes. Tidligere kunne anbefaling af undervisningsministeriets skolebogsudvalg betinges, men dette er ikke længere muligt. Børnebøger må svare til det forudsatte alderstrin¹). For *videnskabelige* værkers vedkommende vil væsentlige fejl kunne give forlæggeren ret til at nægte offentliggørelse (hæve). En *kogebogs* opskrifter må kunne følges, uden at de varer, der benyttes, ødelægges. En *mode-* eller *sybog* må både i tekst og illustrationer være à jour, svare til, hvad tiden kræver o. s. v. Bedst er det som sagt i forlagskontrakten at præcisere, hvad forlæggeren vil lægge vægt på. Men er dette ikke sket, må forlæggeren dog som nævnt kunne kræve, at værket svarer til, hvad man har kontraheret om. Manuskriptet må altså fyldestgøre, hvad der er betinget i kontrakten om værkets indhold, og hvad der er forudsat.

I sagen U. 1946.834 H. blev det, bl. a. under henvisning til afgivne skønserklæringer, antaget, at forlæggerens indvendinger mod ophavsmandens tekst til nogle børnemalebøger var uberettigede. Efter det foreliggende var der ejheller anledning til tvivl om, at ophavsmanden — der indtog en anerkendt position med dokumenterede evner som børnebogsforfatter — havde leveret et brugbart manuskript, hvortil kom, at han erklærede sig villig til at foretage de rettelser, som skønsmændene havde anset for rimelige.

Iøvrigt finder til begge parter gavn ofte et samarbejde sted, idet forlæggeren med sine sagkyndige konsulents indsats virker med til at bestemme værkets endelige skikkelse. Også her viser det sig, at forlagsforholdet er udtryk for et gensidigt tillidsforhold, som begge parter må svare til, dette er med føje fremhævet i dissenserne ved lands- og højesteret til den nysnævnte dom.

Drejer det sig om et af forlæggeren *bestilt* værk, der er planlagt af forlæggeren, må ophavsmanden følge de anvisninger og krav, der er stillet fra forlæggerens side.

53. *Manuskriptets levering. Tidsfrister.* Når kontrakt sluttes om et værk, som endnu ikke er kommet til eksistens, vil der ofte blive fastsat *en frist*, inden hvilken værket skal være færdigt og manuskript overleveret. Overholdes fristen ikke, kan forlæggeren ikke uden videre påberåbe sig misligholdelse af aftalen. Ophavsmandens skabende virksomhed er afhængig af en række faktorer, hans

¹) Jfr. skønserklæringen i den nedennævnte U. 1946.834 (837) H.

helbred, øvrige arbejde og de særlige vanskeligheder, han kan møde ved udarbejdelsen af det lovede værk. Selvom den fastsatte frist ved aftalens tidspunkt forekommer rigelig, vil det hyppigt være ham umuligt at overholde fristen. Ved bedømmelsen af forholdet må der tages hensyn til, om ophavsmanden efter aftalens indgåelse har påtaget sig andre arbejder, der sinker eller hindrer værkets færdiggørelse, og om han har mulighed for at betjene sig af medhjælp.

Også værkets formål får selvsagt betydning. Drejer det sig fx. om et festskrift, jubilæumsskrift, valgbo og o. l., med andre ord om et værk, der skal udgives i en bestemt anledning og til en bestemt dag, vil værkets formål ofte forspildes, såfremt ikke-overholdelse af fastsatte leveringsfrister umuliggør værkets udsendelse til den særlige lejlighed, jfr. tysk forlagslov § 11, 2. stk., 1. pkt.: „Soll das Werk erst nach dem Abschlusse des Verlagsvertrags hergestellt werden, so richtet sich die Frist der Ablieferung nach dem Zwecke, welchem das Werk dienen soll.“

Også forlæggeren må ved aftalens indgåelse skønne over rimeligheden af den fastsatte frist. Ud fra sit kendskab til den pågældende ophavsmand og dennes særlige forhold må forlæggeren være forpligtet til selvstændigt at skønne om fristens tilstrækkelighed. P. d. a. s. kan forlæggeren, når den aftalte frist er overskredet, ikke fastholdes ved kontrakten i det uvisse.

N. F. § 5, stk. 2 bestemmer: „Er manuskriptet ikke leveret inden den aftalte tid og i den anførte stand, kan forlæggeren give forfatteren en frist på fjorten dage, og såfremt denne frist overskrides, hæve aftalen.“ Den her satte frist er så kort, at den kun kan få betydning i positiv retning til færdiggørelse og afpudsning af et nu foreliggende manuskript. Men reglen giver forlæggeren en ubestridelig ret til at komme ud af kontraktsforholdet ved at hæve. Ophavsmanden bør ikke fortsat kunne fastholde forlæggeren i en uvis svævende forpligtelse.

Drejer det sig om ordbøger, konversationsleksika, „stater“ og lignende værker, gælder reglen ikke. Planmæssig tilrettelæggelse af arbejdet og samvirken mellem flere ophavsmænd vil i reglen udkræves her. En betydelig margin må indrømmes udgiveren af sådanne værker, og forlæggerens faglige indsigt vil hjælpe ham til at skønne over, om foreliggende forsinkelser skal akcepteres af ham. Ved gentagen overskridelse af fristerne for aflevering af dele

af arbejdet og ved manglende plan for dette vil der e.o. være grundlag for at hæve kontrakten og indsætte en anden udgiver til arbejdets færdiggørelse. Også her vil det være rigtigt at sætte en frist, forinden ophævelse af kontrakten finder sted, men en sådan frist må tage hensyn til den foreliggende situation. I sagen U. 1942.700 H. havde et forlag truffet aftale med en redaktør om levering af manuskript til et biografisk leksikon i 5 bind à 300 sider indeholdende ca. 10.000 biografier. Kontrakten var indgået den 13. febr. 1940, og manuskriptet til hele værket skulle leveres ikke senere end 1. januar 1941. Der forhandlede derefter om en ændret plan for værket, og den 1. august 1940 meddelte forlaget, at forfatteren ikke behøvede „at sætte så stort pres på arbejdet“. Uanset at der indtil december måned kun var leveret ca. 2000 biografier, fandtes forlaget uberettiget til at hæve kontrakten.

Vedrører forlagskontrakten et udarbejdet værk, og foreligger manuskriptet, er det sædvanligt, at dette overgives senest ved kontraktens oprettelse. Manuskriptet overgives kun til *besiddelse* i den tid, der er nødvendig til dets sætning, og tilbageleveres regelmæssigt med den korrektur, der tilstilles ophavsmanden. Denne er ejer af manuskriptet¹). L. 33 § 9, stk. 10 opstiller en formodningsregel herom, idet overdragelse af retten til offentliggørelse af et værk ikke indbefatter ejendomsretten til manuskriptet, hvis ikke andet er vedtaget. Denne regel gælder også ved forlagskontrakter om mangfoldiggørelse af et originalt kunstværk L. 33 § 27, stk. 5, jfr. *Torben Lund* II s. 238—39 og norsk lov om åndsverker § 25, 3. stk., der fastsætter, at ejendomsretten til eksemplaret forbliver

¹) Tysk forlagslov § 27 siger: „Der Verleger ist verpflichtet, das Werk, nachdem es vervielfältigt worden ist, zurückzugeben, sofern der Verfasser sich vor dem Beginne der Vervielfältigung die Rückgabe vorbehalten hat.“ Fortolkningen har givet anl. til tvivl om retsstillingen, når ophavsmanden ikke har taget forbehold som foreskrevet. *Riezler* s. 351 antager, at bestemmelsens formål er at fritage forlæggeren for ansvar, når manuskriptet ikke kan tilbageleveres i ubeskadiget stand, „nicht aber der, ihm ein beliebiges Verfügungsrecht oder Vernichtungsrecht in Ansehung des Manuskriptes zu geben.“ Efter *Kohler* s. 299 er overgivelsen uden forbehold en overdragelse til ejendom. *Allfeld* III s. 123 gør rigtigt opmærksom på, at manuskriptet normalt tilbageleveres successive sammen med de tilsvarende korrekturark, hvorefter det ikke tilbageleveres til forlæggeren. § 27 er givet, fordi denne kun ved at udvise særlig agtpågivenhed er i stand til at tilbagelevere manuskriptdelene. Ifølge fransk retsopfattelse erhverver forlæggeren ikke ejendomsret til manuskriptet, jfr. *Basch* s. 64—65. Finsk udk. 1938 § 25, 2. pkt. lyder: „Sedan mångfaldigandet slutförts, äger upphovsmannen rätt att återfå originalet.“

hos ophavsmanden. Anden aftale kan træffes, jfr. § 29, se bet. 1925 s. 68. Det siges her: „Det er bare for å sætte forleggeren istand til mangfoldiggjørelse, at ophavsmannen har denne plikt, og det er derfor ingensomhelst grunn til at eiendomsretten til original-eksemplaret eller til manuskriptet skal gå over på forleggeren, hvis dette ikke er udtrykkelig avtalt. — Efter hvad komitéen har bragt i erfaring synes det imidlertid ved reproduksjon efter kunstverker iallfald i visse tilfelle, å ha gjort sig en viss tvivl gjeldende, og man har derfor fundet det riktig å udtale setningen i almindelig form.“ I ældre tid har man regnet med en stiltiende overførelse af ejendomsret sammen med reproduktionsret. Loven tvinger nu parterne til udtrykkelig fastsættelse af retsforholdet, idet for dansk rets vedk. L. 33 § 27, stk. 2 fastslår, at overdragelse af kunstværket ikke indbefatter reproduktionsret, medens overdragelse af reproduktionsret ifl. § 27, stk. 5 ikke indbefatter ejendomsret til kunstværket. Ansvarlig for manuskriptets undergang kan både forlægger og — i henh. til alm. erstatningsregler — andre, fx. bogtrykkeren, være. I sagen U. 1919.404 havde forlaget videregivet manuskriptet til en politisk pjece til trykning. Forlaget havde dog, efter at prisen for trykning var opgivet, ikke trods gentagne opfordringer gjort bestilling, hvorefter manuskriptet, der ikke blev afhentet af forlaget, blev tilintetgjort. Herfor var trykkeriet erstatningspligtig overfor ophavsmanden. N. F. § 5, stk. 3 siger: „Manuskriptet forbliver forfatterens ejendom.“

Har ophavsmanden medsendt *originale tegninger, træsnit* eller lign. til illustration af teksten, gælder det samme. Tegneren, der på bestilling leverer tegninger til dagblade, har krav på originalens tilbagesendelse. *Klichéer*, der bekostes af forlæggeren, er dennes ejendom, men må selvsagt ikke udnyttes på anden måde end ved offentliggørelse i værket (nye oplag).

Leveres manuskriptet ikke, kan forlæggeren fremtvinge leveringen med sædvanlige retsmidler overfor retsstridig undladelse, jfr. *Ophavsretten* s. 226. Forlæggeren er imidlertid som nævnt ikke ejer af manuskriptet og kan ikke på grundlag af forlagskontrakten anvende *umiddelbar fagedforretning* for at opnå besiddelse af dette. Derimod kan han ved forbud hindre værkets offentliggørelse ved ophavsmanden eller andre. *Grundtvig* siger s. 137: „Der kan naturligvis heller ikke være tvivl om, at den, til hvem forfatteren har overdraget retten til offentliggørelse af værket, kan . . . ved fo-

geden lade sig indsætte i besiddelsen af dette og derefter offentliggøre dette.“ Herved overses, at ophavsmanden har krav på almindelig rettergang til afgørelse af den opståede tvist. Denne egner sig ikke til afgørelse ved fogedretten, særlig under hensyn til ophavsmandens muligt berettigede interesse i at foretage ændringer i manuskriptet eller i nu at hindre offentliggørelsen på grund af forandrede forhold¹⁾. Anerkender ophavsmanden, at manuskriptet er færdigt, og at der ikke foreligger hindringer af den nysnævnte art, må forlæggeren dog kunne opnå besiddelse gennem fogedforretning enten hos ophavsmanden eller den tredjemand, fx. en anden forlægger, som er i besiddelse af det.

54. Værkets *omfang*. Hvis manuskriptet, når det drejer sig om et bestilt værk, *overskrider den aftalte størrelse* (arkantal) væsentligt, kan forlæggeren hæve kontrakten, altså nægte udgivelsen. Vælger han at udgive værket, må honorar i mangel af anden aftale svares for hele værket, når dette honoreres pr. ark. Ved samlerværker, leksika m. m. opstår erfaringsmæssigt særlig fare for overskridelser, der kan blive katastrofale for forlæggeren, såfremt denne har bundet sig overfor køberne (abonnenter) til et vist antal bind (konversationsleksika m. v.) og dette bindantal overskrides. I sagen U. 1930.329, der drejede sig om levering af Salmonsens Konversationsleksikon, havde køberen, da der var udkommet 13 bind af værket, købt dette „til gammel pris 700 kr.“, idet der i slutsedlen blev tilføjet „20 bind“. Værket blev på 25 bind (gl. pris 35 kr. pr. bind), og da køberen nægtede at betale mere end 700 kr., anlagde boghandleren sag med påstand om betaling af de sidste 5 bind à 35 kr. pr. bind. Han fik dog ikke medhold heri, idet landsretten særlig udtalte, at det måtte være sælgerens sag at tage forbehold om yderligere betaling i tilfælde af overskridelse af det angivne bindantal. Såfremt forlaget i sit salgsprospekt vedr. sådanne samlerværker angiver et bestemt antal bind eller en maksimumsgrænse for bindantallet, er det bundet herved og må tage tabet.

¹⁾ Ifl. *Jean Rault* p. 238 gælder, når kontrakten vedrører et afsluttet værk, eller ophavsmanden har erklæret værket for færdigt, „que l'éditeur puisse saisir l'original entre les mains d'une tierce personne, de l'auteur lui-même ou de ses héritiers. L'exercice du droit moral de l'auteur ne pourrait faire échec à cette mesure que dans les circonstances souverainement arbitrées par les tribunaux, ou l'auteur pourrait invoquer un motif légitime de refus. Telle serait par exemple, la découverte postérieure d'un procédé, d'une invention enlevant tout intérêt à l'ouvrage ou même infirmant les doctrines, qui y sont exprimées“.

Samlerværket „Ordbog over det danske Sprog“ er under redaktionen vokset så betydeligt, at udgiverne og forlaget er enedes om at levere de sidste 3 bind, bind 25—27, vederlagsfrit i hæftet stand til abonnenterne. Ved sådanne udgivelser, der strækker sig over en årrække, og hvor det ved værkets planlæggelse ikke er muligt med sikkerhed at angive bindantallet, bør værket sælges således, at prisen fastsættes pr. bind. Abonnenterne, der nyder godt af de gennem videnskabelige fremskridt o. l. successivt nødvendiggjorte udvidelser, får gennem det øgede indhold vederlag, men dette er ikke retlig afgørende, når salgsprospektet angiver et bestemt bindantal.

55. *Manuskriptets undergang.* Går manuskriptet til grunde inden afleveringen til forlæggeren, er ophavsmanden berettiget men næppe forpligtet til at fremstille et nyt manuskript. Ved manuskriptets undergang forstås, at alle eksisterende afskrifter er gået til grunde. Det følger af sig selv, at ophavsmanden må levere, så længe der eksisterer et eksemplar af værket. Ved dommen U. 1878.817 blev en forfatter, der havde sendt manuskriptet til resten af en føljetonroman til bladets faktor, frifundet for redaktørens erstatningskrav i anledning af, at dette restmanuskript var forkommet.

Er manuskriptet overgivet til forlæggeren og derefter gået til grunde, må forlæggeren principielt være erstatningspligtig for den herved opståede skade¹⁾). Drejer det sig om manuskripter, som uden forudgående opfordring indsendes til aviser, tidsskrifter o. l., må forbehold om frihed for ansvar for indsendte manuskripter fritage for dette. Og det må vistnok antages, at skik og brug medfører, at ophavsmanden ved sådanne i reglen korte manuskripter må sørge for afskrift i den forstand, at han ikke kan kræve erstatning, såfremt manuskriptet bortkommer. Iøvrigt gælder som sagt, at forlæggeren principielt er erstatningspligtig. Han er pligtig at træffe sådanne foranstaltninger til manuskriptets bevarelse, som forsvarlig forlagsskik kræver. Forlæggeren kan selvsagt ikke fri sig for ansvar ved at hævde, at manuskriptet ikke var egnet til udgivelse. Ved bedømmelse af erstatningsansvarets omfang må der

¹⁾ *Hillig* I s. 245, II s. 249. *Allfeld* III s. 160 ff., *Basch* s. 65 og dom i D'a 1949 s. 70, ansvar statueret for forlæggeren, uanset at manuskriptet befandt sig hos bogtrykkeren, da det gik tabt, og uanset at ophavsmanden ikke havde opbevaret en kopi af manuskriptet.

tages hensyn til, at ophavsmanden har haft opfordring til og let adgang til at sikre sig en kopi af manuskriptet. Dette gælder dog ikke originale tegninger etc., som var medsendt til illustration af værket eller i kunstforlag det originale kunstværk. Om tredje- mands erstatningspligt se ovenfor. Om hensigtsmæssig behandling af manuskriptet se *Unwin* s. 21—31¹⁾).

56. *Ophavsmandens korrekturpligt*. Ophavsmanden er pligtig til uden særlig betaling at læse *korrektur* på hvert oplag, jfr. N. F. § 6, stk. 1. Anderledes tysk forlagslov § 20, hvorefter det er forlæggeren, der skal drage omsorg for korrektoren (denne regel kan selvsagt fraviges ved aftale). Det er rimeligt og stemmende med forholdets natur, at ophavsmanden læser i hvert fald een korrek- tur, idet hans ideelle interesse i at kontrollere værkets endelige form er afgørende. Reglen gælder også ophavsmandens arvinger.

Erfaringen viser, at ophavsmanden til det sidste ændrer i værket og altså også ændrer i korrektoren udover sætterfejl. Dette kan medføre betydelige omkostninger for forlæggeren. N. F. § 6, stk. 2 fastsætter derfor: „Hvis forfatteren, efter at værket er sat, ændrer i det i et sådant omfang, at korrekturudgifterne udgør mere end 10 % af de oprindelige sætningsudgifter, betales det overskydende beløb af forfatteren.“ Bestemmelsen virker til at indskærpe op- havsmandens pligt til at levere et trykfærdigt manuskript²⁾. „Hvis forfatteren ikke tilbagesender korrektoren indenfor rimelig tid,

1) Modtagelsen af manuskriptet bør betros en særlig assistent, hvem det på- hviler:

1) at anerkende modtagelsen på en blanket, hvis ordlyd går ud på, at selv om indsendte manuskripter vil blive behandlet med største omhu, påtager for- laget sig dog intet ansvar, såfremt et manuskript ved et hændeligt uheld skulle gå tabt,

2) at notere modtagelsesdag og afsenderens navn og adresse,

3) at vedføje særlige instruktioner om manuskriptets tilbagesendelse,

4) at udfylde en rubrik med navnet på den litterære konsulent, hvem manu- skriptet tilsendes,

5) at notere dato for manuskriptets afsendelse til konsulenten og dato for dets tilbagekomst,

6) at notere andre enkeltheder såsom den afdelingschefs eller direktørs for- bogstaver, der skal se på manuskriptet, efter at en eller flere konsulenter har fremsat en udtalelse, hvorvidt den litterære konsulent har fået sit honorar ud- betalt, navnet på bogtrykkeren i det tilfælde, manuskriptet er sendt ham til be- regning o. s. v.,

7) at lave en særlig fortegnelse over evt. illustrationer, som er fulgt med ma- nuskriftet, da det er mest praktisk at behandle dem for sig.

2) *Unwin* s. 90: „Hvis der allerede er mange rettelser i det maskinskrevne, bliver det billigere for forfatteren at få det skrevet om og derefter endnu en-

betragtes den som godkendt, og forlæggeren er berettiget til at lade værket trykke, efter at sætterfejl er rettede, men kan også, hvis han foretrækker det, give forfatteren en frist på 14 dage og, såfremt denne frist overskrides, hæve aftalen," N. F. § 6, stk. 4. Ophavsmandens undladelse af at sende korrektoren tilbage skulle herefter åbne forlæggeren mulighed for at springe fra kontrakten. Da værket er sat, og da ophavsmanden ofte ikke vil være i stand til at yde den dækning for sætteudgifter og andre positive udlæg, forlæggeren har haft, vil man kun rent undtagelsesvist se forlæggeren gå denne vej. Forlæggeren er berettiget til at lade værket trykke uden at sætte nogen frist for tilbagesendelse af korrektoren. Det rigtigste vil dog være, at forlæggeren sikrer sig skriftligt bevis for, at han har rykket ophavsmanden for korrektoren, inden han trykker værket. Det er sædvane at forsyne den til ophavsmanden sidst fremsendte korrektur med et påstemplet: Kan trykkes/Ny korrektur udbedes. Har ophavsmanden tilbagesendt denne korrektur med udstregning af sidst nævnte alternativ, indeholdes heri hans *trykketilladelse*. I fransk praksis kræves ophavsmandens *underskrift: signature du bon à tirer* med datering. Først herefter kan forlæggeren trykke værket ansvarsfrit¹⁾ i forhold til ophavsmanden. Trykkes værket, før der foreligger *signature du bon à tirer*, kan ophavsmanden hindre offentliggørelse ved forbud og e. o. kræve erstatning.

De større forlag har en såkaldt „*huskorrektur*“, der retter sproglige fejl. Denne huskorrektur er ofte af høj faglig kvalitet, men den må kun rette fejl, ikke foretage ændringer, og den må endvidere respektere den særlige stil og stavemåde, som er ophavsmandens. Det vil altså ikke altid være opgaven for denne korrektur at anvende den autoriserede retskrivning. Egentlige ændringer af værket, udeladelser og forkortelser eller omskrivning af teksten er forbudt forlæggeren, jfr. L. 33 § 9, stk. 3, *Ophavsretten* s. 125.

Ophavsmanden kan imidlertid give afkald på beskyttelsen efter L. 33 § 9, stk. 3. Et sådant afkald ligger næppe altid i en klausul i forlagskontrakten om, at forlæggeren skal være berettiget til at

gang gennemse det grundigt . . . tvivlsomt, om man nogensinde får så lidt for sine penge, som når man giver dem ud på korrektur . . . 10—12 % af satsomkostningerne er efter min mening en rimelig indrømmelse, hvor det drejer sig om et maskinskrevet manuskript, der er blevet omhyggeligt gennemset, men ikke engang 50 % vil være tilstrækkeligt for en skødesløs forfatter.“

¹⁾ Jfr. *Basch* s. 24—25, 67—68, *Jean Rault* s. 244—45.

foretage ændringer. Der må e. o. kræves samtykke til selve ændringen, således navnlig til forandring af værkets *titel*, jfr. finsk udk. 1938 § 27, stk. 1. I denne forbindelse kan bemærkes, at forlagene om ønskes gennem sagkyndige yder ophavsmanden bistand til at bringe manuskriptet i endelig trykfærdig form. Et manuskript trænger ofte til denne støtte.

Omvendt må det antages, at ophavsmanden selv må være beføjet til at ændre manuskriptet, selvom dette er overleveret ved forlagskontraktens oprettelse og godkendt af forlæggeren. L. 33 § 9, stk. 3 er netop udtryk for, at værket skal respekteres i den endelige form, ophavsmanden giver det. Ved forlagskontrakten sættes dog grænser for denne ændringsret. Dels medfører reglen om ophavsmandens pligt til betaling af korrekturudgifter udover den fastsatte grænse rent faktisk en vis begrænsning. Dels er der i N. F. § 6, stk. 3 fastsat en begrænsning ud fra mere principielle synspunkter. Det bestemmes her: „Forfatteren må ikke foretage sådanne forandringer i værket, at dets karakter derved væsentlig ændres.“ Det er de samme grunde, der ligger bag den tyske forlagslov § 12, stk. 1, sidste pkt.: „Änderungen sind nur insoweit zulässig, als nicht durch sie ein berechtigtes Interesse des Verlegers verletzt wird,“ men denne regel er formuleret mere omfattende.

Det er forlæggerens interesse i, at værket offentliggøres i den form og med det indhold, der er godkendt af ham, der herved tilgodeses. Også forlæggeren har en ideel interesse at varetage, forlagets holdning i kulturelle, politiske, religiøse, videnskabelige og andre spørgsmål. Det drejer sig kort sagt om ændringer, der berører forlagets anseelse og ære. Men også forlagets rent forretningsmæssige interesser i det antagne værk kræver respekt fra ophavsmandens side. Hvis ændringerne medfører, at det antagne værk nu bliver uegnet eller mindre egnet til at tjene det formål, udgivelsen tilsigtede, vil dette få indflydelse på afsætningsmulighederne og dermed skade forlæggerens interesser. Det kræves dog, at værkets karakter som følge af ændringerne skal „væsentlig ændres“. Om dette er tilfældet in concreto, er et domstolsspørgsmål, og det må være forlæggeren, der har bevisbyrden. Ifølge finsk udk. 1938 § 26 er ophavsmanden berettiget til at ændre værket indtil mangfoldiggørelsen er afsluttet, såvidt ændringerne „ej väsentligen ändra verkets karaktär eller omfång eller öka förläggarens ansvarighet“.

Kapitel VI

Ophavsmandens ansvar for værket.

57. At ophavsmanden har *ansvaret for sit værk*, dettes form og indhold fremhæves i ophavsretslitteraturen først og fremmest som udtryk for, at værket er hans, og at han derfor må være enebestemmende om, hvorvidt og på hvilken måde værket skal offentliggøres. Der tænkes herved i første række på, at offentliggørelsen vil udsætte ophavsmanden for kritik. Kritiken falder under hensyn til det gensidige afhængighedsforhold mellem parterne også tilbage på forlæggeren, men dette er i denne forbindelse noget sekundært. Forlæggeren har jo antaget værket til udgivelse, og han har derved overtaget den risiko, som for forlæggeren er forbundet med offentliggørelsen.

Derimod får spørgsmålet om ansvar en særlig karakter, når værket har et retsstridigt indhold. Må dette statueres, kan der blive tale om ansvar dels i forhold til tredjemand dels det offentlige dels forlæggeren. Det vil være praktisk her at sondre mellem visse hovedtilfælde, idet retsstridigheden selvsagt iøvrigt må bedømmes rent konkret. De tilfælde, der er anledning til at tage frem, er: I. Benyttelse af tredjemands *navn* i litterære, dramatiske, filmiske og lignende arbejder. II. Offentliggørelse af tredjemands *billede* i de samme værker. III. Benyttelse i de nævnte fremstillinger af tredjemand som „levende model“ („*nøgleromaner*“). IV. Benyttelse af *dagliglivets „faits divers“*, forbrydelser eller andre tildragelser som stof for værker af nævnte art, hvorved tredjemand er med i handlingsforløbet. V. Ansvar for strafbare handlinger realiseret i værket og VI. Ophavsmandens ansvar overfor forlæggeren i anledning af værkets retsstridighed.

Kan ophavsmanden ved forbehold frigøre sig for det med offentliggørelsen forbundne ansvar? Undertiden ses et værk offentlig-

gjort med angivelsen: „Trykt som manuskript“. Dette forbehold kan ikke have nogen betydning for ophavsmandens ansvar overfor tredjemand, forlægger eller det offentlige. Egentlig retlig betydning har det heller ikke iøvrigt. *Runge* udtaler I s. 74: „Dies (Als Manuskript gedruckt) bedeutet, dass ein derart bezeichnetes Werk nicht als erschienen oder veröffentlicht betrachtet werden soll, so dass aus der Bekanntgabe an einen bestimmten, meist eng begrenzten Personenkreis und der erfolgten Drucklegung keine Folgerungen geknüpft werden sollen, die sich sonst nach dem LUG. für ein erschienenes Werk ergeben würden, z. B. bezüglich der freien Werknutzung im Entlehnungsrecht.“ Dette kan næppe antages. Afgørende må være, om værket med det nævnte forbehold er offentliggjort. Er dette tilfældet, navnlig når det fås til købs i boghandelen, hjælper forbeholdet ikke, og lånerettighederne gælder ganske som ellers. Den eneste betydning, der kan tillægges forbeholdet, er af moralsk art. Ophavsmanden tilkendegiver overfor kritikeren, at værket er udtryk for hans foreløbige opfattelse, og at det ikke ønskes anmeldt, jfr. hertil *Hillig* II s. 242—43.

58. Ad I. I denne forbindelse må først fremhæves, at beskyttelse for navnet i det omfang, den nu måtte foreligge, principielt er en beskyttelse for navnet som sådant uden hensyn til, om der iøvrigt i den litterære eller kunstneriske frembringelse foreligger forsøg på at benytte levende model og skildre navnets bærer eller begivenheder i hans liv. Som det fremgår af det følgende, er den faktiske chance for, at personen i bog, hørespil, skuespil, revue, film o. s. v. sættes i forbindelse med en bestemt bærer af navnet dog ikke uden betydning.

Borum udtaler i sin personret s. 9 om dette spørgsmål, at en person, hvis navn er benyttet som betegnelse for en romanfigur eller en person i et skuespil, et hørespil eller en film, må kunne få domstolens beskyttelse herimod, forsåvidt navnet er brugt på en sådan måde, at det med rimelighed kan sættes i forbindelse med en levende person, der bærer dette navn. Noget mere vidtgående er *Ib Lunøe*: Dansk Personnavneret 1944 s. 144. Domspraksis synes på dette område stort set at følge den retningslinje, som *Borum* har angivet. Under sagen U. 1944.183 påstod 2 brødre Statsradiofonien kendt uberettiget til at udsende et hørespil, hvori der forekom en person, der havde samme navn som deres afdøde fader *Jørgen Lund*, på en sådan måde, at det kunne fremkalde forestil-

lingsforbindelse med deres fader. De fik ikke medhold. Landsretten begrundede sin afgørelse med, at navnet Jørgen Lund hverken i sine enkelte led eller i sin sammensætning er særlig karakteristisk, at ligheden mellem afdøde og den i hørespillet indlagte person ikke var særlig stor, hvorved bemærkes, at afdøde ved sin død i 1941 var 67 år gammel, medens personen i hørespillet var 30 år, samt at afdøde overfor offentligheden måtte antages at være mere kendt som skuespiller end som maler. I hørespillet var Jørgen Lund kunstmaler. Endelig lagdes der vægt på, at den lighed, der eventuelt måtte findes, uomtvistet var fremkommet ganske tilfældigt og utilsigtet.

Sagen U. 1946.456 drejede sig om, at en skuespiller Poul Stripp under indstuderingen af en film blev opmærksom på, at hans efternavn anvendtes som betegnelse for en af personerne i filmen. Han nedlagde straks indsigelse. Da filmen var færdig, viste det sig, at hans navn alligevel blev benyttet. Han fik medhold i sin påstand om, at filmselskabet skulle ophøre med at benytte hans navn i filmen. Retten udtalte, at hans navn var tilstrækkeligt individualiseret til, at hans henvendelse i sin tid burde have været respekteret, særlig når hensyn toges til, at personen i filmen var en komisk figur. Dommens begrundelse er dog ikke synderlig klar, og videregående slutninger kan næppe drages af den. I denne forbindelse kan endnu nævnes et tilfælde, som ikke kom frem til domsafgørelse. På grundlag af forfatteren Soyas skuespil fra 1940 „Brudstykker af et Mønster“ optoges en film kaldet „Soldaten og Jenny“. Såvel i skuespillet som på filmen bærer en af filmens personer navnet højesteretssagfører Richter. Højesteretssagfører E. Richter, København, som i 1942 var blevet højesteretssagfører, og som er den eneste højesteretssagfører her i landet, der bærer navnet Richter, forlangte navnet fjernet fra filmen, der på det tidspunkt var færdig. Kravet blev imødekommet uden retssag.

Af de foreliggende domme ses, at domstolene giver beskyttelse ud fra et konkret skøn over, hvorvidt anvendelsen af navnet leder tanken hen på en eksisterende person. Dette vil være tilfældet, dels hvor navnet eventuelt kombineret med stillingsangivelse er særlig karakteristisk, idet det kun i det faktiske liv bæres af en enkelt eller enkelte personer, dels hvis et i og for sig ikke særlig karakteristisk navn leder tanken hen på eksisterende personer, ved at der i værket forekommer andre momenter, som sammen med nav-

net peger i retning af en bestemt eller bestemte personer. Dette blev som nævnt ikke antaget med navnet Jørgen Lund. I Stripp sagen var det oplyst, at der ifølge telefonbogen var 9 personer, der på dette tidspunkt bar navnet Stripp. Der forelå intet om, at figuren i filmen iøvrigt ville henlede tanken på skuespilleren Poul Stripp. Dommens resultat er sikkert væsentligt begrundet i, at Stripp havde nedlagt indsigelse, forinden filmen blev optaget, således at man nemt kunne have imødekommet hans ønske om ikke at benytte hans navn, hvorfor der var særlig grund til at være streng og reagere mod filmselskabets handlemåde.

59. Ad II. Angående *privatbilledets beskyttelse*, hvorved forstås en persons ret til at modsætte sig, at hans billede enten som portræt eller i forbindelse med et vist handlingsforløb gengives offentligt i presse, film, revue, skuespil, bog, må det antages, at man ikke på straffelovens regler om privatlivets fred kan opstille noget almindeligt forbud imod at offentliggøre billeder af personer. Der skal, for at en sådan offentliggørelse kan være retstridig, foreligge særlige omstændigheder, som gør offentliggørelse af et billede til et væsentligt indgreb. Spørgsmålet har nogle gange foreligget til afgørelse i dansk retspraksis. Sagen U. 1916.729 drejede sig om et tilfælde, hvor en lille pige havde været forsvundet i flere dage og eftersøgt af politiet. Tidligt en morgen fik faderen besked om, at hun var fundet og indbragt til et hospital. Uden at klæde sig ordentligt på eller gøre toilette cyklede han straks derud. Nogle journalister fra et blad var også kommet til stede. De spurgte faderen, om de måtte fotografere barnet, hvilket han afslog. Da han ville forlade hospitalet igen, var der en af pressefotograferne, der tog et billede af ham. Da faderen opdagede det, forlangte han pladen udleveret. Fotografen nægtede dette, hvorefter faderen tog fotografiapparatet og slyngede det i jorden. Pladen var iøvrigt forinden taget ud af apparatet, men billedet bragtes ikke af bladet, der i stedet anlagde sag mod faderen til erstatning af det ødelagte apparat. Ved dommen blev den pågældende frifundet. Det hedder i dommen, at han „truedes af et retstridigt indgreb i sit privatlivs fred“, og at han, når anmodningen om udlevering ikke blev efterkommet, måtte anses at have ret til på den skete måde at søge at afværge det „ved fotograferingen forberedte retsbrud“.

En utrykt byretsdom fra 1937 statuerede, at det var en strafbar krænkelse af privatlivets fred at fotografere en mand, der som

medlem af Konservativ Ungdom havde været indviklet i nogle gadeoptøjer, og i den anledning var blevet idømt 60 dages hæfte for vold mod sagesløs person, da han sammen med sin forsvarer forlod domhuset. Dommen er næppe rigtig. Det kan ikke i al almindelighed anses for retsstridigt at fotografere sigtede eller tiltalte på vej til og fra domhuset og bringe deres billede i presse eller fjernsyn. Retsplejelovens § 31 indeholder forbud imod at fotografere eller tegne i retssalen under retsmøder og giver retten beføjelse til ved kendelse at forbyde offentlig gengivelse i billeder af et retsmøde, selvom disse ikke er blevet til i strid med det almindelige tegne- og fotograferingsforbud. Loven indeholder ingen hjemmel til at forbyde offentliggørelse af billeder som de ovenomtalte.

60. Ad III. Hvad angår retten til i litterære, sceniske og filmiske fremstillinger at *anvende levende model* må udgangspunktet for afgørelse af retsstridighedsspørgsmålet være straffelovens § 263, stk. 1, hvor det hedder: „Med bøde eller hæfte indtil 6 måneder straffes den, som krænker nogens fred . . . 3) ved offentlig meddelelse om nogens rent private hjemlige forhold, 4) ved offentlig meddelelse om andre privatlivet tilhørende forhold, som med rimelig grund kan forlanges unddraget offentligheden.“ Bestemmelsen er trådt i stedet for straffeloven af 1866 § 220 men har et videre område, idet § 220 alene straffede meddelelse om personlige og huslige forhold. Straffelovens bestemmelse er vejledende for det her foreliggende spørgsmål, men man kan naturligvis ikke gå ud fra, at bestemmelsen udtømmende angiver grænserne for det tilladte på dette område i civilretlig henseende. Det er højst sandsynligt, at man med de civilretlige retsmidler — forbud og erstatning — vil gå videre i retning af at beskytte privatlivets fred end angivet i straffeloven.

Vedrørende spørgsmålet om *nøgleromaner* foreligger såvidt ses 2 danske domme. I sagen U. 1893.285 havde en mand indstævnet forfatteren Sophus Michaëlis i anledning af, at denne i 1891 havde udgivet en bog kaldet „Synd“ omfattende to fortællinger, af hvilke den sidste kaldet „Nelly“ ved skildringen af en urtekræmmer og forholdene i hans hus åbenbart og iøjnefaldende havde sigtet til sagsøgeren. Forfatteren indrømmede, at han i bogen havde benyttet en del faktiske data og begivenheder, som havde tildraget sig i sagsøgerens hus og forretning, og som han var bekendt med

fra en tid, da han boede til leje hos sagsøgeren, men han gjorde gældende, at benyttelsen ikke gik ud over den grænse, indenfor hvilken man er berettiget til at tage sit stof til et æstetisk arbejde, og han benægtede navnlig, at den i fortællingen forekommende urtekræmmer skulle være en skildring af sagsøgeren. Forfatteren blev frifundet med den begrundelse, at han ikke på en for offentligheden kendelig måde havde henpeget på sagsøgeren som den, hvis personlige og huslige forhold blev fremstillet for læseren. Bogen kunne derfor ikke anses for at være en strafbar krænkelse af sagsøgerens privatlivs fred.

I den anden sag, U. 1943.666, havde en forfatterinde, der var gift med en forlægger, udgivet en bog kaldet „Søster Ada's barmhjertighed“. I bogen var skildret en sygeplejerske, der kommer i huset hos en meget velhavende skibsreder, som var enkemand og havde voksne børn. Skibsrederen, der følte sig ensom, blev interesseret i den unge kvinde, hvilket gav anledning til en familiestrid med hans voksne børn. Foromtalen af bogen havde til en vis grad stemplet den som nøgleroman, og det kunne heller ikke bestrides, at i hvert fald et af emnerne i bogen var hentet direkte fra en familiestrid i forfatterindens hjem, idet hendes far, der var skibsreder, efter forfatterindens mors død havde giftet sig med en kvinde ved navn Ida, der kom i huset hos ham under moderens sygdom, hvilket havde givet anledning til strid mellem forfatterinden og hendes far. Forfatterindens far søgte at nedlægge fogedforbud mod bogens udgivelse, men fik ikke medhold, hverken i fogedretten eller i landsretten. For landsretten var indhentet en sagkyndig erklæring, hvorefter romanen i enhver henseende frembød de regulære træk af en digtet og gennemkomponeret episk skildring altså et fiktionsværk uden nøgleromanens karakteristiske træk. Retten statuerede, at skildringerne i bogen, der utvivlsomt i et vist omfang var hentet fra virkelige oplevelser, ikke indeholdt nogen ærefornærmelse eller krænkelse af privatlivets fred.

Man må af disse domme slutte, at hvis skildringen bliver så nærgående, at den frie kunstneriske bearbejdelse af stoffet træder i baggrunden for det formål at bringe til offentlighedens kundskab en skildring af rent private, huslige forhold på en sådan måde, at identiteten vil stå i hvert fald en vis større kreds klart, er forholdet uretmæssigt, men ikke ellers. Men skildringen kan foretages på en sådan måde i henseende til fri kunstnerisk bearbejdelse, at den

litterære eller kunstneriske frembringelse kan blive retmæssig allerede af den grund, selv om det kan antages, at en vis kreds af personer i skildringen vil finde træk af tildragelser i eksisterende personers liv. Hvornår ophavsmanden overskrider grænsen for det lovlige i denne henseende må naturligvis altid bero på et skøn i hvert enkelt tilfælde. I erindringsbøger eller *selvbiografier* vil ophavsmanden ikke altid magte den frie kunstneriske form eller denne træder tilbage under hensyn til værkets formål, og i så fald må ophavsmandens ansvar bedømmes efter de almindelige regler. Ansvar pådrages dog efter sagens natur ikke ved generelle kritiske udtalelser eller betragtninger. Seinedomstolen afsagde i 1938 dom i en sag anlagt mod den franske skuespiller Sacha Guitry, som i sine „Memoires“ i et kapitel betitlet „Mes pensions“ havde omtalt en skole, han havde besøgt som barn på en sådan måde, at skolens direktør anlagde erstatningssag. Guitry blev frifundet ... „l'on ne peut voir dans les passages incriminés, que la narration ironique parfois de souvenirs un peu effacés, et non une critique malveillante portant atteinte à une intérêt matériel ou moral“, *Basch* s. 73. Er offentliggørelsen retsstridig, vil også forlæggeren kunne blive ansvarlig, se presselovens § 4, når de subjektive betingelser herfor er opfyldt, jfr. under V. Forskelligt fra de behandlede tilfælde er det forhold, at et værk *fremtræder som biografi* af en eventuelt endnu levende person. Personligheder fra litteraturens, kunstens, videnskabens, teknikens, politikens eller andre af samfundslivets områder kan ikke forbyde offentliggørelse af værker, hvis hovedformål er at give en levnedbeskrivelse og vurdering af den pågældendes gerning. Skildringen af de faktiske forhold må holde sig indenfor rammerne af straffelovens regler, særlig også strfl. § 263, stk. 1 nr. 4, men lovbestemmelsen tager hensyn til enkelttilfældet, „med rimelig grund kan forlanges unddraget offentligheden“. Personer, der tilhører offentligheden, har ikke samme krav på unddragelse som privatpersoner. Vurderingen af den biografereades indsats er fri¹⁾.

61. Ad IV. Hvor det drejer sig om benyttelse af *dagliglivets „faits divers“ som råstof* for det skabende arbejde, må det indledningsvis fremhæves, at ophavsmanden har fuld adgang til benyttelse af dette offentlige stof. Og det ikke blot som inspiration men

¹⁾ Jfr. sagen om Franz Ludwigs biografi: Ludwig Wüllner, sein Leben und seine Kunst, Ufita 1930 s. 201.

også således, at handlingsforløbet mere eller mindre svarende til det faktisk skete indgår i værket. Den afgørende forskel overfor tilfældene under III er, at de begivenheder, der benyttes, *er offentlige*. Hvad enten det drejer sig om en fodboldkamp, et overfald på offentlig gade, voldtægt eller mord eller et offentligt møde, herunder et retsmøde, er jo offentlig meddelelse om, hvad der er passeret, lovlig. Så må det også være berettiget at benytte begivenheden som baggrund for en litterær, dramatisk eller filmisk fremstilling. Berømte retssager, særlig kriminalsager, har ofte dannet basis for udgivelse af bøger, enten som referat af sagerne eller som kunstnerisk fremstilling¹⁾. Det såkaldte „Lensmandsmordet“ i Norge i 1926 inspirerede forfatteren Gunnar Larsen til bogen „To mistenkelige personer“, der udkom i 1933. Ophavsmanden har her fulgt de faktiske oplysninger fra jagten på de 2 mordere, der dengang vakte stor opsigt i Norge og var genstand for megen omtale i pressen. Bogens særpræg og det, der giver den dens litterære værdi, er den psykologisk interessante skildring af de flygtende morderes samtaler og deres tanker om hinanden samt de indtryk, de modtager under flugten, og er selvsagt baseret på ophavsmandens digteriske evne og intensive fornemmelse af det forhold, der har bestået mellem de 2 jagede personer. At forbyde offentliggørelsen af et sådant værk af hensyn til morderen kan der ikke være tale om. At bogen filmatiseres, og værket således fremtræder under en ny form kan ikke ændre herved. Sker dette, efter at morderen har udstået sin straf og er vendt tilbage til et normalt liv i samfundet, kan han kun kræve, at værket ikke nævner ham ved det navn, han nu lever under. Men selve sagen med hans egen andel i den må stå åben for videnskabelig, litterær, dramatisk og filmisk bearbejdelse.

62. Ad V. Der vil her, for så vidt angår offentlig påtale undergivne strafbare handlinger navnlig blive spørgsmål om ansvar efter straffelovens § 234, stk. 1 nr. 2, jfr. stk. 2 om offentliggørelse og udbredelse af *utugtige* skrifter og om *statsforbrydelser*.

Ansvar vil påhvile såvel ophavsmand som forlægger, når de subjektive betingelser er til stede. Under den tidligere presselov 3. jan. 1851 § 3, der positivt begrænsede ansvaret for trykte skrifter

¹⁾ Eksempelvis kan nævnes *Johannes Buchholtz*: „Mennesker vil være Guder“ og *Ronald Fangen*: „Mannen som elsket rettfærdigheten“, *Hyde*: „The trials af Oscar Wilde“ og mange andre.

ter, var det tvivlsomt, om forlægger og bogtrykker kunne drages til ansvar for udgivelse af utugtige skrifter, når ophavsmanden var navngivet, jfr. *Krabbe*, Borgerlig Straffelov 4. udg. s. 533—34. Hvor det drejede sig om udgivelse af bøger, begrænsedes ansvaret i praksis til ophavsmanden, jfr. således U. 1918.721 H. med note 1, forfatteren, dr. phil. Emil Rasmussen idømt simpelt fængsel i 14 dage i anledning af udgivelsen af hans værk „Barbarkvinder. — Et fransk Øjenvidnes Afsløringer af haarrejsende tyske Tilstande“. Ophavsmanden anførte til sin undskyldning, at det var hans hensigt at satirisere over urigtige beretninger angående tyskernes forhold under krigstilstanden. Dommen lægger formentlig navnlig vægt på, jfr. note 1, at bogen fortrinsvis eller udelukkende beskæftigede sig med de sædelige tilstande mellem Tysklands kvinder, og at „råheden og plumpheden af de i bogen indeholdte skildringer og bemærkninger ej heller dækkes ved dens litterære værd eller dens karakter af satire, idet bogen både er åndløs og kedsommelig“, jfr. også U. 1922.820 vedr. skriftet „Kan mænd undværes?“. M. h. t. *tidsskrifter* måtte det vistnok antages, jfr. *Krabbe* anf. sted, at strfl. § 234 havde fortrængt reglen i presselov 3. jan. 1851 § 3, jfr. U. 1938.470 (H.), hvorefter ansvaret for et hefte „Montmartre“ med utugtigt indhold antoges at påhvile såvel den ansvarshavende redaktør som forhandleren.

Ifølge den gældende lov om pressens brug af 13. april 1938 § 4 er enhver, der offentliggør eller udbreder, eller som medvirker til offentliggørelsen eller udbredelsen af ikke-periodisk trykt skrift, ansvarlig til straf eller erstatning efter lovgivningens almindelige regler, såfremt indholdet er retsstridigt. Ifl. samme lovs § 16, stk. 2 anses et skrift ikke for periodisk, medmindre det er bestemt til at udkomme mindst 2 gange årlig. Løvrigt må loven antages at henholde sig til den almindelige opfattelse af, hvad der skal forstås ved periodisk skrift, jfr. U. 1949.687 og *Rasting*: Presseretten s. 124. Et skrift, der udsendes lejlighedsvis, er ikke et periodisk skrift, jfr. nysnævnte dom, hvorfor de alm. ansvarsregler finder anvendelse. For periodiske skrifter gælder særlige ansvarsregler, jfr. lovens § 6. For forlagsrettens vedk. har begge grupper af ansvarsregler interesse, § 4 m. h. t. bøger af enhver art, § 6 m. h. t. tidsskrifter.

Idet presselovens § 4 m. h. t. bøger henviser til lovgivningens almindelige regler om ansvar, følger heraf, at forlæggeren, der er

vidende om offentliggørelsens strafbarhed eller retsstridighed og således handler forsætligt, pådrager sig strafansvar ved siden af ophavsmanden. Endvidere ifalder forlæggeren erstatningsansvar efter culpareglen. Dette ansvar er et selvstændigt ansvar, og forlæggeren har ikke rekurs til ophavsmanden.

Ifl. lovens § 6 gælder m. h. t. periodiske skrifter, at strafansvar kun kan pålægges redaktør og forfatter, altså ikke forlæggeren. Er ophavsmanden navngiven, har han som regel alene ansvaret, ellers påhviler det redaktøren. Begås visse statsforbrydelser gennem skriftet, finder lovgivningens almindelige ansvarsregler anvendelse, jfr. presselovens § 7, og forlæggeren kan blive ansvarlig, se iøvrigt herom *Rasting* s. 127 ff.

For så vidt angår privat påtale undergivne strafbare handlinger, såsom ærefornærmelser og krænkelse af privatlivets fred, skal bemærkes, at retsstridigheden her ofte beror på et vanskeligt skøn, idet navnlig for ærefornærmelsers vedk. en bred margin må gives ytringsfriheden, når udtalelser fremsættes til kritik¹⁾ o. l. Men principielt kan både ophavsmand og forlægger drages til ansvar, jfr. foran. Her vil det være af særlig betydning, at ophavsmanden, forinden værket mangfoldiggøres, underretter forlæggeren om de udtalelser i værket, som kan medføre ansvar.

63. Ad VI. Såfremt forlæggeren ikke er underrettet om værkets retsstridighed, og er i god tro, idet han ikke ved sædvanlig agtpågivenhed har kunnet kende retsstridigheden, må han på ethvert tidspunkt kunne træde tilbage, hæve kontrakten og kræve erstatning. Er værket ikke mangfoldiggjort, vil simpel ophævelse af kontrakten altid stå ham åben. Ophavsmanden har her intet krav på, at offentliggørelse sker. Er værket derimod mangfoldiggjort uden at være offentliggjort, må forlæggeren i hvert fald kunne kræve sine positive udlæg dækket, og meget taler for her at give ham krav på tabt fortjeneste. På samme måde stiller sagen sig, når værket er offentliggjort.

¹⁾ Ved Københavns byrets dom af 18. april 1951 blev afgjort en sag, som Elith Jensen havde anlagt mod fhv. højesteretspræsident, dr. jur. Troels G. Jørgensen i anledning af dennes i 1949 udsendte bog: „18 år af Højesterets historie.“ Dommen anså ikke grænserne for ytringsfriheden for overskredet ved brug af udtrykket „kværulantaffære“ og visse andre udtryk, idet der blev lagt vægt på værkets karakter som fagligt, retshistorisk værk. Omtalen af sagsøgeren og begivenheder i forbindelse hermed var dernæst kun sket med anvendelse af sagsøgerens initialer E. J., og hans navn fandtes ikke angivet i bogens indholdsfortegnelse eller personregister.

Den ved værkets offentliggørelse krænkede tredjemand kan gøre ansvar gældende overfor både ophavsmand og forlægger, når begge har kendt retsstridigheden¹⁾. Ofte vil forlæggeren være i god tro, og han er da ansvarsfri. Forlæggeren har ikke samme mulighed som ophavsmanden for at kende retsstridigheden. Men retsforfølgning mod ophavsmanden vil e. o. ramme ham indirekte, såfremt sagsøgeren får nedlagt forbud mod værkets offentliggørelse og spredning samt tilintetgørelse af eksemplarer.

En bestemmelse i forlagskontrakten, hvorved ophavsmanden overfor forlæggeren påtager sig ethvert ansvar, som måtte følge af offentliggørelsen, kan ikke fritage forlæggeren for ansvar, når ansvarsbetingelserne foreligger for ham²⁾.

På grund af de politiske forhold vil et værks offentliggørelse kunne medføre fare eller skade for tredjemand eller for ophavsmanden. Hvis denne ønsker at „træde tilbage“ eller at udsætte offentliggørelsen til et senere farefrit tidspunkt, må han være erstatningspligtig i hvert fald for positive udlæg, fx. trykkeomkostninger. I sagen U. 1950.142 H. var dette spørgsmål rejst i anledning af, at ophavsmanden havde begæret udsættelse med udgivelsen af et værk „Vi flydde över Öresund“, idet offentliggørelsen under besættelsen kunne medføre fare for ophavsmanden selv og andre.

¹⁾ Såvel *Anatole France* som hans forlægger *Calmann-Lévy* blev idømt erstatning for den skade, der ved udgivelsen af: „*La révolte des Anges*“ blev tilføjet en i værket omtalt bibliotekar, *Basch* s. 72. Derimod nægtede domstolen at beslaglægge værket med følgende begrundelse: „*Qu'il est impossible d'amputer le patrimoine français d'une œuvre originale et intéressante d'un romancier français, alors que cette réparation serait purement illusoire, des centaines de milliers d'exemplaires étant répandus dans le public.*“

²⁾ *Basch* nævner s. 76 en dom afsagt af Cour de Cassation, der tilsidesatte en sådan klausul: „*que nul ne peut se soustraire aux responsabilités qu'un fait délictueux par lui commis, peut lui faire encourir.*“

Kapitel VII.

Forlæggerens Udgivelsespligt.

64. *Forlæggerens hovedpligt*¹⁾ i h. t. forlagskontrakten er at udgive d. v. s. at *mangfoldiggøre og sælge (sprede) værket*. Det er denne pligt, der karakteriserer aftalen som en forlagskontrakt, jfr. L. 33 § 9, stk. 6, „pligtig at udgive værket“. Her hjemles mulighed for at vedtage noget „andet“ end den frist på et år, som loven sætter, men det kan ikke vedtages, at forlæggeren ikke skal være pligtig at udgive værket. En sådan klausul i retshandlen er uforenelig med forlagskontraktens begreb. Pligt til udgivelse gælder også i forlagskontrakter om musik- og kunstværker. Lovstedet handler kun om udgivelse af værket første gang. Misligholder forlæggeren denne pligt, kan ophavsmanden kræve erstatning efter sædvanlige kontraktsregler, altså dækning for hele sit tab. Kun hvor lov, retspraksis eller kontrakt hjemler en sådan erstatningspligt, kan man tale om en pligt til at udgive værket. Forlagsrettens tilbagegang til ophavsmanden under visse omstændigheder er ikke udtryk for en udgivelsespligt.

Det kan være vanskeligt at fastsætte tabets størrelse, når bogen faktisk ikke er udgivet og retten derfor står uden vejledning med hensyn til det resultat en udgivelse kunne medføre.

Vejledende vil være, hvad forlæggeren i henhold til kontrakten ville have at betale ophavsmanden ved udsolgt oplag. Men der bør tages hensyn til værkets art, og til at ophavsmanden ved søgsmålet tillige vil få sin ophavsret igen og nu kan slutte kontrakt med

¹⁾ *Torp* s. 43, *Grundtvig* s. 114 ff., *Torben Lund* I s. 114 ff., II s. 236 ff., *Ophavsretten* s. 225 ff., *Knoph* s. 142, *Eberstein* s. 154 ff., *Hedfeldt*: „Till frågan om förlagsavtalets reglering i lag“ i *Festskrift til Birger Ekeberg*, Stockholm 1950 s. 230 ff., *Nybergh* s. 80, 100 ff., *Kohler* s. 294 ff., *Riezler* s. 340 ff., *Allfeld* I s. 110, II s. 72—73, III s. 10 ff., *Willy Hofmann* *Ufita* 1930 s. 4 ff., 1931 s. 5 ff., *Runge* s. 482 ff., *Büchler* s. 49 ff., *Rault* s. 266 ff., *Basch* s. 74 ff.

anden forlægger. Ophavsmandens interesse i at se sit værk offentliggjort spiller en rolle. Kan han faktisk få værket ud andetsteds, er der spørgsmål om at bedømme tabet ved den forsinkede offentliggørelse. Medfører misligholdelsen, at tidspunktet for udgivelse overhovedet forpasses, så udgivelse på andet forlag nu er umulig, vil det være rimeligt at tilkende ophavsmanden hele det vederlag, der var aftalt i kontrakten.

Såfremt ophavsmanden ikke gør misligholdelsen gældende som anført, hjemler L. 33 § 9, stk. 7 og 8 ret til forlagsrettens bortfald. Disse regler er præceptive. Det hedder i stk. 7: „Er der efter afleveringen af det fuldstændige manuskript hengået 4 år, uden at værket er udgivet, skal forfatteren (hans arvinger eller udgiverne, jfr. § 3), uanset hvad der derom måtte være fastsat i forlagskontrakten, være berettiget til at kræve, at udgivelsen skal finde sted inden 1 års forløb regnet fra kravets fremsættelse.“ Og i stk. 8 bestemmes: „Har udgivelsen da ikke fundet sted ved denne frists udløb, bortfalder forlagsretten for det pågældende værks vedkommende, uden at der i denne anledning bliver spørgsmål om fortabelse af allerede udbetalt eller forfaldent forfatterhonorar.“

Disse regler medfører ikke en præceptivt foreskreven „pligt for forlæggeren til at udgive det pågældende værk inden ialt 5 år efter afleveringen af manuskriptet“, jfr. *Torben Lund* I s. 105. Som det anføres i *Ophavsretten* s. 226 ff. er det en regel, der viser ophavsmanden vej til at generhverve forlagsretten. Reglen er formet efter den tyske forlagslovs § 17, der giver ophavsmanden adgang til „Rücktritt“, når forlæggeren, der har ret til at foranstalte nyt oplag, ikke vil udgive sådant. Men reglen kan hverken her eller med hensyn til § 9, stk. 9 angående udgivelse af nyt oplag påberåbes som hjemmel for en udgivelsespligt.

I motiverne til forslag H., Dansk bet. 1931 s. 23—24¹⁾ omtales disse nye regler, og det bemærkes s. 24: „Tilsvarende regler, dog med kortere tidsfrister, er givet i den nye svenske forfatterlov af 24. april 1931 § 17, 2. og 3. stk.“ Det må dog i denne forbindelse bemærkes, at den svenske forfatterlov netop ikke har en regel svarende til den danske § 9, stk. 6, men kun regler svarende til stk. 7 og 8. Herved er der, jfr. *Hedfeldt* anf. sted s. 238 opstået tvivl

¹⁾ I *Juristen* 1942 s. 178 anmelder *Torben Lund* „*Ophavsretten*“ og vil rette min henvisning til nævnte bet. 1931 til s. 29—30. Det er imidlertid s. 23—24 forslag H. omtales.

om svensk rets stilling til udgivelsespligten, som før loven af 1931 var fast antaget i praksis. Det anføres af *Hedfeldt* s. 237, at forlæggerens pligt til inden en vis frist at udgive værk, hvortil han har erhvervet forlagsret, i henhold til nævnte lovs forarbejder, er en væsentlig side af forlæggerens forpligtelser i henhold til forlagskontrakten „och med stadgandet åsyftades att fastslå denne grundsats. Detta lagstiftarens syfte kan dock icke sägas ha blivit förverkligat. Bestämmelsen stadgar endast en rätt för författaren att fråntråda avtalet och att trots detta behålla mottaget honorar eller förskott därå. På detta stadgande enbart kan han icke grunda ett anspråk på att förläggaren skall fullgöra avtalet eller genom skadestånd ersätta den skada han vållar genom att icke fullgöra det. Motiveringen till lagändringen är oklar och motsägende“ Det er åbenbart, at hvad her anføres om den svenske lov af 1931 er rigtigt, og det er åbenbart, at hverken motiverne til den svenske lov eller Dansk bet. 1931 har magtet at skabe klarhed. Grunden er den, at man sammenblander 2 forskellige forhold: udgivelsespligt og generhvervelse af den overdragne forlagsret, for dansk ret kommer hertil, at man ikke med hensyn til udgivelsespligt sonderer mellem udgivelse for første gang og genudgivelse, skønt det her drejer sig om 2 situationer, der er vidt forskellige og kræver en forskellig behandling. Det må beklages, at heller ikke det nordiske lovforslag har sondret klart her, jfr. nedenfor.

N. F. giver for sit område mere hensigtsmæssige regler end L. 33 § 9.

Ifølge N. F. § 1 overdrages forlæggeren eneret „til på dansk at fremstille og udgive i bogform“, og det siges i §'ens sidste stk.: „Forlæggeren forpligter sig på sin side til at udgive værket indenfor rimelig tid og til på sædvanlig måde at sørge for dets udbredelse“ Her er pligten til at udgive værket klart fastslået, og det stemmer hermed, at der i N. F. § 7 hjemles erstatningspligt for misligholdelse foruden forlagsrettens tilbagegang: „Er værket ikke udgivet senest 18 måneder efter, at forfatteren har leveret det fuldstændige manuskript, har forfatteren ret til at hæve denne aftale. Forlagsretten går herved tilbage til forfatteren, og denne er berettiget til at beholde, hvad han allerede har modtaget som honorar for værket. Er der gennem forsinkelsen tilføjet forfatteren skade, som ikke dækkes af det modtagne honorar, er han desuden berettiget til erstatning.“ Pligten til at udgive værket er iøvrigt et

naturale negotii, og skulle der i et overdragelsesdokument ikke udtrykkeligt være fastsat en sådan pligt, gælder den alligevel. Forlæggeren kan ikke erhverve værket for at lægge den døde hånd på det. Også kontrakter, hvorved den „fulde ejendomsret“ eller „al forfatterret“ etc. overdrages¹⁾, må forstås på denne måde, jfr. U. 1945.985. Pligten til at udgive værket i 1ste oplag, altså første gang, kan fremtvinges ved handlingsdom, jfr. NRt. 1930 s. 1210. For svensk rets vedkommende blev forlæggerens pligt til at udgive værket tidligt fastslået i retspraksis, se *Hedfeldt* anf. sted side 237, der henviser til dom i N. J. A. 1899 s. 38 og *Eberstein* s. 158, der udtaler, at „... enhälliga domstolar ansett underlåtenhet att utgiva verket såsom ett till skadestånd förpliktande kontraktsbrott“²⁾)

65. Anderledes kan sagen derimod stille sig, når aftale slutes om værker, der endnu ikke er frembragt og ganske særlig ved *bestilte værker*, hvor forlæggeren har angivet værkets plan og hvad der skal medtages i værket, medens udarbejdelsen af værket er overladt til ophavsmanden. Her må det bero på aftalens indhold og forudsætninger, om der ved den skabes pligt til at udgive det bestilte værk. Den, der bestiller en slægtsbog, et jubilæumsskrift o. s. v., vil som regel have bestemmelsesretten. Pligt til at udgive foreligger her, når det udtrykkelig er aftalt, eller når det under hensyn til forholdene må antages, at det har været en klar forudsætning for ophavsmanden, således når fx. et forlag bestiller en biografi af en historisk personlighed udarbejdet af en anerkendt videnskabsmand. Her er det ikke nok at yde honorar, men ophavsmanden må kunne hævde, at hans interesse i værkets offentliggørelse for ham var afgørende for, at han overtog opgaven. Tysk forlagslov opstiller i § 47 en formodningsregel, der dog kan afkræftes: „Übernimmt jemand die Herstellung eines Werkes nach einem Plane, in welchem ihm der Besteller den Inhalt des Werkes

¹⁾ *Basch* s. 74—75 nævner en fransk dom, som bl. a. siger: „... que, lorsque l'éditeur prétend qu'il a acquis sur l'oeuvre un droit absolu de publier ou de ne pas publier, une telle interprétation est certainement contraire à la commune intention des parties“. En anden dom siger kort: „que l'éditeur n'a acheté que pour éditer, et l'auteur n'a vendu que pour être publié“.

²⁾ Det kan bemærkes, at den i nævnte retssag omstridte kontrakt var indgået 16. juli 1895, og at stævning var udtaget allerede i marts 1896. Alle tre instanser anså forlaget skyldig i kontraktsbrud som følge af ikke-udgivelse af værket. Ved højesterets dom fastsattes erstatningen til det for 1. oplag mistede honorar.

sowie die Art und Weise der Behandlung genau vorschreibt, so ist der Besteller im Zweifel zur Vervielfältigung und Verbreitung nicht verpflichtet¹⁾." Denne formodningsregel kommer ikke til anvendelse blot fordi forlæggeren har fået ideen til værket og/eller har fremsat ønske om stoffets behandling, *Allfeld* III s. 213, se også *Hillig* I s. 195. Se endvidere *Grundtvig* s. 101—102 og dommen U. 1918.817, der statuerer, at en kontrakt mellem en forlægger og en translator om udarbejdelse af 2 lærebøger i tysk og engelsk ikke var at anse som en forlagskontrakt, fordi udarbejdelsen var overtaget på bestilling, hvorhos forlæggeren havde været medbestemmende m. h. t. bøgernes plan og stoffets behandling. Ophavsmanden kunne derfor ikke kræve vederlag ved udsendelse af nye oplag. Dommen forudsætter, at ophavsmanden ikke har krav på, at der udsendes nye oplag. Derimod bevarer ophavsmanden sine ideelle rettigheder m. h. t. værkets form og indhold, således at han har ret til at medvirke ved udsendelse af nye udgaver.

Pligten til at udgive værket påhviler forlæggeren overfor ophavsmanden. Et andet spørgsmål er, om der i forhold til købere af værket kan opstå pligt til (fortsat) udgivelse. Ved *subskriptionsværker* i flere leveringer (bind), konversationsleksika, ordbøger og lign. samlerværker opstår pligt overfor abonnenterne til at fuldføre udgivelsen. Forlag og abonnent er gensidig forpligtede til henholdsvis at udgive og aftage samtlige de bind, subskriptionen omfatter. Standser forlaget en sådan udgivelse, ifalder det erstatningsansvar overfor køberne efter almindelige regler suppleret med slutsedlens vilkår.

66. *Mangfoldiggørelsen* er den tekniske fremstilling af eksemplarer af værket. Mangfoldiggørelsen skal ske på sædvanlig måde. Herved må der tages hensyn til værkets karakter. Det er forlæggeren, der principielt tager bestemmelse om værkets fremstillingsmåde, *udstyr, papir, format, type, typografisk opstilling, linietal og margin, paginering, titelblad, omslag* og dettes *udsmykning, smudsomslag* og *indbinding*. Det er forlæggeren, der løber den økonomiske risiko og har den faglige viden, hvorfor han bestemmer på

¹⁾ *Goldbaum* bemærker s. 348 ad fortolkningen af tysk forlagslovs § 47: „Die Überlassung künstlerischer Arbeit kann, darüber muss man sich klar sein, nicht nur auf Grund eines Verlagsvertrages stattfinden, sondern auf Grund verschiedener Rechtsgeschäfte, so eines Dienstvertrages, eines Auftrages, eines Kaufes, eines Werkvertrages, eines Gesellschaftsvertrages. Was sich aus derartigen Verträgen an Rechten und Pflichten positiv ergibt, regelt § 47 nicht.“

dette område. Da han dog herved må respektere værkets art, er det rimeligt og sædvanligt, at han forelægger sine forslag for ophavsmanden. Forlæggeren må ikke vælge et udstyr, der er i strid med værkets indhold og formål eller ophavsmandens indstilling og position, „kulørt omslag“¹⁾). Endelig må hensyn tages til den forudsatte bogladepris. Et kostbart udstyr forhøjer denne og formindsker salget.

Illustrationer til værkets tekst hører ikke med til værkets ydre udstyr, og her er forlæggeren ikke rådig. Det er principielt ophavsmanden, der afgør, om værket skal illustreres og med hvilke illustrationer (fotografi, tegning, træsnit o. s. v.). I reglen er dog dette forhold genstand for særlig aftale mellem parterne²⁾). Og ved visse værker som konversationsleksika, lærebøger m. v., hvor forlaget ofte er i besiddelse af egnet materiale, er det klart, at forlagets indflydelse må blive af vægt.

Sædvane kræver, at forlæggeren giver sig til kende på værket ved angivelse af forlagets navn.

Udstyret retter sig efter udgavens karakter, *almindelig udgave*, *bibliofil-* eller *pragtudgave*, *folke-* eller *billigudgave* o. s. v. Ordet „udgave“ har i disse forbindelser hensyn til værkets rent ydre fremtræden, ikke dets indhold. Men iøvrigt har „udgave“ modsat „oplag“ hensyn til værkets indhold, idet man ved oplag, jfr. L. 33 § 9 i reglen forstår nye optryk under eet af værket i uændret skikkelse, medens en ny, anden, tredje o. s. v. udgave har hensyn til fornyet gennemsyn af værket. Særlig gælder dette, hvor det ikke drejer sig om skønlitteratur men videnskabelige værker, der ved den nye udgave føres à jour.

¹⁾ „Die Form und Ausstattung der Abzüge wird unter Beobachtung der im Verlagshandel herrschenden Übung sowie mit Rücksicht auf Zweck und Inhalt des Werkes von dem Verleger bestimmt,“ tysk forlagslov § 14, 2. pkt. *Allfeld* oplyser III s. 83, at et forslag om, at forlæggeren skulle være forpligtet til at slutte aftale med ophavsmanden om formen for mangfoldiggørelsen blev trukket tilbage i den kommission, der forberedte loven. Se også finsk forslag 1938 § 30.

²⁾ Vedrører forlagskontrakten udgivelse af en illustreret udgave, har forlæggeren ikke ret til også at udsende en ikke illustreret; *Basch* omtaler s. 75 sagen om udgivelsen af Honoré de Balzac: „Les contes drolatiques“ med illustrationer af Gustave Doré. Forfatterens enke havde sluttet kontrakt med et forlag om udgivelse af den nævnte illustrerede udgave; foruden denne udsendte forlaget en ikke illustreret, der var uhjemlet i kontrakten og som konkurrerede med en af et andet forlag tidligere udsendt udgave. Dommen stadfæstede forbud mod den ukontraktmæssige udgave og gav erstatning til det krænkede forlag.

Mangfoldiggørelsen sker på grundlag af den i h. t. manuskript og korrektur tilvejebragte sats¹⁾). Sædvanligt vil det ske *ved trykken*, men der kendes også andre tekniske fremstillingsmåder, særlig for nye oplag. Har forlæggeren eget forlagstrykkeri, besøger han ofte trykningen selv. Iøvrigt lader han trykningen ske hos fremmed trykker. Dette vedkommer dog ikke ophavsmanden, som alene har forlæggeren at holde sig til, såfremt trykningen er utilfredsstillende. Det er forlæggerens pligt at overvåge mangfoldiggørelsen, hvadenten den sker på eget trykkeri eller ude, og han har ansvaret i forhold til ophavsmanden.

67. *Udgivelsens tidspunkt*. Herom bestemmer L. 33 § 9, stk. 6: „Hvis ikke andet er vedtaget i forlagskontrakten, er forlæggeren pligtig at udgive værket inden 1 år efter at have modtaget fuldstændigt manuskript.“ Ved udgivelse forstås, at eksemplarer af værket gennem boghandelen gøres tilgængelige for publikum. Sædvanlig ansætter forlæggeren bogens udgivelse til en bestemt dag, der fastsættes således, at sortimentsboghandelen forinden forsynes, ligesom anmeldereksemplarer forinden er tilstillet dag- og fagpresse. Ifølge samhandelsreglerne²⁾ § 20 skal forlæggeren for enhver bog fastsætte en for hele landet gældende fælles udsendelsesdato.

¹⁾ „... in strict conformity with the final manuscript as submitted by the Author ...“ Amerikansk kontrakt § 5.

²⁾ „*Leverings- og Samhandelsregler* m. v. gældende i forholdet mellem forlæggere og boghandlere ifølge aftale mellem Den danske Forlæggerforening, Københavns Boghandlerforening og Den danske Provinsboghandlerforening“, København 1950. Som *forlægger* anses ifl. § 1: 1. Ethvert medlem af Den danske Forlæggerforening, 2. Enhver forlægger eller udgiver, som har indgået overenskomst med Boghandlerrådet om samhandel med den organiserede boghandel, 3. Enhver boghandler, der tillige er forlægger eller udgiver. Som *boghandler* anses ifl. § 2: 1. Enhver boghandler, der er antaget af Den danske Forlæggerforening, hvad enten han er antaget med kommissionslager eller uden kommissionslager (kontantboghandler), 2. Ethvert medlem af Den danske Forlæggerforening, der driver kolportage. Hertil slutter sig Boghandlerrådets dispensationer fra reglerne § 19 (forbud mod rabat til forbrugere), Regulativ for *Boghandlerrådet*, Regulativ for *Boghandlernævnet* samt forlæggerforeningens regler vedrørende antagelse af boghandlere. Boghandlerrådet er oprettet af organisationerne til varetagelse af fælles interesser indenfor den organiserede boghandel, navnlig vedr. ændringer i leverings- og samhandelsreglerne, disses fortolkning samt afgørelse af spørgsmål om gældende praksis i dispensationsspørgsmål, afslutning af overenskomster med forlæggere og udgivere udenfor Den danske Forlæggerforening samt fastsættelse af regulativ for Boghandlernævnet. Dette fungerer som voldgiftsret til afgørelse af sager angående overtrædelse af leverings- og samhandelsreglerne og de dertil hørende bestemmelser.

Ingen bog må af forlægger eller boghandler leveres, udsendes til gennemsyn, udstilles, fremlægges eller opstilles tilgængeligt for publikum før udsendelsesdagen.

Reglen er deklaratorisk f. s. v. angår *tidsfristen*. Denne løber fra modtagelsen af det fuldstændige manuskript, idet forlæggeren først nu har sikkerhed for, at ophavsmanden er i stand til at opfylde kontrakten. Ønsker ophavsmanden at foretage ændringer, omarbejdelse el. lign., løber fristen først fra modtagelsen af det ændrede manuskript. Værket skal være udgivet inden fristens udløb, d. v. s. offentliggjort, det er ikke tilstrækkeligt, at skridt er foretaget med offentliggørelsen for øje. Force majeure udskyder fristen, så længe umuligheden varer; dersom krig o. lign. omstændigheder kun fordyrer udgivelsen, gælder fristen. Pligten består, uanset om det fulde vederlag er betalt forud, idet ophavsmandens ideelle rettigheder tilgodeses.

Bestemmelsen gælder, når intet er vedtaget i forlagskontrakten om tidspunktet for udgivelsen. Der kan være vedtaget en kortere eller længere frist, eller udgivelsen kan fastsættes til en bestemt dag¹⁾ eller overlades til forlæggerens skøn²⁾.

Ifl. N. F. § 1, sidste stk. skal værket udgives „indenfor rimelig tid“. Forlæggeren må derfor normalt påbegynde arbejdet med mangfoldiggørelsen, der består i sætning, trykning, hæftning og indbinding, når manuskriptet er afleveret og godkendt, medmindre særlige aftaler er truffet. Trykningen må dernæst fremmes uaf-

¹⁾ Amerikansk kontr. § 6: „The Publishers undertake to publish the said work without changes or eliminations in or from the text, at their own expense in such style as they deem best suited to its sale . . . on or before the day of . . . and should the Publishers fail to publish the said work by said date (time being of the essence of this agreement) all the Publishers' rights under this agreement shall terminate, and all rights herein granted to the Publishers shall revert on the Author.“

²⁾ Dette betyder ikke, at forlæggeren er berettiget til *vilkårligt* at udsætte udgivelsen. *Basch* omtaler s. 78 den kendte retssag, som blev anlagt af Anatole France mod forlæggeren Lemerre. Medens forfatteren i 1877 virkede som sekretær for Lemerre, havde han skrevet en *Histoire de France*, som Lemerre købte for 3000 frcs. Bogen blev ikke udgivet, men i 1911 meddelte Lemerre, at han nu ville udgive bogen. Anatole France protesterede. Raymond Poincaré, der var hans sagfører under retssagen, gjorde gældende, at „la façon d'écrire l'histoire avait évolué en 34 ans“ og citerede forlæggeren Lavisse's ord: „demandeur à un auteur comme Anatole France de publier une oeuvre de jeunesse, c'est lui dénier le droit d'avoir vécu“. Dommen ophævede aftalen mod tilbagebetaling af honoraret på de 3000 frcs.

brudt. Samtidig må det forberedende salgsarbejde udføres, således at udgivelsesdagen kan fastsættes snarest muligt, efter at oplaget er fremstillet. Værket må iøvrigt indordnes i forlagets produktionsprogram, hvorved hensyn må tages til eventuelle produktionshindringer. Forlæggeren må dog tage forbehold herom, idet ophavsmanden normalt har krav på offentliggørelse indenfor den frist, som rimeligt medgår til fremstilling og forberedelse af salgsarbejdet. *Runge* omtaler s. 483 de mangfoldige vanskeligheder, forlagene er stillet overfor i efterkrigstiden. Papirrationering, vanskeligheder med fremskaffelse af andre materialer, med arbejdskraften, maskiner, uopfyldte leveringstilsagn o. s. v.

De nævnte forhold og især papirrationering vanskeliggør navnlig også optryk af udsolgte værker. Det er forlæggerens ansvarfulde opgave under disse forhold at træffe afgørelsen om, hvad der indenfor de foreliggende muligheder kan udgives e. o. genoptrykkes og navnlig herved også give den nationale litteratur den rette plads i forhold til den oversatte.

Iøvrigt har forholdene indenfor boghandelen udviklet sig derhen, at der for skønlitteraturens vedkommende kan tales om en årlig „bogsæson“, der indledes omkring 1. sept. For begge parter er det af stor salgsmæssig betydning, at værket kan leveres ved denne tid. Dette er afgørende for, at det kan placeres i de af boghandlerne forberedte *læsekrese* og i det hele for, at værket kan komme med i efterårets bogsalg (1. sept.—1. jan.). For ophavsmanden spiller det også en rolle, at han kommer med i bibliotekernes bogkøb og herved får muligheden for at blive delagtig i biblioteksafgiften. Når forlagskontrakt er sluttet, vil parternes fælles interesser således føre til hurtigst mulig udgivelse, og der forekommer kun sjældent tvistigheder herom.

68. Samtidig med udgivelsen skal *bogtrykkeren* aflevere *pligt-eksemplarer* i hæftet stand af værket til Det kgl. Bibliotek, Universitetsbiblioteket og Statsbiblioteket i Aarhus, jfr. lov nr. 160 1. juli 1927 og bek. nr. 206, 15. juli 1927. Pligtafleveringen er ubetinget, og aflevering sker uden betaling. Ifølge lov om pressens brug 13. april 1938 § 3 skal bogtrykkeren derhos af alle *periodiske skrifter*, der udleveres fra trykkerier her i riget inden en time efter udleveringens påbegyndelse afgive et eksemplar til politiet.

69. *Omfanget* af forlæggerens forpligtelse til mangfoldiggørelse beror på, hvad der i forlagskontrakten er vedtaget *om oplagets*

størrelse. Er intet vedtaget herom, gælder L. 33 § 9, stk. 11, hvorefter forlæggeren er uberettiget til at offentliggøre mere end 1 oplag, der bortset fra de i § 3, 1. stk. nævnte aviser og andre samleværker ikke må overstige 1000 eksemplarer. Meningen med bestemmelsen, der går tilbage til loven af 1902, er den at tvinge parterne til at træffe bestemt aftale om oplagets størrelse, jfr. *Grundtvig* s. 105. *Torben Lund* fremhæver med rette I s. 108, at denne regel klart viser, „at lovgivningsmagten er indstillet på, at synspunktet med overdragelse af forfatterret må være det, at retten ikke er overdraget i større omfang, end omstændighederne tilsiger“. Reglen lægger bevisbyrden på forlæggeren, hvilket stemmer med ældre ret, jfr. U. 1900.578.

Ved *oplag* forstås det antal eksemplarer, forlæggeren i henhold til kontrakten er berettiget til at fremstille til salg og ved trykning under eet. Ved værker, der har e. o. store omsætningsmuligheder, lader forlæggeren ofte satsen stå til anvendelse ved fremstilling af nye oplag. *Størrelsen af 1. oplag* er en af de vigtigste bestemmelser i forlagskontrakten. Da nyt oplag hurtigt kan fremstilles, såfremt værket slår an, vil det være rigtigt at tillægge forlæggerens skøn over salgsmulighederne særlig vægt. Ingen af parterne er interesseret i, at et stort antal eksemplarer henligger usolgt. Det vigtigste for både forlægger og ophavsmand er, at oplaget *udsælges*. P. d. a. s. er bogens pris og herved også afsætningsmulighederne i høj grad afhængige af oplagets størrelse, jo mindre oplag des større bogladepris, idet kalkulationen af denne sker på basis af antallet af eksemplarer, der skal bære dels de direkte fremstillingsudgifter, herunder reklame m. v., dels en forholdsmæssig andel af forlagets generalomkostninger. Ophavsmanden må have disse momenter for øje ved kontraktsafslutningen. Indenfor dansk skønlitteratur forekommer 1ste oplag på fra 800 op til 10.000 eksemplarer, rent undtagelsesvis mere.

Formuleringen af L. 33 § 9, stk. 11 peger iøvrigt på ældre sædvaner indenfor forlagsvirksomheden, særlig ang. fastsættelsen af honoraret til et beløb een gang for alle for „oplaget“ (eller pr. ark for oplaget). Efterhånden som royalty-systemet er trængt igennem, er ophavsmanden interesseret i, at 1ste oplag sættes så højt som skønnes forsvarligt. Herved øges forlæggerens risiko og dermed hans interesse i at gøre et effektivt salgs- og udbredningsarbejde. Også forlæggeren er som nævnt interesseret i at nå det „rigtige“

oplagstal. Antallet fastsættes nu altid i kontrakten, jfr. N. F. § 2: „Forlæggeren har ret til at mangfoldiggøre og udgive værket dels i et første oplag på eksemplarer, dels senere i nye oplag i det antal eksemplarer, som forlæggeren bestemmer.“

Udover det pågældende oplag er forlæggeren berettiget til uden at betale honorar at trykke *overskudseksemplarer* i et antal, der svarer til 10 % af de første 2000 eksemplarer, 5 % af de følgende 2000 og 2 % af resten, jfr. N. F. § 4. Disse anvendes, jfr. N. F. § 8, dels til frieksemplarer til pressen eller i reklameøjemed, dels til erstatning for eksemplarer i oplaget, der viser sig at være behæftet med mangler fra trykning eller hæftning, eller som går tabt.

Ophavsmanden modtager normalt af første oplag 25 *frieksemplarer* og af hvert nyt oplag 10 frieksemplarer. For *bibliofiludgaver* og andre værker, der trykkes i meget begrænset oplag, aftales som regel et mindre antal. Omvendt kan der fx. ved *skolebøger* være brug for et større antal for at gøre en ny bog kendt indenfor lærerstaben.

Såfremt forlæggeren måtte trykke et større antal eksemplarer til oplaget, end han efter forlagskontrakten er berettiget til, foreligger der for så vidt et ulovligt eftertryk, altså en krænkelse af ophavsretten. Ophavsmanden er ikke blot af hensyn til honorarbestemmelserne interesseret i, at der kun trykkes det aftalte antal til oplaget, men hans ret til at foretage gennemsyn af værket og ændre dette, inden det udsendes i nyt oplag, krænkes også.

For at hindre, at frieksemplarer til boghandel eller presse går ud i den normale boghandel, bestemmer N. F. § 8, at forlæggeren skal stemple eller mærke disse på hensigtsmæssig måde. Dette gælder ikke frieksemplarer til ophavsmanden, men sædvanen kræver, at ophavsmanden kun benytter disse efter deres formål og ikke konkurrerer med forlæggeren ved salg af dem¹⁾).

Ved skønlitterære værker er det sædvanligt, at forlæggeren i h. t. forlagskontrakten erhverver ret til ikke blot 1ste oplag, men også til senere nye oplag og således, at han bestemmer antallet af eksemplarer til disse, jfr. N. F. § 2. Ved udsendelse af nyt oplag i henhold hertil skal forlæggeren meddele ophavsmanden, i hvilket antal eksemplarer dette udsendes. Ved overskridelse af dette antal foreligger misligholdelse af forlagskontrakten.

¹⁾ Således også for tysk rets vedk. *Riezler* s. 348. At loven, eller her kontrakten, ikke forbyder sådant salg, *Goldbaum* s. 313, kan ikke være afgørende.

Angående overskudseksemplarer bestemmer den tyske forlagslov § 6, stk. 2: „Zuschussexemplare, die nicht zum Ersatz oder zur Ergänzung beschädigter Abzüge verwendet worden sind, dürfen von dem Verleger nicht verbreitet werden.“ *Allfeld* henviser her III s. 45 til overskudseksemplarenes formål og til, at de fremstilles udover det tilladte antal eksemplarer i oplaget. Kan de ikke anvendes efter deres bestemmelse, fordi der ikke er brug for dem, skal de anvendes som makulatur eller tilintetgøres. I hvilket omfang der bliver brug for overskudseksemplarer er imidlertid ikke på forhånd så let at afgøre, idet tekniske hensyn spiller ind, således trykkemåden, papirets art, om værket skal illustreres o. s. v., ligesom det også får betydning, i hvor mange og hvor store oplag værket fremstilles. Det synes da mere hensigtsmæssigt at anvende den nordiske regel, hvorefter overskudseksemplarerne indgår i salget, når der viser sig at være for mange. Forudsætningen herfor er, at der er kontrol med det samlede antal af fremstillede eksemplarer, og at ophavsmanden får honorar af ethvert solgt eksemplar. Benyttes royalty systemet, opstår ingen vanskeligheder herved. Er honoraret fastsat til et bestemt beløb for oplaget, må et forholdsmæssigt beløb udregnes som honorar for de solgte overskudseksemplarer.

Går det fremstillede oplag helt eller delvis tabt som følge af brandskade, under transport eller på anden lignende tilfældig måde, kan forlæggeren fremstille erstatningseksemplarer i tilsvarende tal. Udviklingen hos *Grundtvig* s. 105—06 må antages forældet. Når det her bl. a. hedder: „Det maa overhovedet antages, at Oplaget, naar det én Gang er fremstillet, ligger paa Forlæggerens Risiko, saa at han end ikke i Tilfælde af bevislig Undergang af Eksemplarer, som han har paa Lager, er berettiget til at lade Værket sætte og trykke paany, hvorimod der i saa Fald ikke kan nægtes ham Ret til at tage supplerende Aftryk af den oprindelige Sats, naar denne endnu ikke er bleven aflagt,“ da kan dette ikke være rigtigt. Der er ingensomhelst grund til og ej heller i L. 33 § 9, stk. 13 hjemmel til at gøre en sådan forskel. Spørgsmålet om at trykke erstatningseksemplarer, *efter* at oplaget er fremstillet, berøres ikke af L. 33 § 9, stk. 13, der kun taler om at foranstalte nyt oplag eller at lade „det overdragne oplag aftrykke i et større antal eksemplarer end (han) er berettiget til“ d. v. s. ved samtidigt tryk. At berettigelsen skulle bero på, om satsen er aflagt eller ikke,

altså på størrelsen af forlagets beholdning af bly, er uantageligt. Den tyske forlagslov § 7 bestemmer: „Gehen Abzüge unter, die der Verleger auf Lager hat, so darf er sie durch andere ersetzen; er hat vorher dem Verfasser Anzeige zu machen.“ Denne regel berettiger forlæggeren til at trykke erstatning for, hvad han har „på lager“ enten selv eller hos bogtrykker, bogbinder og kommissionær.

Hertil kommer, at forlæggeren kun ved at trykke erstatnings-eksemplarer for det brændte eller på anden måde ødelagte oplag er i stand til at realisere forlagskontraktens formål.

Som regel vil lageret være forsikret, og i erstatning vil forlæggeren kun kunne opnå det brændte eller tilintetgjorte lagers værdi bestemt efter reglerne i forsikringsaftalelovens § 38. Herefter skal erstatningen for genstande, som den sikrede selv har tilvirket til salg, „fastsættes på grundlag af den pris, som ved salg på almindelige vilkår ville kunne opnås umiddelbart før forsikringsbegivenhedens indtræden, med fradrag for regelmæssige salgskomkostninger, undgået handelsrisiko samt fordelene ved kontant betaling“. Drejer det sig om fx. en juridisk eller medicinsk lærebog, der er i konstant og regelmæssigt salg, eller en roman, der er efterspurgt, vil der ikke være spørgsmål om fradrag for undgået handelsrisiko, idet man må regne med, at eksemplarerne ville være solgt. Anderledes kan det stille sig m. h. t. værker, hvor salget har vist sig stagnerende. Forsikringsselskabet må have bevisbyrden for „handelsrisikoen“ men har krav på oplysning om forlagets salgstal siden udgivelsen. Det må erkendes, at man her vil stå overfor vanskelige spørgsmål. Erstatningen til forlaget omfatter honorar til ophavsmanden, når det drejer sig om kurante værker.

Er lageret beskadiget ved røg og vand eller som følge af varmeudviklingen, så eksemplarerne ikke kan indgå i omsætningen, kan forsikringsselskabet næppe være berettiget til at overtage og til nedsat pris sælge de beskadigede eksemplarer. Sådant salg vil, så længe værket er til salg til ordinær bogladepris, virke i høj grad skadegørende for forlagets normale omsætning, jfr. *Hillig II* s. 257.

Har ophavsmanden modtaget sit honorar for de brændte eller beskadigede eksemplarer, er det et spørgsmål, om han kan kræve disse genoptrykt og udbudt. Den ovennævnte regel i tysk forlagslovs § 7 giver forlæggeren en ret men pålægger ham ikke pligt hertil. Vil han ikke trykke erstatningseksemplarer, og er oplaget ved det skete udtømt, så ophører kontrakten, dersom den kun om-

fatter dette oplag. Ellers må forlæggeren bestemme, om han vil udgive nyt oplag.

70. *Trykkeriseddel.* Under hensyn til honorarfastsættelsen har ophavsmanden som regel interesse i at kende *det nøjagtige antal af trykte eksemplarer*. Bliver oplaget udsolgt, vil overskudseksemplarer, der ikke er anvendt til de ovennævnte formål, kunne indgå i boghandelen, idet der beregnes sædvanligt honorar for disse eksemplarer, jfr. N. F. § 8, stk. 1. For at muliggøre ophavsmanden kontrol må han have indseende med antallet af eksemplarer og disses anvendelse. N. F. § 11, stk. 1 bestemmer derfor: „Umiddelbart efter trykningen af hvert oplag skal forlæggeren uopfordret tilstille forfatteren en af trykkeriets leder udfærdiget opgørelse om oplagets størrelse“, såkaldt *trykkeriseddel*. Denne er altså trykkerens erklæring om det samlede antal trykte eksemplarer, som er fremstillet i vedkommende oplag. Trykkeriseddelens angivelse af antallet af trykte eksemplarer danner udgangspunkt for regnskabsopgørelsen mellem parterne.

71. Under hensyn til, at terminologien ikke har været fast, er det af betydning, at N. F. § 9 nu giver en bestemmelse af begrebet „oplag“. Herved forstås, hvad forlæggeren *på een gang lader trykke* af værket jfr. også udk. 1951 § 32, stk. 2.

Hedfeldt spørger anf. sted s. 232: „Vad menas till en början med „tryck“? I 1949 års svenska tryckfrihetsförordning avses med „tryckt skrift“ endast sådant som frambragts i tryckpress, således bland annat ej vad som utförts genom duplicering (stencilering) ljuskopiering eller fotografi. Skälet till denna begränsning är framförallt, att med de senare metoderna endast mera begränsade upplagar kunna framställas, varför de icke äro lika effektiva spridningsmedel som trycket. Samma skäl kunde synas vare av vikt även i förlagsrätten, eftersom förlagsavtal av betydelse torde slutas endast med tanke på mera effektiva reproduktionsmetoder. Men frågan kommer i annat läge, om bestämmelserna skola innefatta även förläggande av verk av måleri, teckning, grafik och skulptur. Där är ofta fråga om betydligt mindre upplagor, och i stället kan det mera hantverksmässiga i metoden vara till båtнад för resultatet.“ Forfatteren bemærker med rette, at den ofte benyttede fremgangsmåde, hvor reproduktioner fremstilles ved tryk med en kliché, som er tilvejebragt ad fotografisk vej, går ind under hovedreglen, sådan mangfoldiggørelse sker ved tryk. Som bekendt frem-

stilles bøger ofte ved benyttelse af denne teknik. Iøvrigt må det til det anførte bemærkes, at andre loves begreb om tryk eller trykt skrift er uden betydning for forlagsretten. Indenfor denne må man holde sig til tidens teknik i forlagsvirksomhed. Derfor er det også rigtigt, når udk. 1951 i § 32, stk. 2 giver en rummeligere definition: Ved oplag forstås de eksemplarer, som forlæggeren *fremstiller på een gang*. Og derfor kan man ej heller tiltræde den kritik, som denne forfatter anf. sted s. 238—39 retter mod det således bestemte begreb om „oplag“. Det siges: „..... detta begrepp är långtifrån klart och preciserat. I framställningen av en bok äro de olika leden — såsom tryckning av text, tryckning av illustrationer, bindning — ej alltid fullt parallella; det kan därför vara vanskeligt nog att avgöra vad som blivit framställt „på en gång“.“ Forfatteren forfølger ikke disse detailproblemer, men konkluderer „att begreppet upplaga i nutida förlagsverksamhet icke är så lätt att precisera som det måhända varit för, och att man borde undvika att därå bygga väsentliga olikheter i förlagsavtalets rättsliga konsekvenser“. Det bør bemærkes, at forfatteren fremsætter denne kritik under behandlingen af spørgsmålet om forlæggerens pligt til at udsende nyt oplag.

Den fremførte kritik af begrebet oplag er næppe berettiget. Tværtimod må det antages, at man ved N. F. og udk. 1951 netop har fået fastlagt oplagets begreb på utvetydig måde og har fjernet tidligere uklarhed ¹⁾). Hverken forlagskontrakten eller lovforsla-

¹⁾ *Allfeld* bemærker III s. 39, at begrebet oplag indenfor boghandelen har udviklet sig på grundlag af „der Druck mit beweglichen Lettern“. Her har man almindeligvis stadig taget det tilladte antal aftryk på een gang. „Nicht selten aber lässt man den Satz nach Abzug einer gewissen Zahl von Exemplaren stehen und wenn statt der beweglichen Lettern, wie es nun häufig geschieht, Stereotypplatten, Zeilengiessmaschinen, Buchstabengiessmaschinen und andere dergl. Vorrichtungen verwendet werden, so pflegt man immer nur je nach Bedarf Abzüge zu machen, die Auflage also nach und nach herzustellen. In dieser Hinsicht ist, wenn nichts anderes vereinbart ist, die Entscheidung völlig dem Verleger überlassen. Damit hat sich aber der Begriff der Auflage gänzlich verändert, sozusagen verflüchtigt. Er fällt jetzt zusammen mit der Gesamtzahl der Abzüge, die der Verleger auf einmal herzustellen berechtigt ist.“ Det er netop denne usikkerhed, N. F. § 9, stk. 1 og udk. 1951 § 32, stk. 2 har ophævet, idet det ikke er forlæggerens berettigelse, men hvad han *faktisk trykker* på een gang, der er bestemmende for begrebet oplag.

Udgivelser til en anden pris og i en anden skikkelse af en del af et oplag, som allerede er placeret på markedet, betegnes bedst som *særudgave*, jfr. *Unwin* s. 129.

get tager del i de tekniske detaljer under bogens fremstillingsproces, men holder sig til resultatet. Dette er muliggjort derved, at N. F. såvel som lovforslaget giver regler om trykkeriseddel, se ovenfor om N. F. § 11, stk. 1 og lovforslagets § 35, stk. 1: Forlæggeren er pligtig at sende ophavsmanden skriftlig opgivelse fra trykkeriet eller den som ellers mangfoldiggør værket over antallet af fremstillede eksemplarer. Oplaget er, hvad der i henhold hertil er fremstillet, og om hvis anvendelse forlæggeren skylder ophavsmanden regnskab, se hertil danske mot. s. 149—50 og norske mot. s. 22, hvor betydningen af reglernes ufravigelighed fremhæves. Når trykkeriseddel er afgivet, ved man nøjagtig, hvad oplaget omfatter, og dette har væsentlig betydning allerede for første oplags vedk., se straks nedenfor.

Optryk med samme sats betragtes som nyt oplag. I hvert nyt oplag skal anføres, hvilket oplag det drejer sig om eller det pågældende oplags størrelse i forhold til det samlede trykantal. Den norske lov 6. juni 1930 § 25, 1. stk. bestemmer, at trykte værker skal være påført oplagsnummer, trykkeri, trykkested og trykkeår. Grafiske værker og trykte gengivelser af musikværker skal desuden være forsynet med fortløbende nummer indenfor oplaget. Sådant fortløbende nummerering er iøvrigt kun sædvanlig ved bibliofiludgaver o. lign.

Ved den herved skete bestemmelse af „oplaget“s begreb er forudsat, at forlæggeren er forpligtet til for *første oplags* vedkommende faktisk at trykke det angivne antal eksemplarer under eet. Er det vedtaget i kontrakten, at værket skal udsendes i første oplag i et antal af 4000 eksemplarer, kan forlæggeren ikke nøjes med at trykke 2000 eksemplarer og derefter lade satsen stå og se tiden an, om der m. a. o. er salgsmuligheder for 4000 eksemplarer. Det er forlæggerens pligt at skønne herom, før antallet fastsættes i kontrakten, og det er hans risiko, om oplaget udsælges. Med hensyn til nye oplag beror antallet som nævnt på forlæggerens skøn, idet hans faglige viden og hans bedømmelse af de foreliggende salgsmuligheder og den omstændighed, at han løber risikoen, er afgørende.

72. Forlæggerens salgspflicht. Forlæggeren er pligtig ikke blot at mangfoldiggøre værket, men han er også pligtig at sælge (*sprede*) dette.

Salgspligten er ved siden af pligten til mangfoldiggørelse for-

læggerens hovedforpligtelse. Det stiller sig imidlertid så gunstigt, at en kontraktmæssig opfyldelse af denne forpligtelse først og fremmest er i forlæggerens egen snævreste interesse. Forlæggerens hovedformål med forlagskontrakten er jo *salget* af bogen. Gennem salget kommer bogen til publikum, og både ophavsmand og forlægger når herigennem deres økonomiske formål med udgivelsen. Bogen må *sælges*, udbud til leje er ikke behørig spredning, dog kan indenfor musikforlag visse artikler, fx. orkestermateriale udlejes.

Det følger af det anførte, at den ophavsmand, der påstår, at forlæggeren ikke opfylder sin kontraktmæssige forpligtelse til spredning af værket, har bevisbyrden herfor, og denne bevisbyrde er streng. Ophavsmanden har formodningsvis sluttet kontrakt med denne forlægger, fordi han havde tillid netop til hans salgsevner, salgsteknik, energi, forretningsforbindelser, omdømme og hele position. Kan det dokumenteres, at bogen forgæves efterspørges i boghandelen foreligger misligholdelse, i hvert fald, såfremt der er eksemplarer på lager på forlaget. Dog er det ikke nok at oplyse, at bogen ikke kan fås hos en eller anden boghandler, der ikke følger med eller ikke fører værker af den slags.

Til fremme af salget kræves publicitet. Forlæggeren må træffe alle de foranstaltninger, som er sædvanlige i boghandelen for at skabe mulighed for værkets salg. Omkostningerne herved påhviler ham. Værkets udgivelse skal på forhånd meddeles offentligt, og der må tilstilles pressen anmeldereksemplarer, ligesom værket ved og efter udgivelsen må annonceres i sædvanligt eller aftalt omfang. Dernæst må der gives sortimentsboghandelen lejlighed til at forsyne sig med værket.

Det giver ofte anledning til uoverensstemmelser mellem parterne, hvad der skal forstås ved sædvanlig annoncering¹⁾. I N. F. § 1 sidste pkt. siges: „Forlæggeren forpligter sig til . . . på sædvanlig måde at sørge for dets udbredelse. Værket skal annonceres i dags-

¹⁾ *Rault* anfører s. 286—91 nogle alm. synspunkter m. h. t. reklame, som også kan være vejledende for dansk opfattelse. 1. Reklamens intensitet må stå i forhold til, hvad værket kan yde til gengæld. 2. Værkets natur og det publikum, værket henvender sig til er afgørende for omfanget af forlæggerens pligt til reklame. 3. Jo større publikumskres, værket henvender sig til, des større reklame. 4. Jo mere kendt eller berømt ophavsmanden er, des større reklame. Der er dernæst efter fransk opfattelse kun pligt til annoncering i forbindelse med „le lancement de l'oeuvre“.

pressen og iøvrigt reklameres på sædvanlig måde.“ Herved tænkes navnlig på omtale i de for boghandelen bestemte særlige organer og annoncering i fagpressen¹⁾. Forlæggerens skøn over annonceringens omfang må være afgørende, idet udgiften hertil er en omkostning, der forhøjer bogens pris og dermed forlæggerens risiko. Ophavsmanden har ikke krav på, at teksten til salgsreklamen forelægges ham til godkendelse. Er værket udkommet, benyttes ofte citater fra anmeldelser i reklamen, også disse vælges af forlæggeren. Ophavsmanden kan i det hele ikke gribe ind i forlæggerens salgsarbejde eller reklame, medmindre det kan hævdes, at den valgte form er skadelig for værkets udbredelse eller for ophavsmandens anseelse. Også dele af værket selv eller dets illustrationer kan benyttes i reklamen, når tredjemands interesser ikke krænes²⁾.

Salget sker normalt gennem sortimentsboghandelen. Kontraktforholdet mellem forlægger og boghandler er ophavsmanden uvedkommende³⁾.

På den anden side er en rationel ordning af boghandelen af væsentlig betydning for bogens videst mulige udbredelse. I Danmark er en tilfredsstillende ordning skabt på basis af de mellem Den danske Forlæggerforening og Københavns Boghandlerforening samt Den danske Provinsboghandlerforening trufne aftaler om leverings- og samhandelsregler gældende i forholdet mellem forlæggere og boghandlere (samhandelsbetingelser). Boghandlerne skal antages af forlæggerforeningen, der forinden antagelsen undersøger, om de faglige kvalifikationer m. m. er til stede. Forlæggerne har leveringspligt overfor boghandlerne, der har krav på rabat. Hverken forlæggere eller boghandlere må levere bøger til videreforhandling her i landet til andre end boghandlere. Herfra gælder visse undtagelser, navnlig at de såkaldte *frisalgsartikler*

¹⁾ Udstilling i vindue må ikke blot skønlitterære men også videnskabelige ophavsmænd have krav på, når forlæggeren selv har salgsafdeling, der henvender sig til publikum. Overfor boghandelen har ophavsmanden intet krav, men kan kun fordrer, at forlæggeren ved *udsendelse af prospekt* og anden *service* letter boghandleren salget.

²⁾ *Hillig* nævner I s. 274—75 det tilfælde, at billedet af en ung, letpåkledt dame under lægebehandling, der er optaget i et medicinsk værk, benyttes som bogomslag og i reklame. Samtykke til billedets optagelse i værket involverer selvsagt ikke sådan benyttelse.

³⁾ *Rault* s. 297—98.

kan leveres til alle handlende i åben bod. Dette gælder dels om bøger, hvis bogladepris ikke overstiger visse maksimumsbeløb, dels om nogle særlige bøger, bibler, salmebøger, almanakker, julehæfter, regnskabsbøger, tidsskrifter m. fl. Handel med nye og antikvariske bøger skal i enhver henseende holdes fuldstændig adskilt. Der gives regler om kolportage, ratesalg, læsekredse m. m.

Bøgerne leveres enten i *fast regning*, og er da endelig købt af boghandelen, eller *à condition*, i hvilket tilfælde boghandleren har ret til at returnere ikke solgte eksemplarer. Tab, forlæggeren måtte lide ved sin samhandel med boghandlerne, er ophavsmanden uvedkommende. Efter værkets beskaffenhed kan det være forudsat eller aftalt, at det også skal sælges gennem *kolportage*. Stormagasinerens ret til at forhandle nye bøger er nu anerkendt ved dom, jfr. U. 1946.295 H., på vilkår, at bogafdelingen ledes af en af forlæggerforeningen godkendt, faguddannet boghandler, og at de gældende samhandelsbetingelser overholdes. Ligeledes har antikvarboghandlere, mod hvis faglige kvalifikationer der ikke kan rettes berettiget indvending og mod overholdelse af samhandelsbetingelserne, ret til antagelse som rabatterettiget boghandler, jfr. U. 1944.1092 H.

73. *Bogladeprisen*¹⁾ fastsættes af forlæggeren, jfr. N. F. § 3, og er, som det fremgår af selve ordet, den pris, hvortil det enkelte eksemplar sælges til publikum, boghandelens udsalgspris. Forlæggerens nettopris bliver da bogladeprisen med fradrag af boghandlerrabatten. Prisen fastsættes e. o. forskelligt for 1ste og følgende oplag. Der sættes en særlig pris for indbundne eksemplarer, hvorved forlæggeren må iagttage, at prisforholdet mellem hæftede og indbundne eksemplarer er naturligt, idet ophavsmandens honorar bestemmes i forhold til prisen for hæftede eksemplarer. Ifølge samhandelsbetingelserne skal den faste bogladepris ubetinget re-

¹⁾ Om den faste bogladepris se *Runge* s. 517—21. Runge bemærker, at systemet ikke er udtryk for monopolistiske tendenser indenfor boghandelen. „Vielmehr ist es in erster Linie dem System des festen Ladenpreises zu danken, dass der deutsche Buchhandel als erster durch den Unterbau eines wirtschaftlich gesunden Sortimentsbuchhandels und einer vorbildlichen genossenschaftlichen Organisation mit bewährter Regelung des buchhändlerischen Verkehrs die Vorbedingungen für eine einzigartige Verbreitung des Buchs und eine dementsprechende kulturelle Durchdringung des Volkes mit Lesestoff bis in die abgelegensten Gebiete erreicht hat.“ Om såkaldte „*Gratis-tilbud*“ af klassikerudgaver (Schiller) se dom i Ufita 1930 s. 95.

spekteres af boghandelen. Det er ikke tilladt samtidig at holde mere end én bogladepris på hver bog i samme udstyr eller i samme indbinding. Dog kan forlæggeren fastsætte en særlig *prænumera-tionspris*, d. v. s. en lavere bogladepris ved bestillinger afgivet før udgivelsen. Denne pris afløses da fra og med udgivelsesdagen af den almindelige bogladepris. Konkurrencen kan altså ikke gøre sig gældende gennem forskellig prisfastsættelse. Det er et væsentligt fremskridt inden for boghandelen, at bogladeprisen står fast, og dette er i realiteten også en forudsætning for royalty systemet. Men boghandlerne må ikke forandre bogladeprisen, selv om der ydes forlag og ophavsmand, hvad der tilkommer dem. For *uden-landske bøger* fastsættes bogladeprisen af hovedkommissionæren eller eneforhandleren. Findes ingen sådan, udregnes bogladeprisen på grundlag af de af Danske Boghandleres Importørforenings kurs-udvalg til enhver tid fastsatte kurser. Har udvalget ikke fastsat en bestemt beregning, har importøren ret til at notere udsalgsprisen efter eget skøn.

Ifølge samhandelsreglernes § 9 kan der med tilladelse af Den danske Forlæggerforening eller — hvis det drejer sig om forlæggere, der ikke er medlemmer af forlæggerforeningen — af Bog-handlerrådet, og på de i tilladelsen fastsatte nærmere vilkår fastsættes *partipris* for bestemte bøger, dog ikke for skønlitteratur, skolebøger og videnskabelige lærebøger. Når partipris er fastsat, kan der leveres med denne begunstiggelse til købere, der på een gang aftager mindst 25 eksemplarer eller det af forlæggeren fastsatte større antal, men begunstiggelsen må ikke uden særlig tilladelse komme aftagere af de enkelte eksemplarer tilgode, jfr. sam-handelsreglernes § 15, 2. stk. Boghandlerrabatten på partiprisen er lavere end den sædvanlige rabat.

Forlæggeren fastsætter også den *boghandlerrabat*, der skal ydes boghandelen. Salg til boghandelen efter systemet 7 for 6 eksemplarer, 13 for 12 o. s. v. er ikke almindeligt i nordisk boghandel, og skulle sådanne salg forekomme, er de uden indflydelse på op-havsmandens honorarkrav, der svares af hvert solgt eksemplar. Derimod kan forlæggeren af beholdningen af overskudseksemplarer give boghandelen, eventuelt boghandlermedhjælpere, et eksemplar af værket til eje for herved at stimulere salget. Boghandlerens kendskab til værket er af stor betydning for salget, idet hans an-

befaling af dette til det købende publikum får øget vægt, når han selv har læst værket. Boghandlerrabatten er forskellig efter værkerens beskaffenhed, men andrager fra 25—40 % af bogladeprisen.

Forhøjelse af bogladeprisen for eksemplarer af *samme oplag* er i hvert fald for uindbundne eksemplarer ikke noget hyppigt forekommende fænomen¹). Forlæggeren har ret til sådan forhøjelse uden at indhente samtykke fra ophavsmanden. En forudsætning herfor må det dog være, at forhøjelsen er saglig begrundet. *Grundtvig* bemærker s. 118, at forlæggeren er uberettiget til at forhøje prisen således, „at han derved ligefrem hindrer oplagets udsælgelse og derved krænker sin pligt til at sørge for værkets udbredelse“. Ifølge tysk forlagslov § 21 skal forlæggeren altid have ophavsmandens samtykke. Reglen stemmer ifl. *Allfeld* III s. 104 med bestående sædvane. Man vil herved værne ophavsmanden mod tab ved nedsat salg og udskydelse af udgivelse af nyt oplag. Ligeledes kan en forhøjelse af bogladeprisen hindre ophavsmanden i at udøve den ham i § 26 tillagte ret til at overtage restoplag til den laveste pris, hvortil forlæggeren sælger i sin forretning. Dog kan forlæggeren forhøje bogladeprisen uden samtykke af ophavsmanden, når prisforhøjelsen skal udligne et valutafald, og hensigten således alene er at opretholde bogladeprisens effektivitet.

Svares honorar efter royalty systemet, er det en følge heraf, at ophavsmanden bliver delagtig i prisforhøjelsen. Er honoraret forudbetalt ved udgivelse af det pågældende oplag, må der nu betales ophavsmanden forholdsmæssig andel af forhøjelsen, såfremt forhøjelsen er en almindelig prisforhøjelse på værket. Drejer det sig om indbundne eksemplarer, og skyldes forhøjelsen forlagets udgifter som følge af øgede indbindingsomkostninger, må sådanne specielle øgede omkostninger kunne opkræves som et særligt tillæg til bogladeprisen, uden at denne ændres. Ophavsmandens honorar sættes stedse i forhold til prisen for uindbundne eksemplarer. Men forhøjes selve bogladeprisen for uindbundne eksemplarer, må der som nævnt betales honorar i forhold til forhøjelsen. Ophavsmanden har ikke ved i sin tid at modtage honoraret forud for hele oplaget givet stiltiende afkald på andel i eventuel prisforhøjelse. Ejheller er det afgørende, at prisforhøjelsen sker som følge af omstændigheder, der er ophavsmanden uvedkommende.

¹) Priskeforskrifter fastsat ved lov vil e. o. hindre denne forhøjelse.

Hvad angår *prisnedsættelser* skal først bemærkes, at ophavsmanden ved disse skades økonomisk, såfremt honoraret ikke er forudbetalt, men skal erlægges pr. solgt eksemplar. Navnlig tidligere, da prisnedsættelser ikke var så almindelige, var det endvidere skadeligt for anseelsen, at prisen blev nedsat. Under nutidens forhold er det i de nordiske lande, hvor de billige udgaver, der sælges ved siden af den almindelige udgave, ikke er så anvendt som i de engelsk-sprogede lande, i stigende grad blevet almindeligt, at forlagene med passende mellemrum foranstalter prisnedsættelser, der omfatter bøger af alle slags og kvaliteter. Spørgsmålet er herved blevet et overvejende økonomisk. Men det må dog stadig antages, at ophavsmanden kan skades ved sådanne nedsættelser, når det drejer sig om værker af høj litterær kvalitet, hvor det kan antages, at der stadig fremover vil være en vis efterspørgsel.

For nordiske forlag er det sædvanligt, at forlæggeren kan nedsætte bogladeprisen uden at indhente samtykke af ophavsmanden, medmindre andet er udtrykkeligt aftalt. Bogladeprisen kan nedsættes for et begrænset tidsrum, hvis varighed samtidig angives, eller på ubestemt tid, således at den kan bringes til ophør ved senere bekendtgørelse, jfr. samhandelsbetingelserne § 18. Ophavsmanden kan i forlagskontrakten tage forbehold mod prisnedsættelse. En almindelig ordning er — bortset herfra — nu truffet ved N. F. § 10:

„Når der er gået 4 kalenderår efter udgivelsen af første oplag, må forlæggeren, hvis salget det sidste år er under 5 % af det sidste oplag, sælge restoplaget til nedsat pris.“ Det er indres, at det er forlæggeren, der bestemmer oplagenes størrelse.

„Forinden skal forlæggeren dog skriftligt underrette forfatteren om den påtænkte foranstaltning, og forfatteren har ret til indenfor en måned efter modtagelsen af denne underretning at købe partiet eller en del deraf. Hvis forlæggeren ønsker det, kan han dog fra dette køb undtage højst 100 eksemplarer, overskudseksemplarer iberegnet. Købesummen beregnes efter den nedsatte pris minus boghandlerrabat.“

Ophavsmanden kan have interesse i dette køb, såfremt han søger overgang til andet forlag, hvor han vil søge bogen udsendt i nyt oplag, jfr. N. F. § 10, stk. 4, idet forlagsretten går tilbage til ham, når oplaget er nedbragt til 100 eksemplarer eller derunder.

„Er der efter nedsættelsen stadig et restoplag tilbage, er for-

læggeren berettiget til efter eget valg at realisere eller makulere restoplaget, men skal forinden skriftligt underrette forfatteren om foranstaltningen, dersom restoplaget er på mere end 100 eksemplarer. Er dette sidste tilfældet, har forfatteren ret til indenfor en måned efter modtagelsen af denne underretning at købe partiet eller en del deraf til en pris, der aftales i hvert enkelt tilfælde.“ I N. F. § 10, stk. 5 siges: „Ved restoplag forstås alle eksemplarer, der findes på lager, det være sig hos forlæggeren eller i kommission hos boghandlerne.“ Hvad der er solgt til disse i fast regning medregnes ikke, uanset at boghandleren ikke har solgt dem.

74. *Realisation (Verramschung)* eller *makulering* er i forhold til ophavsmanden særlig skadelige handlinger og må kun finde sted, når kendsgerningerne på anførte måde har vist, at der ikke længere er nogen afsætningsmulighed for værket i den organiserede boghandel. P. d. a. s. kan ophavsmanden i dette tilfælde ikke have krav på, at forlæggeren fortsat har de pågældende eksemplarer på lager, hvilket medfører stadige omkostninger. Overholdes de i N. F. § 10 anførte betingelser fra forlæggerens side, har ophavsmanden intet krav mod denne, selvom der senere viser sig afsætningsmulighed, idet et nyt køberpublikum er vokset op.

Det forekommer, at realisation eller makulering sker efter aftale med ophavsmanden for herved at bane vej for udgivelse af nyt oplag, navnlig ved videnskabelige eller populærvidenskabelige værker, der gøres til genstand for ny bearbejdelse eller à jourføring. For skønlitterære værker ligger sagen anderledes til. De nævnte foranstaltninger er udtryk for forlæggerens syn på salgsmulighederne. Foreligger sådanne endnu, vil forlæggeren ikke realisere eller makulere. I og for sig burde derfor forlagsretten efter disse handlingers foretagelse uden videre gå tilbage til ophavsmanden. Gælder overdragelsen af forlagsretten kun eet oplag, det, som nu er udtømt, ophører forlæggerens ret og ophavsmandens ret udvides dermed eo ipso tilsvarende. Hjemler forlagskontrakten derimod forlæggeren ret til at udgive nyt oplag — således som N. F. — gælder, hvad der er foreskrevet i § 10, stk. 4, hvor der om forlagsrettens tilbagegang til ophavsmanden henvises til, hvad der er bestemt i N. F. § 7. Ophavsmanden skal herefter, hvis han ønsker nyt oplag udsendt, skriftligt kræve dette af forlæggeren. Er nyt oplag ikke udsendt senest 9 måneder derefter, kan ophavsmanden hæve forlagskontrakten, og retten går herved tilbage til ophavsmanden.

Forlæggeren er altid, selv om intet herom er sagt i kontrakten, pligtig udover de ophavsmanden tilkommende frieksemplarer at *overdrage ophavsmanden eksemplarer af værket til bogladepris minus forhandlerrabat, kontraheringspligt*. Ophavsmanden har interesse heri dels til anvendelse på samme måde som frieksemplarer, dels til opkøb af et eventuelt restoplæg, hvorved spørgsmål om udgivelse af nyt oplæg bliver aktuelt.

75. Forlæggerens respektpligt. Forlæggeren er forpligtet til at *respekttere ophavsmandens ideelle rettigheder*, jfr. L. 33 § 9, stk. 3 og 4. Ophavsmanden har krav på, at hans *navn* er knyttet til værket, (*droit à la paternité*), jfr. herved L. 33 § 34, stk. 2: „Som forfatter af et værk anses indtil andet bevises den, der på sædvanlig måde er navngiven som sådan på værket.“ Den på værket angivne ophavsmand skal ikke bevise sit faderskab til værket, før en anden under søgsmål har fremkaldt en sikker formodning imod ham. Er værket udgivet *anonymt* eller *pseudonymt* anses ifl. L. 33 § 34, stk. 3 den på værket angivne udgiver eller forlægger be- myndiget til at varetage ophavsmandens interesser. Formodningen bortfalder i samme øjeblik, ophavsmanden giver sig til kende. Forlæggeren har ikke blot en legitimation, når værket udgives anony- mt. Han er forpligtet til at vedstå det med udgivelsen forbundne moralske, civilretlige og strafferetlige ansvar, uden at han har krav på, at ophavsmanden giver sig til kende og overtager ansvaret¹⁾. Det er kontraktstridigt, at forlæggeren meddeler navnet på den ano- nyme eller pseudonyme ophavsmand. Ved uforandret *optryk* gæl- der, hvad ovenfor er sagt. Ved *bearbejdelser* må det afgøres in concreto, om værket ved ændringer og tilføjelser m. m. er blevet et nyt værk, så navnet bør stryges, eller om det bør bibeholdes med angivelse af udgiver- eller bearbejderforholdet.

Ophavsmandens navn må gengives i eller på værket *således som af ham angivet*, og forlæggeren er uberettiget til at ændre noget ved navnet eller ved værkets titel. Ændringer af tekst²⁾ eller i stavemåden kan kun ske med ophavsmandens samtykke eller

¹⁾ Iflg. presseloven § 1 skal bogtrykkeren på ethvert her i riget trykt skrift anføre sit navn eller firma samt trykkestedet, d. v. s. den by, hvor trykningen er sket. Var forlæggeren bekendt med værkets retsstridighed, er han ubetinget ansvarlig, jfr. ovenfor s. 123.

²⁾ Hvortil også må henregnes *forord* eller *fortale*. Indeholdes der her angreb på personer eller institutioner, kan forlæggeren ikke på egen hånd fjerne disse, men der gælder, hvad ovenfor er anført i kap. 6.

indenfor „huskorrektur“s rammer, se s. 113. Ej heller må forlæggeren foretage forkortelser uden samtykke.

Har ophavsmanden selv forkortet og bearbejdet sit tidligere udgivne værk og udgivet det i den forandrede skikkelse, må det ikke uden hans samtykke påny udgives i den oprindelige skikkelse, anderledes dommen U. 1918.251. Forfatteren Chr. Gjerløv havde, efter at der var udkommet 6 oplag af hans værk „Sodoma“, foretaget forskellige forandringer og forkortelser i bogen. Det siges i dommen „som det må antages med forlagets samtykke“. Såfremt heri skulle ligge en forudsætning om, at forlagets samtykke er nødvendigt i slige tilfælde, beror dette på misforståelse. Forlæggeren skal ikke samtykke i ophavsmandens forandringer og bearbejdelser af værket, men er omvendt pligtig at rette sig efter disse og udgive værket i den form, ophavsmanden giver det, det være sig ved 1ste udgave eller en hvilken som helst senere udgave. Efter de nævnte forandringer var værket udkommet i 7—9 oplag, og forlagsretten derpå overdraget videre til en erhverver, som — i god tro — udgav det på grundlag af et eksemplar af 4. oplag, altså i den tidligere skikkelse. Dommen frifinder erhververen for ansvar også for påstanden om tilintetgørelse. Da objektiv retsstrid er tilstrækkelig¹⁾ for anvendelse af dette retsmiddel, er domsresultatet næppe rigtigt på dette punkt. Sagen var imidlertid ikke fuldt oplyst, jfr. note 2 til dommen.

Det anførte gælder også, når et værk oversættes eller bearbejdes med udgivelse her for øje. Oversætter og bearbejder er ifølge sagens natur friere stillet overfor originalværket, men forlæggeren er i forhold til oversætter og bearbejder stillet ganske på samme måde som overfor ophavsmanden²⁾. Ved oversættelser opstår ofte spørgsmål om foretagelse af forkortelser, fordi afsnit af originalværket skønnes uegnede til offentliggørelse her, eller simpelthen fordi værket forbedres og salget lettes ved forkortelser. Disse må dog altid forelægges ophavsmanden selv, medmindre denne har bemyndiget oversætteren til at træffe bestemmelse. Når forlæggeren er uberettiget til at foretage forkortelser, hvorved dog ophavs-

¹⁾ *Ophavsretten* s. 294.

²⁾ Jfr. R.G.Z. Ufita 1936.362 ang. den tyske oversættelse af Sinclair Lewis's romaner „Babbitt“, og „Dr. Arrowsmith“. Forlaget udgav — efter at romanerne var udgivet på sædvanlig vis — en billig folkeudgave af „Babbitt“ med 3171 ændringer i forhold til oversættelsen under angivelse af oversætterens navn, men uden at billigudgaven var forelagt, endsige godkendt af oversætteren.

mandens ideelle rettigheder søges respekteret, gælder det samme selvsagt, hvor forkortelserne bevirker en „væsentlig forringelse“, L. 33 § 9, stk. 4, som ofte ved bearbejdelser af et værk „for ungdommen“. Fra fransk retspraksis nævner *Basch* s. 92 et tilfælde, hvor en børnebogsforfatter fik tilladelse til i en ny udgave af sine „lectures enfantines“ at medtage uddrag af et værk af en anden forfatter udkommet på et andet forlag under titlen „Le bon Dieu chez les enfants“. Ved gengivelsen af de pågældende uddrag udelod han alle passager, hvor der var tale om Gud eller den Hellige Jomfru. Forlaget blev dømt til at fjerne uddragene fra bogen. Fra tysk retspraksis nævnes R. G. Z. Ufita 1929 s. 554: Forlæggeren var uberettiget til at ændre i et restoplag på ca. 5000 ekspl. Trykker en ophavsmand en andens optegnelser, der ikke er modne til offentliggørelse, foreligger krænkelse af sidstnævntes ideelle rettigheder, jfr. R. G. Z. Ufita 1930 s. 614.

Værkets *titel* hører med til værket og er en — ikke mindst i salgsmæssig henseende — vigtig bestanddel af dette. Det er selvsagt ophavsmanden, der bestemmer titlen, men er han i tvivl, bør han rådføre sig med forlæggeren eventuelt forelægge flere forslag til drøftelse. Består titlen af et enkelt ord, nyder den ikke beskyttelse efter ophavsretsloven men e. o. efter konkurrenceloven. Titlen kan derimod iøvrigt være udtryk for et selvstændigt skabende arbejde, beskyttet efter L. 33 § 1. Således blev det ved U. 1951.725 H. antaget, at den danske oversættelse af titlen på Ernest Hemingway's bog „For Whom The Bell Tolls“ til „Hvem ringer Klokkerne for“ er udtryk for et originalt og individuelt åndsarbejde. De i sagen fremlagte skønserklæringer er særdeles oplysende om oversætterarbejdets karakter og muligheder. Ved dommen blev A/S Nordisk Films Kompagni, der uden oversætterens samtykke havde benyttet den af ham skabte danske titel under filmens udsendelse her i landet, tilpligtet at betale ham erstatning.

Kapitel VIII

Vederlagspligten.

76. Eneretten til de forskellige former for økonomisk udnyttelse af værket gives ophavsmanden bl. a. og navnlig for at han herigennem kan opnå honorar. Og selv om det ikke hører med til en forlagskontrakts begrebsmæssige indhold, at der skal ydes ophavsmanden honorar, så er ikke desto mindre bestemmelserne om honoraret, dets størrelse, beregningsmåde og udbetaling blandt forlagskontraktens vigtigste bestemmelser. To ting må her erindres. Honorarbestemmelserne har i almindelighed været drøftet på baggrund af de for skønlitterære værker gældende sædvaner og normalkontrakter, uanset at disse værker kun udgør en mindre brøkdel af forlagernes produktion, ca. 15 %. Det er imidlertid umuligt at presse alle de forskelligartede forlagsforhold ind under samme normer, og derfor må netop forlagskontraktens bestemmelser om honoraret vies en særlig opmærksomhed med henblik på *værkets art*, romaner, digtsamlinger, essays, skuespil, noveller, videnskabelige værker, skolebøger, populærvidenskabelige værker, bestilte værker, samlerværker o. s. v. Udviklingen indenfor ophavsretten viser en stadig stigende tendens til indenfor visse opdelte områder at nå til opstilling af *standardnormer* for honoraret på det pågældende område, normer, der træder til og udfylder kontrakten, såfremt denne ikke indeholder bestemmelser om honorar, og tillige virker som vejledning for parterne under kontraktsforhandlinger. I forbindelse hermed står, at den enkelte ophavsmands handlen på området mere og mere trænges tilbage til gunst for organisationernes indflydelse.

Men dernæst og ikke mindst må det huskes, at kontraktsformularer og lovregler ikke kan have til formål at sikre ophavsmanden en *løn* for hans virksomhed, for den af ham ydede *arbejdspræsta-*

tion. Forlagskontrakten er ingensinde en arbejdskontrakt¹⁾. Tarifer for vederlag som kendt fra overenskomster mellem arbejdsgiverorganisationer og fagforeninger er der ikke spørgsmål om. Overalt er det værket og ikke virksomheden, der er afgørende. Det er værket, der skal udnyttes økonomisk, og det er dets art og den grad af fuldkommenhed, hvormed det formår at tilfredsstille køberpublikumets behov, der bliver bestemmende for det økonomiske udbytte. Hvadenten det drejer sig om litterære værker eller musik, om kunstværker, film o. s. v. viser erfaringen, at nogle værker er vanskelige at afsætte, om ikke helt usælgelige, andre går og atter andre styrter publikum efter. Som man ved, er det ikke den kunstneriske lødighed, der er bestemmende herfor. Men hvordan det nu end er i så henseende, er det krav, ophavsmanden kan stille til en rationel honorarordning, alene det, at han får sin rimelige andel i det økonomiske udbytte, værket afkaster, det være sig så større eller mindre alt efter omstændighederne.

Dette må erindres, når der så ofte rejses krav om lovregler, der skal sikre ophavsmandens økonomiske eksistens. Sådanne krav går direkte mod karakteren af ophavsmandens virke, der er af uafhængig, personlig, skabende natur. Skal staten sikre ophavsmandens økonomiske eksistens, så er det forbi med den uafhængige skaben og ophavsmændene bliver statens livegne som under de totalitære systemer. I et statssamfund, der lever sit liv på basis af frihedsrettighederne, gives ophavsmanden de bedst mulige kår for hans virke. Men ophavsmanden har naturligvis selv sin økonomiske risiko. Ophavsretten kan sikre ham eneret til forskellig økonomisk udnyttelse, og organisationerne kan sikre hensigtsmæssige kontraktsnormer, men det er ophavsmanden selv, der skaber værket og derfor må tage sin del af den økonomiske skæbne, dette får.

På den anden side må det, navnlig på baggrund af fortidens forsyndelser, kraftigt understreges, at ophavsmanden bør have sin del. Undertiden bestemmes honoraret som et beløb een gang for alle, hvilket dog navnlig var almindeligt tidligere og lige op til nutiden har været anvendt m. h. t. forlagsretten til oversættelser.

¹⁾ „Die Verwandlung des Verlagsvertrages in ein Arbeitsverhältnis führt zur Beseitigung des Urheberrechts und zur weiteren Proletarisierung der geistigen Arbeiter,“ *Goldbaum* s. 278.

Ved køb af en forfatters hele produktion, altså hans tidligere udgivne værker, ser man undertiden endnu denne form anvendt. Den duer ikke, hverken for ophavsmand eller forlægger.

Unwin siger s. 66: „At købe een gang for alle er i virkeligheden det rene hasard, og forlagsvirksomhed er i sig selv så meget hasardspil, at det er unødvendigt yderligere at forøge risikoen. Desuden er det efter min erfaring næsten lige meget, om man tjener eller taber på købet, for hvis heldet tilfældigvis tilsmiler forlæggeren, kan han være vis på, at det ventes (om ikke rent ud forlanges) af ham, at han deler fortjenesten med den part, der taber.“ Drejer det sig om en ophavsmand, der er i sin fulde kraft, bør formen aldrig anvendes¹⁾. Er produktionen fuldendt, og er overdragelsen udtryk for ophavsmandens ønsker om at ordne sine ophavsretlige og økonomiske forhold inden døden, kan forholdene muligvis motivere overdragelse på denne måde.

77. Som anført kan *honoraret* ikke opfattes som ét vederlag for ophavsmandens arbejde og omkostninger ved værkets skabelse. Mange og store anstrengelser resulterer ofte i intet og omvendt kan en komponist, når han er heldig, på få timer skabe en „Schlager“, der indbringer ham en formue. Honoraret er forlæggerens *vederlag for den overdragne forlagsret*. Heraf følger, at der e. o. ikke skal betales noget honorar, idet pligten til at udgive værket for egen regning og risiko og den dermed forbundne pligt til at yde et salgsarbejde undtagelsesvist kan være den ydelse, der modsværer overdragelsen af forlagsret til værket²⁾. Ved sådanne viden-

¹⁾ Da *Bjørnstjerne Bjørnson* første gang ville købe hus (i Kristiania) tilbød han Gyldendal sin produktion. *Fr. V. Hegels* svar i brev af 30/4 1870 tjener denne til ære, ikke mindst fordi tankegangen i 1870 var en anden end nu: „Kjære Hr. Bjørnson. I Tankerne ser jeg det smukke Hus med sin skjønne Beliggenhed, hvorom De skriver, og af Hjertet ønsker jeg at kunne være Dem behjælpelig med at blive dets lykkelige Ejer. Men saaledes som De antyder med Købesummen, at afhænde til mig alle de Bøger, De har skrevet og alle dem, De i Fremtiden maatte skrive, vilde være en altfor dyr Maade at betale Huset paa, som da kunde blive Aarsag til et Brud mellem os, der dog skulle arbejde i Forening. Jeg tænker mig, at Sagen kunne ordnes saaledes . . .“ jfr. *L. C. Nielsen: Frederik V. Hegel II* s. 37. Det store ved *Frederik V. Hegel* som forlægger var bl. a., at han tilfulde — på et tidligt tidspunkt — forstod, at ophavsmandens og forlæggerens interesser falder sammen, når loyale kontraktsforhold består dem imellem.

²⁾ *Goldbaum* konstaterer s. 310—11, at bestemmelse om honorar ikke ifl. den tyske forlagslov er et væsentligt begrebsmoment for forlagskontrakten. „Diese

skabelige værker, der har påregnelig meget snævre afsætningsmuligheder, for digtsamlinger, der ellers ikke vil kunne udgives og for andre værker, der kun trykkes i et ringe oplag, kan det være rimeligt, at honorar ikke betales. På den anden side er det klart, at ophavsmandens interesse i at se værket udgivet ikke må udnyttes af forlæggeren.

Det beror iøvrigt på kontraktens bestemmelser, om der skal betales honorar og i bekræftende fald hvilket honorar. Er der ingen kontrakt oprettet, eller indeholder kontrakten ingen bestemmelser om honorar, må det bero på parternes forudsætninger, om honorar skal ydes. Det kan være et stiltiende led i kontraktforholdet¹⁾, at honorar skal betales, fx. ved bestilte værker. Principielt har imidlertid ophavsmanden bevisbyrden for, at honorar skal betales. Bestemmelsen om honorar er et så vigtigt led i kontraktmellemværendet, at ophavsmanden er opfordret til i selve kontrakten at se spørgsmålet udtrykkelig afgjort. Dertil kommer, at domstolene vil være tilbøjelige til at tilsidesætte en foreliggende

Auffassung des Gesetzes ist darauf zurückzuführen, das der Einfluss der Urheber mangels einer wirkenden Organisation bei der Gestaltung des Gesetzes gleich Null war; nur das Geschrei war gross ...“ Hertil må dog siges, at det er umuligt i en lov at give bestemmelser om honoraret for de mangeartede værker, der udgives, og det vil heller ikke være rigtigt at gøre erlæggelse af et honorar til et begrebsmoment for forlagskontrakten.

¹⁾ *Allfeld* III s. 108: „Es bedarf nur der Feststellung, das objektiv nach den Umständen die Überlassung des Werkes nur gegen Vergütung zu erwarten sei, gleichviel ob der Verleger von eben dieser Erwartung ausging oder etwa von der Annahme, dass ihm das Werk unentgeltlich überlassen werde. Andererseits genügt aber wiederum nicht die subjektive Meinung des Verfassers, er werde ein Honorar erhalten, wenn diese nicht in den Umständen eine Stütze findet. Diese *Umstände* können sehr verschiedener Art sein; dahin zu rechnen sind die Verkehrssitte, die Gattung der das Werk angehört, dessen Wert und Absatzfähigkeit, der Anlass zu seiner Abfassung oder zum Abschluss des Verlagsvertrags (ging der Anstoss vom Verleger aus, so wird in der Regel Vergütungspflicht anzunehmen sein) die Person des Verfassers, seine literarische oder künstlerische Geltung, seine Berufsstellung (der Berufsschriftsteller, der Musiker vom Fach wird seltener ein Werk ohne Vergütung ablassen als der Gelegenheitschriftsteller, der Musikdilettant ...) das Verhalten des Verlegers in ähnlichen Fällen, etwaige allgemeine Ankündigungen über Honorierung der überlassenen Werke (so wenn in Zeitungen oder Zeitschriften allgemein bemerkt ist, dass Beiträge in dieser oder jener Höhe honoriert würden, oder wenn Zeitung oder Zeitschrift die aufgenommenen Beiträge regelmässig zu honorieren pflegt ...) das besondere Verhältnis, in welchem der Verfasser zum Verleger steht ...“, jfr. *J. Kohler* s. 306—07.

forlagskontrakt eller statuere hel eller delvis ugyldighed i h. t. aftalelovens bestemmelser. Hvad ophavsmanden har underskrevet på, vil han anses bundet til, selvom det ikke er rimeligt.

På baggrund af den historiske udvikling, der er udtryk både for ophavsmandens kamp for ophavsrettens anerkendelse og for rimelige kontraktvilkår, må det konstateres med tilfredshed, at nutidens kontraktformularer tilsigter og bevirker en vidtgående klaring af honorarspørgsmålet og en tiltrængt beskyttelse af ophavsmandens interesser. Der må iøvrigt her sondres mellem skønlitterære og videnskabelige værker, uden at denne sondring er utømmende.

78. *Honorarets størrelse.* Med hensyn til romaner, noveller, digtsamlinger og værker, der kan sidestilles hermed, bestemmer N. F. § 2, stk. 2: „Honoraret er aftalt til“ Da formularen *skal* benyttes i praktisk talt alle forekommende tilfælde, vil udtrykkelig aftale om honoraret sædvanlig foreligge. Formularen indeholder derhos tvingende regler vedrørende honorarets størrelse. Honoraret for romaner, digtsamlinger, essays og skuespil, der trykkes i et oplag af mere end 1000 salgseksemplarer, og for noveller, der trykkes i et oplag af mere end 1500 salgseksemplarer, skal fastsættes til mindst 15 % af bogladeprisen for hæftede eksemplarer, se note 1) til § 2.

For oplag på 1000 eksemplarer og derunder, for noveller dog på 1500 eksemplarer og derunder, for illustrerede udgaver og for samlede værker er forlægger og forfatter frit stillet med hensyn til honorarets fastsættelse.

Ved prisbillige udgaver — herunder også den første udgave af en bog — hvor oplaget er mindst 5000 eksemplarer, og hvor prisen fastsættes til $\frac{2}{3}$ — to tredjedele — af normal bogladepris eller derunder, er det tilladt at aftale lavere procentsatser, nemlig for de første 5000 eksemplarer mindst 7 %, for de næste 5000 eksemplarer mindst 10 % og for eksemplarer derudover mindst $12\frac{1}{2}$ % af bogladeprisen for hæftede eksemplarer.

Fra disse regler, der kun gælder for Dansk Forfatterforenings medlemmer, kan der dispenseres af forfatterforeningen. I Nordisk Forfattertidende 1950 nr. 3 s. 9 siges det: „Da Dansk Forfatterforening i sin tid gik med til denne indrømmelse, var det under den naturlige forudsætning, at det var forlæggeren, der måtte ansøge Dansk Forfatterforening om dispensation fra normalkontrak-

ten, da det var ham, der ønskede at blive løst fra en af de forpligtelser, som normalkontrakten pålægger ham, og han er den eneste, der kan begrunde fremsættelsen af kravet herom og dokumentere dets berettigelse.“ Hertil må dog siges, at også ophavsmanden er bundet ved normalkontrakten, og at dispensation må søges af begge. Også ophavsmanden er e. o. interesseret i udgivelsen af værket på de fra normalkontrakten afvigende vilkår, idet værket mulig kun kan udgives, såfremt dispensation gives.

Om procenthonorarets størrelse siger *Unwin* s. 81, at honoraret for en udgivelse, som skal kunne bære sig, „kun kan beregnes af marginen mellem produktionsomkostningerne og forlæggerens indkomst ved bogens salg. Mange forfattere erkender ikke denne indlysende og elementære kendsgerning og volder derved både sig selv og mange andre unødige genvordigheder“. Ophavsmanden vil ofte af hensyn til den størst mulige udbredelse ønske bogladeprisen sat lavere end efter forlæggerens skøn forsvarligt. Her må dog forlæggeren råde. Der er iøvrigt næppe tvivl om, at produktionsomkostningerne er steget uforholdsmæssigt sammenlignet med bogladepriserne, jfr. *Unwin* anf. sted. „Mange bøger er for billige og levner ingen passende margin til forfatter og forlægger, et faktum, som dog sjældent bliver forstået, end ikke af forfatterne, hvis interesser kan lide skade derved.“

Friheden til at aftale, hvad der stemmer med parternes interesser ved de ringe oplag har navnlig hensyn til digtsamlinger og debuterende ophavsmænd. Det bør dog understreges, at det ikke er i overensstemmelse med god forlagsskik helt at stryge honorarydelse i disse tilfælde. Forlagene bør yde en indsats overfor lyriken og overfor den begyndende ophavsmand. De faktiske forhold viser, at ophavsmanden ofte senere lønner forlaget for risikoen gennem nye arbejder. Friheden er for de illustrerede værker begrundet i de væsentlig højere fremstillingsudgifter, ligeså for de samlede værker, der kræver en stor kapitalindsats fra forlagets side, hvortil kommer, at mængden af de fremstillede værker her får betydning.

De nævnte regler er bindende for forlagskontrakter, der slutes mellem parter, der tilhører de pågældende organisationer. Sluttes kontrakt i strid med disse honorarregler og uden dispensation, er kontraktens bestemmelse om honoraret ugyldig og kan kræves tilsidesat af ophavsmanden. Dette er ikke ubilligt overfor forlæg-

geren, som ved, at begge parter er bundet ved disse honorarregler. Forlæggeren må derfor enten følge reglerne, herunder eventuelt i forening med ophavsmanden søge dispensation fra disse, eller afslå at udgive værket.

For *videnskabelige værkers vedkommende*¹⁾ er der mellem Forlæggerforeningen og Foreningen til beskyttelse af videnskabeligt arbejde truffet bindende aftaler om honorarets størrelse, særlig for bidrag til samlerværker. Iøvrigt er forholdene her så forskelligartede, at det ikke er muligt at opstille generelle regler som ved skønlitteraturen. For *skolebøgers* vedkommende gælder også andre regler. Svares honorar her efter royalty systemet, er procentsatserne væsentlig lavere under hensyn til nødvendigheden af at billiggøre bogen, der sædvanlig vil have et fast marked og er beregnet på store oplag.

Skal et værk forinden ny udgave udsendes *bearbejdes* for at svare til tidens standpunkt på værkets område, og kan ophavsmanden selv foretage bearbejdelsen, opstår normalt ingen vanskeligheder m. h. t. fastsættelsen af honoraret. Anderledes derimod når ophavsmanden er død eller ikke selv vil eller kan foretage bearbejdelsen. Den bearbejder, som herefter bringer værket à jour, må vederlægges ud fra andre synspunkter end ophavsmanden. I forlagskontrakten om den nye udgave må der træffes særlig bestemmelse om honoraret til bearbejderen, idet honoraret for udgaven deles mellem ophavsmanden, eventuelt dennes arvinger, og bearbejderen. Denne har principielt kun krav på vederlag for selve den udgave, han har medvirket til. Skal senere ny bearbejdelse ske ved en anden, har den tidligere bearbejder ikke krav på andel i honoraret. Bearbejdelsen kan arte sig som et nyt og selvstændigt værk, men sålænge ophavsmandens navn er knyttet til værket, må deling af honoraret finde sted. Delingen kan ske således, at bearbejderen får et bestemt beløb eller en andel af den royalty, forlæggeren skal svare.

¹⁾ *Ejnar Munksgaard* siger i den danske udgave af *Unwins* bog s. 68: „I et lille Land som Danmark vil saadanne Værker udgivet paa Dansk og ogsaa de paa fremmed Sprog publicerede praktisk talt aldrig kunne dække Udgivelsesomkostningerne, derfor har da ogsaa de store videnskabelige Fonds, Carlsbergfonden, Rask-Ørstedfonden og flere andre, den allerstørste Betydning for saadanne Værkers Tilblivelse. Disse Fonds' Indsats for vor videnskabelige Literatur er af uvurderlig Betydning saavel for Danmark indadtil, som for Danmarks kulturelle Betydning udadtil.“

79. *Honorarets beregning.* Det almindelige er nu, at honoraret sættes i forhold til værkets størrelse og salg enten som et beløb pr. ark pr. 1000 eksemplarer eller som visse pct. af bogladeprisen pr. solgt eksemplar (hæftet), royalty systemet ¹).

Retter honoraret sig efter arkantallet, medregnes hele bogen, titelsider, indholdsfortegnelse, tomme sider, registre o. s. v. Også billedsider skal i mangel af anden aftale medregnes. Ved bestilte værker, samlerværker o. lign. aftales i reglen et samlet arkantal for værket. Overskrides dette, haves ikke krav på honorar for de overskydende ark, medmindre forbehold er taget herom.

Den nu mest anvendte beregningsmåde er *royalty systemet* kombineret med en a conto udbetaling ved oprettelse af forlagskontrakt eller aflevering af manuskript. Principet i dette system er, at ophavsmandens honorar ubetinget følger bogens salg, således at der betales visse procent af bogladeprisen pr. solgt eksemplar, jfr. N. F. ovenfor. For overskudseksemplarer, der er til rest, efter at oplaget er udsolgt, gælder ifl. N. F. § 8, at de må sælges, hvis ophavsmanden for dem modtager tilsvarende honorar, som er aftalt for selve oplaget ²). I udlandet regnes der undertiden med visse procent af bogens nettopris, d. v. s. bogladeprisen minus boghandlerrabatten. Da denne veksler, og da ophavsmanden ikke bør indblandes i forlæggerens forhold til boghandelen, er det rationelle system at beregne i forhold til bogladeprisen. Systemet forudsætter årlig regnskabsopgørelse med trykkeriseddelens angivelse af antallet af trykte eksemplarer som udgangspunkt, N. F. § 11, stk. 1.

Det må erkendes, at royalty systemet, der slavisk følger bogladeprisen, ikke åbner mulighed for at tage kvalitative hensyn. En murstensbog giver en høj bogladepris og dermed et højere honorar end et koncentreret værk. *Runge* siger s. 503: „Wenn bei-

¹) *G. H. Thring* s. 37: „Royalty contracts are much the commonest form of contract in so much that while they give to a publisher and an author a fair financial return, they give to both if equitably drawn a fair protection.“ Se modelformular med kommentarer s. 38—65.

²) Ifl. fransk praksis råder forlæggeren ubetinget over disse eksemplarer — *mains de passe* — og er berettiget til at sælge disse uden at svare honorar, *Basch* s. 86, der anfører dommen i sagen mellem nogle forfatterarvinger, der uden held krævede royalty af overskudseksemplarer, og forlæggerens Vivès. Dommen henviser til den lange praksis og til „le consentement, qu'y avait donné leur auteur“. Ophavsmanden bør sikre sig retten i kontrakten.

spielsweise ein hervorragender Gelehrter den Extrakt seiner Arbeit in einem kleinen Band zusammenfasst, während er früher darüber einen dicken Wälzer geschrieben hätte, so ist dies zwar vom Standpunkt des modernen Lesers vielleicht zu begrüßen. Es bedeutet aber angesichts des entsprechend niedrigen Ladenpreises eine Reduzierung des Honorars auf einen Bruchteil, obwohl die geistige Arbeit keineswegs geringer geworden ist.“ Hertil må imidlertid siges, at det ikke er arbejdet men arbejdsresultatet, værket, der kommer i betragtning, og at det ikke er muligt at fastsætte beregningsregler på basis af et skøn over værkets videnskabelige eller litterære værdi. Den vej Runge anviser rent individuelt at fastsætte et „Stückhonorar“, der skal være retfærdigere end et procenthonorar, er absolut ikke farbar. Ophavsmændene skal ikke finde sig heri, og det må huskes, at det købende publikum på skønlitteraturens område ikke netop foretrækker kvaliteten. Bogens salg er dens økonomiske skæbne og afhænger af markedets bedømmelse og efterspørgsel. Royalty systemet er den beregningsmåde, som bedre end nogen anden søger gennemført principet om, at ophavsmanden skal være delagtig i salgsudbyttet¹⁾. Dette har han rimeligt krav på, da han på egen risiko har skabt værket.

Den engelske forlæggerforening har i 1951 rettet kritik mod royalty systemet under hensyn til den da indtrådte voldsomme forhøjelse af bogens fremstillingsomkostninger²⁾. Bibeholdelse af royalty systemet medfører en tilsvarende forhøjelse af honoraret til ophavsmanden, og bogens fordyrelse vanskeliggør dens afsætning. Enten må da ophavsmanden gå ind på en nedsættelse af den sædvanlige royalty, eller honoraret må fastsættes på anden basis.

Det er åbenbart, at denne kritik ikke rammer systemet. Der er kun spørgsmål om muligheden af at nedbringe bogladeprisen. Stiger denne stærkt, må der som følge af det gældende kalkulations-

¹⁾ Når Runge foreslår, at der mellem ophavsmands- og forlæggerorganisationerne skulle træffes overenskomst om et bestemt *kalkulationsskema*, som forlæggeren skulle forelægge ophavsmanden, ligesom forlæggeren e. o. må retfærdiggøre sig overfor priskontrolråd, må dette bestemt frarådes. Ophavsmanden er ikke delagtig i forlæggerens forretning og ej heller i kalkulationen af hans egen bog.

²⁾ Jfr. Kai Friis Møller i *Politikens* kronik d. 29. maj 1951.

system regnes med en øget fortjeneste til forlag, boghandel og ophavsmand. Det savner dog begrundelse at fordre, at alene ophavsmanden skal reducere sin fortjeneste.

80. I N. F. § 11, stk. 2—4 er nu truffet en for både ophavsmand og forlægger tilfredsstillende ordning af *opgørelsen*, et spørgsmål, som ofte har givet anledning til uoverensstemmelser.

„For hvert kalenderår, hvori der er sket salg, for hvilket forfatteren har krav på honorar, skal forlæggeren senest den 30. september i det følgende år tilstille forfatteren en opgørelse. Denne skal indeholde oplysninger om størrelsen af restoplaget ved begyndelsen og slutningen af året og om salget i årets løb samt afregning for honoraret. Er restoplaget i årets løb helt eller delvist realiseret eller makuleret i henhold til § 10, stk. 3, skal der gives oplysning om, hvor mange eksemplarer sådanne foranstaltninger har omfattet og om restoplagets størrelse ved årets slutning. Opgørelsen bekræftes og underskrives af 2 personer, som forlæggeren særlig har udpeget til på eget ansvar at udføre dette hverv.

Hvis forfatteren senest tre måneder efter modtagelsen af opgørelsen skriftligt udtaler ønske derom, skal der tilstilles ham en bekræftelse, der er udfærdiget af en statsautoriseret revisor, en autoriseret regnskabskyndig tillidsmand eller en af Grosserer-Societetets Komité eller lignende institution godkendt person, og som udviser, at opgørelsen er rigtig udfærdiget og er i overensstemmelse med forlæggerens bogføring. Forlæggeren er pligtig til i fem år at opbevare kopier af de opgørelser, der er tilsendt forfatteren, og på forlangende lade forfatteren eller den, hvem han dertil bemyndiger, få adgang til dem.

Forlæggerens pligt til at betale honorar og sende opgørelse opfører fra og med det kalenderår, ved hvis begyndelse restoplaget er gået ned til 100 eksemplarer eller derunder. Udgives der derefter nyt oplag, indtræder pligten påny.“

Det må antages, at ophavsmanden, når et oplag er udsolgt, har krav på afregning for dettes vedkommende og ikke behøver at afvente den ovenomtalte frist. Salgsarbejdet tilrettelægges i almindelighed således, at forlæggeren søger salget fremmet mest muligt, så længe der er efterspørgsel. For de fleste skønlitterære bøger gælder det, at afsætningen er koncentreret om det første år efter udgivelsen. Her kommer undertiden oplag efter oplag, indtil

efterspørgslen foreløbig er mættet. Dette vil, når bogen har succes, sige, at ophavsmanden i løbet af forholdsvis kort tid indtjener store summer; i praksis har man i Danmark set, at et enkelt værk i løbet af første år fra udgivelsen har givet ophavsmanden indtægter på op til 100.000 kr. Derefter falder salget brat eller standser helt. Og først senere kommer en roligere efterspørgsel, når værkets lodighed betinger det.

Set fra forlæggerens synspunkt er denne situation gunstig, idet forlagets fortjeneste først fremkommer, efter at dets omkostninger er dækket, og bliver større jo mere det lykkes at forcere salget. For ophavsmanden er det mere usikkert, om hans interesser er bedst tjent på denne måde, idet de nugældende høje, stærkt progressive skatter bevirker, at det bliver skattevæsenet, der får hovedparten af honoraret¹⁾. I skattemæssig henseende bliver ophavsmanden særlig ugunstigt stillet, da det ikke er muligt for ham hvert år at møde med en sådan succes, og da han på grund af den i Danmark gældende regel om fradragsret for erlagte skatter ikke får samme nytte af fradragsretten som skatteydere, der år efter år har nogenlunde jævne indtægter. Det er derfor et spørgsmål, om der ved forlagskontrakten kan vedtages en jævnere fordeling af ophavsmandens honorar over flere følgende år.

81. Om *honorarets udbetaling* gælder iflg. N. F. § 3, note 2, at mindst $\frac{1}{3}$ — en trediedel — af det beregnede honorar for hele første oplag udbetales ved forlagsaftalens underskrift eller, såfremt manuskriptet leveres senere, ved dets levering. Fra denne regel, der kun gælder Dansk Forfatterforenings medlemmer, kan der dispenseres med samtykke af Forfatterforeningen.

Såfremt forlæggeren udover det anførte betaler *forskud* på honorar, er disse ikke gæld, men netop kun forskud på ophavsmandens forventede indtægt af værket, eventuelt de flere værker, han har givet i forlag. Forskud bør derfor kun ydes indenfor de ram-

¹⁾ Jfr. *Kelvin Lindemann*: Min rejse til Rusland og andre alvorlige betragtninger. Ifølge *The Bookseller* 1951 s. 966 har „The Tucker Committee on the Taxation of Trading Profits“ henledt opmærksomheden på „the situation of Authors as „one class which is perhaps more exposed than most to fluctuation“. A particular book may enjoy a spectacular success . . . and substantially the whole of the royalties may be received in a single year, even though the author does not repeat his success, so that his literary profits in the years both before and after are small or non-existent, the high rates of surtax take away by far the greater part of his reward.“ Kommissionen foreslår „a 5 year tax spread“.

mer, ophavsmandens fremtidige forventede indtægter motiverer. Herudover kan der blive spørgsmål om egentlige lån fra forlægger til ophavsmand. Om sådanne låns forrentning og tilbagebetaling må særlig aftale træffes. Om et beløb, der udbetales ophavsmanden, er forskud eller lån bør præciseres samtidig med, at beløbet udbetales.

82. Honoraret kan være sat i forhold til forlagets nettofortjeneste på udgivelsen, hvilket imidlertid er meget sjældent forekommende i de nordiske lande. Mere anvendt er denne form for kontrakt, *profit-sharing contract*, i England, omend det, *Unwin* s. 67, betegnes som „en dårlig form for kontrakt“¹⁾. *Unwin* mener dog, at formen navnlig for videnskabelige værker og lign. er god²⁾. Kontrakten bliver ikke herved til interessentskab, men forlæggerens regnskabspligt bliver mere vidtgående end ved royalty kontrakten. Ophavsmanden må endvidere her have adgang til fuld indsigt i forlæggerens forretningsbøger. Principet i kontrakten er det, at ophavsmandens honorarkrav alene refererer sig til forlagets nettooverskud på denne bog. Herved opstår mange vanskeligheder for ophavsmanden. Hvorledes bedømme, om det af forlaget opstillede regnskab er rigtigt. De positive udgifter til fremstillingen lader sig muligvis kontrollere, men de andre omkostninger, bogens andel i forlagets generalomkostninger, annoncering o. s. v. En effektiv kontrol forudsætter sagkyndig bistand og medfører posekiggeri og uoverensstemmelser.

Tanken med profit-sharing kontrakten er den, at det ved visse bøger kan være rimeligt, at forlæggeren ikke skal betale honorar til ophavsmanden, før de med bogens fremstilling og salg kalkulerede udgifter er dækket. Det gælder navnlig videnskabelige værker, der ikke har afsætningsmuligheder som påbudte lærebøger. Disse værker skrives ikke for honorarets skyld. En kontrakt, hvorved royalty først udbetales, når de af forlaget kalkulerede udgifter er dækket, nærmer sig denne form for honorar. Udsendes et sådant værk i 1000 eksemplarer, og viser forlagets kalkule,

¹⁾ Formular med kommentar hos *G. H. Thring* s. 69—81.

²⁾ *Unwin* siger s. 69: „... al den kritik af kontrakter, jeg har læst, skyldes, at de trykte formularer er bestemte til anvendelse ved udgivelse af romaner ... men romanerne udgør kun en syvendedel eller en ottendedel af alle bognyhederne.“ I Danmark androg i året 1939 romaner 14,8 % af hele bogproduktionen.

at dets omkostninger først er dækket ved salg af 800 eksemplarer — herunder medregnet en royalty til ophavsmanden på disse — får ophavsmanden intet, før det nævnte antal eksemplarer er solgt. Men denne „indrømmelse“ fra ophavsmandens side vil måske netop opmuntre forlaget til at overtage risikoen ved udgivelsen. På den anden side undgås vanskelighederne ved profit-sharing kontrakten.

Kapitel IX.

Udgivelse af nyt oplag.

83. Omfatter forlagskontrakten kun ret til at udgive eet oplag, opstår ikke særlige vanskeligheder m. h. t. spørgsmålet om ret og pligt til udgivelse af nyt oplag¹⁾. Forlagskontrakten varer i dette tilfælde indtil oplagets eksemplarer er solgt, og nyt oplag forudsætter ny kontrakt mellem parterne. Ophavsmanden er ikke bundet til at lade forlæggeren udgive det nye oplag men står principielt frit. God forretningsskik medfører dog, at han søger forhandling med den forlægger, der har udgivet 1ste oplag, om udsendelse af det nye oplag og først henvender sig andetsteds, når enighed ikke kan opnås. Udgiver forlæggeren nyt oplag uden samtykke af ophavsmanden, foreligger en krænkelse af ophavsretten, der har de sædvanlige følger, jfr. U. 1900.578. En forlagsboghandler, der, uden at skriftlig kontrakt blev oprettet, havde påtaget sig at udgive et sangspil, som blev honoreret med 10 kr., udgav nyt oplag uden at indhente samtykke fra ophavsmanden. Han dømtes for ulovligt eftertryk, lov 29. dec. 1857 § 2, til bøde, erstatning samt udlevering af eksemplarer.

Indenfor skønlitteraturen er det usædvanligt at se forlagskontrakter, der kun omfatter eet oplag. Er der ikke afsluttet nogen egentlig forlagskontrakt, men udgivelsen beror på korrespondance mellem parterne eller mundtlige aftaler, hvoraf ikke med sikkerhed fremgår nogen ret for forlæggeren til at udsende nyt oplag, gælder L. 33 § 9, stk. 11, hvis formodningsregel forudsætter nødvendigheden af ny kontrakt mellem parterne.

¹⁾ *Torp* s. 43 ff., *Grundtvig* s. 116, *Torben Lund* I s. 105—07, II s. 238, *Ophavsretten* s. 229 ff., *Knoph* s. 142, *Eberstein* s. 158—59, *Hedfeldt*: „Till frågan om förlagsavtalets reglering i lag“ i *Festskrift til Birger Ekeberg*, Stockholm 1950 s. 237 ff., *Nybergh* s. 350—51, *Riezler* s. 333—34, *Allfeld* III s. 90 ff., *Willy Hofmann* Ufita 1931 s. 33 ff.

For samlerværker og videnskabelige værker, som i hvert fald skal gøres til genstand for en bearbejdelse og å jourføring, inden værket påny udgives, begrænses forlagskontrakten undertiden til eet oplag.

84. Sædvanligt omfatter forlagskontrakten *retten til 1ste og følgende oplag* af værket, og dette er navnlig praktisk ved skønlitterære arbejder. Her opstår det hovedspørgsmål, om forlæggeren ikke blot har ret, men også *pligt* til at udsende nyt oplag, når første oplag eller et tidligere oplag er udsolgt. Spørgsmålet er, om ophavsmanden, når forlæggeren nægter at udsende det nye oplag, kan kræve erstatning på grund af skade påført ham som følge af forlæggerens nægtelse. Ved overvejelserne vedrørende denne situation bør man betænke, at forlæggerens egeninteresse tilsiger, at værket udsendes af ham, så længe der er efterspørgsel. Formodningen er imod, at han skulle krænke ophavsmandens interesser. På den anden side må ophavsmanden være på vagt overfor årsagen til forlæggerens nægtelse. Denne *kan* skyldes andre årsager end svigtende efterspørgsel.

Ifl. N. F. § 2, stk. 1 har forlæggeren ret til at udgive værket dels i et første oplag „dels senere i nye oplag i det antal eksemplarer, som forlæggeren bestemmer“. Principielt gælder kontrakten da for ophavsrettens varighed, nemlig i ophavsmandens levetid og 50 år regnet fra udløbet af dødsåret under forudsætning af, at forlæggeren holder markedet forsynet. At kontrakten indgås på denne måde er praktisk og rimeligt ved de af N. F. omfattede værker, idet forlaget, der har overtaget risikoen ved værkets første udgivelse, må være beskyttet mod, at ophavsmanden, når værket er udsolgt, lader det udgive andetsteds. Viser værket livskraft, bør forlæggeren have ret til at fortsætte ved udsendelse af de følgende oplag. Ofte fx. ved udgivelsen af en ophavsmands første værk, debut, giver 1ste oplag ikke forlaget nogen virkelig fortjeneste, idet dette oplag kalkuleres således, at forlaget er dækket for sine omkostninger, der er større ved 1ste oplag end ved senere, navnlig når disse kan trykkes med benyttelse af en stående sats.

Derimod er det sjældent, at der udtrykkelig aftales *pligt* for forlæggeren til udsendelse af nyt oplag. Ved forlagskontraktens indgåelse er det ikke muligt at danne sig et sikkert skøn om, hvordan efterspørgslen vil arte sig. Som følge heraf sluttes kontrakten

regelmæssig således, at forlæggeren har ret men ikke pligt til at udsende nyt oplag.

Ophavsmanden kan på den anden side ikke være tjent med på ubestemt tid at være bundet til en forlægger, som efter hans skøn ikke yder, hvad ophavsmanden har krav på i henseende til værkets spredning, herunder udsendelse af nyt oplag af værket. Ophavsmanden har uafviseligt krav på, at en forhåndenværende efterspørgsel kan imødekommes. Dette gælder også, selv om ophavsmanden har modtaget honorar een gang for alle for værket. Vil forlæggeren ikke udsende nyt oplag p. gr. a. den dermed forbundne risiko eller fordi han er hæmmet af produktionsindskrænkninger o. l., så må ophavsmanden have adgang til at komme ud af kontraktsforholdet. Det samme gælder, når forlæggeren ikke udsender det nye oplag på forsvarlig måde, jfr. U. 1927.1019. En forlægger havde i 1900 udgivet Guy de Maupassants samlede værker i oversættelse ved Loulou Lassen og med benyttelse af det franske forlag Ollendorfs clichéer til den franske udgave. Retten til genoptryk af denne udgave havde forlæggeren overdraget videre. Erhververen optrykte imidlertid ikke Ollendorfsudgaven, men udgav enkelte af værkerne uden benyttelse af clichéerne og i et helt andet udstyr under benævnelse „Rosenbøgerne“. Dommen statuerede, at oversætteren måtte være beføjet til at foranstalte nye udgaver af sin oversættelse på andet forlag. Både økonomiske og ideelle interesser af helt loyal karakter byder, at ophavsmanden må se sine chancer udnyttet. Denne situation er der taget hensyn til dels i L. 33 § 9, dels i N. F.

Såfremt *kontrakten intet indeholder* om forlæggerens pligt til at udgive nyt oplag, kommer L. 33 § 9, stk. 9 til anvendelse: „Tilsvarende regler gælder m. h. t. nye oplag af tidligere udgivne værker, som forlæggeren har ret til påny at udgive.“ Tilsvarende regler vil sige regler svarende til L. 33 § 9, stk. 7 og 8, der vedrører udgivelsen af 1ste oplag. Når dette ikke er udgivet, skønt der efter afleveringen af manuskriptet er gået 4 år (eller mere), kan ophavsmanden kræve, at udgivelse skal ske inden 1 års forløb regnet fra kravets fremsættelse. Retspligt til udgivelse indtræder dog ikke, idet følgen af, at forlæggeren ikke udgiver værket, alene er forlagsrettens bortfald. Ved udgivelse af nye oplag skal fristerne regnes fra det tidspunkt, da det pågældende værk er *udgået af boghandelen*.

Vil forlæggeren ikke udgive nyt oplag, må hans ret hertil bringes til ophør, da ophavsmanden er afskåret fra at udgive værket andetsteds, sålænge forlæggerens ret består.

Reglerne i L. 33 § 9, stk. 9 er imidlertid uhensigtsmæssige, idet loven, uden at der foreligger lighed mellem tilfældene, kæder reglerne om forlæggerens pligt til første udgivelse af værket og virkningen af, at denne pligt tilsidesættes, sammen med det her omhandlede spørgsmål.

Forlæggeren, der har ret til genudgivelse, kan *ifl. loven* forholde sig passiv i fire år regnet fra det tidspunkt, da det pågældende værk er udgået af boghandelen, før ophavsmanden kan stille krav om udgivelse af nyt oplag med den virkning, at forlæggerens ret bortfalder, såfremt nyt oplag ikke udsendes inden et år. Forlaget kan ikke hidføre forlængelse af 4 års fristen ved at holde en rest af oplaget tilbage, idet sådan tilbageholdelse er kontraktstridig overfor ophavsmanden. Værket skal spredes, sålænge der er eksemplarer på forlaget. Derimod er *ifl. L. 33 § 9, stk. 9, 2. pkt.* undervisningsministeren bemyndiget til undtagelsesvis, såfremt der af vedk. forlag kan anføres fyldestgørende grunde for ønsket om en udsættelse med genudgivelse af et værk, at forlænge fristen. Dette vil være praktisk ved meget store værker, konversationsleksika og andre samlerværker, hvor et nyt køberpublikum skal vokse frem, og hvor bearbejdelse af værket skal ske, *jfr. dansk bet. 1931 s. 23—24*: „Disse tilfælde vil formentlig især kunne foreligge, hvor det drejer sig om faglitteratur; et større værk, særlig et samlerværk, vil det i enkelte tilfælde kun kunne betale sig at udgive *med en generations mellemrum*.“

Iøvrigt er stillingen, når forlaget undlader at udgive nyt oplag, en ganske anden, end når det undlader at udgive værket. Erfaringen viser m. h. t. skønlitteratur, at denne sælges overvejende i løbet af relativ kort tid efter første offentliggørelse. Den sælges i sæsonen og muligvis, omend i mindre omfang, i de følgende sæsoner. Men i sæsonen sælges den ofte i oplag på oplag. Nutidens salgsmetoder indenfor boghandelen søger at koncentrere hele salget i en fortløbende kæde, sålænge der er interesse for bogen. Derfor sættes reklame og salgsgitation straks ind med fuld kraft. Forlæggerens egen interesse i det størst mulige salg så hurtigt som muligt fører med sig, at han har nye oplag rede til at sætte ind. Her er ikke tale om at afvente frister, endsige lade år gå hen. For-

læggeren lader ikke bogen sælge ud i boghandelen på en tid, hvor der er stærk efterspørgsel efter den, såfremt produktionsforholdene overhovedet muliggør udsendelse af nyt oplag. Såvel forlag som ophavsmand er altså interesseret i, at boghandelen holdes forsynet med eksemplarer, der ofte af forlaget leveres i kommission. Når forhåndenværende oplag er ved at være udleveret fra forlaget, kan det derfor i begge parter interesse være nødvendigt at „hjemkalde“ bogen til konstatering af salgets størrelse og til hidførelse af en for salget gunstigere fordeling blandt boghandlerne. Da forlaget er lige så interesseret som ophavsmanden i det øgede salg, idet forlagets fortjeneste netop ligger her, er det sikkert rigtigt at overlade spørgsmålet om hjemkaldelse og udsendelse af nyt oplag til forlæggerens skøn. For så vidt angår skønlitteratur og lign. er stillingen herefter den, at begge parter er interesseret i genudgivelse snarest muligt og i nøjeste tilknytning til salget af tidligere oplag, når de faktiske forhold, navnlig efterspørgslen, motiverer dette.

Er salget af 1. oplag derimod ikke gået tilfredsstillende — det er måske endog gået helt i stå — kan ophavsmanden ikke have krav på udsendelse af nyt oplag¹⁾. P. d. a. s. kan han heller ikke være tjent med at være bundet til forlæggeren, der mulig ikke fuldt ud har opfyldt hans forventning om reklame, salgsagation o. s. v. Loven eller kontrakten må da vise vej til at komme ud af et dødvande. Det vil her være rimeligt, at ophavsmanden, når værket er udsolgt i boghandelen, sætter forlæggeren en frist til undersøgelse af efterspørgsel, salgsmuligheder og andre forhold, der kan være af betydning for forlæggerens bedømmelse af spørgsmålet, om *han* vil risikere et nyt oplag. Ved denne frists udløb eller ved forlæggerens afslag forinden vil ophavsmanden generhverve retten til at udgive værket hos anden forlægger, idet forlagskontrakten er bragt til ophør.

¹⁾ *Unwin* siger s. 106: „Det er indlysende, at forlæggeren ikke vil afslå at optrykke bogen, hvis der er sandsynlighed for, at den kan betale sig. Erfaringen viser, at dersom man umiddelbart efter, at en bog, hvis salg går trægt, er udsolgt, optrykker den, er man næsten sikker på tab, hvorimod et eller to års udsættelse kan gøre foretagendet indbringende og nu og da give det nye oplag en langt bedre start. Der er adskillige årsager hertil: Boghandlernes lager når at blive udtømt; bogen bliver annonceret og efterspurgt i antikvariatene, og de brugte eksemplarer bliver efterhånden udsolgt; forlæggeren samler bestillinger, således at der foreligger et marked for bogen, når det nye oplag udkommer.“

For videnskabelige bøger, håndbøger, leksika, lærebøger etc. gælder det ofte, at de udkommer i nyt oplag nogen tid — ofte flere år — efter at være udgået af den ordinære boghandel. Her skal forinden genudgivelsen værket påny gennemarbejdes af ophavsmanden, bringes à jour.

Det ses således, at der m. h. t. udgivelse af nyt oplag foreligger højst forskelligartede forhold at tage hensyn til, hensyn, der er meget forskellige fra dem, der er afgørende ved 1ste udgivelse. Ophavsmandens ideelle interesse i at se værket offentliggjort er tilgodeset. Værket har været prøvet i omsætningen, det er anmeldt af kritiken, og publikums reaktion er kendt. Lovreglen skal derfor ikke være tilsvarende. Her tiltrænges en smidigere, de praktiske livsforhold mere nær regel, som fx. den tyske forlagslovs § 17¹⁾.

N. F. § 7, stk. 2 har nu for sit område, romaner, noveller, digtsamlinger og værker, der kan sidestilles hermed (fx. samlinger af essays af samme ophavsmand), indført en sådan ny og mere hensigtsmæssig regel:

„Hvis værket er udsolgt, og forlæggeren ikke har benyttet den

¹⁾ „Ein Verleger, der das Recht hat, eine neue Auflage zu veranstalten, ist nicht verpflichtet von diesem Rechte Gebrauch zu machen. Zur Ausübung des Rechtes kann ihm der Verfasser eine angemessene Frist bestimmen. Nach dem Ablauf der Frist ist der Verfasser berechtigt von dem Vertrage zurückzutreten, wenn nicht die Veranstaltung rechtzeitig erfolgt ist. Der Bestimmung einer Frist bedarf es nicht, wenn die Veranstaltung von dem Verleger verweigert wird.“ Amerikansk kontraktformular § 14 siger: „In case the Publishers fail to keep the said work in print and for sale and after written demand from the Author decline or neglect to reprint it for sale the Publishers' rights under this contract shall terminate and all rights . . . shall revert to the Author.“ Angående fransk retspraksis henvises til *Vaunois, Geoffroy, Darras*. Div. I Section 1 nr. 72: „L'obligation de publier ne s'applique pas seulement à la première édition, si l'éditeur a le droit de faire plusieurs éditions successives du même ouvrage, il est tenu d'entreprendre la préparation de la seconde édition lorsque la première est sur le point d'être épuisée à condition, bien entendu que le gout du public ne se soit manifestement détaché de l'œuvre.“ Medens pligten til at udgive værket første gang er ubetinget, gælder om pligten til genudgivelse, at den er afhængig af efterspørgslen. Endnu skal anføres *Unwin* s. 105: „Lad os med det samme indrømme, at det er i højeste grad berettiget, at en forfatter igen får rådighed over sin bog, når den er udsolgt, dersom forlæggeren efter skriftlig anmodning nægter eller forsømmer at optrykke den.“ Når *Unwin* imidlertid vil betinge denne ret af a) tilbagebetaling af procenthonorarer givet på forskud og endnu ikke indtjent og b) overtagelse på visse vedtagne betingelser — til halv pris eller lignende — af materiale som fx. klicheer eller stereotypiplader, der udelukkende er fremstillet til den omtalte bog, kan dette ikke tiltrædes. Forlæggeren må kalkulere bogen således, at disse omkostninger dækkes i 1ste oplag.

ham ifølge denne aftale tilkommende ret til at udgive nyt oplag, skal forfatteren, hvis han ønsker nyt oplag udsendt, skriftligt kræve dette af forlæggeren. Er nyt oplag ikke udsendt senest 9 måneder derefter, har forfatteren tilsvarende ret som angivet i nærværende paragrafs 1. stykke, 1. og 2. punktum.“ Dette vil sige ret til at hæve kontrakten og ret til at beholde, hvad han allerede har modtaget som honorar for værket, her den nye udgave. Erklærer forlæggeren at ville udgive nyt oplag, er han bundet hertil. Afslår han udgivelsen, må ophavsmanden gå frem i nøje overensstemmelse med kontrakten. For at forlagsretten kan gå tilbage i medfør af reglen, må ophavsmanden stille *skriftligt* krav om nyt oplag. Nok så mange mundtlige forhandlinger om spørgsmålet er uden betydning. Dernæst må ophavsmanden *faktisk hæve forlagskontrakten*. Først når ophævelse har fundet sted, generhverver han forlagsretten og kan gå til en ny forlægger. Derimod hjemler N. F. ikke ophavsmanden erstatningskrav i dette tilfælde. Reglen i § 7, stk. 1, 3. pkt. kommer ikke til anvendelse. Dette vil sige, at N. F. netop tager afstand fra, at forlæggeren skulle være juridisk forpligtet til genudgivelse, hvor han har ret til sådan. Men samme regel passer så meget bedre udenfor N. F.s område. Dansk gældende ret anerkender således ikke nogen retspligt for forlæggeren til at udgive nyt oplag.

Den norske lov af 6. juni 1930 § 26, 2. stk.: „Selv om forleggeren har rett til å gi ut flere oplag av et verk, er han i mangel av motsatt avtale ikke pliktig til å gjøre dette,“ må principielt forstås på samme måde som den danske lov, men den norske lov foreskriver ikke frister. Det er forlæggerens almindelige pligt til på forsvarlig måde at holde værket tilfals, jfr. § 26, 1ste stk., der her bliver bestemmende. Disse regler i § 26 kom til som nye i åndsverksloven af 1930, men var for så vidt angår stk. 1 og 2 tidligere gældende sædvaneret, jfr. mot. s. 68: „Tvert om hører de begge til de mest utvilsomme av de rettsregler som av sedvane-rettslig vei er utviklet om forlagsforholdet.“ Der har i Norge ikke været tvivl om hensigtsmæssigheden af disse regler, jfr. NRt 1930.1210.

For svensk rets vedk. gælder i princippet samme standpunkt som i dansk og norsk ret. Bestemmelsen i § 17, stk. 3 (loven af 24. april 1931) lyder: „Har utgivet verk utgått ur bokhandeln och tillkommer förläggaren rätt att utgiva ny upplaga, äge författaren

påfordra verkets förnyade utgivande. Varder ej, inom ett år från det han därom gjort framställning hos förläggaren, verket på nytt utgivet, vare lag som i andra stycket sägs.“

Eberstein udtaler s. 158—159 med henblik på retstilstanden før loven af 1931 om spørgsmålet følgende: „Mot rätten att utgiva nya upplagor av verket måste anses korrespondera en förpliktelse att utgiva sådana.“ Der henvises imidlertid til støtte herfor kun til „Allmänna regler“, dengang gældende mellem den svenske forlægger- og forfatterforening, punkt II, hvorefter forlagsretten skulle gå tilbage til ophavsmanden, når forlæggeren ikke, efter at værket var udsolgt, og efter at han var opfordret dertil, inden en vis frist havde truffet foranstaltninger til udsendelse af nyt oplag. Men dette vil jo netop sige, at der ikke var retspligt til udgivelsen, ingen erstatningspligt for undladelsen. Bemærkelsesværdigt er, at svensk sædvane inden for området er overensstemmende med norsk og dansk.

Angående fortolkningen af loven af 1931 siger *Hedfeldt* anf. sted s. 239: „Trots formuleringen, att författaren äger „påfordra“ utgivning av ny upplaga, kan man i detta stadgande icke inlägga den betydelsen, att författaren kan kräva att utgivning sker och fordra skadestånd för vad han forlorar genom dess uteblivande. Även på denna punkt anges såväl i lagens formulering som i förarbetena såsom enda påföljd av förläggarens underlåtenhet, att förlagsrätten förfaller och författaren får behålla redan uppburet honorar. Prejudikat i ämnet saknas.“ Loven af 1931 har herefter kun fæstnet tidligere gældende sædvaneret, og når der ikke foreligger præjudikater, er grunden måske den, at opfattelsen i Sverige som i Norge og Danmark har haft utvetydig sædvaneret at støtte sig til.

Den finske lov om „upphovsmannarätt“ giver kun sparsomme regler om overdragelse af ophavsret og omtaler ikke det her behandlede spørgsmål. Det fremgår dog af motiverne til det nedenævnte forslag, at gældende finsk ret ikke anerkender pligt for forlæggeren til at udgive nyt oplag, jfr. *Nybergh* anf. sted s. 350. Derimod har finsk forslag af 1938 til forlagslov § 16, stk. 1 følgende bestemmelse: „Om förläggare, som har rätt till ny upplaga, efter det förra upplagan tagit slut, vägrar utgiva ny upplaga eller icke vidtager med utgivandet av sådan inom skälig av upphovsmannen utsatt tid, må förlagsavtalet anses brutet. Förläggaren

ersätte likväl upphovsmannens skada.“ I forbindelse hermed bestemmer forslaget § 23, sidste pkt., at ophavsmanden ved kontraktsbrud efter § 16 må beholde oppebåret honorar. Ifølge § 33 er budet i § 16 præceptivt.

I sin kritik af forslaget §§ 15 og 16 omtaler *Nybergh* anf. sted s. 350 særlig honorarspørgsmålet, men forfatteren går desværre ikke nærmere ind på det principielle spørgsmål. Det ligger dybt forankret i forlagsrettens sædvaner, at oppebåret honorar ikke tilbagebetales ved forlagskontraktens ophævelse. Det, som er af afgørende betydning i forslaget, er imidlertid forlæggerens erstatningspligt, der viser, at forslaget vil indføre en retspligt til udgivelse af nyt oplag, oven i købet som en præceptiv regel. Begrundelsen i mot. s. 10, der henviser til den tyske forlagslov, stemmer ikke hermed.

Derimod går *Hedfeldt* anf. sted s. 242 ff. ind på en drøftelse af det principielle. Det væsentlige indhold af forlagskontrakten er, at forlæggeren påtager sig at fremstille en vare af forfatterens værk og bringe det ud heraf, som forretningsmæssigt er muligt. Dette medfører, at han skal fremstille og sprede så mange eksemplarer, som markedet kan absorbere. „Om han brister i detta, bör han rimligtvis hålla författaren skadeslös för vad denna därigenom förlorar i honorar.“ Hvis forlæggeren bevisligt ikke forretningsmæssigt bringer det ud af bogen, som kan gøres, er han nærmest til at bære begges tab derved. Nogen skyld (*culpa*) behøver ikke at påvises som betingelse for, at skadeserstatningspligt indtræder. Iøvrigt fremhæver forfatteren, at dette er en rent principiel betragtning, som fremsættes i klar bevidsthed om, at et erstatningskrav fra ophavsmandens side ikke er meget værd. Diskussionen er overvejende akademisk.

Et tilfælde, hvor erstatningspligt efter forfatterens opfattelse klart bør anerkendes, er hvad jeg vil betegne som *tidsbundne* værker. Forfatteren nævner reportageværker fra sidste verdenskrig. „I ett sådant fall sker tryckning från en stående sats, allteftersom efterfrågan uppskattas med ledning av inkommande rekvisitioner och rapporter, och bokbinderiet arbetar så att säga ur hand i mun — redan tanken att i denna situation göra en decideret rättslig skillnad mellan den första upplagan och en följande förefaller ytterst verklighetsfrämmande.“ Når forfatteren derefter nævner, at forlæggeren efter at have antaget en sådan bog kommer på an-

dre tanker og af kunstneriske, moralske eller politiske grunde forsættligt beslutter at „hejda“ udgivelsen, og fremhæver, at det nu er for sent at få bogen ud på andet forlag, må bemærkes, at forlæggerens pligt til at udgive 1ste oplag er utvivlsom, og at brud på denne pligt selvsagt giver forfatteren erstatningskrav.

Iøvrigt er det valgte eksempel i relation til det her behandlede spørgsmål ikke anderledes beskaffent end det ovenfor fremdragne, hvor en skønlitterær bog får succes og i sæsonen kan trykkes i oplag på oplag, sålænge efterspørgslen vedvarer. Her kompliceres spørgsmålet ikke ved omslag i forlæggerens holdning til værket, der foreligger rent.

Her kan først spørges, om ikke selve den omstændighed, at forlagskontrakten er en gensidig kontrakt, må være afgørende? Ret og pligt må følges ad som ellers. Denne betragtning er dog ikke afgørende. Forlagskontrakten er vel gensidig, forlæggeren forpligter sig jo også til at udgive værket (i første oplag), og han pådrager sig erstatningspligt ved ikke at opfylde denne pligt. Men forlagskontrakten er en *contractus sui generis*. Kontraktens særlige karakter får betydning også i denne relation. Kontrakten hviler på et specifikt gensidigt tillids- og afhængighedsforhold. Forlæggeren forfølger med udgivelsen både sine egne og ophavsmandens økonomiske interesser, og sålænge disse følges ad, er der intet, der taler for, at forlæggeren skulle svigte ophavsmandens interesser. Herudfra er der ikke noget mod kontraktens væsen stridende i den omstændighed, at forlæggeren med hensyn til udgivelse af *nyt* oplag får ret, men ikke pligt til foranstaltning. For så vidt bliver denne klausul i kontrakten, hvad man kalder en haltende kontraktsbestemmelse, *negotium claudicans*. Ligesom god forretningsskik på forlagsområdet tilsiger, at ophavsmanden, når der i kontrakten kun er aftalt udgivelse af eet oplag, må henvende sig til forlæggeren og tilbyde ham at udgive også næste oplag, således er der intet mod kontraktens væsen eller god forretningsskik på området stridende deri, at forlæggeren betinger sig *ret* til at udsende det nye oplag. Der må derfor påvises meget vægtige grunde til at ændre den bestående retstilstand i alle de nordiske lande derhen, at der ved præceptiv lovregel pålægges forlæggeren, der efter kontrakten har ret til at udgive nyt oplag, at foranstalte sådant i strid med hans forretningsmæssige skøn.

Hvorledes vil en sådan lovregel virke. Dens udgangspunkt er

det, at et oplag er udsolgt, og selve denne omstændighed skal give ophavsmanden krav på, at et nyt oplag udgives. Det vil være fremmende for forståelsen at se på en række enkelttilfælde.

Hvis første oplag af et *videnskabeligt værk* er udsolgt, mulig efter flere års anstrengelser, kan man regne med, at markedet er dækket for lang tid fremover. Dog kan ophavsmanden med loven i hånd kræve udgivelse af nyt oplag — der, om det udkommer, bliver liggende på forlagets lager — eller erstatning. Dette gælder også om en udsolgt lærebog, når faget skifter professor og den nye er rede til at udgive sin fremstilling af emnet. Er en *digtsamling* langt om længe udsolgt, muligt endog ved hjælp af nedsættelse af bogladeprisen, gælder det samme. Ligeså med *essays og romaner*, hvor afsætningen har været meget træg. Det må erindres, at afsætningsforholdet for enhver bog, der udkommer på et forlag, daglig registreres i forlagets salgsafdeling. Ophavsmanden kan dag for dag følge salget af bogen. Hvis salgstallene viser, at efterspørgslen stagnerer eller svinger, så kan ophavsmanden dog, om oplaget langt om længe udsælges, kræve nyt oplag udgivet.

At udgive et nyt oplag er en kostbar sag og medfører derfor et væsentligt tab for forlæggeren, om det ikke bliver solgt. Det er ikke nok, at enkelte eksemplarer kan sælges; det nye oplag skal *udsælges*. Ophavsmanden har intet tilsvarende tab. Også derfor stemmer det med retsforholdets natur, at ophavsmanden kan søge andet forlag, når forlæggeren ud fra sit forretningsmæssige skøn nægter at udgive nyt oplag, men ikke at han skulle kunne kræve erstatning. At forlæggeren må nægte en udgivelse, der skønnes tabbringende, uanset at præceptiv lov hjemler pligt til udgivelse, må formentlig være en selvfølge, og ophavsmanden må da kræve erstatning. Han bør imidlertid ikke få nogen erstatning, når forlæggeren kan fremlægge salgstal vedrørende 1ste eller det tidligere oplag, der viser, at hans skøn er forretningsmæssigt begrundet. *Hedfeldt* siger også anf. sted, at „författarens skadeståndsrätt i de flesta fall praktiskt är mycket litet värd“. Spørgsmålet bliver da, om der er rimelig anledning til med præceptive lovregler at gribe ind i et så ømtåligt forhold indenfor forlagskontrakten.

Hertil kommer endnu de store vanskeligheder, forlagsvirksomheden for tiden kæmper med, papirrationering, tårnhøje papirpriser og andet højt omkostningsniveau. Rationeringen tvinger simpelthen forlagene til fremtidig at indskrænke udgivelser, både

første udgivelser og udsendelse af nye oplag. Og prisniveauet forhøjer den ovenomtalte tabsrisiko. Ophavsmanden har selv sagt ikke noget erstatningskrav, når de nævnte omstændigheder hindrer udgivelsen.

Endnu bemærkes følgende: At ophavsmanden burde have erstatning i det af *Hedfeldt* nævnte ekstreme tilfælde, er rigtigt, ligesom erstatningskrav burde indrømmes, såfremt forlæggerens nægtelse af at udsende nyt oplag midlertidigt hindrer fortsat salg af en bog, som der er *utvivlsomme aktuelle* afsætningsmuligheder for. Sådanne eksempler er imidlertid ikke oplyst. Derfor er en tvingende regel upåkrævet. Dagligdags er derimod forhandlinger mellem ophavsmand og forlægger om overgang til andet forlag. Erfaringen herfra viser, at ophavsmanden selv nøje følger med i, hvad der gøres for salget, og at kontrakten e. o. søges ophævet, længe før oplaget er udsolgt.

85. Hjemler forlagskontrakten ret til at udgive nyt oplag, og udgives dette af forlæggeren, må de i kontrakten fastsatte bestemmelser vedrørende udstyr, honorar, korrekturlæsning, trykkerisedel, opgørelse m. v. også gælde for det nye oplag. Det er forlæggeren, der bestemmer det nye oplags antal af eksemplarer. Ifl. N. F. § 9, stk. 1, 3. pkt. skal i hvert nyt oplag anføres, hvilket oplag det drejer sig om eller det pågældende oplags størrelse i forhold til det samlede „trykantal“, altså antal af eksemplarer. Når trykning af nyt oplag påbegyndes, skal forlæggeren underrette forfatteren derom samt om oplagets størrelse.

Ofte træffes dog mellem ophavsmand og forlag særlige aftaler i forbindelse med udsendelse af det nye oplag, fx. betaling af en del af det samlede honorar forud enten ved særtaftalens indgåelse eller ved selve udgivelsen. Bogladeprisen for det nye oplag fastsættes dog af forlæggeren. Hvor der er hengået en vis tid mellem det tidligere oplag og det, der nu skal udgives, vil et stigende omkostningsniveau motivere en forhøjelse af bogladeprisen.

86. Ophavsmandens ret til at foretage ændringer i værket spiller en særlig rolle ved udsendelse af nyt oplag, navnlig ved videnskabelige, tekniske og andre praktiske værker. Men også ved skønlitterære værker må ophavsmanden principielt have ændringsret. Ophavsmanden bliver ofte ikke færdig med værket, uanset at det er udkommet, men arbejder stadig med forbedringer eller dog forandringer. Er der tale om værker, hvor udviklingen spiller en

rolle for form og indhold, skal værket ændres overensstemmende. I sagen N. Rt. 1936.909 (916) henvises under voteringen til *Goldbaum*: *Urheberrecht und Verlagsrecht* 1927 s. 383—84, hvorefter det i domspraksis er antaget, at „ogsaa i tilfælde af en i tid ubegrenset rett omfattende alle oplag har forfatteren for hvert nyt oplag endringsrett, og det selv om forleggeren har betinget sig adgang til uten meddelelse til forfatteren at utgi nytt oplag i uforandret stand En mangfoldiggjørelse, som krenker endringsretten, ansees som en krenkelse ikke bare av forfatterens rett etter forlagskontrakten, men ogsaa av ophavsretten“.

Forleggeren har ikke ret til at foretage ændringer, jfr. L. 33 § 9, stk. 3, hvorefter han er uberettiget til at offentliggøre værket i forandret skikkelse. Dette gælder ikke blot ved 1ste udgivelse. Lovens grundtanke er den, at det må være ophavsmanden, der bestemmer værkets form og indhold, idet hans ære og anseelse som ophavsmand forudsætter, at kun det, han vil lægge navn til, offentliggøres som hans værk. Men heraf følger også, at der ikke kan sluttes modsætningsvis fra L. 33 § 9, stk. 3 derhen, at forleggeren skulle være berettiget til altid at udgive værket i uforandret skikkelse. Sådant udgivelse vil e. o. kunne skade ophavsmanden, når værket er forældet.

I N. F. § 9, stk. 3 bestemmes derfor: „I tilfælde af nyt oplag, som trykkes senere end et år efter udgivelsen af 1ste oplag, skal forleggeren indrømme forfatteren en passende tid til at foretage de ændringer i værket, som forfatteren måtte ønske. I så tilfælde finder § 6, 2. stykke om korrekturudgifter tilsvarende anvendelse.“

Heraf følger først, at forleggeren er pligtig at underrette ophavsmanden om forestående trykning af nyt oplag efter årsfristens udløb så betids, at ophavsmanden kan tage stilling til, om værket skal ændres, og få tid til at udarbejde selve ændringerne. Denne underretning er af anden art end den, der omtales i N. F. § 9, stk. 2, nemlig underretning, når trykning af nyt oplag påbegyndes. Ophavsmanden skal underrettes herom og om oplagets størrelse, for at han kan følge med i værkets salg. Forleggeren er pligtig at finde sig i ændringer, uanset at han har satsen stående fra den tidligere offentliggørelse, og at mangfoldiggørelsen i ændret skikkelse vil medføre nye omkostninger. I denne forbindelse bestemmes det om korrekturudgifterne, at N. F. § 6, 2. stk. finder

tilsvarende anvendelse, d. v. s. at ophavsmanden skal betale, hvad der overstiger 10 % af de oprindelige sætningsudgifter, hvorved i denne forbindelse må forstås 10 % af sætningsudgifterne ved den nye udgave.

Det må dog antages, at ophavsmandens ret til ændring af værket er underkastet visse begrænsninger. Således gælder dels af forretningsmæssige grunde dels af hensyn til forlæggerens ære og anseelse, at ophavsmanden ikke må foretage sådanne ændringer i værket, at dets karakter derved væsentlig ændres, jfr. N. F. § 6, stk. 3, der gælder for hvert oplag, der trykkes. Tysk forlagslov § 12, 1ste stk., sidste pkt. bestemmer: „Änderungen sind nur insoweit zulässig als nicht durch sie ein berechtigtes Interesse des Verlegers verletzt wird.“ Ændringer, der strider mod forlæggerens forretningsmæssige interesser, foreligger, når fx. omfanget af det ændrede værk gør det uegnet til formålet, skolebogen svarer ikke længere til det beregnede klassetrin, eller værkets grundpræg er ændret, have- eller landbrugsbogen er gået over fra praktisk til teoretisk fremstilling, hvorved køberkresen forrykkes o. s. v. Hvad angår forlæggerens ære og anseelse bemærkes, at pludselige og voldsomme svingninger i ophavsmandens opfattelse af politiske, religiøse og lign. spørgsmål kan føre ændringer med sig, der giver værket en form og et indhold, som strider mod forlagets standpunkt. Her må efter N. F. § 6, stk. 3 ophavsmandens personlige interesse i ændringerne vige for forlæggerens interesse i at bevare værkets væsentlige indhold uændret.

Ophavsmanden er efter N. F. § 9, stk. 3 kun berettiget, men ikke forpligtet til at foretage ændringer. Drejer det sig om videnskabelige værker o. l., er både ophavsmand og forlag præsumptivt interesseret i, at værket føres à jour. Vil ophavsmanden ikke udføre dette arbejde, kan forlæggeren ikke uden hans samtykke lade bearbejdelsen ske ved tredjemand. Men forlæggeren er i så fald berettiget til at udsende det nye oplag i uændret stand, medmindre udgivelse af værket i uændret skikkelse ikke har noget formål. *Allfeld* nævner III s. 71 det tilfælde, at en lærebog i strafferet skal udsendes i nyt oplag, efter at en ny straffelov er vedtaget. Bortset fra sådanne klare tilfælde er det imidlertid ophavsmanden, der bestemmer om værket skal ændres. Ophavsmanden kan bemyndige forlæggeren til at lade tredjemand bearbejde værket for det pågældende nye oplag.

Udgiver forlæggeren nyt oplag uden at give ophavsmanden lejlighed til at foretage ændringer eller uden at respektere disse, foreligger der en krænkelse af ophavsretten, ikke blot en misligholdelse af forlagskontrakten.

87. Ny lov. Ad kap. VII—IX. Svarende til L. 33 § 9, stk. 11 indeholder udk. 1951 § 32 en deklatorisk regel om, at forlæggeren har ret til at udgive eet oplag. Højeste antal eksemplarer er for litterære værker sat til 2000. Det er tvivlsomt, om denne forhøjelse er saglig begrundet, ikke mindst i en papirfattig tid, men da reglen ikke er tvingende, og da størrelsen af oplaget ved 1ste udgivelse af et værk er et så vigtigt led af aftalen, at denne altid udtrykkelig bør præcisere oplagets størrelse, sker der næppe nogen skade herved. Antallet af eksemplarer sættes for musikværker til 500 og for kunstværker til 200. §'en forudsætter iøvrigt fuld frihed til for parterne at aftale, hvad de vil om oplagenes antal (fx. første og følgende d. v. s. alle fremtidige), jfr. mot. s. 146. Det siges i denne forbindelse: „Er aftalen eller viser den sig at være ubillig overfor en af parterne, kan den ufravigelige regel i udkastets § 27 anvendes.“ Det bør heroverfor fastslås, at den omstændighed alene, at aftalen omfatter alle fremtidige oplag, ingensinde i sig selv kan begrunde anvendelse af § 27. I §'ens 2. stk. defineres oplag som „de eksemplarer, som forlæggeren fremstiller på een gang“, hvilken definition, der stemmer med N. F. § 9, er tilfredsstillende.

Om overskudseksemplarer gives i § 33 regler svarende til N. F. § 4. Reglen er begrænset til litterære værker og musikværker. For kunstværkers vedk. bør oplaget begrænses mest muligt af prismæssige grunde og også af hensyn til ophavsmandens ideelle interesser. Kom et vist antal overskudseksemplarer i handelen, ville det uvægerlig forringe værdien af oplagets eksemplarer væsentligt. Købere af reproduktioner af kunstværker tillægger antallet af fremstillede eksemplarer afgørende betydning.

Udkastet giver om forlæggerens pligt til at udgive værket regler, der er formet efter samme læst som L. 33. Denne lovs § 9, stk. 6 indeholder reglen om forlæggerens pligt til udgivelse af værket inden 1 år. § 9, stk. 7 og 8 indeholder reglen om ophavsmandens generhvervelse af forlagsretten efter forløb af visse tidsfrister m. v. Derimod står der ikke noget om forlæggerens erstatningspligt, hvilket er naturligt nok, da den er en følge af misligholdelsen af

selve udgivelsespligten, jfr. stk. 6. Nu går udk. 1951 videre i retning af at kæde misligholdelse, generhvervelse af forlagsret („hæve“) og krav om erstatning sammen på irrationel måde, idet udgivelse og genudgivelse behandles under eet.

Det hedder i § 34:

„Forlæggeren er pligtig at udgive værket inden en rimelig tid og på passende måde sørge for dets udbredelse.

Er værket ikke udgivet senest 2 år, eller forsåvidt angår musikværker 4 år, efter at ophavsmanden har leveret fuldstændigt manuskript eller andet eksemplar, som skal mangfoldiggøres, kan ophavsmanden hæve aftalen, beholde oppebåret honorar og kræve erstatning for skade, som ikke dækkes af honoraret. Er et oplag udsolgt og forlæggeren har¹⁾ ret til at udgive nyt oplag, gælder det samme, hvis forlæggeren ikke har udgivet det nye oplag senest 1 år efter at ophavsmanden har fremsat krav derom.

Reglerne i 2. stykke kan ikke fraviges til skade for ophavsmanden. Dog kan Undervisningsministeriet undtagelsesvis, såfremt der af vedkommende forlag kan anføres fyldestgørende grunde for ønsket om en udsættelse med udgivelsen, forlænge fristen.“

Af bestemmelsens stk. 2, 1ste pkt. må læseren få det indtryk, at ophavsmanden ikke kan hæve og kræve erstatning i tilfælde af misligholdelse før efter forløbet af 2 år, dog for musikværker 4 år. Denne læsemåde støttes af motiverne s. 148, hvor det siges:

„Imidlertid har man ikke anset det for tilstrækkeligt med den i 1. stykke angivne regel. Der bør fastsættes en bestemt tidsfrist, inden hvilken udgivelse skal finde sted, og fastsættes bestemte regler for følgen af, at fristen ikke overholdes.

Ophavsmanden kan herefter, når den i 2. stk. angivne tidsfrist er overskredet, hæve aftalen og under alle omstændigheder beholde, hvad han allerede måtte have oppebåret af honorar, selv om dette beløb overstiger, hvad han har krav på i erstatning for lidt skade. Har han derimod krav på

¹⁾ Formuleringen burde formentlig være: „Er et oplag udsolgt, og har forlæggeren ret til at udgive nyt oplag . . .“

mere, idet hans tab er større, kan han kræve det overskydende erstatningsbeløb udbetalt. Det må anses for vigtigt, at disse enkeltheder vedrørende følgerne af pligtens overtrædelse præciseres i loven, da der ellers kunne opstå tvivl med hensyn til disse detaljer. Men ophavsmanden må også kunne vælge i medfør af § 34, 1. stk at få dom over forlæggeren til udgivelsens iværksættelse.“

Det følger imidlertid af § 34, stk. 1, der er hovedregelen, at forlæggeren er pligtig at udgive værket inden „en rimelig tid“, jfr. N. F. § 1, hvilken frist erstatter L. 33 § 9, stk. 6's frist af 1 år. Inden „en rimelig tid“ vil sige, at udgivelsen skal ske efter forløbet af den tid, der medgår til værkets fremstilling som vare og salgsarbejdets forberedelse. Almindeligvis må man her regne med fra 3—6 måneder, men ved bøger, der er tidsbundne, reportagebøger o. l., kan fristen mulig presses under de 3 måneder, og ved andre, navnlig større værker, kan der blive spørgsmål om en længere frist. Man tage nu et eksempel som det i U. 1950.142 H. omh. reportageskrift: „Vi flydde över Öresund.“ En sådan bog skal udgives i tilslutning til selve de fremstillede begivenheder, og det er en selvfølge, at forlæggeren ikke kan trække udgivelsen ud i indtil 2 år, hvorved interessen for værket helt vil forsvinde. Heller ikke kan forlæggeren trække udgivelsen af en af ham antagen roman, hvortil ophavsmanden har leveret manuskriptet i april—maj måned til beregnet udgivelse i efteråret (bogsæsonen), ud på nævnte måde. Med andre ord: når forlæggeren misligholder sin forpligtelse efter udkastets § 34, stk. 1, kan ophavsmanden straks anlægge sag og hæve d. v. s. generhverve forlagsretten samt kræve erstatning for eventuelt tab, der lides ved den opståede forsinkelse. Når det i mot. cit. ovenfor siges, at ophavsmanden, „når den i stk. 2 angivne tidsfrist er overskredet“, har de nævnte beføjelser, er dette ikke rigtigt, thi han har dem længe forinden. Reglen om generhvervelse af forlagsretten i L. 33 § 9, stk. 7 og 8 er jo en regel, der skal vise ophavsmanden vej til efter forløbet af visse frister at komme fra forlagskontrakten i tilfælde, hvor han ikke vil vente længere på udgivelsen, men hvor han e. o. heller ikke vil have sag med forlæggeren. Går han frem efter disse regler, generhverver han sin forlagsret og kan nu uden at tænke på den tidligere kontrakt gå til en ny forlægger og være sikker på, at

han kan hjemle denne forlagsret til værket. Der kan kun opstå uklarhed ved at kombinere en sådan regel med reglen om erstatning. Mot. forsvarer reglen ved henvisning til, at der „ellers kunne opstå tvivl med hensyn til disse detaljer“. Jeg kan ikke se, at der her er tale om detaljer, det drejer sig tværtimod om forlæggerens hovedpligt og ophavsmandens tilsvarende ret. Og det er netop udkastets formulering, der vækker tvivl om retsstillingen.

Mot. siger: „Men ophavsmanden må også kunne vælge i medfør af § 34, 1ste stk. at få dom over forlæggeren til udgivelsens iværksættelse.“ Dette er jo rigtigt, ophavsmanden kan få handlingsdom over forlæggeren, men da denne ikke kan gennemtvinges på anden måde end ved tilkendelse af erstatning, så bliver der altså også i dette tilfælde tale om „at hæve og kræve erstatning“, dette bliver resultatet, når forlæggeren ikke efterkommer handlingsdommen. Skal ophavsmanden her vente i 2 henholdsvis 4 år? Nej det skal han selvsagt ikke.

Men langt betænkeligere er dog forslaget til den nye regel i § 34, 2. stk., 2. pkt. om forlæggerens pligt til at udgive nyt oplag, når et tidligere oplag er udsolgt. Reglen kan ikke fraviges til skade for ophavsmanden. Ovenfor er påvist, at der ikke i gældende ret i de nordiske lande er hjemmel for en sådan pligt, og det er søgt påvist, at de faktiske forhold indenfor forlagsvirksomhed ikke taler for en sådan regel, der navnlig ikke vil være til nytte for ophavsmanden. Her skal yderligere blot henvises til, at forslaget ikke har kunnet opnå eenstemmighed inden for den nordiske kommission. Foreløbig er offentliggjort den danske, finske og norske tekst, og det ses her, at den norske „enkeltkommission“, der består af højesteretsdommerne *Edvin Alten* og *Sigurd Fougner*, tager afstand fra at indføre en præceptiv regel for dette forhold. Disse delegerede udtaler i „Innstilling“ 1950 s. 22 som følger:

„Det bemerkes at de norske delegerede ikke har funnet å kunne slutte seg til andre delegertes forslag, hvorefter bestemmelsene i § 34 annet og tredje ledd ikke skulle kunne fravikes ved avtale om lengere frister uten en dispensasjon med hjemmel i forskrifter utferdiget av Kongen, men for øvrig være ufravikelige. Det forekommer oss rimeligere å overlate til ophavsmennene selv og deres organisasjoner å vareta sitt tarv overfor forleggerne.“

Når der skal gives fælles nordiske lovregler om et privat kontraktsforhold som det foreliggende, bør der formentlig være een-

stemmighed, såfremt der skal indføres tvingende ret om en principiel nyordning af en hovedside ved kontraktsforholdet, forlæggerens udgivelsespligt. Så meget mere som der hidtil har rådet samme retsregel herom i de nordiske lande, og som der ikke indenfor disse retsområder har vist sig nogen ulempe ved den hidtil bestående ordning, hvorefter forlæggeren har ret men ikke pligt til at udgive nyt oplag, en regel, der stemmer med forholdets natur og også er gældende andetsteds enten i henh. til positiv lov eller ifl. retspraksis.

De danske mot. udtaler s. 149: „Også reglen i 2. stk., 2. pkt. bør være præceptiv. Det siges fra forlæggerens side, at forlæggerne alene har ret, men ikke pligt til at udgive nye oplag. Men hvis dette er tilfældet, er det nødvendigt at have en regel som den i 2. stk., 2. pkt. optagne, idet ellers den ene af parterne i kontraktsforholdet, nemlig forfatteren, var bundet, medens den anden ikke var det.“ Her foreligger en åbenbar *petitio principii*. Der er iøvrigt ikke grund til at spørge om „dette er tilfældet“. At der m. h. t. en af bestemmelserne i en forlagskontrakt kan foreligge en haltende kontrakt er påvist ovenfor og er faktisk gældende indenfor forlagsretten. Særlig skarpt er reglen herom udtrykt i den norske åndsværkslov § 26, stk. 2 og den tyske forlagslovs § 17, men L. 33 § 9, stk. 9 og den svenske lov § 17, stk. 3 må forstås på samme måde, jfr. også N. F. § 7, stk. 3. Derfor skylder netop de danske mot. en *saglig* begrundelse for nødvendigheden eller dog hensigtsmæssigheden af at indføre en ny præceptiv regel som den foreslåede. En sådan begrundelse er dog ikke givet.

Det norske forslag kan imidlertid heller ikke tiltrædes. Iflg. § 34, stk. 2 kan ophavsmanden for så vidt angår udgivelse for *første gang, hvis ikke andet er aftalt*, hæve aftalen, beholde modtaget honorar og kræve erstatning for skade, som ikke dækkes af honoraret.

Noget andet kan vedtages, men det kan ikke vedtages, at forlæggeren ikke skal være forpligtet til at udgive værket, så ophører kontrakten at være en forlagskontrakt. Misligholdes pligten til at udgive værket (første gang), må ophavsmanden have ret til at hæve og kræve erstatning. Her trænges ikke til lovbestemmelse som hjemmel. Hvad er da det andet, som kan vedtages? Er det meningen, at forlæggeren ved en kontraktsklausul skal kunne unddrage sig følgerne af en oplagt misligholdelse af pligten til at

offentliggøre ophavsmandens værk ved udgivelse af første oplag. Så giver den foreslåede regel ophavsmanden en ringere retsstilling end den, han har i dag, jfr. åndsværkslovens § 26, stk. 1. Og dette bør under ingen omstændigheder blot risikeres. Efter gældende ret i de nordiske lande har ophavsmanden ubetinget krav på værkets offentliggørelse, når forlagskontrakt er sluttet, og han kan drage forlæggeren til ansvar for misligholdelse efter almindelig kontraktsret, såfremt offentliggørelse ikke sker, d. v. s. hæve og kræve erstatning, opfyldelsesinteresse.

I § 34, 3. stk. hedder det: „Er et oplag utsolgt, og forleggeren har rett til å gi ut nytt opplag, *gjelder det samme*, hvis forleggeren ikke har utgitt det nye opplag senest et år etter at det ble krevet av opphavsmannen.“ Her har vi årsagen til den for norsk ret ganske nye regel i § 34, stk. 2, idet man vil give samme regel for udgivelse af nyt oplag (stk. 3), som er foreskrevet for udgivelse af 1. oplag (stk. 2). Også for norsk ret skal således reglerne om væsentlig forskellige retsforhold knyttes sammen med „samme regel“, omend her som deklaratorisk.

Overfor de indvendinger, som fra forlæggerside har været rejst mod de nye regler i § 34, henviser de norske delegerede til, at reglen kan fraviges ved aftale. I motiverne anf. sted udtaler de derhos: „Vil en forlegger ha rett, men ikke plikt, til å utgi nytt opplag, eller vil han ikke at unnlattelse av å oppfylle plikten skal ha de lovbestemte følger, synes det rimelig at det pålegges ham å sørge for en klar avtale. Forleggeren kan dessuten sikre seg mot erstatningsansvar ved i tide å gi forfatteren beskjed om at han ikke vil benytte sin rett til å utgi nytt opplag. *Hovedsaken er at forfatteren får adgang til å heve avtalen og utgi sitt verk på annet hold*, hvis fristen for utgivelse av nytt opplag oversittes“ (fremhævet her). Det er netop dette synspunkt, som jeg ganske deler, der ligger bag den gældende åndsværkslov § 26, stk. 2, der bare ikke har regler om frister. Åndsværkslovens regler om første oplag og nyt oplag er klare. § 25, stk. 1, jfr. § 26, stk. 1 er afgørende for at forlæggeren har pligt til at udgive 1ste oplag¹), og § 26, stk. 2 er afgørende for, at han ikke er pligtig at udsende nyt oplag, selv om han har ret hertil. Hvad vinder da norsk lovgivning ved forslaget?

¹) Også åndsværkslovens § 27, stk. 1 forudsætter dette, idet forlæggerens ret er en også ophavsmanden *udelukkende eneret*.

Man vil svare ophavsmandens ret til at hæve m. m., når forlæggeren overskrider visse frister og andet ikke er vedtaget. Men hertil må siges, at ophavsmanden har ophævelsesret, uden at der kræves lovhjemmel, og uden at bestemte frister skal være overskredet. Er forlæggerens misligholdelse væsentlig, kan ophavsmanden straks hæve, det kan ikke med de foreslåede frister være meningen, at forlæggeren ubetinget og ansvarsfrit skal have tidsrummene indtil disse fristers udløb til disposition. Meningen må være den, at når disse frister er udløbet, så spares ophavsmanden for diskussion om, hvorvidt der foreligger en væsentlig misligholdelse, så kan han uden videre hæve, beholde honorar og kræve erstatning — medmindre andet er vedtaget.

M. h. t. det danske forslag skal endnu bemærkes: Ifl. L. 33 § 9, stk. 9 er undervisningsministeren bemyndiget til undtagelsesvis at forlænge fristerne for genudgivelse af et værk. Ministeren har ingen kompetence m. h. t. udgivelse af 1ste oplag og kun under ganske særlige omstændigheder ved genudgivelse. Nu foreslås i § 34, stk. 3, 2. pkt., at undervisningsministeriet — altså ikke ministeren — undtagelsesvis skal kunne udsætte fristen for udgivelse både for 1ste oplag og for genudgivelse. Dette bør ophavsmændene rejse indsigelse imod. At forlæggeren m. h. t. genudgivelse kan opnå udsættelse hos administrationen skyldes særlige grunde¹⁾, der ikke kan anføres for ministeriets indblanding i afgørelsen m. h. t. værkets første offentliggørelse. Giver ministeriet udsættelse, er ophavsmanden afskåret fra nu at få sit værk offentliggjort på andet forlag, medmindre han kan dokumentere, at forlæggeren er skyldig i væsentlig misligholdelse. Afgørelsen heraf henhører under domstolene. Disse regler om rekurs til undervisningsministeriet er ikke medtaget i det norske udkast.

I § 35, stk. 1 gives en ufravigelig regel om trykkeriseddel: „Forlæggeren er pligtig at sende ophavsmanden skriftlig opgivelse fra trykkeriet eller den som ellers mangfoldiggør værket over antallet af fremstillede eksemplarer.“ Det fremgår af mot. s. 150, at forlæggerens sagkyndige repræsentant har udtalt, at der ikke er nogensomhelst anledning til, at de i § 35 foreslåede regler gøres ufravigelige.

Dette kan ikke tiltrædes, og det må med forslaget fastholdes,

¹⁾ Jfr. *Ophavsretten* s. 230, dansk Bet. 1931 s. 23—24 og *Torben Lund* I s. 106.

at der er god grund til at lovfæste denne regel og gøre den ufravigelig. Når i det hele taget loven om ophavsret skulle medtage regler om forlagsforholdet i videre omfang end L. 33's regler herom, måtte reglen om trykkeriseddel og de øvrige i § 35 foreslåede regler om regnskabsaflæggelsen melde sig i første række. Det må erindres, at trykkeriseddelen danner basis for opgørelsen af hele det økonomiske mellemværende mellem parterne, når honoraret er fastsat efter royalty systemet, og at den også iøvrigt har betydning. Det må heller ikke glemmes, at det først for nylig efter langvarige forhandlinger lykkedes ophavsmændene at få bestemmelser om trykkeriseddel med i normalkontrakterne, se N. F. § 11, stk. 1. Det er klart, at der i dette spørgsmål må ses bort fra personlige, irrationelle betragtninger fra forlæggerens side. Hertil kommer, at ikke alle forlæggere er medlemmer af forlæggerforeningen eller på anden måde forpligtet ved N. F.'s regler. Og netop overfor disse forlæggere er der brug for reglen. Opgørelsen af det økonomiske mellemværende må ske på forretningsmæssig basis og således, at der ikke er rum for nogen misforståelse m. h. t. antallet af fremstillede eksemplarer. Kun herved kommer der ro om dette spørgsmål. Også reglen i § 35, stk. 2 om regnskabsaflæggelsen er nødvendig og rationel, dog bør af hensyn til den forretningsmæssige udnyttelse af visse musikværker ordet „salget“ erstattes med „salg eller anden benyttelse“, jfr. mot. s. 150.

I § 36 gives regler om ophavsmandens ændringsret: „Hvis et nyt oplag sættes i arbejde over 1 år efter, at det foregående blev udgivet, skal forlæggeren, såfremt ikke andet er aftalt, give ophavsmanden adgang til at foretage ændringer, som ikke volder uforholdsmæssige omkostninger eller forandrer værkets karakter,“ se hertil mot. s. 150—51, hvis begrundelse ganske kan tiltrædes. Reglen er foreslået som deklaratisk, men der kan være grund til at understrege, at ophavsmanden ikke bør fraskrive sig denne ret. Omkostningerne bør bæres af forlæggeren, og ordene „volder uforholdsmæssige omkostninger eller“ bør derfor udgå. Værket må om nødvendigt kalkuleres om. Ved samlerværker, videnskabelige værker og ikke mindst ved populærvidenskabelige værker kræver begge parter velforståede interesser, at nødvendige ændringer foretages, så værket føres à jour. En samvittighedsfuld forlægger sælger ikke forældet stof til godtroende købere. Og for ophavs-

manden gælder det, at hans anseelse lider, såfremt værket ikke rettes. For skønlitterære værker må det tages i betragtning, at op-havsmanden ofte vedbliver at arbejde med værket, selv efter at det er udkommet. Værket skal offentliggøres i den form, han nu vedstår. Forlæggeren har dog krav på, at værkets karakter ikke forandres, thi også han har en ære at forsvare, knyttet til udgi-velsen.

Kapitel X.

Samlerværk.

88. Ved et samlerværk¹⁾ forstås „værk, hvori en række artikler, afhandlinger o. s. v. af forsk. forfattere er samlet“, den danske ordbog 18. bd., sp. 558. Juridisk skiller samlerværket sig fra fællesværket, L. 33 § 6, hvor flere har skabt et udeleligt værk, medens ved samlerværket hver enkelt bidrag udgør et selvstændigt hele, „selvstændige bidrag fra forskellige medarbejdere“, L. 33 § 3. En udgave af en enkelt ophavsmands samlede værker falder udenfor begrebet, ligeså det forhold at en enkelt ophavsmand påtager sig at skrive fx. et biografisk leksikon, U. 1942.700 H. L. 33 § 3 nævner ved siden af samlerværkerne udgiveren af „samlede værker“ og bestemmer således, at denne kan erhverve ophavsret som sådan, selvom det kun drejer sig om udgivelse af en enkelt ophavsmands værker som dennes „samlede værker“. Drejer det sig om beskyttede værker, vil dette dog ikke få særlig praktisk betydning. Almindelige er derimod samlinger af frie klassikeres værker, der dog som regel udgives med et vist videnskabeligt apparat, forord, noter etc.

N. F. omfatter ikke samlerværker. Hvad angår ophavsretten er stillingen angivet i L. 33 § 3. Udgiveren af samlerværket har „samme udelukkende ret til offentliggørelse af det samlede værk, som tilkommer forfatteren“, medens forfatteren af det enkelte bidrag, hvis ikke andet er vedtaget, bevarer forfatterretten til dette. L. 33 § 9, stk. 11 bestemmer, at forlæggeren, hvis ikke andet er vedtaget, er uberettiget til at offentliggøre mere end 1 oplag, der „udenfor de i § 3, 1. stykke nævnte tilfælde“ ikke må overstige

¹⁾ M. h. t. terminologien bemærkes, at udk. 1951 i § 38, stk. 2 benytter udtrykket „samleværk“. Da udtrykket samlerværk har vundet hævd i litteraturen, benyttes det her, jfr. *Torp* s. 24—25, *Grundtvig* s. 89 og s. 106, *Torben Lund* s. 66, *Ophavsretten* s. 29—30, 72, se også *Knoph* s. 79.

1000 eksemplarer. Begrænsningen ville også for samlerværkernes vedk. være uden mening. Det må derimod antages, jfr. *Grundtvig* s. 106, at den deklaratoriske regel om, at der kun må tages et oplag af dem, gælder i forhold til bidragyderne. Det samme må iøvrigt gælde i forhold til udgiveren, når han har ophavsretten, jfr. nedenfor.

For forlagsrettens vedk. er det åbenbart, at der ligger afgørende vægt på at nå til klare kontraktforhold vedrørende samlerværker. Parternes retsstilling beror alene på kontrakterne. Men mange vanskeligheder melder sig herved. Hvem er „udgiver“ i henhold til L. 33 § 3. Der er ikke tvivl om, at det må være den, der lægger planen for samlerværket, bestemmer de forskellige bidrags indbyrdes vægt og størrelse samt udvælger egnede ophavs-mænd. Hermed foreligger grundlaget for at indrømme ophavsret for udgiveren. P. d. a. s. vil forlaget, der ved disse værker ofte sætter en meget stor kapital ind — man tænke blot på konversationsleksika, ordbøger, oversigtsværker over tidens viden på et eller andet område o. s. v. — være nødsaget til at sikre værkets udarbejdelse. Som regel skal forlaget altså ikke blot som sædvanligt når værket er skabt påtage sig den økonomiske risiko, som trykning og udsendelse, herunder afsætningsrisiko, medfører. Forlaget må ofte overtage finansieringen af samlerværket ved honorarudbetalinger, medens arbejdet står på. Under hensyn til den store risiko, forlæggeren således løber, vil det være rimeligt ved hensigtsmæssige kontrakter at sikre forlæggeren enten ved overdragelse af ophavsretten til samlerværket eller i hvert fald forlagsretten for 1ste og følgende *udgaver* af værket, ikke blot retten til udgivelse af flere oplag af dette. Det ligger iøvrigt i sagens natur, at der netop for disse værkers vedkommende vil være brug for at føre værket à jour, således at nye oplag uden bearbejdelse af værket som helhed er upraktiske. Der må iøvrigt sondres mellem forlagets forhold til udgiveren og til medarbejderne.

89. Kontrakten mellem *udgiveren* og *forlæggeren* må først og fremmest klarlægge, hvem der fremtidig råder over samlerværket. Ifl. *Runge* s. 595 spiller for tysk ret ikke blot forlagskontrakten, hvorved udgiveren overdrager forlagsretten til samlerværket til forlæggeren, ind, men det skal i tilslutning til en af rigsretten fastlagt praksis afgøres, hvem der er „Herr des Unternehmens“, hvorved økonomiske hensyn bliver bestemmende. For dansk rets

vedk. må kontraktens bestemmelser lægges til grund. Kun såfremt der her savnes afgørelse af tvivlsspørgsmål, kan ordningen af de økonomiske forhold få betydning. Kontrakten oprettes ikke efter de sædvanlige formularer for forlagskontrakter. Den kan bevæge sig lige fra et interessentskab, hvor flere enes om udgivelsen, jfr. fx. kontrakten om „Større danske Landbrug“ U. 1939.424 H. over forskellige former for arbejdskontrakter til den blotte overdragelse af forlagsret. Under hensyn til de store økonomiske interesser, der står på spil, bør man dog i kontrakten tilrettelægge forholdene og tage stilling til de konkrete spørgsmål, der kan opstå. Kan forlæggeren fjerne udgiveren eller kan denne gå med værket til andet forlag. Hvilket arbejde skal udføres af udgiveren henholdsvis af forlæggeren, dels vedr. teksten, dels vedr. illustrationer. Hvem kan og skal engagere medarbejdere. Hvilke honorarer skal udbetales og hvornår forfalder de. Skal udgiver eller forlægger have endelig ret til bestemmelse m. h. t. værkets omfang, herunder ændring eller udskydelse af enkelte bidrag. Hvornår skal værket udkomme, følgerne af forsinkelse m. m. Hvilken retsstilling indtræder ved udgiverens død inden værkets fuldførelse eller inden ny udgave udgives.

Såfremt udgiveren på egen hånd og bekostning fremskaffer hele værket og nu henvender sig til forlæggeren om udgivelse af det, vil en kontrakt, der giver forlæggeren forlagsretten for 1ste og følgende udgaver, være hensigtsmæssig, når der heri aftales, hvad der ellers hører til en forlagskontrakt.

Har omvendt forlæggeren taget initiativet til samlerværket, planlagt dette i enkeltheder, bestemt medarbejderne og finansieret værkets fremstilling, vil den omstændighed, at det har knyttet en „udgiver“ til værket, ikke give denne ophavsretten. Det er ikke benævnelsen udgiver eller redaktør, der er afgørende, men derimod realiteten.

Mellem disse ydertilfælde ligger som regel praksis. Oftest finder et nøje samarbejde sted mellem udgiveren og forlæggeren. Ved periodisk udkommende samlerværker som tidsskrifter er et sådant samarbejde en nødvendighed, og her vil forlæggeren eje værket, navnlig tidsskriftet med dets titel. Den angivne udgiver eller redaktør kan ikke i tilfælde af strid med forlaget gå andetsteds hen med værket. Forlæggeren kan også stå som udgiver, hvadenten det drejer sig om en fysisk eller juridisk person.

90. *Retsforholdet til medarbejderne* kan fastlægges i en kontrakt med udgiveren eller med forlæggeren, dette sidste vil ved store samlerværker være det hensigtsmæssigste. Selvom udgiveren overfor forlaget påtager sig at indestå for, at medarbejderne overfor ham har forpligtet sig til at præstere deres bidrag for den aftalte betaling og på de øvrige fastlagte vilkår, er dette ikke nok. Forlaget bør ved direkte kontrakt med medarbejderne være sikret mod, at disse under udarbejdelsen stiller andre krav. Enten bør derfor hver enkelt medarbejder ved påtegning på kontrakten forpligte sig direkte overfor forlaget, eller der bør oprettes særlige medarbejderkontrakter.

Ophavsmanden til det enkelte bidrag bevarer i henhold til L. 33 § 3, 2. stk., „hvis ikke andet er vedtaget, forfatterretten til dette“. Han kan altså principielt uden at krænke ophavsretten eller forlagsretten til samlerværket råde over sit bidrag ved særskilt offentliggørelse af dette. Der er ikke i L. 33 § 3 gjort nogen begrænsning i så henseende. Den tyske forlagslov § 3 fastsætter en frist på 1 år efter udløbet af det kalenderår, „i hvilket det pågældende bidrag er offentliggjort i samlerværket“. Det er e. o. rimeligt at fastsætte begrænsninger i ophavsmandens råden over bidraget såvel i henseende til tid som i andre henseender, fx. bør ophavsmanden som regel være afskåret fra at offentliggøre bidraget i andre samlerværker, der konkurrerer med det, hvortil det er solgt. Sådanne indskrænkninger i råden over bidraget bør fastsættes i kontrakten.

Medarbejderen har ikke krav på, at hans bidrag optages i samlerværket, og han må tåle, at udgiveren foretager forkortelser eller ændringer, som er nødvendige af hensyn til samlerværket som enhed. Han har krav på navngivelse på sædvanlig måde. Endvidere har han selvfølgelig krav på det aftalte honorar for hele bidraget, og han kan, dersom det ikke optages, råde helt frit over det.

91. Ny lov. Udk. 1951 § 38 lyder:

„Bestemmelserne om forlagsaftaler gælder ikke bidrag til aviser og tidsskrifter.

Bestemmelserne i § 34 gælder ikke bidrag til samleværker.“

Hvad angår bidrag til aviser er det klart, at reglerne om forlagsaftaler er uanvendelige. Her gælder særlige retsregler. Har avisen bestilt et bidrag, er den ikke pligtig at offentliggøre det, men det aftalte eller sædvanlige honorar må betales. Optages bi-

draget ikke, kan ophavsmanden råde over det på anden måde. Indsendte bidrag står avisen frit overfor.

Når det i mot. s. 152 siges, at de almindelige regler om overdragelse af ophavsret, udk. §§ 25—27, også gælder aftaler om levering af bidrag til aviser og tidsskrifter, må med henblik på § 26, stk. 1 siges, at redaktøren i praksis anses beføjet til at forkorte en artikel, medmindre ophavsmanden udtrykkelig har erklæret sig herimod, dog forudsat at artiklens mening ikke ændres.

Reglen om, at udk. § 34 om udgivelsespligten ikke finder anvendelse på bidrag til samlerværker stemmer med gældende ret, se mot. s. 152. Det anføres iøvrigt her, at de samme hensyn, som har ført til opstillingen af reglerne i udkastets §§ 31—38, også i vidt omfang taler for at gøre disse regler — bortset fra den vigtigste, § 34 om udgivelsespligten — „anvendelige på retsforholdet mellem ophavsmanden og den forlægger, der udgiver egentlige samleværker i bogform e. l., håndbøger med bidrag fra forskellige eksperter, leksika o. s. v.“. Det oplyses, at dette retsforhold nu i vidt omfang er reguleret ved aftale mellem Forlæggerforeningen og Foreningen til beskyttelse af videnskabeligt arbejde.

For så vidt der er spørgsmål om regler, der kan fraviges ved aftale, kan det næppe være betænkeligt at antage, at der kan sluttet modsætningsvis fra udk. § 38, stk. 2 til, at de nævnte regler i §§ 31—38 skal finde anvendelse på bidrag til samlerværker. Men drejer det sig om ufravigelige regler, stiller sagen sig anderledes. Reglen i udk. § 35, stk. 1 om pligt for forlæggeren til at sende ophavsmanden trykkeriseddel og i § 35, stk. 2 om regnskabsopgørelse passer ikke på bidrag til samlerværker, det er henholdsvis urimeligt og umuligt at bringe disse regler til anvendelse her, hvor medarbejdernes antal ofte når op i hundreder. I det hele havde det måske været rigtigere at give samme regel m. h. t. bidrag til samlerværker som m. h. t. bidrag til aviser og tidsskrifter, nemlig den at bestemmelserne om forlagsaftaler er uanvendelige her. I praksis vil retsstillingen blive bestemt ved den om samlerværket med forlaget sluttede kontrakt suppleret med overenskomster sluttede mellem de pågældende organisationer.

Kapitel XI.

Overdragelse af forlagsret.

92. Medens overdrageren af ejendomsret til en ting normalt er uinteresseret i, hvorledes køberen af denne forholder sig med det erhvervede, når blot købesummen behørigt erlægges, stiller det sig anderledes ved overdragelse af forlagsret. Ved kontraktsafslutning lægger ophavsmanden afgørende vægt på forlæggerens person og forretning. Forlagskontrakten stifter et kompleks af rettigheder og forpligtelser for forlæggeren, og ophavsmanden regner ved kontraktens indgåelse med, at netop denne medkontrahent vil være særlig egnet til at udgive og sprede værket i kraft af hans personlige egenskaber, forlagets forretningsprinciper og forretningsforbindelser og den måde, hvorpå hele virksomheden er organiseret. Også i denne henseende spiller det en væsentlig rolle, at forlagskontrakten er en langvarig kontrakt. Den begrunder et gensidigt tillids- og afhængighedsforhold. Ophavsmandens interesse i offentliggørelsens form og omfang og i forlæggerens evne og vilje til spredning af værket består under hele kontraktstiden. Medens værket muligt i en forlæggeres hånd bliver på lageret, vil det af en anden kunne spredes i indland og udland. I tilslutning til det forretningsmæssige mellemværende udvikler sig ofte en personlig tilknytning, der medvirker til kontraktsforholdets særlige karakter ¹⁾.

L. 33 § 9 indeholder ikke regler om forlæggerens adgang til videreoverdragelse af forlagsretten. Angående ret til offentlig fremførelse af et værk bestemmer § 10, at erhververen ikke kan overdrage denne ret til andre. Dette gælder hvad enten den overdragne ret er en eneret eller ikke. Værkets fremførelse sker gennem udøvende kunstnere, og man må derfor gå ud fra, at ophavsmanden

¹⁾ Om *Fr. V. Hegel* som forlægger se *L. C. Nielsens* mindeskrift I og II, København 1909.

har lagt afgørende vægt på, af hvem disse rettigheder erhverves. Ved kontrakten kan dog også her ret til videreoverdragelse være indrømmet, hvilket særlig vil være praktisk, hvor det drejer sig om en eneret, der er vidtrækkende i henseende til tid og sted¹⁾. Fra bestemmelsen kan intet sluttes til andre tilfælde.

For så vidt der undtagelsesvist foreligger overdragelse af værket „een gang for alle“ eller „med fuld ejendomsret“ eller lignende klausuler, der tilsigter *hel overførelse af ophavsretten* (i det omfang, denne kan overdrages) mod et eengangsvederlag, har man ment, at ophavsmanden, der efter sådan overdragelse økonomisk er uden interesse i værket, i hvert fald ikke her kan modsætte sig videreoverdragelse. Dette er dog ikke rigtigt. Ophavsmandens personlige interesse i værkets gengivelse i uforringet stand og størst mulige udbredelse består uanset sådan overdragelse. Det er urigtigt, at første erhverver i dette tilfælde uden samtykke skulle kunne sætte en anden i sit sted m. h. t. opfyldelsen af sine pligter. Og selvom videreoverdragelsen sker således, at han stadig står som forpligtet overfor ophavsmanden, er dette ikke foreneligt med dennes interesse i, at ret og pligt ikke skilles ad. Har erhververen overdraget retten videre, er hans interesse i værket svækket, og det bliver netop ikke ham, der fremtidigt drager omsorg for den videre offentliggørelse. Ophavsmandens samtykke må derfor kræves til videreoverdragelse. Sådant samtykke kan være givet i overdragelsesdokumentet.

Hvad angår en *almindelig forlagskontrakt*, der kun overfører forlagsret til 1ste og følgende oplag af værket, foreligger nedenævnte muligheder:

- a. Ubegrænset overdragelighed kan være indrømmet forlæggeren ved kontrakten.
- b. Overdragelighed kan positivt være udelukket.
- c. Kontrakten indeholder ingen bestemmelse om overdragelighed.
- d. Parterne har benyttet normalkontraktsformularen, N. F. § 15.

93. *Ad a.* Forlagskontrakter med dette indhold er ikke almindelige i dansk eller nordisk forlagspraksis²⁾. Foreligger imidlertid

¹⁾ Jfr. *Grundtvig* s. 132 og nærmere i Kapitel XIII.

²⁾ *Runge* udtaler s. 585: In zahlreichen Verlagsverträgen hat sich der Verlag die unbeschränkte Weiterübertragbarkeit des Verlagsrechts etwa durch eine Formulierung nachstehender Art vorbehalten: „Der Verfasser überträgt dem Verlag für alle Auflagen und Ausgaben das alleinige und unbeschränkt weiter übertragbare Verlagsrecht des von ihm verfassten (zu verfassenden) Werkes.“

en sådan klar aftale, er forlæggeren berettiget til nårsomhelst, også inden offentliggørelsen, at overdrage forlagsretten videre. Samtykke er givet i kontrakten. Og det er ligegyldigt, om overdragelsen sker isoleret eller i forbindelse med overdragelse af forlaget eller en del af dette. Ophavsmanden får ingen indflydelse på, hvem der herefter overtager forlæggerpligterne, særlig pligten til at mangfoldiggøre og sprede værket. På den anden side må ophavsmanden selvsagt kunne hæve kontrakten, såfremt erhververen misligholder denne. Og uanset kontraktens ord må det måske antages, at ophavsmanden kan hæve straks, såfremt overdragelse sker til et forlag, hvis stilling i politisk, moralsk eller religiøs henseende er i væsentlig strid med ophavsmandens. Forlagskontraktens forudsætninger i personlig henseende må nemlig også her gøre sig gældende. Betydningen af kontraktsbestemmelsen er herefter den, at forlæggeren frit kan overdrage forlagsretten til et forlag, mod hvis erhvervelse af forlagsretten ophavsmanden ikke kan rejse væsentlige indvendinger af nævnte art.

I sagen U. 1918.251 havde forfatteren Chr. Gjerløv til et forlag overdraget „forlagsretten til første og alle eventuelt følgende oplag“ af sin bog „Sodoma“. Efter at der var udkommet en række oplag, overdrog forlaget gennem mellemmand — alle sine „tilkommende rettigheder med hensyn til hr. Chr. Gjerløvs bog „Sodoma““ til et andet forlag. Dette blev efter indholdet af forlagskontrakten og de med overdragelsen af forlagsretten forbundne omstændigheder godkendt¹⁾. Det ses ikke af dommens beskrivelse af de faktiske omstændigheder, at der heri ligger noget, som kunne binde ophavsmanden, og selve overdragelsen af forlagsretten indeholder ikke samtykke til videreoverdragelse.

94. *Ad b.* Aftalen kan gå ud på, at overdragelse helt udelukkes, eller at ophavsmandens samtykke kræves til overdragelse²⁾. Meningen er i begge tilfælde, at overdragelse ikke kan ske uden ophavsmandens medvirken, til hvilken denne ikke er forpligtet. Lige-

¹⁾ Dommen U. 1886.1094 indeholder en forudsætning om, at erhververen af restoplaget af en lægestat „med de rettigheder og forpligtelser, hvormed sælgeren besad samme“, ville være beføjet til at udgive nyt oplag af samme. Men denne ret var ikke krænket ved udgivelsen af et lignende værk, der blev anset væsentlig forskellig fra den tidligere.

²⁾ Amerikansk kontr. § 20: „..... but no assignment voluntary or by operation of law shall be binding upon either of the parties hereto without the written consent of the other party to this agreement.“

gyldigt er det, om der tilsigtes overdragelse af hele forlaget, en del af dette eller kun det pågældende værk. Ophavsmanden, der vil stå helt frit overfor forlæggerens videreoverdragelse, opnår dette ved at kræve sådan klausul i forlagskontrakten. Videreoverdragelse i strid med kontrakten er ugyldig. Erhververen kan ikke være i god tro overfor kontraktens ordlyd. Offentliggør han værket, foreligger en krænkelse af ophavsretten, og ophavsmanden kan gribe til de hjemlede retsmidler.

95. *Ad c.* Står der intet i forlagskontrakten om ret til videreoverdragelse, har forlæggeren i hvert fald ikke ret til særskilt overdragelse af denne forlagsret. Dette må følge af, at forlæggeren aldrig får anden eller større ret end den, der er tillagt ham i kontrakten. Tilsvarende gælder ved overdragelse af reproduktionsret m. h. t. kunstværker. I sagen U. 1918.610 havde kunstneren Vilh. Hammershøi's enke bl. a. påstået dom for, at et kunstforlag, hvem Hammershøi havde overdraget reproduktionsret til forskellige af hans billeder, kendtes uberettiget til at offentliggøre mere end eet oplag på indtil 1000 eksemplarer af de hidtil foreliggende reproduktioner af de nævnte billeder, endvidere kendtes uberettiget til at foretage nye reproduktioner af disse billeder i andre størrelser eller andre reproduktionsarter og til at overdrage reproduktionsretten til andre. Forlaget hævdede, at der ikke i de trufne aftaler indeholdtes begrænsninger i disse retninger. Påstandene blev dog taget til følge, idet forlaget ikke havde godtgjort, at der ved de trufne aftaler var hjemlet det videregående rettigheder end påstået, jfr. ligeledes U. 1949.1047. En svensk billedhuggers enke havde i 1923 ved bosondring erhvervet alle hans værker og reproduktionsretten til disse. I 1897 havde kunstneren dog til en af kunstnere meget benyttet fabrikant, L. P. Jørgensen, overdraget reproduktionsretten til en statuette „Solrosen“ af 1893. Jørgensen døde i 1914, og hans virksomhed overtoges af et aktieselskab, der i 1918 overdroges til et andet aktieselskab, som fortsatte med reproduktion og salg af „Solrosen“. Dette fandtes ved dommen uberettiget, idet sagsøgte ikke ... „har kunnet føre nogetsomhelst bevis for, at fabrikant L. P. Jørgensens ret til reproduktion af statuetten har indbefattet en ret til videreoverdragelse, men det tværtimod efter det i sagen oplyste må antages, at kunstneren har lagt stor vægt på, af hvem og hvordan reproduktionen blev foretaget“. Af sagsfremstillingen synes det at fremgå, at *hele* Jørgensens virk-

somhed efter hans død var overgået til et andet firma, der atter noget senere var afhændet til det sagsøgte kunstforlag. Dommen har ikke tillagt dette moment afgørende betydning, cfr. den nedenævnte dom U. 1908.351 H. Man kan næppe heller overføre de for bogforlagsvirksomhed gældende regler på kunstforlag. Sagen ses ikke oplyst eller procederet i denne henseende. For bogens vedk. gælder, at selv om typerne mulig er små eller papir og hæftning mindre god, så giver den dog de materielle betingelser for, at læseren kan opleve værket, som det er skabt af ophavsmanden. Ved reproduktion af kunstværker står mellemmanden, kunstforlæggeren, overfor særlige vanskeligheder, ikke mindst ved reproduktion af skulpturværker. Mange reproduktioner er så slette, at de ikke giver virkeligt indtryk af værket, jfr. *Torben Lund*, der taler herom i anden forbindelse II s. 199 ff. At anvende reglen fra den almindelige forlagskontrakt på kunstforlag kunne da eventuelt gælde ved forlag af postkort, enkle illustrationer, kunsthæfter o. l., men ikke ved mere krævende reproduktionsformer¹). Under sagen ses ikke oplyst sædvaner indenfor reproduktion og kunstforlag, men herom må det dreje sig, når man spørger, om en kunstner skal finde sig i, at reproduktionsretten følger med ved overdragelse af kunstforlag eller reproduktionsanstalt, altså af hele virksomheden. I et vist omfang må dette gælde. Man står imidlertid her som i det hele ved spørgsmålet om, hvilke retssætninger der gælder for kunstforlag, overfor mindre fasthed og ensartethed end ved bogforlaget. I tysk ret gælder den særlige forlagslov af 19. juni 1901 kun for litteratur- og musikværker. Som *Allfeld* siger II s. 71: „Dagegen entbehrt das Verlagsrecht in Ansehung der Werke der bildenden Künste und der Photographie zur Zeit noch einer gesetzlichen Regelung . . ., so dass hierfür gegenwärtig, so-

¹) *Allfeld* sonderer II s. 74 med henblik på spørgsmålet om ret til videreoverdragelse mellem tilfælde, hvor det af omstændighederne fremgår, at forlagsretten i henh. til parternes vilje skal forblive uadskilleligt knyttet til erhververens person, og tilfælde, hvor kontrakten væsentlig er sluttet i begge parters forretningsmæssige interesse. Som eksempel på første gruppe nævnes kontrakter vedr. den såkaldte høje kunst, „da es hier nicht selten die künstlerische und gewerbliche Leistungsfähigkeit des Erwerbers — z. B. eines hervorragenden Kupferstechers — ist, was den Urheber bestimmt, ihm das Verlagsrecht einzuräumen“. Som eksempler på den anden gruppe nævnes kunstindustrielle og fotografiske produkter, men også ret til reproduktion af egentlige kunstværker, når det drejer sig om en mere teknisk end kunstnerisk reproduktion.

weit die Verlagsverträge nichts bestimmen, nur die im Kunstverkehr bestehenden *Gebräuche* als Richtschnur in Betracht kommen können, welche je nach dem Gegenstande des Verlags und je nach der Art der Vervielfältigung höchst verschieden sind.“ Dette peger på, dels at en ensartet ordning her ikke er gennemførlig, dels at det for parterne er dobbelt vigtigt at træffe udtrykkelig bestemmelse i kontrakten om alle relevante forhold. Unægtelig forbavses man derfor ved i praksis at møde kontrakter om overdragelse af reproduktionsret til kunstværker, der blot består i en kvittering, men hvor intet af de mange spørgsmål, mellemværendet rejser, har fået en positiv afgørelse. Ophavsmandsorganisationernes indflydelse på kontraktvilkår på dette område står langt tilbage for deres indflydelse på bogforlagets område og ved overdragelse af opførelsesret. Hvorfor? Det drejer sig dog om vigtige spørgsmål for kunstneren: erhververens pligt til mangfoldiggørelse og salg, reproduktionsmåder og materialer, hensyntagen til virksomhedernes art, omfanget af overdragelsen, af kunstnerens unkladelsespligt m. m.

Drejer det sig om overdragelse af hele forlaget eller en del af dette, må det for bogforlagets område antages, at ophavsmanden ikke kan modsætte sig denne. Dette stemmer med almindelig skik og brug i forlagsforhold, der har fundet udtryk i N. F. § 15, se nedenfor.

96. *Ad d.* I N. F. § 15 bestemmes: „Den forlæggeren iflg. nærværende aftale tilkommende ret kan kun overdrages til andre ved overdragelsen af hele forlagsvirksomheden eller særlige områder deraf.“ Ophavsmanden kan herefter ikke modsætte sig den senere overdragelse, selvom denne vil skade hans interesser. Modsætningsvis kan slutes, at forlagsretten til et enkelt værk ikke kan overdrages videre uden samtykke af ophavsmanden. Denne form for overdragelse er også særlig skadelig for ophavsmanden. Kommer et forlag i økonomiske vanskeligheder, vil det se sig fristet til at realisere de gode aktiver for at imødegå krisen. Ophavsmanden må her have det afgørende ord.

Sker overdragelse af hele forlagsvirksomheden, herunder omdannelse af et personligt firma til et aktieselskab, kan ophavsmanden ikke modsætte sig, at forlagsretten til hans værker følger med til erhververen, selvom hans interesser herved udsættes for eller lider skade. Erhververen indtræder i forlagskontrakten, som den

foreligger. Ophavsmanden har dog samme ret til at hæve som angivet ovenfor under a).

Medens der normalt ikke kan opstå tvivl om, hvad der forstås ved „hele forlagsvirksomheden“, idet sådan overdragelse kun foreligger, hvor *samlige* til forlaget hørende forlagskontrakter er med i overdragelsen, kan tvivl opstå, hvor det drejer sig om overdragelse af „særlige områder“ af denne. Når man her tilsteder overdragelse uden ophavsmandens samtykke, er grunden den, at forlagene specialiserer sig, således at visse områder udskilles, medens de bevarede søges kompletteret. Således ses et forlag at udskille sin musikafdeling eller at koncentrere sig om skolebøger eller videnskabelig litteratur med udskydelse af den skønlitterære eller omvendt, eller forlaget optager alene en gren af den videnskabelige litteratur, fx. den medicinske, juridiske, tekniske eller naturvidenskabelige. Det kan her være vanskeligt at drage grænsen, men klausulen vil være overholdt, når alle forlagskontrakter vedr. et område overgår til erhververen. I sagen U. 1908.351 H. blev det antaget, at „Det nordiske Forlag“ havde været beføjet til at udskille en under forlaget værende afdeling kaldet „Nordisk Forlag, Musikafdelingen“ til et særligt firma „Aktieselskabet Nordisk Musikforlag“, og at dette som enejer havde overtaget „Det nordiske Forlag“s forlagsrettigheder til sangspillet „Molboerne“. Se endvidere svensk højesteretsdom, Nytt Jur. Arkiv 1941 s. 144, der forudsætter, at overdragelse lovligt kan ske ved omdannelse af personligt firma til aktieselskab, og at videreoverdragelse ligeledes lovligt kan foretages af selskabets likvidationsbo til et forlag.

Et enkelt værk, fx. et konversationsleksikon, kan næppe nogensinde udgøre et område, og i tvivlstilfælde bør ophavsmandens (udgiverens) samtykke kræves. *Runge* anfører s. 589: „Jedenfalls erscheint es nicht ganz unbedenklich wenn nicht nur eine bestimmt abgegrenzte Abteilung, wie etwa die medizinische oder juristische Abteilung eines Verlags, der diesen Zweig nicht mehr pflegen will, ohne Zustimmung der betroffenen Autoren abgestossen werden kann, sondern man auch von einer anatomischen, verwaltungsrechtlichen usw. Abteilung spricht, selbst wenn eine solche Unterabteilung nur noch aus einem einzigen Werke bestünde ... Hier zeigt sich deutlich wie leicht durch solche Auffassungen das Zustimmungsrecht des Verfassers illusorisch gemacht werden kann.“ *Runge* mener derfor, at det fagligt afgrænsede

område burde omfatte et større antal titler. Det bør fastholdes, at ophavsmandens samtykke altid må udkræves til videreoverdragelse af forlagsretten til et enkelt værk, uanset om det påstås, at dette udgør en særlig afdeling. Tvivl kan kun angå tilfælde, hvor et stort samlerværk, konversationsleksikon, er egnet til at begrunde selvstændig forlagsvirksomhed, Encyclopedia britannica, eller dog forlagsområde. Iøvrigt må det bero på domstolenes skøn, om der foreligger et forlag eller en forlagsafdeling.

Kræves ophavsmandens samtykke til overdragelse af forlagsretten, må samtykke selvsagt også kræves, *når erhververen senere vil overdrage forlagsretten til en ny erhverver*. Denne indtræder i kontrakten som den foreligger med pligt til at indhente samtykke ved videreoverdragelse, og de hensyn, der kræver ophavsmandens samtykke, gør sig gældende ved enhver følgende overdragelse af samme art. Derimod kræves der ikke samtykke af første erhverver, uanset at han stadig hæfter for opfyldelsen.

Efter den tyske forlagslov § 28, stk. 1, 2. pkt. kræves ophavsmandens samtykke til overdragelse af forlagsret til et enkelt værk. I § 28, stk. 1, 3. pkt. siges imidlertid: „Die Zustimmung kann nur verweigert werden, wenn ein wichtiger grund vorliegt.“ Denne regel er uheldig, fordi de grunde, der er bestemmende for ophavsmanden til at give eller nægte samtykke, ikke er af blot økonomisk natur men forudsætter et personligt skøn over erhververens forhold, som ophavsmanden ikke skal kræves til regnskab for. Han må her stå helt frit. Forlæggeren har intet begrundet krav på at udnytte det aktiv, der ligger i den enkelte forlagskontrakt ved videreoverdragelse mod ophavsmandens vilje. Nægter ophavsmanden samtykke, er forlæggeren henvist til forhandling med ophavsmanden om ophævelse af kontrakten (ophavsmandens genkøb af retten) eller overførelse til en erhverver, som godkendes af ophavsmanden. Efter dansk ret er ophavsmanden ikke pligtig at begrunde et afslag på begæring om samtykke til overdragelsen.

Om ophavsmanden har givet samtykke må afgøres rent konkret. Samtykket bør foreligge skriftligt. Påstand om mundtligt eller stiltiende samtykke bør som regel ikke gives medhold overfor ophavsmandens protest.

Sker overdragelse, hvor samtykke kræves, uden samtykke, er den ugyldig og kan ikke overføre forlagsret til erhververen. Denne

kan mødes med forbud fra ophavsmandens side, såfremt han i henhold til overdragelsen vil udgive nyt oplag eller iøvrigt handle som forlægger til det pågældende værk.

Forskellig fra videre overdragelse af forlagsretten er det forhold, at et forlag betjener sig af et andet forlag ved opfyldelsen af enkelte af forlæggerforpligtelserne, fx. pligten til at sprede værket. Hertil kræves ikke samtykke af ophavsmanden.

97. *Overdragelsens virkninger.* I mangel af positive regler herom må tvivlsspørgsmål afgøres ved fortolkning af de foreliggende aftaler og under henvisning til, hvad almindelige retsprinciper fører til. Hvor overdragelse efter det anførte kan ske, indtræder erhververen i forlagskontrakten, som den foreligger. Er værket endnu ikke afleveret, kan erhververen kræve det af ophavsmanden til aftalt tid og i aftalt stand. Forlagsretten opstår i disse tilfælde for erhververen på samme måde som for overdrageren. Er manuskriptet afleveret eller endog mangfoldiggjort og udgivet, går forlagsretten med forlagskontraktens rettigheder og forpligtelser over på ham fra selve overdragelsen. Giver forlagskontrakten kun ret til udgivelse af eet oplag af værket, overtager erhververen hvad der endnu ikke er solgt og drager omsorg for værkets videre spredning. Når værket er udsolgt, ophører erhververens ret, og ophavsretten går tilbage til ophavsmanden. Nyt oplag kan derfor i dette tilfælde kun udsendes af ham i kraft af en ny kontrakt mellem ham og ophavsmanden. Gælder kontrakten derimod også for de følgende oplag, bestemmer erhververen, om han vil udgive nyt oplag.

På den anden side medfører overdragelsen som nævnt også, at *erhververen forpligtes overfor ophavsmanden* til at yde, hvad der skal erlægges i henhold til forlagskontrakten. Dette gælder først og fremmest m. h. t. honorar for fremtidigt salg. Er forfaldne honorarer ikke afregnet fra overdrageren, er erhververen uden ansvar for disse, medmindre andet måtte være aftalt. Erhververen må præstere kontraktmæssigt salgsarbejde, reklame, levering af frieksemplarer, opgørelse o. s. v. Har ophavsmanden med overdrageren aftalt, at nyt oplag skal udsendes, må erhververen udgive dette på den aftalte måde. Har der endnu ikke været spørgsmål om udgivelse af nyt oplag, står erhververen frit ganske som overdrageren. Er værket udsolgt, og har ophavsmanden i medfør af

L. 33 § 9, stk. 9, jfr. stk. 7 — eller under henvisning til særlig bestemmelse i forlagskontrakten — opfordret overdrageren til at udgive værket inden den foreskrevne eller aftalte frist, så må erhververen foranstalte udgivelsen inden fristens udløb, om forlagsretten skal bevares for ham. Ophavsmanden skal ikke give ham en ny frist. Erhververen indtræder kort sagt i alle de af forlagskontrakten flydende forpligtelser.

Har overdrageren misligholdt kontrakten, og er der i den anledning opstået et erstatningskrav for ophavsmanden, hæfter kun overdrageren herfor. Det ville være urimeligt at lægge følgerne af overdragerens misligholdelse over på erhververen, selvom denne er underrettet om, at misligholdelse har fundet sted. Han indtræder i kontrakten med rettigheder og forpligtelser i den stand, hvortil kontraktmellemværendet har udviklet sig til overdragelsens øjeblik, hidtidig loyal opfyldelse af denne forudsat. En anden sag er, at erhververen overfor overdrageren kan forpligte sig til at svare til ophavsmandens på misligholdelsen grundede krav.

Hvad angår forholdet mellem *ophavsmanden og overdrageren* gælder, at denne også efter overdragelsen hæfter for kontraktens opfyldelse, indtil ophavsmanden giver ham fri eller opfyldelse er sket¹⁾. Forlæggeren kan ikke ensidigt i forhold til ophavsmanden frigøre sig fra forpligtelserne. Dette gælder selvfølgelig, hvadenten der er tale om overdragelse af hele forlaget, en afdeling (område) af dette eller forlagskontrakt vedr. et enkelt værk. Det antagne stemmer med almindelig kontraktsret og med forholdets natur. I tysk forlagslov § 28, stk. 3 siges det, at erhververen hæfter over-

¹⁾ I den ovennævnte svenske højesteretsdom, Nytt juridiskt Arkiv 1941 s. 144 forelå følgende sagsforhold: Ophavsmanden havde overdraget forlagsretten til nogle skolekort til en forlægger mod procenthonorar af salget. Forlæggeren, der i kontrakten havde forbeholdt sig ret til at overdrage forlagsretten til „annat företag“, overdrog sine rettigheder til et af ham stiftet aktieselskab, der overtog restoplaget. Selskabet, der skiftede navn, trådte senere i likvidation. Likvidationsboet solgte derefter til et nyt selskab forlagsret plus restoplag, men denne køber havde „enligt gängse kutym vid inköp av restupplagor“ krævet og ved handelen opnået, at sælgeren skulle forpligte sig til at betale eventuelle procenthonorarer til ophavsmanden. Ved dommen blev det fastslået, at likvidationsboet var pligtig at svare honorarer til ophavsmanden, at denne kunne holde sig direkte til boet, og at procenthonoraret skulle beregnes efter den udsalgspris, erhververen opnåede ved salg af de pågældende kort og således ikke kunne nøjes med at svare procenthonorar i forhold til, hvad boet havde opnået ved sit salg af restoplaget.

for ophavsmanden for kontraktens opfyldelse, „neben dem Verleger als Gesamtschuldner“. Der er altså ikke blot tale om en subsidiær forpligtelse. Det samme må antages efter dansk ret.

Når sagen stiller sig således, får reglen om overdragelighed mindre betydning, idet man naturligvis fra forlagens side i hvert fald netop ved overdragelse af hele forlaget eller en afdeling af dette ønsker at arbejde hen mod en ordning, hvor overdrageren frigøres. Ikke mindst når et forlagsaktieselskab under likvidation overdrager „forretningen“, er det upraktisk, at likvidationsboet fortsat må hæfte. Men principielt må det anførte fastholdes. Og betydningen af dette er da, at ophavsmanden må tilkaldes og medvirke til ordningen. Drejer det sig om overdragelse af en enkelt forlagskontrakt, må ophavsmanden være varsom med at frigøre overdrageren, i hvert fald i alle tilfælde hvor der skyldes honorar eller andre forfaldne ydelser.

98. Pantsætning af forlagsrettigheder og overdragelse til sikkerhed¹⁾). Ophavsmanden kan ikke modsætte sig en overdragelse af forlaget som sådant eller en forlagsafdeling, uanset at den med ham sluttede forlagskontrakt hører med blandt de overdragne aktiver, medmindre han i forlagskontrakten har sikret sig herimod. Overdragelsen omfatter ikke blot forlagsrettighederne men forlagets eller afdelingens øvrige aktiver, maskiner, inventar, clichéer, papir, sats, bly, boglager, udestående fordringer o. s. v. Pantsætning af forlaget under eet kan ikke ske²⁾). Det praktiske spørgsmål bliver derfor kun, om pantsætning af enkelte forlagskontrakter kan ske. Til overdragelse af en forlagskontrakt kræves, når andet ikke er vedtaget i kontrakten, altid ophavsmandens samtykke, og dette må derfor også kræves til pantsætning. Det kan ikke hævdes, at forlæggeren, der pantsætter kontrakten, stadig er forpligtet til at opfylde forlæggerforpligtelserne, og at ophavsmanden derfor ikke er interesseret i at hindre pantsætningen. Forlæggeren, der pantsætter et større eller mindre antal forlagskontrakter, eller stiller disse som sikkerhed for kredit, skal jo opfylde eller fortsat opfylde forpligtelserne. Medens møbelhandleren, der har solgt og leveret møbler på afbetaling, har ydet, hvad han skal og — bortset fra ejendomsforbeholdet — står med pengefordrin-

¹⁾ Se hertil *Gunnar Nybergh*: Om pantsättning av förlagsrätt, J. F. T. 1942 s. 116 ff.

²⁾ *Gunnar Nybergh* anf. sted s. 117 note 3.

ger i henhold til afbetalingskontrakterne, fordringer, der er egnet til at danne kreditbasis, og som kan udnyttes som sådan uden skade for møbelkøberen, stiller det sig som anført anderledes for forlæggeren. At panthaveren, der skrider til pantets realisation, selv skulle udgive værket eller fortsat virke for dets salg, er sædvanligvis uigennemførligt. Forlæggerpligterne måtte da fortsat opfyldes af pantsætteren eller af en forlægger, hvem panthaveren overdrog udgivelse og salg for panthaverens regning. Under henvisning til det anførte er pantsætning af forlagskontrakter eller sikkerhedsstillelse gennem disse ikke praktisk. Et forlags kreditmuligheder må bedømmes dels ud fra et skøn over værdien af de materielle ting, forlaget ejer, fast ejendom, boglager, maskiner o. s. v., se ovenfor, dels ud fra et skøn over forlagets hele position, herunder antal og værdi af dets udgivelser.

Vil bank eller anden kreditgiver have selve forlagskontrakterne overdraget som pant, må ophavsmændenes samtykke kræves for hver enkelt kontrakt. Sikkerheden er imidlertid bortset herfra så som så, idet ophavsmanden, selvom han har givet samtykke til transaktionen, ikke dermed har givet afkald på nogen ham tilkommende ret. Kommer forlæggeren i betalingsvanskeligheder, og skal panthaveren nu realisere sikkerheden, kan dette ikke ske, uden at ophavsmandens krav, navnlig honorarkrav, opfyldes. Og selvom ophavsmanden ikke har retligt krav på, at banken betaler ham, så vil han kunne hæve kontrakten p. gr. a. misligholdelse, når honoraret ikke betales, eller forlæggerpligterne iøvrigt misligholdes. Også under hensyn hertil er forlagskontrakter ikke egnede pantsætningsobjekter¹⁾.

Det fremgår af det anførte, at hverken håndpant eller brugspant er anvendelige pantsætningsformer. *Gunnar Nybergh* antager s. 128, at brugspantet kunne være praktisk. Panthaveren skulle da udnytte pantet ved at udgive værket. Dette kunne ske gennem pantsætteren. Var ophavsmanden pantsætter, ville forlagsretten gå tilbage til ham, når panthaveren var fyldestgjort. *Nybergh* henviser parterne til ved overenskomst at finde frem til den mest hensigtsmæssige fremgangsmåde. Det må dog hertil siges, at de praktiske vanskeligheder er så store, at disse former for pant ikke lader

¹⁾ Jfr. hertil *Hillig* I s. 174, *Runge* s. 593—94, hvis udviklinger viser, hvor vanskeligt dette spørgsmål arter sig i Tyskland.

sig gennemføre. Derimod kan der utvivlsomt efter dansk ret stiftes underpant i forlagsret ved iagttagelse af de for underpant i løsøre gældende regler, jfr. tinglysningsloven¹). Selvom dette er juridisk muligt, vil dog de ovennævnte vanskeligheder gøre sig gældende. Vigtigst for al pantsætning og sikkerhedsstillelse er, at fyldestgørelse kan ske hurtigt og sikkert. Derfor har pantsætning af forlagsret heller ikke nogen betydning i dansk ret.

¹) *Vinding Kruse: Ejendomsretten IV s. 1940.*

Kapitel XII.

Forlagskontraktens ophør.

99. Ophørsgrundene er I. Bestemmelser i forlagskontrakten eller anden overenskomst mellem parterne, II. Ydelsens umulighed, III. Forandrede forhold, IV. Misligholdelse af forlagskontrakten og V. Konkurs.

Ad I.

100. Kontrakten ophører for det første *i henhold til dens eget indhold*. Omfatter den kun et eller et bestemt antal oplag af et enkelt værk, ophører den, når det eller de pågældende oplag er udsolgt. Udsolgt er værket, når det er „udgået af boghandelen“, L. 33 § 9, stk. 9, d. v. s. når forlaget ikke længere har eksemplarer på lager eller liggende i kommission hos boghandlerne. Forlaget må e. o. foranstalte hjemkaldelse af de hos boghandlerne liggende eksemplarer (som regel bortset fra et eksemplar) for at status quo kan konstateres. I N. F. § 7, stk. 4 indeholdes en praktisk regel: „Værket betragtes som udsolgt¹⁾, hvis højst 100 eksemplarer — overskudseksemplarer ikke medregnede — findes på lager, det være sig hos forlæggeren eller i kommission hos boghandlerne. De tilbageværende eksemplarer er forlæggeren berettiget til frit at sælge.“ Forlæggeren kan altså fortsat sælge disse eksemplarer i den normale boghandel til den gældende bogladepris. Skal ny udgave af værket udsendes på andet forlag, er det sædvanligt, at ophavsmanden køber disse eksemplarer, idet bogen ikke bør sælges i normal

¹⁾ Udk. 1951 mot. s. 148 bemærker, at kommissionen har afstået fra at foreslå regler om dette detailspørgsmål, „men den i normalkontrakten opstillede regel bør være normgivende for spørgsmålet“. Der bør da henvises til N. F. § 7, stk. 4, der giver bestemmelsen af begrebet udsolgt, ikke til N. F. § 10, næstsidste stk. som anført i mot.

boghandel til forskellig bogladepris. Men også når eksemplarerne er realiseret af forlæggeren eller makuleret, eller når ophavsmanden har købt et større restoplag, N. F. § 10, stk. 3, er retsstillingen den samme. Bogen er nu ikke mere i boghandelen, og ophavsretten er ubeskåret ophavsmandens. Vil han udgive værket hos en anden forlægger, skal han underrette denne om den tidligere udgivelse.

Også udenfor anvendelse af den nævnte formular må det antages som almindelig sædvane i forlagsforhold, at forlaget er pligtig på forespørgsel at oplyse, hvor stort et foreliggende restoplag af værket er, ligesom forlaget er pligtig at meddele ophavsmanden, at værket er udsolgt.

Endvidere ophører kontrakten, *når en fastsat tidsfrist er udløbet*. Omfatter kontrakten hele ophavsmandens produktion, der for kontraktstiden er givet i forlag, betyder fristen for det første, at ophavsmanden frigøres for pligten til at udgive fremtidige værker hos medkontrahenten. For hidtil udkomne værker bortfalder forlæggerens ret til at udsende nye oplag eller udgaver. Det må dernæst antages, at retten til at sælge forhåndenværende restoplag falder bort. Forlæggeren må inden fristens udløb sælge de liggende restoplag af tidligere udgivne værker. Hans ret til at sælge værket ophører med fristens udløb. Men forlæggeren må inden dette tidspunkt have ret til at realisere beholdningerne gennem antikvarboghandelen eller på anden måde. Han er derimod afskåret fra at sælge gennem den normale boghandel til bogladeprisen efter tidsfristens udløb.

Tysk forlagslov § 29, stk. 3 bestemmer: „Wird der Verlagsvertrag für eine bestimmte Zeit geschlossen, so ist nach dem Ablaufe der Zeit der Verleger nicht mehr zur Verbreitung der noch vorhandenen Abzüge berechtigt.“ I teorien er der enighed om, at forlæggeren herefter ikke kan sælge restoplag efter tidsfristens udløb, enhver „Verbreitungsrecht“ er ophørt. Derimod antager nogle, *Riezler* s. 364, at forlæggeren inden fristens udløb kan sælge restoplaget til antikvarboghandler eller „Restbuchhandler“ (Verramscher), medens andre, *Allfeld* III s. 143—44, fortolker lovreglen strengere, således at forlæggeren skulle være afskåret fra at disponere over restoplag selv eller gennem andre. Reglen skyldes en ubegrundet frygt for, at forlæggeren skulle udgive et større nyt oplag kort før tidsfristens udløb og således svække betydningen af, at forlagskontrakten ophører. En sådan udgivelse vil være i strid med

det af kontrakten flydende tillidsforhold mellem parterne og vil, såfremt forlæggeren gennem „Verramschung“ kaster et større antal eksemplarer på markedet, e. o. kunne medføre ansvar overfor ophavsmanden, der gennem anden forlægger vil udgive værket i nyt oplag. Det må understreges, at kontraktsforhold af dette indhold i nutiden er meget sjældne.

Normalt slutes forlagskontrakten kun om eet værk, indeholder ikke tidsfrister og giver forlæggeren ret til udgivelse af nye oplag uden begrænsning. I disse tilfælde vil forlagskontrakten — bortset fra misligholdelse etc. — vare så længe forlagsretten udnyttes og markedet forsynes. Ved behørig opfyldelse af forlæggerpligterne varer forlagsretten altså i dette tilfælde, normalt tilfældet, så længe værket er beskyttet. Ophavsmanden kan ikke ved opgivelse af ophavsretten forringe den under rettens beståen lovligt stiftede og behørigt udnyttede forlagsret. Ophøret skyldes her simpelthen lovens regel om bortfald af ophavsretten og har ikke hensyn til kontraktsparternes (arvinger og forlægger) handlen eller undladen. Har forlæggeren restbeholdninger på lager ved udløbet, kan han selvsagt fortsat sælge disse i den normale boghandel i konkurrence med enhver, som nu måtte ønske at udgive værket.

101. Forlagsretten kan dernæst ophøre iflg. *overenskomst* mellem parterne. Ofte vil navnlig ophavsmanden ønske at komme ud af kontraktsforholdet for at slutte et nyt med en anden forlægger. Det kan herved dreje sig om en fuldstændig ophævelse omfattende alle de værker, ophavsmanden har givet i forlag hos den pågældende forlægger. Eller det kan dreje sig om et enkelt eller enkelte værker. I disse tilfælde må ophavsmanden først ved overenskomst bringe det bestående kontraktsforhold til ophør, før ny kontrakt med gyldighed kan slutes. Dette sker ved opkøb af det hos forlæggeren værende restoplag, jfr. N. F. § 10, stk. 4

Den omstændighed, at forlæggeren, når ophavsmanden har forpligtet sig til at tilbyde ham nye værker (*optionsklausul*), han måtte skabe, *afslår at udgive disse værker*, medfører ikke ophør af forlagskontrakten. Afslaget medfører kun, at ophavsmanden står frit med det tilbudte værk, men iøvrigt forbliver kontrakten i kraft. Forlæggeren har pligt til inden rimelig frist at tage stilling til, om han vil overtage udgivelsen. At forlæggeren har afslået at udgive det tilbudte værk, vil navnlig heller ikke fritage ophavsmanden for at tilbyde forlæggeren det næste værk, han skaber o. s. fr.

Forlagskontrakten kan derimod ikke ophøre ved *ensidig tilkendegivelse* fra ophavsmandens side efter forløbet af visse år, som det er hjemlet i nogle lovgivninger ¹⁾).

Ad II.

102. Forlagskontraktens ophør følger af reglerne om ydelsens *umulighed*. Her kommer først spørgsmålet om parternes død i betragtning. Den omstændighed, at en af parterne i en gensidig kontrakt dør, medfører normalt ikke uden videre ophør af rettigheder og pligter, idet disse overgår på dødsboet. *Dør forlæggeren*, indgår kontrakten i boet. Selvom ophavsmanden har lagt vægt på forlæggerens person, da forlagskontrakten blev indgået, er det klart, at boet må have adgang til at udnytte aktiverne, hvadenten dette sker ved, at arvingerne eller en af dem overtager forlagsforretningen, eller at denne gennem bobehandlingen overdrages til trediemand. Kun såfremt ophavsmanden i forlagskontrakten har betinget sig, at forlagsretten til værket ikke må overdrages til andre eller falde i arv, kan forlæggerens død medføre ophør. Iøvrigt er de fleste forlag i nutiden organiseret som juridiske personer, aktie- eller andels-selskab, hvorved spørgsmålet bortfalder.

Ophavsmandens død medfører ikke ophør af løbende forlagskontrakter vedr. allerede udgivne værker. Er værket færdigt men endnu ikke leveret, er arvingerne pligtige at overdrage forlæggeren manuskriptet. Ophavsmandens hovedpligt i henhold til forlagskontrakten: pligten til at overdrage forlæggeren eneret til mangfoldiggørelse og offentliggørelse af værket kan opfyldes af andre end ophavsmanden og går ved dennes død over på boet. Forudsætningen herfor må dog være, at værket forelå i sin endelige form fra ophavsmandens hånd. Foreligger der kun et endnu ikke afsluttet arbejde, må det bero på omstændighederne ²⁾, navnlig værkets karakter, om det kan udgives. Er det et skønlitterært værk, kan kun det foreliggende udgives under ophavsmandens navn, og kun når

¹⁾ *Hoffmann* Ufita 1931 s. 38.

²⁾ Tysk forlagslov § 34 giver en særregel for det tilfælde, at *en del* af værket allerede var leveret af ophavsmanden. Forlæggeren kan her opretholde kontrakten for den leverede dels vedkommende ved erklæring herom til arvingerne. Arvingerne kan iflg. § 34, stk. 2 give forlæggeren en frist, inden hvilken han må erklære, om han opretholder kontrakten vedr. den leverede del. Derimod har arvingerne ikke ret til at fordrø kontraktens opretholdelse.

den, der varetager ophavsmandens interesser, jfr. L. 33 § 11, stk. 1 og 2 er enig heri¹⁾). Tilsvarende må gælde offentliggørelse og gen-givelse af ufuldførte kunstværker. Er det et videnskabeligt værk, kan det e. o. færdiggøres af andre og udgives, idet dog oplysning om, hvad der hidrører fra ophavsmanden må gives i selve værket. For bestilte værker gælder i denne relation intet særligt.

Kan det foreliggende ikke udgives, eller foreligger intet manu-skript, ophører kontrakten iflg. umulighedssynspunktet. Eventuelt forudbetalt honorar må tilbagebetales, medmindre andet fremgår af kontrakten.

Analogt må forholdet behandles såfremt ophavsmanden p. g. a. *sindssygdom*, anden sygdom eller andre omstændigheder varigt hindres i at fuldføre værket.

Ophør kan indtræde p. g. a. manuskriptets undergang, forsvinden etc., såfremt der herved indtræder umulighed. Kan ophavsmanden genskabe værket, er det tvivlsomt om forlæggeren har krav herpå. Ophavsmandens skabende virksomheds art udelukker en frem-tvingelig ret for forlæggeren til genfremstilling. Genskaber ophavs-manden værket, er han bundet ved kontrakten.

Går manuskriptet til grunde, forkommer etc., efter at det er le-veret til forlæggeren, har ophavsmanden krav på det aftalte honorar og eventuelt yderligere erstatningskrav. Sædvane vil dog her spille ind. Er manuskriptet maskinskrevet, bør ophavsmanden sørge for, at der tages kopi af værket. Drejer det sig om et håndskrevet ma-nuskript, må forlæggeren regne med, at der ikke foreligger en af-skrift, og må træffe fornøden foranstaltning til at sikre manuskrip-tets tilstedeværelse. Leveres manuskriptet tilbage til ophavsmanden, og går det derefter til grunde, gælder hvad ovenfor er sagt.

Salgets standsning de facto, idet efterspørgslen ophører, med-fører ikke eo ipso kontraktens ophør, men kendsgerningen har be-tydning til hidførelse af kontraktens ophør.

Ad III.

103. Ophør på grund af forandrede forhold²⁾). Forudsætnings-synspunktet. Forlagskontraktens natur — parternes gensidige af-

¹⁾ Jfr. *Ophavsretten* s. 266.

²⁾ *Jul. Lassen: Obligationsrettens alm. del*, 3. udg. s. 826 ff., *H. Ussing: Bri-stende forudsætninger* s. 32—33, 158 ff., samme: *Dansk obligationsret*, alminde-

hængighed — får betydning for spørgsmålet, om parterne fortsat skal være forpligtede til selve *erlæggelsen af ydelsen*, eller om parten under henvisning til forudsætnings synspunktet kan frigøre sig fra sin forpligtelse. *Ussing* siger, alm. del s. 83, om kontraktsforhold i almindelighed, „at Skyldneren efter Omstændighederne maa fritages for at opfylde, naar der viser sig *Hindringer, som man ikke kunde forlange, han tog i Betragtning forud, og som kun kan overvindes ved Opofrelser, der er ganske uforholdsmæssige* eller ligger helt udenfor Parternes Forudsætninger. Men denne Sætning giver ikke synderlig Vejledning til Afgørelsen af konkrete Tilfælde. Hvis der skal skabes rimelig Sikkerhed i Retslivet paa disse Omraader, maa man stræbe efter at opstille fastere Regler for saa mange Tilfælde som muligt.“ Dette kan jeg tiltræde, idet forudsætningernes betydning må bedømmes ud fra det pågældende kontraktsforholds karakter¹).

I det følgende skal undersøges, i hvilket omfang parterne i forlagskontrakten kan frigøre sig fra denne på grund af forandrede forhold. Udgangspunktet for besvarelsen af spørgsmålet må være det, at kontrakten binder trods forandrede forhold.

I N. F. § 9, stk. 4 gives følgende bestemmelse:

„Er der siden værkets udgivelse sket sådanne ændringer i forholdene på det kunstneriske, politiske eller andet område, som fra første færd med sikkerhed ville have afholdt forfatteren eller forlæggeren fra at udgive værket i den foreliggende form, kan hver af dem kræve, at nyt oplag ikke udgives. Ønsker nogen af parterne at udgive værket i omarbejdet form, må der træffes særlig aftale derom.“

Som det ses, vedrører denne klausul kun udgivelse af nyt oplag af et tidligere offentliggjort værk. Fremtvingelig ret til nyt oplag har ophavsmanden ikke, hverken efter lovens § 9 eller efter N. F.

lig del s. 85, 509, samme: Aftaler s. 458, 473 ff., *O. A. Borum*: Døds-gaver. Aftalers bestaaen under forandrede forhold s. 27 ff., se navnlig her om „Klausullærens Udviklingshistorie“ s. 29 ff., *Ophavsretten* s. 238 ff. og festskrift til *Henry Ussing* s. 235 ff., *Nybergh* s. 345 ff., 351 ff., *Kohler* s. 319 ff., *Dernburg*: Das bürgerliche Recht, 6. bd. s. 146 ff., *Rieszler* s. 371 ff., *H. H. Kuhnke*: Rücktritt und Kündigung beim Verlagsvertrag, *Ufita* 1936 s. 123 ff., *Allfeld III* s. 94 ff., 173 ff., *W. Hoffmann*: Verlagsrecht und Verlagsvertrag, *Ufita* 1931, s. 2 ff., s. 40 ff.

¹) *Kohler* s. 319: „Das Verlagsverhältnis greift in so tiefgehende Lebensbedingungen ein, dass seine Entwicklung ohne vielseitige Voraussetzungen nicht denkbar, mindestens nicht rechtlich angemessen wäre: solche Verhältnisse ohne Voraussetzungen wären wie ein menschliches Auge ohne Anpassungsfähigkeit.“

§ 7, stk. 2. Vil forlæggeren imidlertid udgive det nye oplag, kan ophavsmanden kræve, at dette ikke sker. Og omvendt kan forlæggeren, selvom han ser at efterspørgslen motiverer udsendelse af nyt oplag, overfor ophavsmandens krav herom nægte udgivelsen, alt betinget af at §'ens forudsætninger er opfyldt. Kriteriet for, om parten i henhold til N. F. § 9, stk. 4 kan hindre udsendelse af nyt oplag er ændringer i forholdene, „som fra første færd“ ville motivere ikke-udgivelse. Da partens interesse i at hindre selve offentliggørelsen under forandrede forhold selvsagt¹⁾ er større end at hindre en blot udsendelse af nyt oplag, må kontraktsformularen forudsætte, at de nævnte forandrede forhold kan give parten ret til at hindre selve offentliggørelsen af værket, når forandringer af den nævnte art er indtruffet efter *kontraktens* afslutning, men inden offentliggørelsen²⁾. Den tyske forlagslov § 35 handler også herom, når den giver ophavsmanden adgang til Rücktritt p. g. a. omstændigheder, „die bei dem Abschlusse des *Vertrags* nicht voraussehen waren und den Verfasser bei Kenntnis der Sachlage und verständiger Würdigung des Falles von der Herausgabe des Werkes zurückgehalten haben würden.“ Også efter den gældende kontraktsformular bliver spørgsmålet da, hvilke ændringer i forholdene, der kan give den ene eller den anden af parterne krav på frigørelse fra kontrakten.

Reglen er fælles for parterne. Foreløbig kan bemærkes, at økonomiske forandringer næppe kan få samme betydning som andre, særlig for forlæggeren. Denne overtager ved kontrakten den økonomiske risiko for udgivelsen. Og selvom der her vel i første række tænkes på den økonomiske risiko, som flyder af udgivelsen under de på kontraktstidspunktet gældende økonomiske forhold, må forlæggeren også, når han slutter kontrakt, tage mulige forandringer i de økonomiske forhold med i sine overvejelser. Et forlag må ledes således, at hensyn tages til eventuelle nødvendige produktionsindskrænkninger som følge af forandringer i penge- og kreditforholdene eller i produktionsforholdene iøvrigt, fx. stigende omkostninger.

Forholdene må have ændret sig i tiden mellem kontraktens ind-

¹⁾ Forlæggeren skal kun tåle, at forlagsretten overgår til andre. Ophavsmanden har tidligere offentliggjort værket i en form eller med et indhold, som ikke svarer til de ændrede forhold. Men hvad han skrev, skrev han.

²⁾ *Ophavsretten* s. 240.

gåelse og den planlagte udgivelse, resp. udgivelse af nyt oplag. At der har foreligget omstændigheder *på kontraktstidspunktet*, som parten har været ubekendt med, men som, om de havde været ham bekendt, ville have afholdt ham fra at slutte kontrakt, giver ikke ret til at hæve kontrakten.

Hvis ændringerne vel er indtrådt efter kontraktens indgåelse, men parten kunne eller burde forudse forandringen, foreligger uagtsomhed, og der kan da være spørgsmål om af den grund at nægte adgang til at hæve, jfr. således den tyske forlagslov § 35¹⁾. Det er formentlig det rigtigste at lægge vægt på forholdets objektive karakter. Se også ordene i den nævnte kontraktsformular § 9, stk. 4 „med sikkerhed ville have afholdt . . . fra at udgive“. I disse ord ligger, at forandringerne efter et objektivi skøn er af en sådan art, at parten ikke bør være bundet. Det er omvendt ikke nok, at parten gør gældende, at han ikke ville have udgivet værket og sandsynliggør dette.

104. Der nævnes forandringer på det „kunstneriske, politiske eller andet område“ som omstændigheder, der medfører ret til ophævelse. Her må først understreges, at omstændighederne ikke er begrænsede efter deres art, men at forandringerne p. d. a. s. må have hensyn til et „område“, altså noget udenfor partens egne særlige forhold. Der skal være indtrådt forandringer (på et område) som får virkning for partens forhold. Klarest stiller sagen sig her ved forandringer på det politiske område. Gennemført revolution, krig, besættelse o. l. kan medføre, at ophavsmanden eller forlæggeren med sikkerhed ville have afstået fra udgivelsen. Parternes interesser falder ofte her sammen, thi også forlæggeren løber e. o. risiko for liv og frihed ved at medvirke til offentliggørelsen. Men vil den ene heroisk fremme offentliggørelse, kan den anden hæve. På samme måde stiller sagen sig, når forandringer er indtrådt på andre områder. Videnskabelige fremskridt, ændringer i lovgivning, i im- og eksportforhold eller i andre samfundsforhold kan gøre værket genstandsløs, så parten kan hæve, selv

¹⁾ *Allfeld* III s. 174—175. Imod lovreglen *Kohler* s. 321: „das Gesetz aber hat unrichtigerweise im Falle der Fahrlässigkeit das Kündigungsrecht (således benævner Kohler retten) des Verfassers ausgeschlossen; die Folge ist, dass er dadurch vielleicht in die Lage versetzt ist, unrettbar dem Verderben zu verfallen, so dass seine Lebenslaufbahn vernichtet wird, nur deshalb, weil er aus Fahrlässigkeit gewisse Dinge nicht vorausgesehen hat, die er hätte voraussehen sollen“.

om medkontrahenten vil fremme offentliggørelsen trods forandringen. Således har ophavsmanden, der har udarbejdet et værk på bestilling, ret til at hæve, når et videnskabeligt „gennembrud“ i faget forælder værket. Selvom bogen kunne sælges på ophavsmandens navn og blive en god forretning for parterne, må forlæggeren finde sig i ophævelsen.

Den nævnte kontraktsklausul er ikke udtømmende. Den gælder kun, når den er optaget i forlagskontrakten. Og selv hvor den er det, må forudsætninger kunne have en sådan karakter, at ophævelse kan ske udenfor det udtrykkeligt nævnte område. Dette gælder navnlig *forudsætninger vedrørende individuelle forhold*. Er ingen forandring (af betydning) sket på det kunstneriske, politiske eller andet område, så kan *parten* forandre sig i tiden fra kontrakten til udgivelsen. En professor, der leder en fredsbevægelse, kontraherer om et fredsskrift i bevægelsens tegn, men medens korrekturlæsningen står på, falder der som skæl fra hans øjne, og han ser, at bog og bevægelse slet ikke tjener fredens sag. Han må kunne hæve mod forlæggerens protest. Det samme gælder anden „omvendelse“, lægen, der har forfattet en grundig vejledning vedrørende kønslivets love, forebyggelse af svangerskab m. m. må kunne hæve, hvis han inden offentliggørelsen kommer til den overbevisning, at værket vil virke samfundsskadeligt o. s. v. Der er her siden kontraktens indgåelse indtruffet en afgørende forandring i ophavsmandens personlige indstilling til værket, og da værket, når det offentliggøres, vil blive modtaget som et udtryk for ophavsmandens nuværende standpunkt, må forlæggeren under hensyn til hvad ovenfor er sagt om parternes gensidige afhængighed finde sig i ophævelsen. Dog er ikke enhver „fortrydelse“ nok ¹⁾. At ophavsmanden under korrekturlæsningen bliver utilfreds med sit værks kvalitet er uden betydning, han kan ikke hæve kontrakten, men kun ændre i korrekturen. Heller ikke utilfredshed med forlæggeren eller forandringer i dennes forhold vil være tilstrækkeligt ²⁾.

Er værket bestilt til en bestemt begivenhed, jubilæum, fest o. l., der udebliver, må både ophavsmand og forlægger kunne hæve.

¹⁾ Se hertil *Eberstein* s. 124—27 og *Immaterielt rättsskydd* s. 17—18.

²⁾ Omvendt kan forlæggeren ikke hæve kontrakten p. g. a. ophavsmandens senere adfærd, medmindre denne ter sig som egentlig misligholdelse, jfr. *U. 1946.834 H.* og *Allfeld III* s. 175. Om ærefornærmelse fra ophavsmandens side se *Hillig II* s. 178—80.

Det samme gælder, hvor der er tale om et bidrag til et samlerværk, der ikke kommer til udgivelse af en eller anden grund.

Ovenfor er nævnt enkelte tilfælde, hvor ret til at hæve kontrakten må gives ophavsmanden alene p. g. a. forandringer i dennes egen indstilling til værket. Hyppigst vil situationen imidlertid være den, at *ydre årsager gør sig gældende og bevirker, at en offentliggørelse kan medføre skade eller fare for ophavsmanden (og forlæggeren) eller trediemand.*

Kohler nævner, s. 321, at der indtræder omstændigheder, „welche dem Werke eine für die Laufbahn des Verfassers oder auch für die Laufbahn der Geschicke verhängnisvolle Bedeutung, so wenn im Werke ein Angriff gegen eine Persönlichkeit gemacht wird, die nachträglich Präsident des Staates oder leitender Staatsmann wird, oder wenn eine Einrichtung bekämpft wird, die durch einen inzwischen eingetretenen Krieg sich als Notwendigkeit erweist, oder wenn der Verfasser selbst, der als Privatmann geschrieben hat, eine öffentliche Stellung erlangt, welche seiner Darstellung einen ganz anderen Sinn verschaffen und darum seine Wirksamkeit für Staat und Volk beeinträchtigen, ja das Gemeinwesen schädigen könnte, weil das Leben vom Staatsmann eine Menge von Zugeständnissen verlangt, welche eine wissenschaftliche Darstellung, so lange die Dinge nicht brennend werden als „quantités négligeables“ behandeln darf . . .“

Nutidens forhold understreger stærkt betydningen af sådanne forandringer. Ved U. 1950.142 H. blev afgjort en sag, hvor ophavsmanden havde stillet krav om udsættelse med udgivelsen i 1944 i Sverige af værket: *Vi flydde över Öresund* under henvisning til, at værkets offentliggørelse ville kunne skade danske interesser og medføre fare for hans personlige sikkerhed. Værket var med henblik på risiko for danske interesser forinden kontraktens oprettelse gennemset og ændret af særlig tilkaldte. Dommen lægger vægt på, at forlæggeren herefter ikke havde grund til at regne med, at bogens udgivelse kunne skade de nævnte interesser. Når han derfor efter at være gjort bekendt med faren, herunder senere fremsatte trusler mod ophavsmanden, indgik på at udsætte bogens udgivelse, måtte han have føje til at kræve rimeligt vederlag for afholdte udgifter (trykkeudgifterne). Minoriteten, 4 dommere, ville frifinde ophavsmanden og bemærker bl. a., at det må have været forudseeligt også for forlæggeren, at der kunne rejse sig

alvorlige indvendinger mod bogens udgivelse under Danmarks besættelse. Det må antages, at ophavsmanden, når han hæver kontrakten p. g. a. forandrede forhold, e. o. kræver udgivelsen udsat til et tidspunkt, hvor udgivelsen er formålsløs, må erstatte forlæggeren de udgifter, som denne forinden ophævelsen har afholdt i kontraktens medfør, jfr. således tysk forlagslov § 35, stk. 2. Dette er ikke sagt i N. F. § 9, stk. 4, men denne taler direkte kun om udsendelse af *nyt* oplag.

105. Helt indenfor rammerne af problemet ligger spørgsmålet, om forlæggeren kan hæve kontrakten p. g. a. indtrådte forandringer i den *almindelige* økonomiske situation, kreditindskrænkninger, forringelse af den nationale valuta o. l. *Borum* oplyser anf. sted s. 33—34, „... at man indenfor kontinental retsopfattelse møder det synspunkt, at hvis forandrede og uforudseelige forhold medfører en forrykkelse af den naturlige ligevægt mellem ydelse og modydelse, som bør herske, kan dette medføre, at domstolen ophæver kontrakten eller modificerer skyldnerens forpligtelse . . . Et subjektivt lastværdigt forhold ved aftalens indgåelse kræves (således) ikke, derimod at de gensidige ydelser ved begivenheder, der er indtruffet senere, er kommet i et sådant misforhold til hinanden, at kreditor vil gøre sig skyldig i et misbrug af sin ret, hvis han nu under de forandrede forhold vil fastholde kontrakten og de ved denne fastsatte ydelser“. Hvad forlagskontrakter angår, må det imidlertid erindres, at forlæggeren selv bestemmer bogladeprisen, og at ophavsmandens honorar sædvanligt bestemmes i forhold til denne. Problemet er derfor, om forlæggeren p. g. a. de ændrede forhold kan udskyde, hæve, de „gamle“ kontrakter til fordel for nye udgivelser, der *nu* slutes kontrakt om.

N. F. § 9, stk. 4 handler ikke herom, idet der er tale om at afholde sig fra at udgive værket „i den foreliggende form“. Den tyske forlagslov taler heller ikke herom, idet den alene i § 18 giver forlæggeren ret til at opsige (Kündigung), når formålet med udgivelsen falder bort efter kontraktens indgåelse, eller det drejer sig om bidrag til et samlerværk, hvis udgivelse udebliver. Det er således et spørgsmål om betydningen af forudsætninger, for tysk ret spørgsmålet om eventuel anvendelse af B. G. B. § 242.

Tysk teori og retspraksis har på denne baggrund udviklet en grundsætning om „Wegfall der Geschäftsgrundlage“. *Dr. Babbert* henviser i *Börsenblatt für den deutschen Buchhandel* 1950 s.

377 ff. til følgende af *Oertmann* opstillede og af retspraksis billigede definition af begrebet *Geschäftsgrundlage*:

„die beim Geschäftsabschluss zu Tage tretende und von den Vertragsparteien in ihrer Bedeutsamkeit erkannte und nicht beanstandete Vorstellung eines Beteiligten oder die gemeinsame Vorstellung beider Vertragsparteien vom Sein oder dem Eintritt oder Nichteintritt gewisser Umstände, auf deren Grundlage sich ihr Geschäftswille aufbaut“.

Ud fra selve dette grundlag er det klart, at forlæggeren ikke kan få ret til at frigøre sig fra kontrakten p. g. a. de nævnte forandrede økonomiske forhold i samfundet. Han må bære denne risiko, som han må bære risikoen ved forringelse af den egne økonomi. En ophavsmand kan ikke slutte kontrakt ud fra en forudsætning om, at forlæggeren ikke skulle være forpligtet til udgivelsen under andre økonomiske forhold. Han må gøre sig gældende også under sådanne. Også forlæggeren må „fortsætte forretningen“. Det ville være i strid med kontraktsgrundlaget, om det overlodes til forlæggeren at hæve de kontrakter, som under de nu tilkomne forhold må antages at være de i forretningsmæssig henseende ugunstigste. Forlæggeren må stedse disponere med hele forlagets kontraktportefølje for øje, herunder forlagets udsendelse af nye oplag af udsolgte værker. I kontrakten kan forlæggeren tage forbehold m. h. t. indgreb fra det offentlige fx. papirrationering eller andre uforudsete produktionstekniske forhindringer, jfr. N. F. § 7, stk. 3¹⁾, men et forbehold vedrørende forandrede økonomiske forhold ville tilintetgøre tilliden til forlagskontrakter.

I et svar til dr. *Babberts* ovennævnte afhandling udtaler dr. *Wallstab*, at forlæggeren vel må bære den almindelige økonomiske risiko, og at der herved må anlægges en streng målestok, men at der henset til B. G. B. § 242 må kunne anerkendes tilfælde, hvor forlæggeren p. g. a. forandringer i de økonomiske forhold får ret til at hæve, når dette i det konkrete tilfælde er nødvendigt for at undgå følger, der er uforenelige med „Treu und Glauben“. Han vil tillade indsigelse begrundet i bortfald af „Geschäftsgrundlage“.

„wenn seit Abschluss des Verlagsvertrages durch Ereignisse,

¹⁾ Dette forbehold hjemler kun adgang til forlængelse af tidsfristerne for udgivelse af værket eller for udgivelse af nyt oplag, men det berører ikke iøvrigt kontrakten.

die ausserhalb des Machtbereiches des Verlegers und ausserhalb des Vorstellungskreises auch sorgsam handelnder Parteien gelegen haben, eine so tiefgreifende Umwälzung der die Grundlage des Verlagsvertrages bildenden wirtschaftlichen Verhältnisse herbeigeführt worden ist, dass der von den Parteien mit dem Verlagsvertrag verfolgte Zweck, das Werk des Autors im Dienste der wirtschaftlichen und ideellen Interessen von Verleger und Autor zu vervielfältigen, zu verbreiten und bei dem Publikum abzusetzen, vereitelt ist, und daher bei sorgfältiger Abwägung der Interessen von Verleger und Autor das Festhalten an dem Vertrage zu Ergebnissen führen würde, die mit dem Grundsatz von Treu und Glauben im rechtsgeschäftlichen Verkehr unvereinbar sind“.

Som det ses, lider denne bestemmelse af usikkerhed på alle afgørende punkter. Søger man at dele problemet „økonomisk forandrede forhold“, vil det vise sig, at disse i deres enkelte bestanddele altid har henhørt under forlæggerens risiko. Prisstigning på råmaterialer og stigning i lønninger er momenter, forlæggeren må tage i betragtning¹⁾. At der økonomisk²⁾ er afsætningsmuligheder for det pågældende værk ligeså. Dette er selvfølgelig, når det drejer sig om et enkelt litterært eller videnskabeligt værk. Men det gælder også konversationsleksika og andre lignende værker, der påregnes at udkomme i mange bind fordelt over en årrække. Det kan ikke nægtes, at forlagsforretning netop herved bliver en e. o. meget risikabel forretning. Sådan risiko må forlæggeren imødegå ved at have „mange strenge på sin bue“ og på anden måde. Tilbage bliver tilfælde, hvor en økonomisk „omvæltning“ har fundet sted. Her er det muligt, at markedet ikke for tiden kan bære den omkontraherede udgivelse, eller at vilkårene for denne viser sig urimelige, men dette kan næppe fri forlæggeren for kontrakten. Han må forhandle med ophavsmanden om en opgivelse af udgivelsen eller en udsættelse af denne, om ændring af vilkårene eller endelig om en erstatning for ikke-udsendelsen. Forandringer i de økonomiske forhold er ikke et sådant typetilfælde, som de ovenfor angivne, hvor retten til at hæve ikke skader tilliden i kontraktsforholdet, idet udgivelsen ikke mere har noget formål.

¹⁾ Jfr. *Hilig* I s. 219—20 og II s. 176—78.

²⁾ Anderledes hvis det fx. drejer sig om efter Tysklands kapitulation i Tyskland at udgive nazistiske værker eller udsende nye oplag af sådanne i henhold til gamle kontrakter. Disse har utvivlsomt for begge parter som „Geschäftsgrundlage“ forvisningen om „Bestand des tausendjährigen Reiches“.

Ad IV. Misligholdelse.

106. Forlagskontrakten er en gensidig kontrakt og derfor undergivet de almindelige kontraktsregler, herunder adgang for en part til at hæve på grund af medkontrahentens misligholdelse, når denne er væsentlig. I det følgende skal kort gennemgås de mest fremtrædende misligholdelsestilfælde. Om sådan foreligger og er væsentlig beror på domstolens skøn.

107. A. Forlæggerens ophævelse af kontrakten p. gr. a. ophavsmandens misligholdelse.

a. Her må først nævnes tilfælde af *forsinkelse* med levering af værket. Er der aftalt en bestemt leveringstid, og skal værket udkomme i anledning af en bestemt begivenhed eller indgå som bidrag i et samlerværk, der påregnes udgivet indenfor en vis frist, må fristen overholdes, og forlæggeren er berettiget til at hæve, ikke blot såfremt fristen er overskredet, men undertiden også når det er klart eller indrømmes af ophavsmanden, at værket ikke kan færdiggøres rettidigt, anteciperet misligholdelse. Iøvrigt må der skønnes konkret om betydningen af fristens overskridelse. Forlæggeren må under hensyn til det skabende arbejdes egen natur være forberedt på, at frister ikke vil blive holdt, navnlig hvor disse i kontrakten er sat inden altfor snævre rammer, jfr. U. 1942.700 H. På den anden side forekommer tilfælde, hvor værket også bortset fra de ovennævnte tilfælde skal imødekomme et særligt aktuelt behov, politiske begivenheder, julehandel o. s. v., og her kan forlæggeren ikke holdes hen i det uvisse. N. F. § 5, stk. 2 giver forlæggeren ret til at hæve, når aftalt leveringstid er overskredet, og han har givet ophavsmanden en frist på 14 dage til at levere, uden at levering finder sted. Sådan frist kan e. o. være endnu mere påkrævet ved værker, der falder udenfor N. F.s område. At forlæggeren her har givet ophavsmanden en frist, der ikke fører til levering, vil være af væsentlig betydning ved afgørelsen af, om ophævelsen har været berettiget.

b. Væsentlige *mangler* ved værket berettiger forlæggeren til at hæve, jfr. nærmere ovenfor s. 104. Dette gælder, når værket leveres ufuldstændigt, med kontraktstridigt omfang eller indhold. Forlæggeren vil undertiden være berettiget til at hæve allerede inden levering af manuskriptet, således når det drejer sig om et af forlæggeren bestilt værk, og ophavsmanden ikke følger de ham

givne instruktioner vedr. værkets udførelse. Er der tale om et fællesværk, rammer ophævelsen begge eller de flere ophavsmænd under eet. Anderledes derimod hvor fx. illustrationer af forlæggeren er bestilt til et værk, hvor spørgsmålet om misligholdelse må afgøres særskilt for hver af ophavsmændene, U. 1946.834 H.

c. Misligholdelse ved korrekturpligten vil ikke give anledning til ophævelse, idet forlæggeren har ret til offentliggørelse af værket på basis af det overgivne manuskript. Såfremt ophavsmanden derimod under korrekturen ændrer værket væsentligt, vil forlæggeren e. o. få ret til at hæve, jfr. ovenfor s. 114.

108. B. Ophavsmandens ophævelse af kontrakten p. gr. a. forlæggerens misligholdelse.

a. *Forsinkelse*, jfr. ovenfor, s. 132. Den i N. F. § 1 satte frist for rettidig udgivelse „indenfor rimelig tid“ er så vag, at den ikke egner sig til at danne grundlag for en ophævelsesbeføjelse. „Rimelig“ må ses i forhold til alle produktionens forhold og til den kendsgerning, at forlæggeren udgiver bogen på egen regning og risiko. Men har ret til at gå ud fra, at forlæggeren er lige så interesseret i den rettidige udgivelse som ophavsmanden, og indtræder forsinkelse dog, vil årsagen ofte ligge i vanskeligheder med arbejdskraften, fremskaffelse af papir og andre råmaterialer o. s. v. På den anden side bør ophavsmanden have en ubetinget ret til at hæve og søge anden forlægger, når medkontrahenten viser sig ude af stand til at fremme udgivelsen eller endog sætter denne til side for andre udgivelser, der haves mere tiltro til. Derfor bestemmer N. F. § 7: „Er værket ikke udgivet senest 18 måneder efter, at forfatteren har leveret det fuldstændige manuskript, har forfatteren ret til at hæve denne aftale. Forlagsretten går herved tilbage til forfatteren, og denne er berettiget til at beholde, hvad han allerede har modtaget som honorar for værket. Er der gennem forsinkelsen tilføjet forfatteren skade, som ikke dækkes af det modtagne honorar, er han desuden berettiget til erstatning.“ Sådant erstatningsansvar vil kunne foreligge, når forlæggeren på tilregnelig måde har udskudt denne udgivelse for at fremme senere kontraherede udgivelser og ophavsmanden derved lider tab. Sker udgivelse nu ikke, idet ingen anden forlægger vil udgive værket, er det klart, at tab foreligger. Har udgivelse fundet sted, vil dennes resultat være at tage i betragtning. For rent skønlitterære værker, som N. F. alene omfatter, vil det være vanskeligt at dokumentere

tab, når udgivelsen dog finder sted (på andet forlag). Derimod er tab antageligt ved udgivelser, der knyttes til aktuelle begivenheder eller forhold, som i mellemtiden er ændret.

b. *Mangelfuld mangfoldiggørelse og spredning.* Er værket udkommet, og påstår ophavsmanden, at der foreligger mangler ved den tekniske fremstilling af eksemplarer eller ved forlæggerens salgsarbejde, er det indlysende, at domstolen må være meget varsom med at erklære en påstået, muligt eksisterende mangel for væsentlig¹⁾. Herved vil jo forlæggerens adgang til videre spredning af værket ophøre. Oplyses tilregnelig retstridigt forhold fra forlæggerens side, vil dette have betydning. Men mange mangler vil efter deres art normalt ikke være væsentlige, fx. ringere papir end det forudsatte, anden sætning eller tryk, mangler ved udstyret iøvrigt, mangler ved den foranstaltede reklame o. s. v.

Bemærkes må endvidere, at misligholdelse i denne forbindelse tillige kan indeholde en krænkelse af selve ophavsretten. Ophavsmanden kan så anvende de retsmidler, der i den anledning står til hans rådighed. Hvis forlæggeren fx. fremstiller et større antal eksemplarer end aftalt i kontrakten for oplaget, kan ophavsmanden for så vidt anvende forbud og tilintetgørelse. Men han må e. o. også kunne hæve kontrakten, uanset om forlæggerens forhold i så henseende er tilregneligt. Kontrakten forudsætter ubetinget tillid mellem parterne, og et forhold som det anførte borttager derfor grundlaget. Trykker forlæggeren et mindre antal eksemplarer end aftalt, vil dette næppe være at opfatte som en væsentlig misligholdelse, men ophavsmanden har krav på fremstilling af det resterende antal eksemplarer. Undladelse af at forberede og udgive nyt oplag i rette tid vil e. o. ved skønlitterære værker kunne udgøre væsentlig misligholdelse. Ændringer foretaget af forlæggeren

¹⁾ I D'a 1939 s. 19 omtales den kendte sag, under hvilken general De la Laurencie fik dom over sin forlægger, hvorved blev fastslået, at et værk, der skulle udgives til ære for kavalleriskolen i Saumur, ikke var udgivet overensstemmende med sædvane og den foreliggende kontrakt. Generalen havde leveret manuskript og illustrationer, og han modtog en korrektur, som han rettede. Derimod afgav han ikke bon à tirer og hørte intet fra forlaget, før han modtog en pakke med 100 eksemplarer af værket. Dommen fastslår, at værket indeholdt en mængde typografiske fejl, der ikke kunne lægges generalen til last, at indelingen af illustrationer og opstillingen (ombrydningen) var mangelfuld, og at forfatteren havde været ude af stand til at udøve nogensomhelst kontrol med trykningen. Dommen anordner ophævelse af forlagskontrakten, tilintetgørelse af beslaglagte eksemplarer og erstatning til ophavsmanden.

ren i strid med manuskriptet og uden samtykke er både kontraktstridigt og en krænkelse af ophavsretten, se den nedennævnte ØLD. 18. marts 1950. Udgivelse af nyt oplag, uden at ophavsmanden får lejlighed til gennemsyn og a jourføring af værket, ligeså.

c. Forsinkelse med opgørelse og betaling af skyldigt honorar er som regel væsentlig misligholdelse¹⁾. Følger forlæggeren ikke det særlig aftalte eller i kontrakten forudsatte, vil grunden som regel være økonomiske vanskeligheder, og ophavsmanden må have ret til at hæve. I den med ØLD. 18. marts 1950 pådømte sag forelå misligholdelsen ikke fra rettighedsindehaveren selv, kurvemagerlauget, men fra dettes medlemmer. Ifl. dommen har retten bl. a. særlig lagt vægt på, at sagsøgeren, da han indgav sit konkurrenceforslag, måtte være klar over, at han overdrog reproduktionsretten til kurvemagerlauget som sådant, og „at dette ikke kunne antages i første række at være en institution, der var velegnet til — til enhver tid — på eget initiativ at efterforske, hvorvidt de enkelte medlemmer opfyldte deres forpligtelser overfor sagsøgeren“. Begrundelsen forekommer betænkelig overfor de ikke ubetydelige tilfælde af misligholdelse både ved krænkelse af ophavsmandens ideelle rettigheder og hans økonomiske interesser, der var oplyst i sagen.

d. Videreoverdragelse af forlagskontrakten udenfor salg af forlaget og uden ophavsmandens samtykke er væsentlig misligholdelse.

Det må iøvrigt bero på et frit skøn, om misligholdelsen er væsentlig, som sådan vil man næppe anse ikke-levering af frieksemplarer, der kan fremtvinges, o. lign.

Ad V. Konkurs.²⁾

109. a. *Ophavsmandens konkurs*. Når en erhvervsdrivende standser betalingerne og går konkurs, er der ingen tvivl om, at de akti-

¹⁾ Jfr. dom Ufita 1928 s. 93 i sagen om værket: „Von Bismarck zum Weltkriege.“ Forlaget havde ret men ikke pligt til udgivelse af nyt oplag. Der forelå forsinkelse med betaling af forfatterhonorar. Ophævelse af kontrakten godkendt. Derimod kan en mindre forsinkelse m. h. t. opgivelse af lagerbeholdningen af restoplag ikke give ret til at hæve kontrakten, jfr. Ufita 1930 s. 633.

²⁾ Jfr. *Grundtvig* s. 110, *Torben Lund* I s. 119—20, II s. 255—57, *Ophavsretten* s. 243, 258 ff., *Knoph* s. 145—46, *Allfeld* I s. 137, II s. 178 ff., *Riezler* s. 307—08, 375 ff., *De Boor* s. 348 ff., *Kurt Runge* s. 393 ff., *Goldbaum* s. 334, *Frank Lüdin* s. 146 ff., *Basch* s. 137—38, *Copinger* s. 104.

ver (som passiver), der dannede grundlaget for hans virksomhed, må indgå i konkursboet. Dette omfatter alt, hvad han ejer, jfr. konkurslovens § 1, og hvad der tilfalder ham under konkursen. Der undtages fra konkursmassen „de genstande, der ifølge privat viljeserklæring, lov eller anden særlig hjemmel ere udelukkede fra eksekution“.¹⁾ Principielt gælder dette også, når en forfatter, en komponist, en kunstner går konkurs. Hvad han ejer indgår i boet.

I praktisk henseende er der imidlertid betydelig forskel. Ophavsmandens frie skabende virksomhed forudsætter ikke et kapitalgrundlag²⁾ på samme måde som købmandens eller fabrikan- tens. Sådan set kan ophavsmanden fortsætte sit arbejde uden hensyn til konkursbehandlingen. Han er ifl. loven på samme måde som andre fallenter urådlig m. h. t. bomassen og pligtig at gå skifteret- ten til hånd med oplysninger o. s. v., jfr. Munch-Petersen Skif- teret s. 46 ff. og s. 52 ff. På grund af forholdenes natur vil hans pligter i så henseende dog lægge mindre beslag på ham.

Men hertil kommer navnlig, at den ovennævnte regel om, hvad der kan unddrages bomassen, fordi genstanden er udelukket fra eksekution, har en særlig betydning for ophavsmanden, jfr. *Erwin Munch-Petersen* Tvangsfuldbyrdelse s. 69. Hensynet til ophavs- mandens ideelle rettigheder kræver unddragelse fra kreditorfor- følgning m. h. t. fallentens ophavsrettigheder og værker, sålænge disse ikke er færdige fra hans hånd og nu kan offentliggøres. Men om værket er færdigt, om det kan offentliggøres bestemmer op- havsmanden suverænt.³⁾

Hensynet til ikke at krænke de nævnte ideelle interesser kan lo- ven tilgodese ved at gøre kreditorforfølgning afhængig af ophavs- mandens samtykke, således den tyske lovs § 10: „Die Zwangsvoll- streckung in das Recht des Urhebers oder in sein Werk findet gegen den Urheber selbst ohne dessen Einwilligung nicht statt . . .“. Dette

¹⁾ Jfr. også udkast til Lov om gældsordning, København 1941 § 74, mot. s. 182.

²⁾ „Ikke så få forfattere og kunstnere kan nemlig si med Gracchernes moder: „Omnia mea mecum porto“,“ *Knoph* s. 146.

³⁾ Ifl. engelsk ret overgår copyright til boet, jfr. *Copinger* s. 104: „The copy- right in a published work will also pass to the trustee in bankruptcy of the pro- prietor, without any assignment in writing. As regards unpublished literary works, copyright is now conferred by section 1 (1) of the Act of 1911 upon an author as soon as his work is „made“, and presumably therefore the right in such works also passes to the trustee, though the trustee could not compel the author either to finish his MS or to see the work through the press.“

gælder også konkurs, og ophavsmanden må altså give samtykke, såfremt hans ret eller værk skal inddrages under bobehandlingen, jfr. *Allfeld* I s. 137, *Jaeger* s. 8 og s. 352, der s. 8 siger: „Sogar die bereits vor Konkurseröffnung auf dem Wege der Vervielfältigung des Werkes hergestellten, dem Urheber gehörenden Stücke darf der Konkursverwalter ohne Einwilligung des Gemeinschuldners weder einzeln noch im Vorrat für Rechnung der Masse verwerten, weil darin ein Eingriff in die ausschliessliche Verbreitungsbefugnis läge, die zum wesentlichen Inhalte des Urheberrechts gehört.“¹⁾ Efter *Allfeld* I s. 132 kræves ophavsmandens samtykke også, uanset om værket er offentliggjort eller ikke, jfr. ligeledes *Riezler* s. 307—08, der m. h. t. originalværket fremhæver, at det i konkursen får samme retlige behandling som „das unkörperliche Gut und das daran bestehende Urheberrecht“. Samtykke kan gives udtrykkeligt eller stiltiende og ligger stedse i en pantsætning.

For dansk rets vedkommende er udgangspunktet det samme, konkurskreditorerne har den retsstilling, som tilkommer den enkelte kreditor, der søger udlæg i ophavsretten eller værket. Men lovordningen er en anden. L. 33 § 12, stk. 1 fastsætter: „Saa længe et værk ikke er offentliggjort ved udgivelse eller offentlig opførelse eller udførelse, kan forfatterens ellers hans arvingers kreditorer ikke ved nogen art af fælles eller særskilt retsforfølgning erhverve adgang til at offentliggøre det eller til at råde over forfatterens manuskript“, jfr. § 29, stk. 1: retsforfølgning udelukkes så længe kunstneren ikke ved at udbyde sit værk til salg, ved offentlig at udstille det eller på anden måde har tilkendegivet, at han betragter det som fuldført og bestemt til offentliggørelse.

Er værket *ikke offentliggjort*, er kreditorerne herefter helt afskåret fra at søge fyldestgørelse, dette uanset at der mulig foreligger færdige værker, manuskripter, kompositioner, kunstværker, som kan udnyttes økonomisk. Ophavsmandens ideelle interesser går ubetinget forud for kreditorerne. Men selv om ophavsmanden

¹⁾ *Runge* fremhæver s. 394: „Das Recht des Urhebers im Sinne des § 10 LUG. umfasst nicht nur das Urheberrecht als solches, sondern auch die einzelnen urheberrechtlichen Befugnisse, also die Vervielfältigungs- und Verbreitungsbefugnis, das Ausführungsrecht, die Verfilmungs- und Sendebefugnis, das Recht zur Veranstaltung einer Neuauflage, zur öffentlichen Mitteilung und zum öffentlichen Vortrag, so dass alle diese Befugnisse ohne Zustimmung des Urhebers nicht gepfändet und im Wege der Zwangsvollstreckung auf einen Dritten übertragen werden können.“

indvilliger i en offentliggørelse eller har offentliggjort værket, er boet iøvrigt ikke egnet til at indtræde i ophavsmandens rettigheder over værket. Drejer det sig om salg af et originalt kunstværk, er der ingen vanskeligheder, idet provenuet af salget indgår i boet. Men skal et værk udgives i bogform, dramatiseres, filmatiseres o. s. v., eller skal opførelseskontrakt slutes om værkets offentlige fremførelse eller opfyldes, træder hensynet til ophavsmandens ændringsret m. v. i forgrunden. Det må være ophavsmanden, der i forhold til medkontrahenten, forlæggeren, teatret, filmproducenten m. v. opfylder overdragerens pligter. Dette gælder også udgivelse af nyt oplag eller ny udgave af tidligere offentliggjorte værker, jfr. L. 33 § 12, stk. 2. Boet kan efterkomme ophavsmandens undladellespligter men er ikke i stand til at opfylde handlepligterne, og sådanne forekommer også, efter at manuskriptet er overgivet til forlæggeren, eller opførelseskontrakt m. m. er sluttet. Når medkontrahenten på den anden side er sikret ophavsmandens positive medvirken, hvor denne kræves, kan det for ham være uden betydning, om vederlaget skal erlægges til ophavsmanden eller dennes konkursbo. Den rationelle ordning bliver da den, at kreditorerne — her boet — kan søge fyldestgørelse i det økonomiske udbytte, ophavsretten afkaster, når værket er eller senere bliver offentliggjort ved ophavsmandens foranstaltning, jfr. L. 33 § 12, stk. 2 og § 29, stk. 1. Er værket udgivet på *eget forlag* eller *i kommission* , må restbeholdning af eksemplarer indgå i boet. M. h. t. offentliggørelse af *gengivelser* af kunstværker gælder reglerne i L. 33 § 12, se § 29, stk. 3. Offentliggørelse af *originale kunstværker* foreligger ved udbud til salg, offentlig udstilling eller anden tilkendegivelse fra ophavsmanden om, at værket er fuldført. Som sådan vil navnlig ophavsmandens erklæring til boet ang. forholdet komme i betragtning. De egne arbejder en kunstner ejer i konkursøjeblikket, som engang har været udstillet, går altså ind i boet og kan realiseres. *Torben Lund* kritiserer I s. 184, II s. 257—58 reglen og mener, at ophavsmanden må have lov til at skifte mening m. h. t. værkets egnethed til offentliggørelse. Praktisk er forholdet vistnok det for de fleste malere og billedhuggere, at deres økonomi hviler mere på salg af originalværker end på overdragelse af reproduktionsret. Har ophavsmanden ikke solgt værket, inden retsforfølgning sætter ind, er det muligt, fordi han endnu ikke har kunnet få den af ham fastsatte pris. Og det kan være beklageligt nok, at

tvangsrealisationen muligt ikke indbringer „fuld pris“ og er egnet til at skade ophavsmanden i hans videre virke. Men overfor lovordene er der intet at gøre herved, og der savnes hjemmel til den af Torben Lund hævdede adgang til fortrydelse. Værket falder uundgåeligt under boet, hvis offentliggørelse tidligere har fundet sted.

Den i lovstedets slutning indeholdte regel om ret til fyldestgørelse i vederlaget for fremtidige udgaver eller fremtidige offentlige udførelser af tidligere offentliggjorte værker og efter ophavsmandens død også af ikke tidligere offentliggjorte værker med dertil sig sluttende straffetruusel mod ophavsmand eller arvinger er næppe velbetænkt. For konkursboers vedk. forudsætter dette reassumption af boet, når forholdene motiverer det, for dødsboers vedk. ligeledes en stadig henståen år efter år. Hertil kommer, at hverken ophavsmand eller arvinger kan forventes under disse betingelser at vise særlig lyst til at virke for værkernes spredning uanset de samfundsmæssige interesser, der måtte være knyttet hertil.

b. *Forlæggerens konkurs.* Det må erkendes, at forlagskontrakten i adskillige henseender frembyder ejendommeligheder set i forhold til en almindelig gensidig kontrakt om udveksling af ydelser. Den normale forlagskontrakt er langvarig, den løber så længe værket er beskyttet. Når ophavsmanden har leveret værket, har han i det væsentlige ydet det positive, kontrakten forudsætter fra hans side, og hans fremtidige pligter er overvejende undladelsespligter. Omvendt stiller det sig for forlæggeren, hvis handlepligter nu ved værkets levering begynder for at fortsætte så længe kontrakten består. Forlæggerens virksomhed er en forretningsvirksomhed, der kræver meget betydelig kapital til mangfoldiggørelse, oplagring og salg af de til forlaget hørende titler. Disse, forlagskontrakterne, vil, når der viser sig insolvens, ofte være boets vigtigste aktiver, særlig når det drejer sig om en ren forlagsforretning, d. v. s. et forlag uden tilknyttet eget trykkeri. Medens ophavsmandens solvens for forlæggeren er uden væsentlig betydning, er det omvendte tilfældet m. h. t. forlæggerens solvens for ophavsmanden. Dennes økonomiske og ideelle interesser er knyttet til værkets størst mulige spredning, hvilket atter kræver en handledygtig og solvent forlæggers indsats.

Går forlæggeren konkurs, vil der, som ellers når en part i et gensidigt kontraktsforhold kommer under konkursbehandling,

være trang til en beskyttelse af medkontrahentens interesser. Regler sigtende hertil findes også i konkurslovene, jfr. dansk konkurslov § 16¹⁾, men det er et spørgsmål, om forlagskontraktens særlige karakter motiverer særbestemmelser om forlæggerkonkurs. Sådanne særlige regler er i tysk ret givet i forlagslovens § 36. Herefter kan ophavsmanden, såfremt mangfoldiggørelse ikke var påbegyndt ved konkursens indtræden, træde tilbage fra kontrakten. Var værket leveret, kan han som separatist kræve det udleveret. Erstatningskrav kan anmeldes i konkursboet som simpel fordring. Var mangfoldiggørelsen påbegyndt, kan boet vælge at indtræde i forlagskontrakten, og skal i så fald opfylde denne, ophavsmanden er da stillet som massekreditor. Boet kan også overdrage forlagsretten til tredjemand, således dog at boet hæfter for tredjemands opfyldelse. Vælger boet ikke at indtræde, ophører kontrakten for fremtiden, og ophavsmanden må anmelde sine erstatningskrav i boet som simpel kreditor. Disse regler betyder i flere henseender afvigelse fra den i den tyske „Konkursordnung“ § 17 givne regel om konkursens indvirkning på gensidige kontrakter, jfr. *Jaeger* s. 297 ff., 346 ff.

I Schweizerisches Obligationenrecht § 392, stk. 3 er også givet en særbestemmelse: „Gerät der Verleger in Konkurs, so kann der Verlaggeber das Werk einem andern Verleger übertragen, wenn ihm nicht für Erfüllung der zur Zeit der Konkursöffnung noch nicht verfallenen Verlagsverbindlichkeiten Sicherheit geleistet wird,“ *Lüdin* s. 150 ff. Herefter er det afgørende for, om ophavsmanden kan hæve, ikke, om mangfoldiggørelse er påbegyndt, men om boet indtræder og *stiller sikkerhed* for opfyldelse af forlæggerforpligtelserne, d. v. s. pligten til at udgive og sprede værket og pligten til at svare honorar m. m. Boet må altså tage stilling til, om det vil indtræde i forlæggerens risiko ved udgivelse af det pågældende værk. Vil det dette, går forlagskontrakten som andre aktiver ind i bomassen, men på betingelse af sikkerhedsstillelse.

For dansk rets vedk. gælder, at konkursen ikke uden videre medfører ophør. Er konkursen hidført som følge af fortsat illikviditet eller enkelte særlig uheldige dispositioner, vil der ofte i konkursmassen være værdifulde forlagskontrakter. *Grundtvig* antager s. 110, at KL § 16 „vistnok må anvendes således, at boet kun kan indtræde i retshandelen på den måde, at forlagsretten overdrages

¹⁾ *Jul. Lassen* s. 807 ff., *Ussing* s. 191 ff.

til en anden forlægger sammen med det øvrige forlag eller afdelinger af dette, medens boet er uberettiget til selv at udgive værket, i hvert fald når mangfoldiggørelsen ikke var påbegyndt ved konkursens indtræden“. Denne fortolkning af KL § 16 kan næppe tiltrædes. Ses der foreløbig bort fra særlige bestemmelser i forlagskontrakten, er der næppe hjemmel til at indskrænke boets ret som anført. Forlagsrettighederne er som regel boets vigtigste aktiver, og ophavsmanden kan ikke i medfør af KL § 16 hindre boet i at indtræde. *Grundtvig* gør også en indskrænkning, såfremt mangfoldiggørelsen er påbegyndt. Det oplag, som er fremstillet eller er i trykken, er præsumptivt en større værdi end ophavsmandens honorarkrav (dette er ofte forudbetalt helt eller delvist). På den anden side er det uheldigt, at ophavsmanden skal være bundet i kontraktstiden overfor et bo, der ikke egner sig for forlagsdrift. I praksis vil den omstændighed, at boet indtræder i henhold til KL § 16 derfor navnlig få betydning til kontraktens overførelse til andet forlag enten ved ophavsmandens medvirken eller i forbindelse med boets afhændelse af forlaget som helhed eller en enkelt afdeling.

Herefter må principielt de forlagsrettigheder, fallenten har erhvervet, inden konkursen indtræder, henhøre til boets masse, forudsat at der ikke allerede forinden konkursen er indtrådt misligholdelse fra forlæggerens side, som har givet ophavsmanden ret til at hæve kontrakten. Konkursen er ikke i sig selv misligholdelse. Ophavsmanden må i medfør af KL § 16 opfordre boet til at erklære, om det vil indtræde i forlagskontrakten. Boet står her m. h. t. den foreliggende portefølje af kontrakter overfor en vanskelig opgave, det må for hver enkelt kontrakt tage stilling til, om det vil indtræde, altså overtage forlæggerrisikoen. For boets afgørelse vil det selvsagt være af betydning, om der blot er sluttet kontrakt og intet videre er foretaget, eller om mangfoldiggørelsen er påbegyndt eller oplaget endog fremstillet. Vælger boet at indtræde, står ophavsmanden som massekreditor, men han har ikke krav på sikkerhedsstillelse fra boets side. For boets opfyldelse af kontrakten får det betydning, om forlagskontrakten giver forlæggeren ret til særskilt videreoverdragelse. Er dette ikke tilfældet — hvad der vil være det sædvanlige — må boet enten selv opfylde, — altså udgive værket — eller søge kontrakten udnyttet gennem en overdragelse af forlaget. Indtræder boet ikke, foreligger misligholdelse, og op-

havsmanden kan hæve kontrakten, hvorved forlagsretten går tilbage til ham, og kræve erstatning for tab som simpel kreditor. Kontrakten ophører for fremtiden, og ydelser der tidligere måtte være erlagt i henh. til kontrakten, fx. honorarudbetalinger til ophavsmanden, kan boet ikke kræve tilbage. KL § 16, stk. 2 i slutn., hvorefter boet ikke er forpligtet til at udlevere det modtagne, forinden medkontrahenten har holdt det skadesløst for den del af vederlaget, som skyldneren tidligere måtte have erlagt, kan formentlig ikke komme til anvendelse på forlagskontrakter. Der er ikke her tale om udveksling af ydelser på den måde som KL § 16, stk. 2 forudsætter, og selve kontraktens langvarige karakter hindrer en sådan tilbagevirkning. Boet må altså aflevere „forlagsretten“. Restoplæg, boet måtte sidde inde med, kan det nu ikke sælge i boghandelen; det har ingen ret til spredning af værket. Kun til afgørelse af ophavsmandens erstatningskrav kan de ifl. overenskomst med denne benyttes.

Det må i det hele erkendes, at KL § 16 i flere henseender ikke passer godt på forlagskontrakter, og at det ved en revision af konkurslovgivningen ville være på sin plads at tage de herhenhørende spørgsmål op til overvejelse. I det af konkurslovskommissionen i 1941 offentliggjorte udkast til lov om gældsordning §§ 89 ff., mot. s. 193 ff., er dette ikke sket, skønt der iøvrigt er udført et meget betydeligt arbejde med revision af §'en for øje.

Kapitel XIII.

Overdragelse af opførelsesret 1).

110. L. 33 § 1 giver ophavsmanden udelukkende ret til at offentliggøre sit værk ved dramatisk — herunder også mimisk og kinematografisk — opførelse, og § 2 giver ham udelukkende opførelsesret m. h. t. balletter, pantomimer og andre værker i den stumme kunsts form samt musikalske kompositioner. Offentlig oplæsning, der kan ske ved ophavsmanden selv eller andre, falder udenfor begrebet opførelse, jfr. lov 29. dec. 1857 § 17 og *Ophavsretten* s. 116. Til *opførelse* udkræves, at værket fremføres af flere personer under scenisk optræden. Dette sker som regel ved foranstaltning af mellemmænd og ved hjælp af udøvende kunstnere. Heraf følger, at ophavsmanden kun ved overdragelse af den ham ved loven tillagte opførelsesret er i stand til at se værket udnyttet på denne måde. Retten kan være indbefattet i en „hel“ overdragelse af ophavsret, men vil sædvanlig være genstand for særskilt overdragelse.

Om forståelsen af sådanne overdragelsesretshandler indeholder L. 33 § 10 en deklatorisk regel:

„Den hvem en forfatter har overdraget ret til opførelse af et dramatisk — herunder også mimisk og kinematografisk eller et dramatisk-musikalsk værk eller ret til offentlig udførelse af et musikværk, er i mangel af anden aftale berettiget til at opføre eller udføre værket overalt og så ofte han vil, men han kan ikke overdrage denne ret videre.

Sådan overdragelse skal, hvor ikke andet er vedtaget, ikke være til hinder for, at forfatteren kan overdrage lignende ret til andre eller selv lade værket opføre eller udføre.

¹⁾ *Grundtvig* s. 122 ff., *Ophavsretten* s. 249 ff., *Knoph* s. 142—43, *J. Kohler* s. 345, *Allfeld* II s. 114 ff., *Goldbaum* s. 50 ff., *Riezler* s. 383 ff., *Runge* s. 283 ff., *Dienstag/Elster* s. 34 ff., *Alexander Elster*: Lizenzen an urheberrechtlich geschützten Werken, *Ufita* 1928 s. 195 ff., samme: Prolegomena des Aufführungs- und Vorführungs-Urheberrechts, *Ufita* 1931 s. 433 ff.

Endvidere skal det, selvom en udelukkende ret til opførelse eller udførelse er overdraget nogen, stå forfatteren og hans arvinger, men ikke andre, der måtte være indtrådt i hans ret, frit for at overdrage andre opførelses- eller udførelsesret eller selv lade værket opføre eller udføre, hvis den, hvem den udelukkende ret var overdraget, i fem på hinanden følgende år ikke har bragt værket til offentlig opførelse eller udførelse.“

Disse regler supplerer de almindelige bestemmelser i L. 33 § 9, stk. 1—5 om overdragelse af ophavsret, der også finder anvendelse her. Når L. 33 § 9, stk. 6—13 på lignende måde indeholder særlige regler om forlagsretsforholdet, er det naturligt, at der gives sådanne supplerende bestemmelser om overdragelse af opførelsesret. Reglerne er dog meget forskellige fra forlagsreglerne, og navnlig findes der ikke her for erhververen ved loven anordnet *pligt* til at udøve retten, som det er bestemt for forlæggeren i § 9, stk. 6. Sådant pligt er ej heller foreskrevet som *betingelse* for at bevare opførelsesretten, ja end ikke som betingelse for at bevare en udelukkende ret¹⁾. Parterne kan derimod vedtage noget andet end det, loven foreskriver, og ofte vil det af aftalen fremgå, at erhververen forpligter sig til at opføre værket. I så henseende spiller værkets art en væsentlig rolle. Kontrakten er ligesom forlagskontrakten en *contractus sui generis*.

De typiske kontrakter indenfor området har dels mere og mere fjernet sig fra lovreglen og nærmet sig forlagskontrakten dels i vidt omfang været genstand for regulering gennem ophavsmandsorganisationerne. Det vil derfor ofte vise sig, at en foreliggende kontrakt er en sådan, på hvilken reglerne i L. 33 § 10 ikke kan finde anvendelse.

Udviklingen har iøvrigt på dette retsområde både m. h. t. kontraktsformer og m. h. t. særbestemmelser i lovgivningen for visse former været så mangfoldig, at en oversigt over stoffet nødvendiggør en systematisk behandling af dette. I det følgende sondres mellem I. Overdragelse af opførelsesret vedrørende dramatiske værker, skuespil, opera, ballet, vaudeville, revue o. s. v., der kan samles under benævnelsen *sceniske værker*, II. Overdragelse af opførelsesret vedrørende *musikværker*, III. Overdragelse af ret til *oplæsning*.

¹⁾ Jfr. norsk højesteretsdom Nrt 1912.1008.

Ad I. Sceniske værker.

111. *Opførelseskontraktens begreb.* A. Sondring mellem opførelseskontrakt og teaterforlagskontrakt. Den typiske opførelseskontrakt er kontrakten, hvorved den, der har opførelsesretten til et scenisk værk, mod vederlag overdrager eneret til værkets opførelse til medkontrahenten, der forpligter sig til at opføre værket. I dette tilfælde overdrages altså en ophavsretlig beføjelse, der giver erhververen en alle andre udelukkende ret til opførelse af værket indenfor overdragelsens grænser i rum og tid. Erhververen kan følgelig forbyde enhver anden, også ophavsmanden, at udøve retten indenfor de nævnte grænser. Medkontrahenten vil som regel være en bevillingshavende teaterdirektør; kun en sådan har mulighed for at opfylde pligten til at opføre stykket. Ved kontrakten aftales iøvrigt en række obligatoriske rettigheder og pligter for parterne. I modsætning hertil står de blotte licenskontrakter, jfr. L. 33 § 10, stk. 2, hvor ophavsmanden (eller den, der måtte være berettiget hertil) på aftalte vilkår meddeler erhververen tilladelse til at opføre værket. Her kan ophavsmanden også give andre tilladelse til opførelse, men erhververen får ikke ret til at påtale tredjemands uberegtigede opførelse af samme værk.

Opførelseskontrakten må ikke forveksles med *teaterforlagskontrakten*, hvorved forstås den kontrakt, hvorved ophavsmanden overdrager en person eller et selskab, teaterforlæggeren, ret og pligt til i eget navn, men for ophavsmandens regning at afslutte opførelseskontrakter om ophavsmandens værk med bevillingshavende teaterdirektører. Teaterforlæggeren er ikke blot agent for ophavsmanden. Han driver ligesom bogforlæggeren forretning i eget navn, men de kontrakter, han slutter, indgås for ophavsmandens regning, og hans eget vederlag fastsættes normalt som visse procent af ophavsmandens vederlag.

112. *Opførelseskontraktens parter.* Den, der overdrager opførelsesret, vil være enten ophavsmanden, hans arvinger eller teaterforlæggeren. Herved må bemærkes, at ophavsmandsorganisationer i mange lande netop m. h. t. opførelsesrettigheder søger at forpligte deres medlemmer til at lade organisationen formidle alle overdragelser, således m. a. o. at organisationen træder i teaterforlæggerens sted. I Danmark har medlemmerne af Danske Dramatikeres Forbund principielt pligt til at overlade organisationen deres vær-

ker på samme måde. Forbundet driver et bureau, der har den udelukkende ret til salg og overdragelser af dramatiske arbejder forfattet af medlemmerne, når overdragelse sker til opførelse i Skandinavien samt af filmrettigheder til sådanne arbejder. Under visse forudsætninger udvides bureauets eneret til at omfatte salg udenfor Skandinavien.

Ifølge lov nr. 40, 14. febr. 1935 om Det kongelige Teater og om oprettelse af en kulturel fond § 8 som ændret ved lov nr. 174 af 13. april 1938 er fastsat følgende:

„Stk. 1. Erhvervmæssig eller andelsmæssig forretningsvirksomhed, hvorved en person, institution eller sammenslutning som repræsentant for indehaveren af forfatterretten eller komponistretten eller som kontraktmæssig indehaver af denne ret afslutter kontrakter angående et i henhold til lov nr. 149 af 26. april 1933 beskyttet dramatisk værks eller musikværks offentlige opførelse eller udførelse, er kun tilladt, når bevilling fra ministeren foreligger og på de vilkår, der fastsættes af denne.

Stk. 2. Kontrakter af den omhandlede art, der er bragt i stand i strid med foranstående, er ugyldige.“ Ifl. § 2 træder loven i kraft den 1. juli 1938 og „kommer til anvendelse på enhver offentlig opførelse eller udførelse af de nævnte åndsværker, som foretages efter denne dato“.

Ifølge lovens § 7, stk. 3 c skal der til den ved § 7, stk. 1 oprettede kulturelle fond, hvis midler anvendes „indtil videre fortrinsvis til fremme af tonekunsten, særlig i teatrets tjeneste“, betales en 10 pct. afgift af den i lovens § 8 omhandlede koncessionerede virksomhed. Et vist tilsyn med ophavsmandsorganisationer, der slutter kontrakter på medlemmernes vegne, er saglig begrundet og er kendt andetsteds, idet det offentlige er interesseret i, at ophavsændene faktisk får deres tilgodehavender, og at disse ikke beskæres for meget ved uhensigtsmæssig administration o. l.¹⁾. Og

¹⁾ Det er klart, at tilsyn kan være påkrævet, hvor det drejer sig om opførelse eller udførelse af *musikværker*, hvor organisationen skal indkræve og fordele et meget stort antal honorarer. Loven af 1935 vedrørte også kun musikværker. Udvidelsen til dramatiske værker ved tillægsloven af 1938 ansloges at ville indbringe yderligere 25.000 kr. årlig til den kulturelle fond. Det oplyses i bemærkningerne til lovforslaget, Rigsdagstid. 1937/38 tillæg A sp. 5550, at der til ministeriet er indgået andragende fra „Drama-Ret“ støttet af „Koda“, Koda-dramatik og Dansk Forfatterforening gående ud på, at rammen for loven af 14. febr. 1935 § 8 udvides til at omfatte almindelige dramatiske værker, således at de i lovens § 7 jfr. § 8 omtalte afgifter også pålægges enhver overdragelse af retten til den

der kan intet siges til, at organisationerne betaler den nødvendige kontrol. Det ses derimod ikke, at disse hensyn kan motivere, at organisationerne skal bidrage til den nævnte kulturelle fond. Endnu mere ejendommeligt forekommer det, at en person, der driver forretning som teaterforlægger — i et indtil lovens ikrafttræden frit erhverv — skal have bevilling og skal afgive 10 pct. af sin bruttoindtægt til nævnte formål. Sådanne foranstaltninger er ukendt ved tilsvarende udnyttelse af andre ophavsrettigheder¹⁾.

Bevilling kræves til udøvelse af den nævnte virksomhed i Danmark. Loven rammer naturligvis ikke en i udlandet værende virksomhed af samme art, og dette vil sige, at kontrakter mellem den danske teaterdirektør, der erhverver et udenlandsk stykke ved direkte forhandling med en udenlandsk teaterforlægger, falder udenfor lovens område²⁾. Erhverves stykket derimod gennem dansk teaterforlægger, gælder loven.

Kontrakter, der er bragt i stand i strid med reglerne i stk. 1, „er ugyldige“. Dette kan dog ikke tages bogstaveligt. Har en ukoncessioneret person som teaterforlægger overdraget opførelsesret til et scenisk værk til en teaterdirektør, der har spillet stykket i god tro, udebliver i forhold til ham enhver ugyldighedsvirkning. Og

umiddelbare vokale sceniske opførelse af et dramatisk værk, for så vidt denne overdragelse ikke sker direkte mellem forfatteren eller dennes arvinger, og den der bringer værket til opførelse på dansk scene. Således gik det til, at teaterforlæggerens hidtil frie erhverv blev belastet med en afgift til fonden d. v. s. det kgl. teater. Såfremt det lykkes ophavsmændene ved at forhøje honorarerne tilsvarende at vælte afgiften over på teatret, medfører loven den urimelige konsekvens, at de private teatre beskattes til fordel for det kgl. teater, samtidig med at staten i et vist omfang må støtte privatteaterdriften i Danmark.

¹⁾ I folketingstid. 1937/38 sp. 4231 karakteriserer *Himmelstrup* lovforslaget som „et forslag om støtte til Det kgl. Teater“, jfr. også Teaterkommissionens bet. 1933 s. 73—74. I formandens memorandum bet. s. 90—91 siges: „Det ville også være naturligt, at danske komponister på denne måde yder deres skærv til det fond, hvis fornemste opgave er at værne tonekunsten i Danmark, fortrinsvis operaen på Det kgl. Teater.“ Denne begrundelse kan dog ikke anføres for udenlandske komponister og dramatikere.

²⁾ Det vil ej heller være rimeligt at forlange, at den danske teaterdirektør, der i udlandet søger — og må søge — repertoire til sit teater skulle være afskåret fra at erhverve et stykke direkte fra den udenlandske teaterforlægger. *Himmelstrup* advarer, folketingstid. 1937/38 sp. 4280 mod at gå videre ad den vej, man er inde på (loven af 1935). Det kan bemærkes, at man hverken under forhandlingerne om 1935 loven eller tillægsloven i 1938 i rigsdagen har været inde på de juridiske og principielle spørgsmål. Den påtrængende opgave at fremskaffe midler til det kgl. teater dominerer debatten.

selvom stykket ikke er spillet, er der ingen mening i, at erhververen skal aflevere stykket. Til hvem skal aflevering ske? Det må være til ophavsmanden, der imidlertid selv er i stand til at bekræfte den trufne overdragelse ved ny overdragelse. Ophavsmandens egne overdragelser falder helt uden for loven. Det synes, som om man her ved at anordne ugyldighed har hjemlet en upåkrævet og derfor også u hensigtsmæssig virkning af lovovertrædelsen. Straf i form af bøde ville være en mere passende reaktion — men er ikke hjemlet — medens man iøvrigt lod retshandlen bestå, og det hvad enten erhververen var i god eller ond tro.

Som overdrager vil herefter optræde enten ophavsmanden selv eller hans arvinger eller en koncessioneret person eller selskab.

Ved skrivelse af 13. dec. 1938 gav undervisningsministeriet i henhold til lovens § 8 „Drama-Ret“, fællesorganisation for dramatiske rettigheder i Danmark, eneretsbevilling til for et tidsrum af 15 år fra 1. juli 1938 at regne at afslutte kontrakter angående beskyttede dramatiske værker. Medlemskab af Drama-Ret var herefter nødvendig for at kunne udøve den af loven omfattede erhvervsvirksomhed. De Drama-Ret tilsluttede medlemmer er i henhold til ministeriets nævnte skrivelse berettigede til hver især at indgå de i loven omhandlede kontrakter, men disse skal afsluttes med angivelse af navnet Drama-Ret, som den koncessionerede institution, af hvilken den pågældende kontrahent er medlem, og på hvis koncession hans kontraheringsret hviler. Ved U. 1947.360 blev afgjort en sag, hvor Drama-Ret, der havde ekskluderet et medlem, begærede fogedforbud nedlagt mod, at han afsluttede kontrakter angående beskyttede dramatiske værkers opførelse. Fogedkendelsen, hvorved forbudets nedlæggelse blev nægtet, blev stadfæstet. Ifl. Drama-Rets statutter består den af en række indehavere af private rettigheder, der ikke kan kræve nedlagt forbud mod, at andre, som lovligt er indehavere af rettigheder af samme art, udøver disse. At forretningsvirksomhed med visse af de omhandlede private rettigheder er betinget af bevilling fra undervisningsministeren, kan som ved tilsvarende nærings- og erhvervsforskrifter medføre indskriden fra det offentliges side mod den, der overtræder bestemmelsen, men giver ikke bevillingsindehaveren ret til indskriden. Endelig kan den omstændighed, at undervisningsministeren har meddelt Drama-Ret bevilling med eneret, ikke give Drama-Ret eller dennes medlemmer nogen yderligere ret overfor andre rettighedsindehavere.

Medens ophavsmandens egen overdragelse af værket til en erhverver normalt vil være stærkt begrænset i rum og tid, jfr. U. 1912.187 H. om skuespillet „Landsoldaten“ „overalt i København“ gælder det omvendt om hans overdragelse til teaterforlæggeren, at denne omfatter hele opførelsesretten til det pågældende stykke, jfr. således norsk højesteretsdom NRt 1912.1008. Sagen U. 1943.1039 omhandler en kontrakt af 1. april 1935 sluttet mellem forfatteren Svend Borberg og A/S Nyt Skandinavisk Teaterforlag ang. opførelsesretten til skuespillet „Cirkus juris“ for landene Tjekoslovakiet, Ungarn, Polen samt de jugoslaviske og de lettiske lande. Forlaget foranledigede stykket antaget til opførelse på det ungarske nationalteater, hvorom kontrakt blev oprettet med forlaget. Stykket kom imidlertid først til opførelse med premiere den 22. marts 1941, og samme dag sluttede forfatteren selv kontrakt med teaterchefen. Dommen forkaster forfatterens påstand om, at han uanset kontrakten i henhold til L. 33 § 10, stk. 2 skulle have ret til at overdrage opførelsesret til andre, samt påstanden om, at eneretten var bortfaldet i medfør af L. 33 § 10, stk. 3. Dommen antager med rette, at den mellem parterne sluttede kontrakt ikke kan henføres under L. 33 § 10.

Hensigten med at indskyde teaterforlæggeren som mellemed er at søge alle chancer i indland og udland for stykkets anbringelse udnyttet, og her spiller mellemmandens forretningsmæssige indsigt og forbindelser en afgørende rolle. Efter formålet må overdragelsen da blive „hel“ for så vidt angår opførelsesretten, og det bliver teaterforlæggeren, der slutter kontrakter med teaterdirektøren, begrænsede i rum og tid, eller giver tilladelser (licenser), jfr. U. 1915.811 H. Endvidere må han til effektiv varetagelse af begges tarv have påtaleret for skete krænkelse af ophavsretten.

Medkontrahenten vil i Danmark almindeligvis være en bevillingshavende teaterdirektør ved et fast teater eller en rejsende tournée.

Om antagelse af skuespil, operaer m. v. til opførelse på det kongelige teater er der givet regler ved kgl. anordning nr. 287, 12. juni 1951 (i det følgende anord. 1951). Det er herefter teaterchefen, der er bemyndiget til at antage værker til opførelse på det kgl. teater og at afslutte kontrakter indenfor de i anordningen givne rammer, der vedrører danske arbejder. Ifl. § 13 kommer bestemmelserne til anvendelse for udenlandske sceniske arbejder „i det omfang, som

forholdenes natur og hensynet til det enkelte arbejde tillader“. Dette vil sige, at teaterchefen kan erhverve udenlandske arbejder som enhver anden teaterdirektør på de betingelser, der kan opnås enighed med sælgeren om.

Det må for det kgl. teaters vedkommende antages, at teatret som institution erhverver opførelsesret efter omstændighederne for hele beskyttelsestiden. I sagen U. 1937.620 var oplyst, at et fransk musikforlag i 1863 som ene-ejer (seul propriétaire) af Gounod's *opera* „Faust“ havde solgt musikken til det kgl. teater, således at musikken kunne anvendes ved teatrets opførelser, og således at dette forpligtede sig til ikke at sælge, kopiere, lade kopiere, udlåne eller overdrage musikken til et andet teater. Den solgte musik, hovedpartitur og orkesterstemmer skulle forblive som bestanddel af teatrets bibliotek.

Undertiden kan omstændighederne vise, at det også for et privatteaters vedkommende har været meningen, at opførelsesretten er erhvervet ikke af direktøren personlig, men af det pågældende teater, altså dettes ejer. Dette blev ved U. 1913.165 H. antaget m. h. t. en af forfatteren Elith Reumert foretagen dramatisering af professor Scharlings værk: Ved Nytaarstid i Nøddebo Præstegaard. Ved kontrakt af 20. dec. 1888 blev stykket, medens S. Abrahams var forpagter af Folketeatret, solgt til „Direktør S. Abrahams til udelukkende Opførelse paa Folketeatret“. I forpagtningskontrakten mellem Abrahams og teatrets ejer „A/S Københavns Hippodrom“ var bestemt, at hvad forpagteren i kontraktstiden anskaffede af nyt repertoire blev aktieselskabets ejendom. Uanset at kontrakten ikke havde givet utvetydigt udtryk for, at stykket var erhvervet for aktieselskabet, blev dette dog antaget bl. a. under hensyn til, at teatret uantastet havde spillet stykket under en senere direktør, jfr. ligeledes U. 1912.775 vedr. eneretten til opførelse på det danske sprog af skuespillet „Madame Sans Gêne“, hvilken ret antoges at være overført til Folketeatrets ejer. Forholdene har imidlertid udviklet sig derhen, at opførelsesret nu sædvanlig kun overdrages for et bestemt begrænset tidsrum.

Grundtvig antager s. 133, at selve foretagendets karakter af en fast institution gør det antageligt, „at det har været meningen at knytte opførelsesretten til denne, så at på den ene side retten uden videre kan udnyttes af enhver tiltrædende leder af foretagendet og på den anden side ikke overgår med lederens person til andre af

ham ledede foretagender“. Dette kan ikke længere antages. Ophavsmandens interesser er normalt ikke forenelige med en sådan bundethed, alt må afhænge af den indgåede kontrakt.

I de nu sædvanlig anvendte kontraktsformularer anføres, at opførelsesretten erhverves af N. N. personlig som leder af teater. Ved erhververens død overgår rettigheder og forpligtelser efter kontrakten til hans enke, bo eller arvinger, for så vidt teaterforetagendet fortsættes for enkens, boets eller arvingernes regning og risiko. Forudsætning for en sådan videreførelse er i forhold til det offentlige, at en faglig kvalificeret person erholder bevilling til fortsat drift som anført.

113. *Opførelseskontraktens form og indgåelse (B)*. Kontrakten kan slutes mundtlig, men sædvanlig vil den blive oprettet skriftlig og med anvendelse af normalkontraktsformular. Dette gælder i hvert fald, når det drejer sig om kontrakter vedrørende danske værker. Ved udenlandske værker vil ofte korrespondance, eventuelt telegramveksling, når det drejer sig om succes'er, gøre det ud for kontrakt, særlig hvor parterne har været i forretningsforbindelse før og har kendte betingelser at henholde sig til. En nøje skriftlig udformning af kontrakten anbefaler sig, idet bevis for overførelse af selve opførelsesretten, rumlige og tidsmæssige grænser og andre vigtige vilkår, som påkræver afgørelse parterne imellem, her præciseres. Erhververen står i mangel af en sådan kontrakt ofte i en vanskelig situation, der ikke altid retlig kan klares ved en henvisning til, hvad overdragelsens formål — stykkets opførelse på det pågældende teater — kræver.

I sagen U. 1915.811 H. var oplyst, at en teaterforlægger med en dansk forfatter i 1904 havde sluttet mundtlig aftale om, at forfatteren skulle have ret til at oversætte og bearbejde et fransk teaterstykke til brug ved sceniske opførelser i Danmark og Norge og derefter sælge opførelsesretten til danske og norske teatre. Han solgte også i 1904 stykket til en københavnsk teaterdirektør, der dog ikke opførte stykket. I 1913 solgte samme forlægger stykket til Dagmar-teatret i København, der opførte det i en af teatret selv foranstaltet oversættelse. Ved dommen blev det antaget, at det ikke mod forlæggerens benægtelse kunne anses bevist, at der ved den i 1904 trufne aftale var tillagt forfatteren (bearbejderen) en stedsevarende og udelukkende dispositionsret med hensyn til opførelsen af det pågældende stykke. Det kunne ikke på forhånd have formodnin-

gen for sig, at aftalen, der ikke var skriftlig opsat, skulle have været af en så vidtgående karakter.

Hvis ophavsmanden til en teaterdirektør *indsender manuskriptet* til et af ham forfattet dramatisk værk, ligger heri ikke noget tilbud i juridisk forstand om overdragelse, men kun en anmodning om bedømmelse af stykket med antagelse for øje og en opfordring til modtageren til at give ophavsmanden tilbud. Ophavsmanden kan derfor til ethvert tidspunkt kræve manuskriptet tilbage.

Ifl. anordn. 1951 § 1 har den, der til det kgl. teater indsender et dramatisk arbejde med begæring om dets antagelse, krav på skriftligt svar inden udløbet af 10 uger fra indleveringsdagen, for operaer m. v. er fristen 6 måneder. Sålænge stykket ikke er antaget til opførelse, må ophavsmanden frit og nårsomhelst kunne kræve stykket tilbage. Er stykket antaget men endnu ikke opført, kan ophavsmanden først tage det tilbage efter årsdagen for antagelsen og imod kontant at erstatte teatret enhver udgift, som stykket har foranlediget, herunder betalt garantisum. Er et antaget originalt arbejde ikke opført inden udgangen af 2 fulde sæsoner efter antagelsen, har ophavsmanden rådighed over sit arbejde, § 2.

Selve antagelsen af stykket til opførelse er hverken for det kgl. teater¹⁾ eller for bevillingshavere ved privatteatrene ensbetydende med kontraktsafslutning. For det kgl. teaters vedk. er teaterchefen efter antagelsen bemyndiget til at afslutte kontrakt, dog for danske stykkers vedk. med respekt for de detaljerede regler i anord. 1951.

At ophavsmanden tilsender teaterdirektøren sit manuskript er selvsagt ikke en form for offentliggørelse af dette, kun direktøren og hans faglige konsulenter har ret til at gøre sig bekendt med det.

¹⁾ Det er *teaterchefen, der alene har ansvaret* for et dramatisk værks antagelse og fremførelse på scenen. På grund af den stilling, som det kgl. teaters tilsynsråd har taget til opførelsen af Mogens Lincks skuespil: „Giv Kejseren Støvet“ på nationalscenen, har „Dansk Forfatterforening“ den 20. sept. 1951 tilstillet regeringen en skrivelse, hvori bl. a. siges: „Danske forfattere må kunne føle fuldkommen tryghed overfor det kongelige teater og stole på både teatrets oprigtige vilje og frie ret til at opfylde den opgave, som loven om det kongelige teater udtrykkeligt pålægger det: „Uden ensidighed at opføre de bedste dramatiske arbejder såvel af ældre som af yngre, navnlig danske, forfattere.“ Teatret har ikke pligt til at tage hensyn til verdensanskuelser eller politik og dermed forbundne spørgsmål. Med henvisning til den i Grundloven garanterede ytringsfrihed siges det: „Kun hvis teaterchefen disponerer — og har fuldkommen frihed til at disponere — efter disse klare retningslinier, vil danske forfattere kunne føle tryghed overfor det kongelige teater.“ Det er med føje, Dansk Forfatterforening har krævet en nærmere præcisering af tilsynsrådets kompetence.

114. *Videreoverdragelse (C)*. For teaterforlagskontrakten er der ikke tvivl i så henseende. Hensigten med denne kontrakt er, at teaterforlæggeren i videst muligt omfang overdrager opførelsesret indenfor de rammer, der er fastlagt i kontrakten. Som det siges i den forannævnte norske højesteretsdom NRt 1912.1008: „... Nygård (erhververen) er ikke eier eller leder af noget teater. Gjenstanden for kontrakten er derfor heller ikke ret for Nygård til selv at opføre eller lade opføre de pågjældende fire dramatiske arbejder, men ret for ham til at tillade andre at opføre dem eller — som loven udtrykker det — til at overdrage opførelsesretten til andre.“ Derfor kom heller ikke den ældre norske lov, 4. juli 1893 § 10, stk. 3 til anvendelse. Denne bestemmelse svarer til L. 33 § 10, stk. 3.

Anderledes stiller sagen sig ved opførelseskontrakten. Da overdrageren, det være sig ophavsmanden selv eller teaterforlæggeren, formodningsvis lægger afgørende vægt på erhververens økonomiske forhold, faglige dygtighed, beskaffenheden af det teater, hvor opførelsen skal finde sted, dets beliggenhed og dets muligheder i henseende til personel og materiel, gælder som almindelig regel, at erhververen er afskåret fra at overdrage retten videre, jfr. L. 33 § 10, stk. 1, „men kan ikke overdrage denne ret til andre“, jfr. *Grundtvig* s. 131—32. Det anføres her: „Kun i det tilfælde, at erhververens ret ikke blot er udelukkende men også *ubegrænset* i henseende til tid og sted må vistnok en ret til videre overdragelse anses som stiltiende indeholdt i selve overdragelsen, da denne ellers ville gå ud på at indrømme erhververen en ret, som han i vidt omfang ville være faktisk afskåret fra at udnytte.“ Det er åbenbart, at der her ved sigtes til teaterforlagskontrakter, men *Grundtvig* har ikke sondret indenfor de forekommende overdragelsesretshandler mellem teaterforlagskontrakterne og de egentlige opførelseskontrakter.

I den norske åndsværkslov § 28 har man strøget det i den tidligere lov anordnede forbud mod, at erhververen overdrager sin ret til andre, idet man, mot. s. 70, fandt at et sådant forbud ikke passede ved alle de opførelsesarter, som bestemmelsen omfatter. „Man må her som ellers la rettens egen karakter være avgjørende for spørgsmålet om den er knyttet til erhververens person, eller den kan overdras til andre.“ For så vidt angår opførelsesret til sceniske værker er der imidlertid ingen tvivl om uoverdrageligheden. For svensk rets vedk. gælder samme regel som i dansk ret, jfr. den svenske lovs § 18, stk. 1: „berättigad att ... återgiva verket över-

allt och så ofta han finner för gott, men ej att på annan överlåta någon rätt därtill ...“ *Ulf v. Konow* bemærker s. 108: „Då stadgandet om förbud för förvärvaren att vidareöverlåta rätten fått sin plats i paragrafens första stycke, kan man därav få den uppfattningen, att detsamma ej skal gälla det fall, då uteslutande rätt överlåtit, varom stadgas i andra stycket. Någon anledning att göra åtskillnad härutinnan torde dock ej förefinnas, utan förbudet får anses gälla *beträffande allt slag av överlåtelse*.“ Det er klart, at ophavsmandens (og teaterforlæggerens) interesse i medkontrahtens forhold er størst, når en udelukkende opførelsesret er overdraget.

Overdragelighed kan vedtages. Tvivl kan her opstå, om erhvervelsen sker for direktøren personlig eller for det *faste* teater, han er leder af. For statsscener som det kgl. teater må der regnes med, at teatret som statsinstitution erhverver retten. Dette er her mindre betænkeligt end ved de private scener, hvor der må påvises særlige omstændigheder som hjemmel for, at retten forbliver ved teatret, når bevillingshaveren skifter. Er opførelsesretten erhvervet for teatret, kan dette ikke videreoverdrage retten til andet teater.

I den kontraktformular, der benyttes af Danske Dramatikeres Forbund, siges udtrykkelig i § 1, at opførelsesretten ikke kan overdrages videre til nogen tredjemand. Formularen benyttes kun ved overdragelser til private teaterdirektører.

115. *Overdragerens pligter (D.)* Som nævnt medfører overdragelsen ikke blot, at erhververen får en udelukkende ret til opførelse af værket, men der opstår i henh. til den gensidige kontrakt en række pligter og dermed korresponderende rettigheder for parterne.

Overdrageren, d. v. s. ophavsmanden eller teaterforlæggeren, er først og fremmest forpligtet til at skaffe erhververen en alle andre udelukkende *eneret* til at opføre værket indenfor de aftalte stedlige og tidsmæssige begrænsninger. Overdrageren er hjemmelspligtig og indestår således først og fremmest for, at den overdragne ret tilkommer ham, hvilket erhververen må påse jfr. U. 1914.318, hvor det blev antaget, at erhververen — en teaterejer — måtte være ansvarlig eller medansvarlig for de ved teatrets drift forvoldte krænkelse af ophavsretten ¹⁾, jfr. også U. 1912.187 H. En teaterdirektør

¹⁾ Overdrageren havde under sagen i et indlæg erklæret, at erhververen „aldeles intet vidste om, hvor musikken stammede fra, før han efter adskillige opførelser fik det at vide“. Dommen udtaler noget selvfølgeligt, når det siges, at

havde erhvervet udelukkende ret til overalt i København at opføre et stykke samt ret til at foretage alle de forandringer med stykket, han fandt tjenlige. Hverken direktøren eller bearbejderen havde herefter nogen beføjelse til iøvrigt at lade stykket opføre, se ligeledes U. 1899.678 ang. dramatiseringen af C. Brosbølls „Gjøngehøvdingen“. Overdrageren må endvidere bortset herfra indestå for, at der ikke eksisterer opførelsesrettigheder, der kommer i strid med erhververens. Dennes ret krænktes ikke blot ved overdragelse til tredjemand af en udelukkende ret til opførelse af værket indenfor de nævnte grænser men selvsagt også ved, at der gives tredjemand en blot tilladelse til opførelse (licens). Erhververen kan vende sig imod disse krænkelse med de af ophavsretten udspringende retsmidler.

Udover det anførte kan overdrageren kontraktlig forpligte sig overfor erhververen. Har stykket ikke før været offentliggjort, kan han forpligte sig til, at det ikke må offentliggøres ved *trykken*, ved *oplæsning* eller ved *udsendelse i radio*, før opførelse på teatret har fundet sted. I henh. til anord. 1951 § 10 må et antaget, tidligere utrykt, originalt skuespil eller oversættelse eller bearbejdelse, prolog, musik til skuespil, festspil, kantate etc. ikke under en bøde af 2000 kr. uden teatrets samtykke udkomme i trykken forinden den første opførelse. Det samme gælder for originale operaer med hensyn til udgivelse af partitur og klaverudtog. Teksten til en original opera må ikke udkomme i trykken førend 3 dage forinden den dag, til hvilken den første opførelse er bestemt. Disse bestemmelser gælder dog kun et år efter arbejdets antagelse.

Endvidere påtager overdrageren sig ofte forpligtelser vedr. værkets *opførelse* andetsteds udenfor det område, den overdragne opførelsesret omfatter, således fx. til sikring af, at *urpremiere* sker hos erhververen. Ifl. anord. 1951 § 12 må et af det kgl. teater antaget arbejde ikke uden teatrets samtykke og under en bøde på 2000 kr. opføres på noget teater her i landet, førend det er spillet

teaterejeren „ved at samtykke i, at det her omhandlede sangstykke bragtes til opførelse på hans teater uden at bekymre sig om, hvorvidt tekstens forfatter eller bearbejder havde behørig adkomst til musikken, eller om, hvorvidt teatrets artistiske leder eller nogen anden på hans vegne havde sikret sig, at tredjemands rettigheder med hensyn til musikken ikke krænkedes“, havde gjort sig skyldig i grov uagtsomhed. Ved erhvervelse af opførelsesret til operaer og operetter m. v. må teatret selvsagt sikre sig, at overdrageren har ret til overdragelse af både tekst og musik.

på det kgl. teater. I henh. til § 11 har ophavsmanden ikke ret til at lade sit arbejde udføre offentlig andetsteds i Storkøbenhavn, medmindre det i henh. til gældende bestemmelser er udleveret ham til fri rådighed. Tilsvarende varierende kontraktsbestemmelser vedtages ofte ved overdragelse af opførelsesret til private teaterdirektører, således fastlægges navnlig ofte tidsforholdet mellem opførelse på de faste teatre og rejsende tourneur.

Overdrageren er forpligtet til at skaffe erhververen det nødvendige *grundlag for værkets opførelse*. I anordn. 1951 § 1 gives regler om skuespilmanuskripter og operaer, der skal indsendes i fuldstændigt partitur med særskilt tekstbog. Oversættelser og bearbejdelser skal ledsages af den originale tekst.

Antages et arbejde, bliver det indsendte manuskript, partitur og tekstbog teatrets ejendom, anordn. 1951 § 1, stk. 6. Komponisten er desuden forpligtet til på teatrets forlangende til brug ved indstuderingen at afgive et klaverudtog mod særskilt godtgørelse.

I forhold til den private teaterdirektør er overdrageren forpligtet til at overgive manuskriptet i besiddelse for den tid, opførelsesretten varer, men manuskriptet forbliver her overdragerens ejendom. Udskrivning af roller påhviler teatret.

Overdrageren er ikke forpligtet til at medvirke ved teatrets foranstaltninger til værkets opførelse, rollebesætning, iscenesættelse, deltagelse i prøver etc. Dette gælder selvsagt for teaterforlæggeren, men det gælder principielt også for ophavsmanden. Overdrageren er forpligtet til at afholde sig fra enhver handling, som kan skade opførelsen, således navnlig offentlig gengivelse af stykkets indhold, når det ikke har været offentliggjort før, eller andre offentlige udtalelser, der kan virke skadeligt for teatrets arbejde.

På den anden side er et vist samarbejde mellem ophavsmanden og teatret af betydning for værkets behørig opførelse. Ifl. anordn. 1951 § 3 kan ophavsmanden straks ved stykkets indsendelse fremsætte forslag med hensyn til rollebesætningen og valget af instruktør. Teaterchefen skal følge forslaget, såfremt det skønnes kunstnerisk forsvarligt og praktisk gennemførligt. Sådan fastsat rollebesætning kan ikke ændres uden efter forhandling med ophavsmanden. Det samme gælder iscenesættelsen. Den udøvende kunstner er ikke i forhold til ophavsmanden forpligtet til at udføre rollen, men er denne tildelt ham af teaterchefen, kan ophavsmanden kræve spørgsmålet forelagt teaterjuryen i medfør af teatrets tjene-

sterelement. Komponisten kan ifl. § 5 ved indlevering af en opera skriftligt rette henvendelse til teaterchefen om selv at dirigere ved operaens 3 første opførelser. Dette ønske skal følges, såfremt det skønnes kunstnerisk forsvarligt og praktisk lader sig gennemføre. Ophavsmanden har derhos ret til at overvære samtlige prøver på sit værk. Han kan også samtidig med indleveringen fremsætte anmodning om selv at måtte sætte sit stykke i scene, begæringen skal følges under de ovennævnte betingelser. Også ved privatteatrene finder ofte et nøje samarbejde sted mellem ophavsmand og teater. Pligt til sådan virksomhed har ophavsmanden kun i det omfang, det måtte være fastlagt i kontrakten.

116. *Erhververens pligter (E.)*. Hvad angår hovedspørgsmålet: om erhververen er *forpligtet til at opføre værket*, må som almindelig regel gælde, at pligt foreligger, hvor der ved overdragelsen er indrømmet ham en *udelukkende ret til opførelse*. Pligtens nærmere indhold må iøvrigt bero på den afsluttede kontrakt. Ifl. den deklatoriske regel i L. 33 § 10, stk. 3 skal ophavsmanden og hans arvinger¹⁾, hvis erhververen, hvem værket er overdraget med *udelukkende ret*, ikke i fem på hinanden følgende år har bragt værket til offentlig opførelse eller udførelse, være berettiget til selv at opføre værket og til at overdrage andre ret hertil. Erhververens ret til at opføre stykket ophører ikke, men hans ret mister karakter af eneret. Reglen taler ikke imod antagelse af en opførelsespligt i de nævnte tilfælde, denne følger bortset fra *udtrykkelig vedtagelse* i kontrakten af, at der er overdraget erhververen en *udelukkende ret*, og at ophavsmandens vederlag sædvanligt står i forhold til indtægterne ved de successive opførelser. Hvor erhververen derimod kun erholdt en tilladelse (licens), er der ikke spørgsmål om nogen opførelsespligt.

Reglen i anordn. 1951 § 2 om ophavsmandens generhvervelse af rådighed over sit antagne arbejde efter udløbet af 2 fulde sæsoner efter antagelsen taler heller ikke mod, at teatret kan forpligte sig til at opføre stykket ved kontrakt. Den tager hensyn til det faktum, at der ofte i praksis melder sig vanskeligheder for at gennemføre en planlagt opførelse; de udøvende kunstners forfald, nødvendig-

¹⁾ „men ikke andre, der måtte være indtrådt i hans ret“, jfr. § 10, stk. 3, teaterforlæggeren eller andre erhververe ifl. overdragelse kan således ikke påberåbe sig lovens bestemmelse om passivitet fra dens side, som har erhvervet udelukkende ret til opførelse, jfr. U. 1912.775.

heden af at bringe andre værker til opførelse kan føre til udsættelse på udsættelse, og for dette teater særlig at alle tre kunstarter kæmper om plads på scenen til prøver og opførelser. Derfor er det rimeligt, at ophavsmanden kommer til at stå frit, når den nævnte frist er udløbet.

Ved overdragelse af opførelsesret til direktører ved privatteatre aftales i reglen udtrykkeligt, at erhververen har pligt til at bringe værket til opførelse som aftenforestilling, således de normalformularer, der benyttes af teaterforlæggerne. Det bestemmes tillige ofte, at premiere skal ske inden en vis dag. Overdragelsen af opførelsesretten er tidsbegrænset, sædvanligvis således at den sker for 2 på hinanden følgende sæsoner. Stykket når eventuelt ikke at blive udspillet i den sæson, hvori det bringes til opførelse, og begge parter er interesseret i, at genoptagelse kan ske i næste sæson. Benyttes formularen ikke, således hvor overenskomst sluttes direkte mellem ophavsmand og direktør, og er i sådan overenskomst intet sagt om pligt til opførelse, er denne underforstået, når en udelukkende, tidsbegrænset ret overføres, og ophavsmandens vederlag er sat i forhold til spilleindtægten. Undladelse af at opføre stykket i tilfælde, hvor erhververen har pligt hertil, er kontraktsbrud og medfører erstatningspligt.

Pligten til at opføre stykket er opfyldt, når stykket er opført *een gang* (premiere). *J. Kohler* antager s. 350, at een opførelse er nok, når stykket falder fuldstændigt, fiasko, men at stykket „bei zweifelhaftem erfolge“ skal opføres flere gange, fordi en endelig dom først herefter kan fældes, man regner i praksis med 3 opførelser. Uanset at det undertiden hænder, at et stykke „spiller sig op“, må det dog antages, at teaterdirektøren alene har bestemmelsesretten, når stykket er bragt til opførelse. Hans økonomiske risiko er meget stor, og ingen af parterne har interesse i, at stykket spilles for tomme huse. Undertiden stiftes ved kontrakten en videregående opførelsespligt for erhververen, enten således at han forpligter sig til at spille stykket et vist antal gange som minimum (en meget farlig klausul), eller således at antallet af opførelser er afhængig af spilleindtægten, pligten ophører, når spilleindtægten går under et vist minimum. Stykket må ikke benyttes til eftermiddagsforestillinger, forinden det er spillet som aftenforestilling.

Til behørig opfyldelse af opførelsespligten hører, at værket først bringes for offentligheden, efter at indstudering har fundet sted med

et tilstrækkeligt antal prøver, hvorhos det skal fremføres i passende udstyr. *Kohler* kræver s. 348, at værket fremføres: „in einer den künstlerischen Anforderungen entsprechenden Weise, unverkürzt, abgesehen von solchen Streichungen, welche durch die Zensur geboten oder durch individuelle Aufführungsschwierigkeiten gerechtfertigt sind“. Direktøren træffer principielt alle afgørelser vedr. indstudering og udstyr samt rollebesætning, såfremt intet særligt er aftalt med ophavsmanden.

Vederlagspligten. For det kgl. teater gælder i henh. til anordn. 1951 § 8, at der ved antagelsen udbetales en garantisum, der for et skuespil ikke må overstige 1500 kr., for en opera 2250 kr., og som iøvrigt fastsættes i forhold til stykkets størrelse (spilletid). Garantisummen fradrages ved de første afregninger for procenthonorar. Dette betales for hver forestilling med indtil 10 pct. af bruttoindtægten, for operaers vedk. (for musik og tekst) forhøjes procent-satsen med 20 pct. Honorar svares, indtil ophavsmandens ret efter loven udløber. Bruttoindtægten er forestillingens billetsalg incl. eventuelt abonnement, fribilletsafgifter o. l., dog beregnes ikke honorar af garderobeafgiften.

For privatteatrenes vedk. fastsættes honoraret ved overenskomsten sædvanligt som et procenthonorar, indtil 10 pct. af den aftenlige bruttoindtægt, og forfalder normalt den 1. og 15. i hver måned. Specificeret oversigt over de aftenlige indtægter skal tilstilles ophavsmand eller teaterforlægger.

Teatret er pligtig at stille 2 pladser i 1ste parket til rådighed for ophavsmanden ved hver opførelse af stykket. Ved det kgl. teater gælder iøvrigt videre adgang til teatrets forestillinger for ophavsmanden i henhold til anordn. 1951 § 7. Endvidere har teatret særlige pligter m. h. t. opbevaring af manuskript og partitur. Teatret må ikke udlåne manuskriptet eller på anden måde gøre det tilgængeligt for tredjemand. For partiturer gælder for det kgl. teater pligt til straks ved antagelsen at lade det optage på mikrofotostriemel, der opbevares brandsikkert på teatret. Endvidere skal dette teater sørge for, at originalpartituret, inden det oplides, afgives til det kgl. bibliotek.

Teatret er endvidere forpligtet til at drage omsorg for *publicitet* i sædvanligt omfang. Premierer og alle andre forestillinger skal annonceres i dagspressen og ved plakatopslag, hvor dette er sæd-

vanligt. Stykkets titel og ophavsmandens navn skal angives ved enhver offentlig meddelelse om stykkets opførelse.

Erhververens respektpligt. For overdragelse af opførelsesret gælder L. 33 § 9, stk. 3's forbud mod, at erhververen offentliggør værket i forandret skikkelse uden ophavsmandens samtykke. Ligeledes gælder selvsagt L. 33 § 9, stk. 4 og 5. Men også i denne relation må de kvalitative hensyn fremhæves. Der er langt fra opførelsen af et klassisk værk, det være sig tragedie, skuespil eller opera, til en af årstidens revuer stykket sammen af gods af forskellig art og ofte fra mange forskellige kilder. Ved opførelser af sidstnævnte art fordrer hovedformålet ændringer og fornyelser, indtil forestillingen går. Drejer det sig derimod om et lødigt scenisk værk, må reglerne om værn for ophavsmandens ideelle rettigheder iagttages. Teatrets opgave er at opføre værket, som det foreligger fra ophavsmandens hånd, eventuelt med de ændringer, forkortelser eller tilføjelser, som han under teatrets arbejde med stykket har samtykket i.

Tre farer truer værket: Teatrets mangler i henseende til materiel og personel, de udøvende kunstneres improvisationer i eller udenfor stykkets ånd og den største fare: instruktionen.

Det er forbavsende, hvad respekt for værket kan betyde til afhjælpning af teatrets ufuldstændigheder i de nævnte henseender. Det ligger i teatrets eget væsen, sammenspillet mellem scene og publikum, som det siges af Chorus i Shakespeare's Kong Henrik den Femte:

„Fyld vore mangler ud med Eders tanke;
del ud en enkelt mand i tusind dele;
kald frem for Eders syn en indbildt hærmagt;
tro, når vi nævne heste, at I se dem
den stolte hov i bløden jord at prente ...“

Omvendt nytter nok så gode materielle forhold ikke, når skuespillere og navnlig instruktør går imod stykket. Skuespillerne er i forhold til teatret tjenstligt forpligtede til at holde sig til rollernes tekst, altså til stykket som det foreligger fra ophavsmandens hånd. Undertiden skal dog navnlig store kunstnere skabe sig en særlig effekt gennem improvisationer, eller der er ikke ofret den nødvendige tid til indstudering af stykket. Men i denne relation er det særlig instruktionens stilling til stykket som det kommer an på. Det er

forbavsende, i hvilken grad instruktørerne laver om på værkerne for at nærme sig det, der formenes at falde i publikums smag, hvorved resultatet bliver et ganske andet end det, ophavsmanden har tænkt sig og har givet udtryk i værket¹). Her kan ophavsmanden anvende L. 33 § 9, stk. 4, men det er meget sjældent man ser ophavsmanden gå så vidt. Der står jo betydelige økonomiske interesser på spil også for ham. Værnet mod væsentlig forringelse af værkerne må under disse forhold navnlig ligge i en saglig offentlig kritik. Det må fastholdes, at sceneinstruktøren ikke er medforfatter til stykket. Det er hans opgave at omsætte værket til teatrets udtryksform. Om der for hans iscenesættelse som værk kan tilkomme ham beskyttelse er et spørgsmål, som her kan lades ubesvaret, men hans hovedpligt er at tjene ophavsmandens værk, kunstnerisk at muliggøre opførelse af det uden andre ændringer end de af sceniske hensyn påkrævede. Han har samme troskabspligt overfor værket som den, der oversætter det.

Ad II Musikværker.

117. L. 33 § 10 gælder også om musikværker, blandt hvilke loven sondrer mellem dramatisk-musikalske værker og blotte musikværker, uden dog at give forskellige regler om disse grupper. Det blev allerede ovenfor bemærket, at udviklingen helt har fjernet sig fra de deklatoriske regler i § 10 til fordel for en kontraktsret. Gælder dette for sceniske værker, herunder for dramatisk musikalske værker, så kan det i endnu stærkere grad siges at gælde musikværker. Ophavsmandens økonomiske interesse var tidligere i det væsentlige knyttet til værkets salg i nodeform, men dette træder tilbage for andre former for værkets udnyttelse. Som følge af den tekniske udvikling er det nu den offentlige²) opførelse, udførelse el-

¹) Prof. *Hans Brix* siger: Berl. Aftenavis 1. sept. 1951 i sin anmeldelse af Tennessee Williams: „Den tatoverede Rose“: „... Men her skete nu noget forbavsende. Det amerikanske skuespil havde på Runddelen fået en lykkelig ende. Det gik med fest og glæde som i Tivoli. Om nogen autoritet står bag denne voldshandling, om stykket også er spillet sådan i udlandet vides ikke. Efter stor jammer og skandale på morgenstunden lutter roser over det hele. Det virker som en abe set bagfra. Man lader problemet fare, men hr. Friis Møller har vist ret i sin klage over, at instruktørerne ikke læser godt indenad.“

²) I sin afhandling: „Om offentlighet i svensk forfattarrätt“, N. I. R. 1949 s. 4 ff., gør *Gösta Eberstein* opmærksom på, at ophavsmandens ret til offentligt at fremføre sit værk frembyder „en blott steg för steg långsamt fortgående udveck-

ler udsendelse af musikværket, der gør sig gældende, og i forbindelse hermed står den dominerende indflydelse, der faktisk er tilgået ophavsmandsorganisationerne. Ophavsmanden selv er ikke i stand til at varetage sine interesser overfor den mangfoldighed, økonomisk udnyttelse nu udviser.

118. *Organisationerne*. Da musiktilegnelsen ikke er bundet til landegrænserne, er det klart, at kun en international organisation er i stand til at varetage interesserne. I 1926 stiftedes i Paris fællesorganisationen: Confédération internationale des sociétés d'auteurs et compositeurs. Denne er atter inddelt i 4 specielle grupper, nemlig:

1. Fédération des sociétés de droits de représentation (de dramatiske rettigheder).
2. Fédération des sociétés de droit d'exécution (petits droits, d. v. s. de almindelige udførelsesrettigheder).
3. Fédération des sociétés de droit de reproduction mécanique, (de mekaniske rettigheder, d. v. s. grammofonoptagelse, tonefilmsoptagelse o. l.) og
4. Fédération des sociétés de gens de lettres (skribenter).

Samtidig med oprettelsen af den internationale organisation stiftedes i de enkelte lande organisationer til gennemførelse af beskyttelsen på de forskellige områder, i Danmark først: „Internationalt forbund til beskyttelse af komponistrettigheder i Danmark (*Koda*)“. Stifterne var Dansk Komponist-Forening, Dansk Revuforfatter- og Komponistforbund og Dansk Musikforlæggerforening.

For så vidt angår offentlig musikudførelse er *Koda* tilsluttet ovennævnte Fédération 2 (droits d'exécution). Gennem *Koda-dramatik* håndhæves de musik-dramatiske rettigheder d. v. s. musikrettighederne til operaer, operetter, balletter, revuer, pantomimer o. s. v., medens beskyttelsen af ophavsrettigheder til *ordet*, skuespil, drama o. s. v. henhører under *Drama-Ret*, se ovenfor. Hvad angår forvaltningen af de *mekaniske rettigheder*, er *Koda* sammen med

ling, där allehanda konflikter med motstående intressen framträtt och först måst lösas“, medens retten til mangfoldiggørelse af værket ved trykken som noget selvfølgelig kom til umiddelbar erkendelse i hele sin rækkevidde ved retten første „legaliserande“. Forfatteren peger på, anf. sted s. 11, at udvidelser af offentlighedsbegrebet med tilsvarende udvidelser af ophavsmandens ret bør ske vel lovændring. Se hertil *Ulf von Konow* N. I. R. 1949 s. 80 ff. med hensyn til industrimusiken.

de tilsvarende institutioner i Sverige, *Stim*, i Norge, *Tono* indtrådt i den fælles nordiske institution, *Nordisk Copyright Bureau, N.C.B.*, der er tilsluttet *Fédération 3* (droits de réproduction mécanique). Endelig har *Koda* en afdeling *Gramo*, der varetager grammofonindustriens offentlige musikudførelsesinteresser.

Tilslutningen til *Koda* er principielt en frivillig sag, men da udnyttelsen af de rettigheder, som *Koda* beskæftiger sig med, særlig al offentlig musikudførelse, kun er mulig gennem organisationen, omfatter den praktisk talt alle rettighedshavere. Medlemskresen består af ca. 675 ordinære og tilsluttede danske medlemmer. Gennem overenskomster med de tilsvarende organisationer i andre lande repræsenterer *Koda* disse komponister, ligesom danske komponisters rettigheder i udlandet varetages af de pågældende fremmede organisationer.

119. Ifl. *Koda's* vedtægters § 4 skal ethvert medlem overdrage *Koda* eneudførelsesretten til sine værker i det omfang, medlemmet ejer eller råder over denne samt opgive til *Koda* en fortegnelse over alle af ham komponerede, bearbejdede, forfattede eller forlagte værker. Kun værker, der herved er anmeldt¹⁾ til *Koda*, kan komme i betragtning ved den indkrævede afgifts fordeling. Overensstemmende hermed udfærdiges for hvert medlem et overdragsdokument, i henhold til hvilket ophavsmanden overdrager *Koda* „udførelsesretten til samtlige mine værker, tidligere som fremtidige, herunder også indbefattet udførelse i radio, optagelse i tone- og talefilms og den heraf flydende udførelse“. Endvidere giver medlemmet *Koda* fuldmagt til at påtale enhver krænkelse af de overdragne rettigheder og foretage alt videre, der måtte være nødvendigt til beskyttelse af disse. Denne påtaleret er anerkendt ved fast retspraksis, jfr. således U. 1929.314 H. og U. 1936.836. *Koda* påtager sig ikke pligt til at bringe værkerne til udførelse, men organisationen slutter overenskomster med musikforbrugere, der hjemler disse ret til at benytte værkerne mod at svare et aftalt

¹⁾ Dette er den formelle regel, som dog i praksis modificeres. Kontrakten mellem *Koda* og *Statsradiofonien* er fx. affattet således, at *Koda* forpligter sig til at friholde statsradiofonien for ansvaret for al beskyttet i radioen anvendt musik. Dette betyder praktisk, at hvis en eller anden (amatør) komponist, der ikke har tilknytning til *Koda*, har fået udsendt et værk, fx. en melodi til en sang, skal *Koda* uanset det manglende medlemsforhold honorere den pågældende komponist. Han glider således ind i de almindelige afregninger og får nøjagtig det samme udbytte, som hvis han havde været medlem.

vederlag. Koda's betydning ligger altså i, at den virker som oppebørsels- og kontrolmyndighed og herved muliggør, at ophavsmanden får, hvad der tilkommer ham, for benyttelsen af værket.

Koda har en 3-dobbelt opgave:

1. Koda skal både teoretisk og praktisk beskytte såvel de inden- som udenlandske medlemmers rettigheder mod krænkelse.
2. Koda skal opkræve afgift for de forskellige offentlige musikudførelser, og
3. Koda skal derefter på grundlag af programmer fra musikstederne fordele de indkomne afgifter til indenlandske medlemmer og til udenlandske gennem de organisationer, med hvilke Koda har gensidighedsoverenskomst.

Ad 1. Samtlige inden- og udenlandske medlemmers værker indregistreres i kartoteker. Der våges nøje over, at der ikke, komponisternes indbyrdes, finder nogen ophavsretskrænkelse sted, ligesom det udadtil påses, at den beskyttede musik ikke udføres på en sådan måde, at ophavsmandens ideelle ret krænkes.

Ad 2. Koda har et meget stort og omfattende system af opkrævningsoverenskomster med de forskellige arter af musikforbrugere. Dette system hviler hovedsagelig på faste afgifter — ikke på afgift pr. gang, der ville kræve et alt for stort og omfattende administrationsapparat. Kun overfor koncerter i koncertsale opkræves en bestemt afgift for de forskellige musikværker, der kommer til udførelse på koncerten; disse afgifter er så små, at de ikke hindrer koncertgiveren i at udføre beskyttet musik.

Koda har faste overenskomster med 1) Statsradiofonien, 2) Fællesrepræsentationen for Danmarks Biografteatre, 3) Musikrestauranter, 4) En række musikinstitutioner (fx. korforeninger, orkesterforeninger og andre koncertgivende institutioner), 5) Større institutioner (Tivoli m. fl.), 6) Arrangører af offentlige fester og baller, 7) Teatre (mellemskolemusik), 8) Omrejsende teltholdere (markedsrejsende, cirkus etc.), Udstillingshaller (Forum, K. B.-Hallen o. l.), 10) Foreninger, 11) Omrejsende koncertturneer, 12) Revyteatre.

Statsradiofonien betaler en fast procentsats af den samlede lytterindtægt, og Koda fordeler derpå beløbet mellem de opførte komponister i henhold til Statsradiofoniens programmer og en særlig af Koda's styrelse vedtaget radiotarif, som fastsætter bestemte

points for de forskellige arter af musikværker. Disse afregninger kommer til udbetaling for indenlandske medlemmer hvert kvartal, og for udenlandske medlemmer een gang årlig, da alle afregninger selskaberne imellem sker een gang hvert år. I den internationale afregning må der dog regnes med forskydninger, uanset at Madrid-kongressen i 1950 har skærpet kravene til selskaberne ang. årlig afregning.

Med Fællesrepræsentationen for Danmarks Biografteatre har Koda en overenskomst, hvorefter der direkte til Koda betales et vist beløb pr. år, og fællesrepræsentationen fordeler så afgiften på de enkelte biografteatre efter disses størrelse. Denne afgift afregnes til komponisterne på grundlag af filmenes musikprogram og antallet af opførelser for den enkelte film. Musikprogrammerne fås fra filmsproducenterne, og opførelsesantallet indsendes af teaterlederne.

Musikrestauranter betaler en fast månedlig musikafgift, der retter sig efter orkestrets størrelse, som til en vis grad er et udtryk for restaurantens størrelse, og som i hvert fald altid er et udtryk for den rolle, musikken spiller for den enkelte forretning. Anvendes der mekaniske instrumenter, radio, grammofon el. lign. betales en særlig beregnet afgift for denne udførelse af musik. Endvidere indeholder betalingstariffen visse særbestemmelser med hensyn til højttalerne og disses antal, varieté og solistoptræden o. s. v. Musikrestauranternes kapelmestre må udfylde lister over den udførte musik. Disse lister indsendes hver måned til Koda, hvor det udførte repertoire overføres til kartotekskort, der danner grundlaget for afgifternes senere fordeling.

De under 4 og 5 anførte institutioner betaler faste årlige afgifter. De under 4 hørende institutioner betaler meget lidt, medens de under 5 nævnte institutioner betaler afgiften beregnet ud fra det synspunkt, at musikken er en væsentlig, nødvendig faktor i den pågældende institutions erhverv.

For offentlige fester og baller betales afgift pr. gang.

Teatrene betaler fast månedsafgift for mellemaktsmusikken, og det samme gælder de omrejsende teltholdere.

Samtlige Koda's afgiftstariffer er godkendt, og enhver ændring i disse skal godkendes af undervisningsministeriet. I den anledning nyder Koda forskellige begunstigelser, som er nær knyttet til den omstændighed, at offentlig musikudførelse i Danmark kræver

politibevilling. Til gengæld betaler Koda til den kulturelle fond 10 % af sin bruttoindtægt.

Bortset fra indtægterne fra statsradiofonien og biografteatrene afregnes Koda's indtægter til medlemmerne, efter at afgiften til Den kulturelle fond, administrationsudgifterne og udgifterne til forskellige understøttelsesfond er afholdt, i visse beløbsgrupper, som svarer til lige så mange arter af musikudførelser: Koncertmusik I (musik udført ved koncerter), Koncertmusik II (restauranter), Populær musik (ny vise- og sangdansemusik), Underholdningsmusik (ældre underholdningsmusik på restaurant) og Varietémusik (musik knyttet direkte til varietéoptræden). Fordelingen finder sted på grundlag af det indsendte programmateriale og den tarifværdi, som er tillagt hvert musikstykke.¹⁾

Koda modtager hvert år fra de udenlandske organisationer det honorar, som tilkommer danske komponister for udført dansk musik i det pågældende land. Disse honorarer afregnes fra Koda videre til komponisterne uden nogen administrationsudgift.

Koda består af en fast kerne, uden om hvilken en række interessegrupper har sluttet sig. Kernen udgøres af de tre ovennævnte organisationer, og hertil kommer de såkaldte „tilsluttede“ medlemmer og de „interessebeskyttede“. De sidstnævnte omfatter be- gyndere af faget indenfor den populære musik, og de „tilsluttede“ er sådanne skabende kunstnere, der vel er længere fremme i „fa- get“ end de „interessebeskyttede“, men dog ikke opfylder de be- tingelser, som stilles for at blive medlemmer af de to førstnævnte organisationer.

At musikforlæggerne er tilknyttet Koda har sin årsag deri, at de skabende kunstnere ikke kan undvære forlæggerne til at udgive og distribuere deres værker, og for at sætte forlæggerne i stand til at løse denne opgave bedst muligt får de en andel af de indtægter, kompositionerne giver på de forskellige områder. Det er ikke alene en ordning, der gælder indenfor Koda's område, men dette er et internationalt princip, der er gennemført i samtlige Koda tilslut- tede udenlandske selskaber.

Ved forlægger (originalforlægger) forstås en person, institution

¹⁾ Der er dog sket en vis forskydning og forenkling indenfor afregningsgrup- perne, der nu er reguleret som følger: 1) radio, 2) koncert, 3) underholdnings- musik, musik udført på restauranter og lign. steder og 4) tonefilmmusik. Ved koncertmusik forstås den musik, der *udføres* fra en koncertribune. Varieté- musik er henført under gruppe 3.

eller et firma, som driver erhvervmæssig musikforlagsvirksomhed, og som ved kontrakt har erhvervet en komposition (et kompositorisk værk) af en komponist med offentlig udgivelse for øje, jfr. L. 33 § 9, stk. 6 og 7, dog således, at der for den populære musik ikke indtræder noget forlæggerforhold, før værket er udgivet. En undtagelse herfra gælder dog, såfremt der ved kontraktens indgåelse udbetales komponisten en garantisum. I så fald er forlæggerforholdet straks til stede og vedvarer, sålænge garantisummen ikke er fuldt afdraget, selvom værket ikke udgives men kun udnyttes gennem radio, grammofon o. lign. Udgives kompositionen, inden garantisummen er afdraget, er kompositionen retmæssigt udgivet. Er garantisummen afdraget, og kompositionen stadig foreligger uudgivet, ophører udbetalingen til forlæggeren fra Koda af de af Koda forvaltede rettigheder, indtil udgivelsen finder sted.

Fordelingen mellem de tre faktorer, komponist, forfatter og forlægger, sker med hensyn til indtægterne for den offentlige musikudførelse som hovedregel efter 3-delingsprincippet.

3-delingen betyder, at det enkelte værks honorar fordeles i 3 lige store dele. Komponisten får 1 del, forfatteren 1 del og forlæggeren 1 del.

Findes ingen forfatter, får komponisten $\frac{2}{3}$ og forlæggeren $\frac{1}{3}$; findes heller intet forlag, får komponisten $\frac{3}{3}$.

Forlægger og forfatter kan aldrig få mere end $\frac{1}{3}$ hver, medens komponisten kan få $\frac{1}{3}$, $\frac{2}{3}$ eller $\frac{3}{3}$, eftersom der er 3, 2 eller kun 1 om værket.

Denne fordelingsmåde kuldkaster *enhver* kontraktsbestemmelse, der måtte gå ud på noget andet. Alle gamle kontrakter og alle aftaler må vige for Koda's fordelingsregler. Dette gælder navnlig også i tilfælde, hvor ophavsmanden har overdraget musikforlæggeren hele ophavsretten eller „al forfatterret“, „ejendomsretten“ etc.

De forfattere, som står indenfor Koda, er sådanne, hvis tekster er intimt forbundet med komponisternes værker, og sådanne værker, som foreligger i orkesterudgaver, altså tekster skrevet specielt til og for musikken.

Ad III. Oplæsning.

120. L. 33 § 1 e hjemler ophavsmanden udelukkende ret til at offentliggøre sit skrift ved oplæsning, fremsigelse eller anden lignende ved sprogets hjælp foretagen gengivelse. En væsentlig be-

grænsning i denne eneret er med fuld føje fastsat i L. 33 § 14 g, hvorefter ophavsretten ikke krænkes ved oplæsning af *tidligere udgivne* værker, når den ikke har karakter af dramatisk forestilling og den ikke tjener privat erhvervsøjemed, jfr. herom *Torben Lund I* s. 139 med henvisning til bestemmelsens tilblivelseshistorie og *Ophavsretten* s. 186—87 ¹⁾). Begrænsningen i ophavsmandens eneret gælder derhos kun, hvor oplæseren direkte meddeler sig til et tilstedeværende publikum, derimod ikke når oplæsningen optages på grammofonplade, U. 1912.57 eller udsendes i radio, U. 1930.646 H., jfr. *Ophavsretten* s. 101 ff. Statsradiofonien må således principielt have ophavsmandens samtykke til enhver oplæsning i radio. Af praktiske grunde er overenskomst sluttet mellem Dansk Forfatterforening og Statsradiofonien om ret for denne til frit at oplæse værker i radioen, når ophavsmanden ikke udtrykkeligt har forbudt det, mod et årligt vederlag, som ved organisationens mellemkomst fordeles blandt de ophavsmænd, hvis værker er benyttet.

121. Ny lov. Om overdragelse af „ret til offentlig fremførelse“ bestemmes i udk. 1951 § 30:

„Har ophavsmanden overdraget retten til at fremføre et værk for almenheden, kan han, hvis ikke andet er aftalt, uanset overdragelsen selv fremføre værket eller overdrage fremførelsesret til andre.

Har erhververen fået eneret gælder det samme, hvis han ikke har gjort brug af retten i 3 på hinanden følgende år.

Disse bestemmelser gælder ikke filmværker.“

Bestemmelserne kommer til anvendelse på oplæsning af et litterært værk, opførelse af et scenisk værk og udførelse af et musikværk. Overensstemmende med L. 33 § 10, stk. 2 skal aftalen formodningsvis opfattes som givende erhververen en blot licens, ikke eneret. Er eneret overdraget erhververen, fortaber denne *eneretten* men ikke ret til at fremføre værket, når han ikke inden fristens udløb har gjort brug af retten. Bestemmelsen tjener ligesom L. 33 § 10 kun som noget, der kan faldes tilbage på. Udviklingen går iøvrigt her sine egne veje, og det vil formentlig af det tidligere anførte fremgå, at lovgiveren gør bedst i på dette område at lade parterne råde selv gennem kontrakter.

¹⁾ Reglen er uskarp og uklar. En mere rationel ordning foreslås ved udk. 1951 § 18, stk. 2, jfr. hertil mot. s. 127—28.

Tillæg.

122. Det retlige grundlag for foranstaltning af offentlige forestillinger af sceniske værker er i flere henseender af betydning. Det kgl. teaters forhold er ordnet ved lov nr. 62 12. april 1889 og lov nr. 140 14. febr. 1940 samt an. nr. 286 24. nov. 1926. Teatrets virksomhed omfatter opera, ballet og dramatiske forestillinger på 2 faste scener i København og særlig udsendte tourneur. Administrativt henhører teatret under undervisningsministeriet. Ang. de udøvende kunstners engagementsforhold gælder reglement 10. nov. 1942. Ansættelse sker enten i pensionsgivende stilling eller i henh. til kontrakt på tid. Opsigelse skal fra begge parter side ske inden 15. febr. Ved U. 1928.688 H. fandtes en i det kgl. teaters kapel ansat musiker, som ifølge sin kontrakt var undergivet tjenestereglementets bestemmelser, pligtig til uden særligt vederlag at medvirke ved nogle af teatrets forestillinger, der rundkastedes ved radio.

Til drift af private teatre udkræves bevilling, der for Københavns vedk. udfærdiges af justitsministeren. Meddelelse af bevilling forudsætter, at vedk. ansøger kan fyldestgøre de nødvendige kunstneriske og økonomiske krav og har rådighed (e. o. som lejer) over et bestående teater. Også udenfor København kræves bevilling, der meddeles af justitsministeriet ad mandatum, som regel kun for eet år ad gangen.

Forinden bevilling meddeles kræves et passende beløb deponeret i justitsministeriet til sikkerhed for afgifter til det offentlige, lønkrav og honorarer til ophavsmanden. Også andre betingelser er knyttet til bevillingen. Bevillingen skal udøves personlig og forbrydes, når den udnyttes gennem andre. Bevillingshaveren har således selv det fulde kunstneriske og økonomiske ansvar for driften.

Ved U. 1940.1030 H. fandtes det at ligge udenfor de naturlige rammer for meddelelse af teaterbevillinger, at justitsministeriet båndt bevillingshaveren til de kollektive aftaler mellem Dansk Skuespillerforbund og Direktørforeningerne og på den måde søgte at virke hen til en vis ordning af teaterdriften og skuespillernes stilling ved teatrene.

Bevillingssystemet har været genstand for kritik, og den nysnævnte retssag var udslag af sådan kritik fra den organisation, der

havde foranlediget søgsmålet, nemlig Foreningen „Danske Skuespillere“, der havde erklæret sig for principiel modstander af bevillingssystemet. Selvom grænserne for administrationens kompetence vedrørende bevillingernes indhold og betingelser selvsagt bør overholdes, ses det ikke, at kritikken har ramt det centrale i bevillingssystemet, det offentliges ret og pligt til indseende med, at offentlig fremførelse af sceniske værker alene foranstattes af personer, der har visse faglige kvalifikationer og råder over en vis mindstekapital. Foreningen Danske Skuespillere overlevede da også kun knap og nap den vundne retssag.

123. Forholdet mellem teatrene og skuespillerne er bestemt ved overenskomster mellem de faglige organisationer. De faste privatteatre er sammensluttet i Teaterdirektør-Foreningen, de tournerende direktører i Provinsteater-Direktørforeningen. Skuespillernes faglige organisation, Dansk Skuespiller Forbund omfatter ca. 99 % af den aktive skuespillerstand.

Mellem Dansk Skuespiller Forbund og de to direktørforeninger gælder overenskomster om anvendelse af en normalkontrakt omfattende kontrakt- og reglementsbestemmelser. Overenskomst, kontrakt og reglement udgør grundlaget for retsforholdet mellem privatteatrene og de der arbejdende skuespillere. Ved U. 1931.1113 blev det antaget, at „Dansk Skuespiller Forbund“ i kraft af den mellem forbundet på den ene side og „Privatteatrenes Direktørforening“ på den anden side indgåede kollektive overenskomst var berettiget til selvstændigt at påtale, at der i en kontrakt mellem parter, der er medlemmer af de respektive organisationer, var vedtaget en bestemmelse, der stred imod, hvad der ifl. den kollektive overenskomst kunne vedtages. I perioder, hvor den gældende overenskomst var udløbet, og der ikke var opnået enighed om en ny, har justitsministeriet resolveret, at bevillingshavere, indtil ny overenskomst måtte komme til at foreligge, skulle overholde den hidtil gældende overenskomst.

Skuespillerne engageres enten for 9 måneder (sæsonengagement) eller for en kortere periode (periodisk engagement). Skuespillerne kan ikke engageres for et kortere tidsrum end 30 dage. Teatrets direktion har ret til at prolongere engagementstiden med et antal dage svarende til indtil halvdelen af den i kontrakten aftalte tid, dog højst 2 måneder. Skriftlig meddelelse om prolongation skal være den engagerede i hænde senest 15 dage før engagementstidens

ophør. Meddelelse om datoen for prolongationens ophør skal ligeledes skriftligt gives den engagerede med 15 dages varsel. „Udlån“ af en skuespiller til andet teater kan normalt ikke finde sted. Særlige regler er fastsat om prøver og prøvetid.

De engagerede må ikke uden direktionens tilladelse medvirke ved andre teatres forestillinger eller ved offentlige kabaretforestillinger. Såvidt teatertjenesten tillader det, har engagerede ret til at optræde ved foreningsunderholdninger, koncerter, radio og lignende, dog ikke uden direktionens tilladelse i forestillingstiden, såfremt engagerede medvirker i den pågældende forestilling. Engagerede har under engagementstiden ret til at medvirke ved filmoptagelser, medmindre direktionen kan godtgøre, at dette arbejde kolliderer med den nødvendige teatertjeneste. Teatertjenesten går i alle tilfælde forud for filmtjeneste, såfremt filmengagementet er indgået senere end kontrakten med teatret.

Skuespillernes vederlag beror på kontrakt, der skal oprettes skriftlig, dog at der gælder minimumssatser. Den aftalte gage er vederlag for een forestilling daglig. Medvirker skuespilleren i mere end een forestilling samme dag, udbetales der ham en dags ekstra gage for hver ekstra forestilling. I tilfælde af sygdom oppebærer sæsonengagerede skuespillere fuld gage i en måned og halv gage i den derefter følgende måned, dog ikke over 30 kr. om dagen. Periodisk engagerede skuespillere oppebærer i tilfælde af sygdom fuld gage i en uge for hver måned af engagementstiden, dog ikke udover 4 uger eller udover den tid, forestillingen opføres, såfremt de er engageret til en bestemt forestilling. På samme måde forholdes i tilfælde af en skuespillerindes forfald på grund af svangerskab eller en skuespillers forfald på grund af militærtjeneste eller C. B. tjeneste, medmindre graviditet eller forestående indkaldelse er fortiet ved engagementets indgåelse.

Skuespillere, hvis månedsgage ikke overstiger 2000 kr., har krav på ferie med løn eller feriegodtgørelse. Der ydes enten een dags ferie for hver måned af engagementet eller feriemærker svarende til 4 % af gagen, dog ikke udover 4 % af 1000 kr. månedlig. Ved U. 1940.392 blev det antaget, at ferielov nr. 170. 13. april 1938 § 1, stk. 3 ikke hjemler socialministeren beføjelse til generelt at resolve, at „skuespillere“ omfattes af loven, idet de inden for faget foreliggende enkelte tilfælde frembyder en ret forskellig karakter med hensyn til spørgsmålet om ferie. I de tilfælde, hvor der

er truffet aftale om ferie med løn, giver teatrets direktion skuespilleren meddelelse om tidspunktet for feriens begyndelse med 15 dages varsel.

De engagerede er, hvis ikke anden for engagerede gunstigere aftale er truffet, pligtige til at forsyne sig med alle civile klædningsstykker og andre til påklædningen hørende moderne genstande af almindelig art i overensstemmelse med rollens karakter. Ved genstande af almindelig art forstås almindeligt, præsentabelt tøj, herunder for herrer desuden kjole og smoking. Engagerede, der lønnes med minimumsgage, er ikke pligtige at foretage nyanskaffelser. Endvidere er engagerede pligtig til at forsyne sig med de til ethvert kostume fornødne handsker, strømper, parykker, skæg, sminke og andre til maskering og påklædning fornødne hjælpemidler samt støvler og sko af moderne art.

Kostumer, hvorved også forstås udprægede og specielle dragter, selskabsdragt for damer, uniformer m. v. leveres af teatret.

Såfremt engagerede for tilfælde af indtruffen forfald påtager sig at doublere en rolle, får engagerede, når rollen læres, udover sin gage et ekstra honorar for selve indstuderingsarbejdet, selvom optræden ikke finder sted. Honorarets størrelse beror på rollens omfang. Direktionen er derhos berettiget til at lade en rolle indstudere til eventuel alturnering. Alternanten har krav på mindst $\frac{1}{3}$ af de før premieren stedfindende prøver og er berettiget til at udføre rollen mindst 3 gange under forudsætning af, at stykket holdes på repertoire. Alternanten har ikke pligt til at foretage særlige anskaffelser. Såfremt den engagerede misligholder engagementet, kan han idømmes bøde og er i resten af engagementstiden uberettiget til offentlig optræden.

Med Provinsteater-Direktørforeningen findes der ligeledes en normalkontrakt. I modsætning til, hvad der gælder efter Teaterdirektør-Foreningens normalkontrakt betales den egentlige gage først fra premieren. For prøvedage udenfor engagementstiden betales 10 kr. pr. dag. Skuespilleren har krav på mindst 10 prøvedage. Minimumsgagen andrager 25 kr. pr. dag. Engagementet skal også her omfatte mindst 30 dage. Iøvrigt indeholder denne kontrakt bestemmelser, som nødvendiggøres af det rejsende teaters særlige forhold.

Kapitel XIV.

Filmatiseringskontrakten.

124. *Rettighederne*. Fremstilling og erhvervsmæssig udnyttelse af en tonefilm forudsætter samvirken af en række kræfter og afslutning af forskelligartede kontrakter. Det er derfor heller ikke underligt, at der m. h. t. retsproblemerne gør sig forskellige opfat- telser gældende i teori¹⁾ og lovgivning.

Hvad rettighederne til filmen angår må udgangspunktet for dansk rets behandling af spørgsmålene være det, at L. 33 aner- kender en til *selve det færdige produkt*, tonefilmen som værk, knyttet ophavsret, forudsat at betingelserne for overhovedet at anerkende ophavsret er opfyldt²⁾. L. 33 § 2 a giver ophavsman- den udelukkende ret til at offentliggøre „Balletter, pantomimer og andre værker i den stumme kunsts form“, hvorved der er sigtet til stumfilmen, jfr. R. T. 1909—10 tillæg A, sp. 3207, *Grundtvig* s. 70. Her er tale om selve værket — jfr. sammenstillingen med balletter og pantomimer — som det fremføres og uanset hvilket skriftligt grundlag, der foreligger for det. Bestemmelsen kom til i L. $\frac{1}{4}$ 1912 for at bringe dansk ret i overensstemmelse med den i Berlin i 1908 rev. bernerkonventions art. 14, 2. stk., hvorefter den kinematogra-

¹⁾ *Grundtvig* s. 70, *Torben Lund* I 31, 47 ff., 61, 77, *Ophavsretten* s. 31 ff., 63 ff., 74, 246 ff., *Knoph* s. 81 ff., *Ulf v. Konow* s. 20 ff., *Runge* I s. 252 ff., *Diens- tag-Elster* s. 106 ff., 207 ff., *Hellmut Friedemann: Grundfragen des Filmrechtes*, Ufita 1928, 530 ff., *Fritz Koehne: Verfilmungsrechtsverträge*, Ufita 1931, 483. Yderligere litteraturhenvisninger *Ophavsretten* s. 31, note 1.

²⁾ Såfremt filmens fremstilling ikke forudsætter en i ophavsretlig forstand skabende virksomhed men kun gengivelse af naturen o. l., bliver der ikke spørgsmål om ophavsret men om beskyttelse som fotografi. Det samme gælder optagelse af aktuelle billeder til en filmsugerevue, jfr. *Ulf v. Konow* s. 24. Ved *kulturfilm*, der forudsætter en udvælgelse og e. om. en skabende indsats, kan ophavsret overensstemmende hermed opstå, det samme gælder *reklamefilm*, omend de faktiske forudsætninger for ophavsret her sjældnere vil være til stede.

fiske frembringelse er beskyttet som et originalt værk. Dengang kendtes kun stumfilmen, men trods de mangelfulde udtryk må loven også omfatte tonefilm. På samme måde beskytter den norske åndsværkslov § 2, stk. 1, nr. 3, den svenske lov 1919 § 1, stk. 1, nr. 5 og den finske lov 1927 § 2, stk. 1, nr. 8 kinematografiske værker. Det er ophavsmanden til værket, der ifl. loven har ophavsretten, men loven siger intet om, hvem der er ophavsmand. *Knoph* mener s. 83: „Alle som gir sånne bidrag til filmen, at de fylder kravene til åndsverker, har andel i ophavsretten i overensstemmelse med Å (åndsverksloven) § 8, idet den enkeltes bidrag ikke lar sig skille ut fra de andre. Som en av medarbeiderne står også lederen av innspillingen og kan skje også av bedriften, hvis han har grebet aktivt inn i planleggelsen eller i utførelsen,“ se for svensk ret *Himmelstrand* s. 41 og *Ulf v. Konow* s. 20 ff., særlig s. 23—24 med Lagrådets bemærkninger.

Endvidere hjemler L. 33 § 1 b ophavsmanden beskyttelse for hans værk, når det benyttes under fremstilling af en film, idet indspilning er en mangfoldiggørelse ad mekanisk vej. Og endelig hjemler L. 33 § 1 c ophavsmanden eneret til offentliggørelse ved opførelse, herunder kinematografisk opførelse af værket.

Spørges nu, hvem af de flere medvirkende ved fremstilling af en tonefilm ophavsret tilkommer, må udgangspunktet principielt søges i ophavsrettens natur. Ophavsretten gives den, der frembringer et selvstændigt åndsværk, ikke den, der yder en blot teknisk eller økonomisk indsats. I diskussionen om filmens retsproblemer har man fra flere sider villet lægge afgørende vægt på praktiske hensyn, filmproducentens store økonomiske risiko og tekniske indsats, trangen til, ja nødvendigheden af at samle rettighederne på een hånd, og ud fra disse synspunkter har man villet anerkende en ophavsret til den færdige film for filmproducenten. Dette er ikke anerkendt af den gældende lov, og det bør ej heller gennemføres, når ny lov skal gives. Økonomisk og teknisk indsats er lige så lidt som den udøvende kunstners indsats givet ophavsret. De ideelle interesser knytter sig ikke til den færdige film men til den måde, hvorpå ophavsmandens værk er bearbejdet og indgået i det færdige værk. Filmproducenten kan efter udgangspunktet kun tilkomme ophavsret i det omfang han selv har ydet en skabende indsats ved værkets frembringelse. Når en opera går over scenen, ligger bag værkets opførelse en betydelig økonomisk og teknisk

indsats, men man vil dog ikke af den grund give andre end tekstforfatter og komponist ophavsret. På tilsvarende måde stiller sagen sig ved fremstilling af film, blot at forholdene her er endnu mere komplicerede. Men afgørelsen af, hvem ophavsret bør gives, kan ikke bero på praktiske hensyn¹⁾. Man må af fremstillingsprocessen udsondre de elementer, hvor en kunstnerisk skaben ytrer sig og begrænse ophavsretten til resultatet af denne. „Beim Film haben diejenigen, die nur das Urheberrecht des Unternehmers am Ganzen gelten lassen wollen, mit jenem Endpunkt angefangen, also das Pferd am Schwanz aufgezäumt, während es richtig ist, dass man diesem Kombinationsbesitzer zwar ein Monopolrecht, das aus übertragenen (und vielleicht auch teilweise eigenen) Urheberrechtsteilen besteht, zuspricht, aber zugleich erkennt, dass dieses dem Verlagsrecht viel näher steht als dem originären Urheberrecht“, *Dienstag — Elster* s. 124. Vanskeligheden for en retfærdig løsning af ophavsretsspørgsmålet ligger i, at ikke blot tekstforfatter og komponist — som ved en opera — har rettigheder at gøre gældende, men andre der medvirker, og tillige i, at film og film er vidt forskellige produkter. Den filmproducent, som af dagens avisstof får ideen til en film, der illustrerer storbyens fristelser, og brygger videre på dette stof og lignende faits divers, gør e. om. en skabende indsats. Og der er langt fra et sådant filmværk til en film, der bygger på et litterært storværk. Men de kvalitative forskelle gør sig heller ikke her gældende ved afgørelsen af, om ophavsret skal indrømmes og til hvem. Forskel er der også på tilfælde, hvor et foreliggende sprogværk eller musikværk benyttes som grundlag for en film, og hvor de pågældende ophavsmænd direkte skriver og komponerer for fremstilling af en film. Hvilken af de antydede baner filmfremstillingen nu end måtte have benyttet, skal det understreges, at der med hensyn til de kontrakter og overdragelser, der kommer i betragtning, må sondres skarpt mellem overdragelser hvorved filmproducenten disponerer over det frembragte værk ved salg og udlejning etc., og de kontrakter, der sluttes mellem ophavsmand og filmproducent om benyttelse af ophavsmandens værk. Kun de sidste kommer i betragtning her.

125. *Gruppering af kontraktsforhold.* Det følger allerede af det

¹⁾ Da jeg i 1940 skrev *Ophavsretten*, tillagde jeg disse hensyn for stor vægt, og min fremstilling s. 31 ff., særlig s. 36—39, må jeg efter fornyede overvejelser ændre til overensstemmelse med teksten her.

anførte, at de spørgsmål, der rejser sig ved fortolkningen af disse kontrakter — spørgsmål om erhververens pligt til indspilning af filmen og offentliggørelse af denne, om hans ret til at overdrage den erhvervede ret videre, om retten til at ændre værket, navngivelsesret etc. — ikke lader sig besvare under eet. Der kan ikke uden videre drages analogi eller modsætningsslutninger fra forlagsforholdet. Der må i første række henvises til en rent konkret kontraktsfortolkning. Dog lader der sig af de faktisk forekommende kontraktsformer udsondre visse typetilfælde, der kan tjene som vejledning.

Under behandlingen af spørgsmålet om stiltiende overdragelse af ophavsret er dels omtalt medhjælperen, der ikke har andel i ophavsretten, dels tjenesteforhold, der kan medføre, at ophavsret til værker, som den ansatte frembringer under tjenesten, i kraft af ansættelsesforholdet må antages stiltiende overdraget til den virksomhed, ophavsmanden er tilknyttet. På ganske særlig måde finder der ved fremstilling af en film et samarbejde sted mellem de forskellige kræfter. Hvad der her er blot medhjælp og hvad der er skabende arbejde er ikke altid let at udsondre. Og navnlig er det ikke let at afgøre, hvilken andel hver af de flere samvirkende skabende kræfter har i den færdige film. Foreligger imidlertid et *fast tjenesteforhold mellem ophavsmand og producent*, må det antages, at de ophavsrettigheder, som den ansatte måtte kunne gøre gældende over dele af værket, der skyldes hans indsats, stiltiende må anses overdraget til producenten, og at tjenesteforholdet som sådant får betydning for afgørelsen af forekommende tvivlsspørgsmål derhen, at ophavsmanden her som ellers i den slags forhold må bøje sig for arbejdsgiverens dispositioner. Har producenten, der mulig selv har kunstnerisk evne og uddannelse, fået ideen til filmen og angivet dens handlingsforløb og væsentlige elementer til sine medarbejdere, så er det klart, at den ansatte drejebogsforfatter, der på basis heraf udarbejder manuskriptet — drejebogen — regissør eller instruktør, der leder indspilningen, såvel som fotograf og „cutter“, den, der af det foreliggende materiale af filmstrimler klipper filmen til, alle, uanset hvor stor eller lille en del af det skabende arbejde vedk. kan påberåbe sig som sin indsats, må antages at have overdraget enhver dem tilkommende ret til producenten. Dette vil i reglen være udtrykkeligt fastsat i kontrakten, men det følger iøvrigt af ansættelsesforholdet. De er engagerede til at medvirke e. o. gennem en

skabende indsats, og værket bliver producentens. Her er man længst borte fra den typiske forlagskontrakt, der sluttes om et færdigt, ikke bestilt værk, og hvor samarbejdet mellem parterne ingensinde har den angivne karakter.

Omvendt — og mere lig forlagsforholdet — stiller sagen sig, når ophavsmanden uden forbindelse med producenten selvstændigt har undfanget ideen og udarbejdet denne indtil de mindste detaljer i en færdig drejebog, der uden yderligere tilsætning kan lægges til grund ved filmens fremstilling. Et åndsværk er skabt direkte for filmen. Men drejebog er ikke film. Dog er det klart, at de ovennævnte spørgsmål ligger anderledes til her. Ligesom bogens forfatter står selvstændig og i sin skaben helt uafhængig af forlæggeren, gælder noget tilsvarende her. Eksemplet er opstillet rent, men det praktiske liv viser, at der altid vil blive brug for modifikationer og samarbejde under filmens fremstilling. Ophavsmanden står imidlertid i dette tilfælde ikke i noget tjenesteforhold, og det til grund liggende arbejde er hans. Ved kontrakt overdrages dette til producenten.

Endelig forekommer en tredje hovedgruppe, hvor det drejer sig om at fremstille en film på basis af et i forvejen foreliggende værk, det være sig roman, skuespil, hørespil m. v. Dette værk er ikke skabt med filmen for øje, der er ikke under udarbejdelsen taget nogetsomhelst hensyn til de tekniske og andre krav, fremstilling af en tonefilm kræver. Romanen m. m. kan ikke tjene som drejebog. En sådan må fremstilles på basis af værket, og allerede heraf følger, at dette i vidt omfang må bearbejdes med formålet for øje. Som regel vil drejebogen blive skrevet af en anden end ophavsmanden til værket. Retten til benyttelse af værket ved fremstilling af en film overføres til producenten.

Medens den førstnævnte gruppe ikke giver anledning til særlige bemærkninger, idet retsstillingen følger af den ansattes stilling til producenten — han kan således ikke have krav på, at værket færdigindspilles eller offentliggøres, kan ikke modsætte sig ændringer eller videreoverdragelse af værket m. m. — gælder noget andet for de to sidstnævnte grupper. Der er ingen anledning til at slå dem sammen i een gruppe eller een kontrakt. I *Ophavsretten* s. 246 har jeg sondret mellem dem og forbeholdt filmatiseringskontraktens begreb for de tilfælde, hvor et i forvejen foreliggende værk bearbejdes, jfr. også det sproglige, forskellen mellem at filmatisere

og filme¹⁾). Men det er klart, at der i vidt omfang kan drages paralleller fra filmatiseringskontrakten i snævrere forstand til kontrakter vedrørende værker skabt direkte for filmen. I henseende til spørgsmålet om pligt til indspilning er der dog nogen forskel. Når en roman, skuespil o. s. v. er offentliggjort, så har ophavsmanden nået sit ideelle formål med værket. Det er nu kendt og bedømt, det er i denne forstand blevet almenhedens eje, og en filmatisering af stoffet vil ikke set fra ophavsmandens synspunkt betyde andet, end at værket i den nye form når ud til videre krese. Skrives og komponeres der direkte for filmen, når ophavsmanden ikke ud til offentligheden, medmindre indspilning finder sted. Kontraktsformerne for de to grupper er bl. a. derfor også forskellige.

Uden bindende lovforskrifter af nogen art er disse kontraktsformer og mellemformer vokset frem sammen med udviklingen af en dansk filmproduktion. Det er heldigt, at parterne har haft frie hænder til at forme kontrakterne som deres tarv har tilsagt. Også i udlandet har retsudviklingen fulgt kontrakts- mere end lovgivningsvejen. Præceptive lovregler kan på dette område let gøre skade og er overflødige, idet ophavsmandsorganisationerne har støttet deres medlemmer effektivt til opnåelse af rimelige kontraktsvilkår.

126. *Filmatiseringskontrakten*. Herved forstås kontrakten, hvorved ret til at benytte et sprogværk (roman, novelle, skuespil, hørespil, operatekst, digt) eller et musikværk overdrages til filmproducenten med fremstilling af en film for øje. Kontrakten er en *contractus sui generis*, og reglerne om forlagskontrakter kan på grund af forholdenes forskellighed ikke anvendes analogisk på denne kontrakt.

At retten skal erhverves følger af, at ophavsmandens eneret strækker sig også til bearbejdelse, jfr. L. 33 § 13, sålænge et væsentligt nyt og selvstændigt værk ikke er frembragt. Strid herom forekommer nu sjældent. Film er handlingsmættet drama, og producenten har netop brug for det handlingsforløb, som findes i op-

¹⁾ Den danske ordbog bd. 4, sp. 958—59, filmatisere, dannet i nyeste tid til film efter dramatisere, tilrettelægge et litterært arbejde (roman, skuespil) som filmsdrama og optage det på film, *filme*: foretage en filmsoptagelse, jfr. for tysk sprogbrugs vedk. *Dienstag-Elster* s. 106: „Filmung heisst — im Gegensatz zu Verfilmung — die Ausführung der Filmschöpfung, während Verfilmung die Übersetzung einer andersartigen Schöpfung in eine Filmschöpfung bedeutet.“

havsmandens værk. Bearbejdelsen vil derfor regelmæssig følge originalværket mere eller mindre men dog altid således, at benyttelsen kræver ophavsmandens samtykke. Under sagen U. 1912.870 blev det antaget, at ophavsmanden til et folkeskuespil „Kapergasten fra 1807“ var beskyttet i henh. til lov ²⁹/₃ 1904 § 1, jfr. § 13 mod at et filmselskab havde benyttet en tekst til et filmskuespil ligeledes betitlet „Kapergasten“, der var en bearbejdelse af skuespillet uden at være et nyt og selvstændigt værk, jfr. ligeledes U. 1913.73 m. h. t. filmen „Den farlige Alder“.

Den ret, der overdrages, er en alle andre udelukkende ret til benyttelse af værket til filmfremstilling. Filmproducenten har ingen interesse i at erhverve en blot tilladelse, så han risikerer at andre foretagender møder frem med en konkurrerende film fremstillet på basis af samme stof. Retten til at bearbejde værket med fremstilling af en film for øje er en del af ophavsretten, jfr. L. 33 § 9, stk. 2, og det er denne beføjelse der overgår til erhververen. Ligesom ved forlagskontrakten er overdrageren fremtidig — indenfor kontraktens grænser — afskåret fra at råde over den overdragne ret, og erhververen kan anvende ophavsrettens retsmidler, forbud m. m. mod ham som mod enhver, der krænker hans ret ifl. kontrakten. Dog gælder også her, at ophavsmanden bevarer sin påtaleret m. h. t. krænkelser af de ideelle rettigheder.

Overdragelsen kan være „hel“ eller „delvis“. Filmproducenterne var oprindelig ivrige for at sikre sig den ubegrænsede ret såvel i henseende til sted som tid. Man sikrede sig retten for hele verden og for hele værkets beskyttelsestid. Tilbøjeligheden hertil er forståelig, fordi filmen til forskel fra bogen kan forstås overalt eller dog uden større vanskeligheder gøres forståelig og således ikke er bundet til et bestemt område. Nu er det dog almindeligt, at overdragelsen begrænses såvel i henseende til sted som navnlig til tid, retten erhverves for et kortere åremål, hvorefter den vender tilbage til ophavsmanden.

Overdragelsen medfører ikke pligt for ophavsmanden til at foretage den nødvendige bearbejdelse af værket, navnlig at fremstille drejebogen. Det er ej heller almindeligt, at ophavsmanden særlig forpligter sig hertil. At udarbejde drejebogen på grundlag af et foreliggende værk kræver særlig indsigt i filmfremstillingens teknik, og filmproducenterne benytter sædvanlig særlige medarbejdere hertil.

Derimod medfører overdragelsen sædvanligt hjemmelsansvar for ophavsmanden. Da det for filmproducenten er af afgørende betydning, at han under hensyn til de store omkostninger, der er forbundet med filmens fremstilling, kan være sikker på ikke at krænke nogen ret ved filmens offentlige fremvisning, fremhæves dette ansvar i reglen stærkt i kontrakten¹⁾. Ophavsmanden indestår ubetinget for, at han selv har eneret, herunder at ikke andre som med-ophavsmænd skal give samtykke til overdragelsen, eller at retten ikke allerede er overdraget nogen anden. Endvidere hæfter ophavsmanden for, at værket ikke indeholder noget retsstridigt.

127. Overdragelse af retten til at filmatisere et værk indeholder ret til bearbejdelse af værket og til dets mangfoldiggørelse gennem indspilning af filmen. Skal formålet med overdragelsen nås, må erhververen også i kraft af overdragelsen være beføjet til at fremvise den fremstillede film offentligt. Ganske vist taler L. 33 § 10 om overdragelse af ret til opførelse af et kinematografisk værk som en selvstændig ophavsretlig beføjelse, og det kunne synes nødvendigt, at overdragelsesretshandlen derfor udtrykkeligt tillægger erhververen ret til at lade filmen vise offentligt. Som regel vil kontrakten også udtrykkelig hjemle erhververen ret til at „fremvise“, „udsende“ etc. den fremstillede film. Det må imidlertid antages, at en kontrakt, der blot overdrager „filmatiseringsretten“, må forstås således, at erhververen har ret til offentliggørelse af filmen indenfor de fastsatte rammer.

På den anden side er der tale om delvis overdragelse af ophavs-

¹⁾ Fra „Normativbestimmung für Manuskriptverträge“, som anvendes af tyske produktionsselskaber, skal anføres følgende klausul:

„Der Urheber übernimmt die uneingeschränkte Haftung dafür, dass die von ihm hergestellten oder herzustellenden Werke und Arbeiten einschliesslich Titel, Stoff und Ideen sein alleiniges, geistiges Eigentum sind bzw. sein werden und in keiner Weise gegen das Urheberrecht oder sonstige Rechte Dritter verstossen. Der Urheber leistet insbesondere auch Gewähr dafür, dass das Werk keine Plagiate oder Anspielungen auf Personen oder Ereignisse, Karikaturen, Uebernahme von Lebensumständen, Gewohnheiten, Charaktereigenschaften oder Schicksale auf Personen enthält, die der Firma nicht bekanntgegeben sind.

Der Autor leistet ferner Gewähr dafür, dass er noch keine der hierdurch bewirkten Rechtsübertragung, entgegenstehende Verfügungen getroffen hat, insbesondere auch, dass er nicht etwa einem Dritten Urheberrechte oder urheberrechtliche Befugnisse, insbesondere mechanisch-musikalische Rechte, Tonfilmaufnahme — wiedergabe — bzw. aufführungsrechte in einem General- oder Spezialvertrage an seinen gegenwärtigen oder künftigen Werken schlechthin übertragen hat.“

ret, og kontrakterne må iøvrigt fortolkes ud fra den indenfor ophavsretten gældende grundsætning om, at en overdragelse i tvivlstilfælde kun overfører den ret, som udtrykkeligt er nævnt og kun i det omfang som kontrakten lyder på. Dette får navnlig betydning ved spørgsmålet, om erhververen er beføjet til indenfor kontraktens løbetid at *lade fremstille en ny film* på basis af det overdragne værk. Her tænkes ikke på, om stumfilmskontrakterne kunne hjemle erhververen ret til fremstilling af tonefilm eller overhovedet på spørgsmålet om erhververens stilling overfor nye filmarter, farvefilm, plastisk film etc. Spørgsmålet er, om erhververen af filmatiseringsret med fremstilling af en tonefilm for øje er berettiget til påny at lade filmen indspille som tonefilm (re-make). Også dette spørgsmål bør være afgjort ved kontrakten, men står der intet herom, har erhververen ikke denne ret. Ej heller har erhververen ret til *synkronisering*, medmindre det er aftalt. På den anden side har overdrageren heller ikke ret til at lade en ny film fremstille eller overdrage ret hertil, sålænge erhververens udelukkende ret består.

I denne forbindelse kan bemærkes, at filmatiseringskontrakter i de skandinaviske lande undertiden sluttet således, at der overdrages erhververen *eneret* til at vise filmen i Skandinavien og iøvrigt *ret* til at vise den over hele verden indenfor kontraktens løbetid. Denne ret er dog kun en ret til at vise den på dansk (eller andet nordisk) sprog indspillede film udenfor Skandinavien, men selvsagt ikke en ret til at lade filmen indspille på andet sprog eller ret til at synkronisere filmen på andre sprog, medmindre sådant er udtrykkelig aftalt. Ved sådanne overdragelser har ophavsmanden reserveret sig ret til at overdrage filmatiseringsret til producenter udenfor Skandinavien og på vedk. fremmede sprog. Derimod har han ikke ret til at slutte kontrakt om filmens indspilning på et andet skandinavisk sprog. Ophavsmanden har undladelsespligt i det omfang, hvori *eneret* er overdraget.

128. Erhververen kan *ikke overdrage retten videre* uden særlig hjemmel i aftalen, jfr. L. 33 § 10, stk. 1. Her gælder lignende betragtninger som anført ved overdragelse af opførelsesret til sceniske værker. Det følger således af positiv lov og af forholdets natur, at erhververen er afskåret fra videreoverdragelse. Overdrageren må formodes at lægge afgørende vægt på filmproducentens (selskabets) økonomiske og kunstneriske standard, tilknyttede instruktører og udøvende kunstnere, hidtidige produktion m. m., kort sagt niveauet.

Der foreligger i vidt omfang et tillidsforhold. Imidlertid er også her kontrakten afgørende, og det er sædvanligt, at erhververen betinger sig ret til videreoverdragelse.

Til belysning af de behandlede spørgsmål skal citeres en gængs klausul fra tonefilmkontrakter sluttet i Danmark til indspilning på dansk: „Overdragelsen indbefatter også retten til at synchronisere filmen på andre sprog, samt ret til re-make. Den gælder alle filmsformater og alle måder for filmsoptagelse og film gengivelse, ligesom selskabet også har ret til at videresælge retten.“

Spørgsmålet om, hvorvidt erhververen ifl. filmatiseringskontrakten er *pligtig at fremstille filmen* og lade denne offentliggøre, har været genstand for megen opmærksomhed indenfor teorien. Ved pligt forstås her egentlig retspligt ikke blot det, at filmproducenten skal finde sig i, at retten går tilbage til ophavsmanden, såfremt den ikke er udnyttet inden en vis frist og under fortabelse af honorar udbetalt til ophavsmanden. Man må hertil først sige, at det nu næsten undtagelsesfrit er positivt afgjort ved kontrakten og sædvanlig i negativ retning. Filmproducenten påtager sig ikke en sådan pligt.

For producenten stiller forholdet sig således, at værket, der overdrages til bearbejdelse, kun er en enkelt — omend en meget vigtig — forudsætning for filmens fremstilling, tilmed den forudsætning, som økonomisk er lettest at overkomme. Filmatiseringshonorarer i de nordiske lande på fra 3000—15.000 kr. er sædvanlige selv for meget egnede værker, hvor filmatiseringsomkostningerne løber op i hundredtusinder. Derimod skal mange andre forudsætninger være til stede, stor kapital (herunder egnede ateliers), udøvende kunstnere, der er egnede for rollerne, dygtige instruktører, drejebogsforfattere, fotografer, cuttere, teknikere og ikke mindst værkets egnethed for filmatisering. For ophavsmanden drejer det sig om anbringelse af et værk, som er offentliggjort på anden vis, men det er klart, at ophavsmanden — udover den økonomiske interesse — har en stærk ideel interesse i sit værks udbredelse under denne nye form, der rammer et helt nyt publikum og skaber fornyet interesse for bogen og ophavsmandens øvrige produktion.

Valg af repertoire er filmproducentens vigtigste disposition. Et enkelt fejlgreb her medfører tab af en formue, flere fejlgreb fører til ruin. Det er dernæst ikke altid umiddelbart givet, at et objekt er egnet eller uegnet, undertiden vil først vanskelighederne ved udarbejdelse af drejebog eller af filmen selv vise retningen. Stillingen

ligner principielt den, teaterdirektøren står i ved valg af repertoire til teatret, men praktisk er konsekvenserne af en fejlposition større ved filmfremstilling¹⁾. Derfor har producenterne næsten altid i kontrakterne sikret sig en under lovens tavshed klar juridisk position ved klausul om, at der ikke overtages nogen pligt til at lade filmen indspille. Og på den anden side kan heraf ofte udledes, at pligten overtages, når eneret til fremstilling betinges uden klausul om fritagelse. I reglen vil kontrakten i disse tilfælde udtrykkelig fastsætte, at filmen skal indspilles inden en vis frist, undertiden bestemme, at ophavsmanden forpligter sig til en vis medvirken enten ved udarbejdelse af drejebog, ved indspilning eller ved arbejdet på filmens udnyttelse.

De for filmproducenten foreliggende vanskeligheder m. h. t. afgørelse af spørgsmålet, om han vil påtage sig pligt til at indspille filmen, har i praksis ført med sig, at der ofte aftales en option på filmatiseringsretten. Mod betaling af et mindre beløb — 500 — 1500 kr. — får filmproducenten option gældende 6—12 måneder. Senest ved optionens udløb skal han da tage stilling til, om han vil erhverve filmatiseringsretten med eller uden pligt til at lade filmen indspille. Erhverves filmatiseringsretten uden pligt til at indspille filmen, betales honoraret alligevel i reglen ved kontraktens underskrift, og det fastsættes, i hvor lang tid erhververen skal have retten. Ved fristens udløb generhverver ophavsmanden filmatiseringsretten uden at skulle afgive nogen del af det betalte honorar. Denne form for filmatiseringskontrakt er den almindelige, og det ses, at parterne ad kontraktsvejen er nået til den retsstilling, der ifølge loven er gældende m. h. t. spørgsmålet om forlæggerens pligt til at udgive nyt oplag, ingen retspligt, men fortabelse af den erhvervede ret uden pligt for ophavsmanden til tilbagebetaling af erlagt honorar.

¹⁾ *Friedemann* fremhæver Ufita 1928 s. 541 med henblik på forlæggerens pligt til udgivelse og teaterdirektørens pligt til opførelse af et scenisk værk, at det her drejer sig om at gengive værket i dets oprindelige skikkelse. „Der Unternehmer ist hier der Wegbereiter des Verfassers, der ohne diesen Mittler gar nicht an das Publikum herankommt. Der Film dagegen ist nicht die Wiedergabe des Schriftwerkes, sondern eine neue Schöpfung, in die das Schriftwerk nicht einmal mit der ihm eigenen Ausdrucksform, sondern bloss mit seinem Inhalte, und auch mit diesem nur teilweise und oft kaum erkennbar, eingeht.“ Det er rigtigt, at der er tale om en bearbejdelse, men det må dog fremhæves, at det, filmproducenten søger, netop er ophavsmandens værk med dets handlingsforløb.

129. Hvad angår spørgsmålet om ophavsmandens *ideelle rettigheder* skal først bemærkes, at reglerne i L. 33 § 9, stk. 3, 4 og 5 også gælder for filmatisering, men at sagens natur kræver anvendelse med modifikation. Ved teatrets gengivelse af et scenisk værk er det teatrets opgave at fremføre netop dette, digterens eget budskab, som det er forfattet af ham, ganske som det er forlæggerens opgave at formidle værkets uændrede gengivelse i bogform. Tekniske eller kunstneriske hensyn kræver ikke, at teatrets instruktør eller skuespillere laver om på værket. Sker dette uden samtykke af ophavsmanden, er det oplagt retsstridigt. Ved filmatisering skal værket derimod bearbejdes med filmens krav for øje. Allerede heri ligger, at vidtgående ændringer er nødvendige og derfor tilladelige rent bortset fra, om ophavsmanden har givet samtykke eller ej. I filmatiseringskontrakterne betinger producenterne sig ret til at „bearbejde bogen frit med filmoptagelse for øje“ o. l. Spørgsmålet bliver da, hvilke ændringer ophavsmanden, der har akcepteret klausuler som den nævnte, kan modsætte sig. Det er en selvfølge, at bogens stil ikke lader sig overføre til filmen, der kræver fortættet handling. Ligeledes må stof kunne skæres bort og andet føjes til. Det er vanskeligt at drage grænsen mellem tilladelig bearbejdelse og væsentlig forringelse af værket, der er skadelig for ophavsmandens ære og anseelse. Ved afgørelsen heraf må man ikke lægge vægt på enkelthederne men på helheden. Filmen må ikke udfra dette synspunkt gives et væsentligt andet indhold end det, der findes i ophavsmandens værk. Det er de plumpe løjer og den gemene leflen for publikum, der ødelægger digterværk og film, og som giver ophavsmanden ret til at skride ind i henh. til L. 33 § 9, stk. 4. Forståelsen for betydningen af at bevare værkets niveau og holdning i filmen er voksende, hvor det drejer sig om lodige værker. Undertiden enes ophavsmand og producent om, at det i filmens fortitler udtrykkeligt angives, at filmens manuskript er udarbejdet frit efter ophavsmandens værk. M. h. t. angivelse af ophavsmandens navn ved filmens fremførelse følger det af L. 33 § 9, stk. 4, at retten hertil er uafhængelig, det vedtages iøvrigt som regel, at navnet skal angives. Skal værkets titel ikke benyttes som filmens titel, må der foreligge aftale herom og om en anden titel.

Ophavsmandens honorarkrav beror på aftalen. Det er endnu det sædvanlige, at værket købes for en fast sum. Men der er stærke bestræbelser i gang for at få en for ophavsmanden gunstigere ordning

indført i stil med royalty systemet, således i hvert fald at der gives ophavsmanden procenter af salget, når fremstillingsomkostningerne er dækkede. Undertiden deltager ophavsmanden med hele honoraret eller en del af dette som kapitalindskud ved produktionen af filmen.

130. Ny lov. Det oplyses i udk. 1951 mot. s. 79, at kommissionen i et tidligere udkast til loven havde optaget forslag til følgende regel: „Den, for hvis regning et filmværk er fremstillet, kan, hvis ikke andet er aftalt, udøve ophavsretten til værket på samtlige ophavsmænds vegne.“ Reglen var tænkt som en repræsentationsregel, men den vakte den skarpeste modstand fra ophavsmændenes side. Disse hævdede, at de vedr. disse rettigheder burde være repræsenteret ved deres organisationer, hvilket allerede nu i vidt omfang finder sted. Således medvirker Dansk Forfatterforening for sine medlemmers vedk. ved afslutning af filmatiseringskontrakter.

Kommissionen har opgivet forslaget, idet den efter nøje overvejelse må finde, at det er rettest at henskyde hele dette spørgsmål til direkte forhandling mellem de interesserede parter og deres organisationer. Der er ikke tvivl om, at dette standpunkt er rigtigt. Og den afgørende grund herfor er den, at en regel som den påtænkte, selvom den ikke berører ophavsmændene deres ophavsret eller andel i ophavsretten til filmen, dog vil stille dem svagere overfor filmproducenterne. Disse må, som andre der økonomisk udnytter ophavsret, aflede al deres ret fra ophavsmanden. Denne skal som kontraktspart stå på lige fod med medkontrahenten. Hertil kan føjes, at de praktiske erfaringer, i hvert fald i Danmark, viser, at der ikke har vist sig ulemper herved. Der er ikke brug for særlige lovbestemmelser. Den ikke ubetydelige danske filmproduktion har kunnet vokse op på kontraktgrundlaget suppleret med de i L. 33 givne almindelige regler om overdragelse af ophavsret. Og det er bemærkelsesværdigt, at der trods de foreliggende interesse modsætninger og de mange retsspørgsmål, filmproduktionen afføder, ikke er opstået konflikter, som parterne og deres organisationer ikke selv har kunnet løse.

Trods den således foreliggende faktiske tilstand har kommissionen ment det rigtigt at foreslå en ny bestemmelse § 39 under overskriften „Aftaler om filmoptagelse“, et videre begreb end det, forslaget vil give regler om. § 39 lyder:

„Har ophavsmanden overdraget ret til at bruge et litterært eller

kunstnerisk værk til fremstilling af et filmværk, er erhververen pligtig til inden rimelig tid at indspille værket og sørge for, at det bliver gjort tilgængeligt for almenheden.

Er værket ikke indspillet senest 4 år efter, at ophavsmanden har udført, hvad der påhviler ham, har han, hvis ikke andet er aftalt, ret til at hæve aftalen, beholde modtaget honorar og kræve erstatning for skade, som ikke dækkes af honoraret.“

Reglen omfatter såvel filmatiseringskontrakter i snævrere forstand som tilfælde, hvor der skabes umiddelbart for filmen.

Det fremgår af motiverne s. 152—53, at initiativet til forslaget er kommet fra de svenske filmforfatteres organisation. Det hævdes, at sådanne bestemmelser efter de indvundne erfaringer må anses for påkrævede. Det siges iøvrigt mot. s. 153: „Reglen svarer i sit hovedindhold til den angående det samme problem for forlagskontrakter opstillede regel, se § 34. De samme bevæggrunde, der har ført til reglerne i § 34, ligger også bag ved nærværende regel i § 39, og der kan derfor henvises til motiverne ad § 34.“

Det er imidlertid næppe rigtigt uden videre at overføre reglerne om forlagskontrakten på disse kontrakter, særlig filmatiseringskontrakten, og dette sker iøvrigt heller ikke, jfr. nedenfor, for så vidt angår det danske forslag. Til forlagskontraktens begreb hører forlæggerens pligt til at udgive værket (første gang). Overdrages ret til udgivelse af et værk i bogform, uden at erhververen forpligter sig til udgivelsen, foreligger ingen forlagskontrakt. Forholdene er derhos så forskellige, at man ikke kan slutte analogisk fra forlagskontrakt til filmatiseringskontrakt, jfr. ovenfor. Det viser sig da også, at det danske forslag, der i § 34 indfører en præceptiv regel vedr. forlagskontrakten, her nøjer sig med forslag til en deklaratorisk regel. Om denne forskel udtaler de danske motiver sig ikke, skønt denne afgørende forskel netop viser, at bevæggrundene ikke kan være de samme.

At der her er hjemlet en egentlig retspligt til at indspille filmværket og offentliggøre det, fremgår af bestemmelsen om, at ophavsmanden ikke blot kan hæve (få ophavsretten tilbage) og beholde modtaget honorar, men også kræve erstatning for skade, som ikke dækkes af honoraret. En regel om ophavsrettens tilbagegang til ophavsmanden og ret til at beholde det betalte honorar, såfremt erhververen ikke udnytter retten, er naturlig, og den er en simpel følge af de kontrakter, som nu slutes, idet de netop er tidsbe-

grænsede og indeholder den nævnte bestemmelse vedr. honoraret. Skulle — imod gældende skik — en kontrakt give ophavsmanden en i tid ubegrænset ret til at benytte værket til filmfremstilling, kan en lovregel, der værner ophavsmanden imod, at hans værk henligger uudnyttet, være på sin plads. Men spørgsmålet er, om der er anledning til at hjemle erstatningspligt og således principielt fastslå filmproducentens pligt til at indspille værket. Her kan som begrundelse ikke henvises til en „analogi“ fra forlagskontrakten. Ophavsmanden er interesseret i, at hans værk gennem optionsaftale, e. o. filmatiseringskontrakt, gøres til genstand for en indgående undersøgelse med henblik på værkets egnethed for filmfremstilling. Dette opnår han under det gældende kontraktssystem. Da reglen imidlertid blot er foreslået som deklatorisk, vil den ikke kunne skade hverken ophavsmand eller filmproducent. Også frem i tiden vil filmproduktionen ske på grundlag af de typiske kontrakter, som slutes mellem parterne med støtte af deres organisationer. Opgaven vil for ophavsmandsorganisationernes vedk. være ad denne vej at søge vilkårene forbedret for ophavsmanden bl. a. ved en forkortelse af kontrakternes løbetid, ret til royalty, faste regler om adgang til ny indspilning og salg af verdensrettighederne. For lovgivningen er der ikke anledning til at opstille detaljerede regler om andel i ophavsretten til den færdige film eller dennes udnyttelse som i adskillige nyere udkast, se *Ophavsretten* s. 35—39. Så længe man i private kontraktsforhold kan undgå indgreb fra lovgivningsmagtens side, tjener dette parter og samfund bedst.

NOGLE BENYTTTEDE FORKORTELSER

- Bernerkonventionen: Bernerkonventionen af 9. sept. 1886 revideret i Berlin 13. nov. 1908, i Rom 2. juni 1928 (Bern—Rom) og i Bruxelles 21. juni 1948 (Bern—Bruxelles).
- D'a: Le droit d'auteur. Berne.
- Dansk Bet. 1931: Betænkning vedrørende Revision af Lov af 1. April 1912 om Forfatterret og Kunstnerret. København 1931.
- Finsk Lov: Lag om upphovsmannarätt till alster av andlig verksamhet. Given i Helsingfors, den 3. juni 1927.
- Finsk udk. til forlagslov: Förslag till Regeringens Proposition till Riksdagen angående Förlagsavtal. Helsingfors 1938.
- J. F. T.: Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland.
- L. 33: Lov nr. 149, 26. april 1933 om forfatterret og kunstnerret.
- N. F.: Nordisk normalformular for forlagsaftale 1947.
- N. I. R.: Nordiskt Immaterielt Rättsskydd.
- Norsk innst.: Innstilling til Lov om vern for åndsverker. Oslo 1925.
- Norsk lov: Lov af 6. juni 1930 om åndsverker.
- Norsk udk. 1950: Innstilling til lov om opphavsrett til litterære og kunstneriske verk. Oslo 1950.
- NRT: Norsk Rettstidende.
- Nytt Juridiskt Arkiv.
- Svensk lov: Nr. 381 Lag om rätt till litterära och musikaliska verk 30. maj 1919 med ändringar och tillägg genom lag den 24. april 1931 og Nr. 382 Lag om rätt till verk av bildande konst 30. maj 1919 med ändringar och tillägg genom lag den 24. april 1931.
- T. f. R.: Tidsskrift for Rettsvidenskap.
- Udk. 1951: Udkast til lov om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker. København 1951.
- Ufita: Archiv für Urheber-Film- und Theaterrecht.
- U: Ugeskrift for Retsvæsen.

LITTERATURFORTEGNELSE

- Allfeld, Philipp: Das Verlagsrecht, 2. Auflage, München 1929. cit. Allfeld III.
- Das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Tonkunst, 2. Auflage, München 1928, cit. Allfeld I.
- Kommentar zum Gesetz über das Urheberrecht an Werken der bildenden Künste und der Photographie. München 1908. cit. Allfeld II
- Bappert: Der Wegfall der Geschäftsgrundlage beim Verlagsvertrag. Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel, 1950 s. 377 ff.
- Basch, R.: L'auteur et son éditeur. Paris 1948.
- Betænkning afgivet af Teaterkommissionen af 1933, København 1934.
- Birkmeyer, Karl: Die Kodifikation des Verlagsrechtes. München 1901.
- Boor, H. O. de: Urheberrecht und Verlagsrecht, Stuttgart 1917.
- Vom Wesen des Urheberrechts, Marburg 1933.
- Borchgrave, Jules de: Evolution historique du droit d'auteur, Bruxelles 1916.
- Borum, O. A.: Dødsgaver. Aftalers beståen under forandrede forhold, Kbhvn. 1939.
- Personretten, 2. udg. København 1946.
- Büchler, Robert: Rechtswirkungen einschränkender Vertragsklauseln bei der Übertragung des Urheberrechts, Bern 1924. cit. Büchler.
- Caselli, E. Piola: Diritto di autore, Torino 1943.
- Copinger and Skone James: On the law of copyright. Eighth edition, London 1948. cit. Copinger.
- Delp, Ludwig: Der Verlagsvertrag, 2. Aufl., München 1951.
- Dernburg, Heinrich: Das bürgerliche Recht des deutschen Reichs und Preussens. Sechster Band, Halle 1910.
- Dienstag/Elster: Handbuch des deutschen Theater — Film — Musik — und Artistenrechts von Paul Dienstag und Alexander Elster, Berlin 1932. cit. Dienstag/Elster.
- Eberstein, Gösta: Den svenska författarrätten. Första Häftet, Stockholm 1923. Andra Häftet, Stockholm 1925.
- Immaterielt Rättsskydd, Stockholm 1927.
- Elster, Alexander: Muss der Verfasser ein „ausgabefähiges“ Werk liefern? Ufita 1929 s. 47—55.
- Lizenzen an urheberrechtlich geschützten Werken, Ufita 1928 s. 195—208.
- Manuskript und Geisteswerk, Ufita 1931 s. 59—64.
- Auswirkungen des Entwurfs auf das Verlagsrecht, Ufita 1932 s. 512—21.
- Analogieschlüsse im Urheber und Verlagsrecht, Ufita 1935 s. 383—99.

- Elster, Alexander: Über den Schutz der Editio princeps, Ufita 1936 s. 30.
- se Dienstag/Elster.
- Escarra, Rault, Hepp: La doctrine française du droit d'auteur, Paris 1937.
- Goldbaum, Wenzel: Urheberrecht und Urhebervertragsrecht, Berlin 1922.
- Grundtvig, L. A.: Kort Fremstilling af Forfatterretten. Ved K. Glahn, 2. udg., København 1918.
- Hedfeldt, Erik: „Till frågan om förlagsavtalets reglering i lag“ i festskrift til Birger Ekeberg, Stockholm 1950 s. 230—45.
- Om ljudupptagning ur rättslig synpunkt N. I. R. 1949 s. 158—64.
- Hillig, Curt: 385 Gutachten über urheberrechtliche, verlagsrechtliche und verlegerische Fragen, Leipzig 1928.
- Hillig, Curt and Georg Greuner: Gutachten über urheberrechtliche, verlagsrechtliche und verlegerische Fragen Band II, Leipzig 1934. cit. Hillig I (II).
- Himmelstrand, Hj.: Promemoria angående grunderna för en reform av lagstiftningen om rätt till litterära och musikaliska verk. Stockholm 1937. cit. Himmelstrand.
- Hoffmann, Willy: Neue verlagsrechtliche Probleme, Ufita 1930 s. 4—16.
- Verlagsrecht und Verlagsvertrag, Ufita 1931, s. 2—50.
- Beiträge zum Verlagsrecht, Ufita 1933 s. 215—29.
- Die Berner Uebereinkunft zum Schutze von Werken der Literatur und Kunst, Berlin 1935.
- Jacobsen, J. Hartvig: Ophavsretten. Forfatter- og Kunstnerretten. National Ret. København 1941. cit. *Ophavsretten*.
- Jaeger, Ernst: Kommentar zur Konkursordnung. 6. Udg. Berlin og Leipzig 1931.
- Koehne, Fritz: Verfilmungsrechtsverträge, Ufita 1931 s. 483—515.
- Kohler, Josef: Urheberrecht an Schriftwerken und Verlagsrecht. Stuttgart 1907.
- Konow, Ulf von: Författares och tonsättares rätt, Stockholm 1941. cit. Ulf von Konow.
- Krabbe, Oluf H.: Dansk Presseret, Kbhvn. 1939.
- Kuhnke, Hans-Helmut: Rücktritt und Kündigung beim Verlagsvertrag, Ufita 1936 s. 123.
- Kritische Betrachtungen zum Normalverlagsvertrag, Ufita 1936 s. 352.
- Lund, Torben: Loven om forfatterret og kunstnerret. Kommentar. København 1933. cit. Torben Lund I.
- Ophavsrettens overgang ved ægteskab og arv. Festskrift for Gösta Eberstein, Stockholm 1950 s. 158—174.
- Billedkunsten i retlig belysning, København 1944. cit. Torben Lund II.
- Nogle bemærkninger om de immaterielle rettigheders indhold og retlige karakter. Festskrift for Vinding Kruse s. 64 ff.

- Lund, Torben: Om forringelse af litteratur-, musik- og kunstværker, København 1944.
- Lunøe, H.: Dansk Personnavneret, København 1944.
- Marwitz: Die Übertragung des Urheberrechts nach geltendem Recht. Ufita 1928 s. 389—405.
— Neues zum Schutze des wissenschaftlichen Eigentums. Ufita 1930 s. 581—88.
- Moccia, Garada: La disciplina giuridica delle attività di stampa radio cinema teatro e del diritto d'autore. Roma 1950.
- Munch-Petersen, Erwin: Tvangsfuldbyrdelse og foreløbige Retsmidler. København. 1948.
- Munch-Petersen, H.: Skifteretten. København 1935.
- Munksgaard, Ejnar: se Unwin, Stanley.
- Munthe, Wilhelm: Den nordiske bokhandels kulturoppgave, København 1943.
- Müller, Georg: Titel und Werk, Ufita 1934 s. 121—46.
- Nicholson, Margaret: A manual of American copyright practice, London 1946.
- Nybergh, Gunnar: Auktorrättens juridiska karaktär enligt finsk rätt. Tidsskrift utgiven av Juridiska Föreningen. 1937 s. 140—188.
— Om pantsättning av förlagsrätt 1942 s. 116—129.
— Förlagsrättsliga studier jämte kritiska betraktelser över lagberedningens förslag till förlagsavtal. Helsingfors 1939. cit. Nybergh.
— Redogörelse för skiljaktigheterna i de nordiska författarrättslagstiftningerne. Helsingfors 1938.
- Olagnier, P.: Le droit d'auteur I og II. Paris 1934.
- Rasting, Carl: Presseretten. København 1951.
- Riezler, E.: Deutsches Urheber- und Erfinderrecht. München und Berlin 1909.
- Ross, Alf: Ophavsrettens grundbegreber, T. f. R. 1945 s. 321—353.
- Runge, Kurt: Urheber und Verlagsrecht I—II. Bonn 1948—51.
- Röszig, C. S.: Handbuch des Buchhandelsrechts. Leipzig 1804.
- Röthlisberger, Ernst: Schweizerisches Urheber- und Verlagsrecht an Werken der Literatur und Kunst, Zürich 1932.
- Thring, G. Herbert: The marketing of literary property. Book and serial rights. London 1933.
- Unwin, Stanley: Om forlagsvirksomhed. Ved Ejnar Munksgaard. København 1945.
- Ussing, Henry: Dansk Obligationsret. Almindelig del. København 1941.
- Waechter, Oscar: Das Verlagsrecht mit Einschluss der Lehren von dem Verlagsvertrag und Nachdruck. Stuttgart 1857. cit. Waechter.
- Vaunois, Geoffroy, Darras: La propriété littéraire et artistique. Paris 1929.

SAGREGISTER

<p>Abstrakt objekt, værket som 22 à conditions salg 144 Adgang til teatret, ophavs- mandens 246 Afgift af bogudlån . . 21, 25—26 Afkald, ophavsm.'s vedr. æn- dringer 57 — ophavsm.'s ved „hel“ overdr. 58 Afsendelse og modt. af breve 50 Afskrift af manuskript 111 Aftalelovens ugyldighedsregler 67 Aftenforestilling 245 Aktieselskab, personligt for- lagsfirmas overgang til 198 Alternering 259 Alle fremtidige værker, overdr. af 38 Annoncering, sædvanlig 142 Anonym offentliggørelse 61 — udgivelse 149 Anskueligt eksemplar 17 Ansvar forlæggerens for manu- skript 111 — ophavsmandens for værk 115 Ansættelsesforh. stilt. overdr. 52 Antagelse af skuespil m. v. kgl. teater 236 — ikke kontrakt 239 Antalsbegrænsning 48 Antikvarbogh. ret til salg af nye bøger 144 Antologier 99</p>	<p>Antologier, vederlag 101 Ark, honorar efter antal af . . 159 Arrangements 88 Artikler, redaktørs ret til æn- dring af 56 Arvefald efter erhverver ved „hel“ overdr. 35 Arvinger, legitimation 79 Ausgabefähigkeit 104 Autorretten, terminologi 13 Aviser, bidrag til 191</p> <p>Bearbejdelser 72, 149, 158 Bearbejder 79 Begrænsning ved overdr. . . . 44 — vedr. indholdet af ophavsretten 47 — i tid, antal, sted, sprog, materiale, teknik, størrelse 48 Bernerkonventionen 16 — ideelle rettigheder 59, 61, 71 Beskyttede værker 22 Beskyttelsesfrist, regnes efter ophavsmanden 32 — forlængelse af ved ikke offentliggjorte værker 90 Bestilte værker, ophavsret til 36 — — udgivelsespligt . . . 129 — — honorar 155 Betingelser, begrænsende . . . 44 Bevilling til mellemmands- virksomhed 233 — Drama-Rets 235 — teater 256</p>
--	---

- Bevillingssystemet, privat-
teatret 256—57
- Bevisbyrde, erhververs 37
- Bibliofiludgave 131, 136
- Bibliotek, videnskabeligt 24
— folke 25
- Biblioteksafgift 25—26, 134
- Billigudgave 93
— udstyr 131
— oversættelser 95
- Biografier, ansvar 121
- Boghandler, definition 132
- Boghandlernævnet 132
- Boghandlerrabat 144, 145
- Boghandlerrådet 132
- Bogladeprisen 144
- Boglager forsikret 138
- „Bogretten“ 36, 47
- „Bogsæson“ 134
- Bogudlån, lovordning 25
- „Bon à tirer“, trykketill. 113
- Brev, afsendelse af, ikke stil-
tiende overdr. af ophavsret 50
- Brevsamlinger, køb af ... 50—51
- Brugskunst, navng. ej sædv. . 62
- Bygningsværk, kunstnerret til 45, 65
- Censur 14
- Dansk Forfatterfond 25
- Dansk Forfatter-
forening 25, 233, 239, 255
- Dansk Komponistforening .. 249
- Dansk Musikforlæggerforening 249
- Dansk Revuforfatter- og
komponistforbund 249
- Dansk Skuespiller Forbund .. 257
- Deling af ophavsretten ved
overdr. 34, 54
- Delvis overdragelse, definition 30
— — begrænsning v.
selve retshandlen 44
- Delvis overdragelse forudsæt-
ter overdr. af ophavsretlig
beføjelse 45
- Doublering af rolle 259
- Drama-ret 27, 233, 249
— eneretsbevilling 235
- Droit moral, se ideelle rettig-
heder
- Død, ophavsmandens under
udarbejdelsen 103
— parternes, ophør 209
- Editio princeps 89
- Efterbetalingsret 20
- Eftertryk 13, 14
- Eftermiddagsforestilling 245
- Eget forlag 84
— — ophavsmands
konkurs 225
- Ejendomsret, terminologi ... 15
— „fuld“, „al forfatter-
ret“ 35, 129
— manuskript 108
- Ejendomsretsteorien 15, 19
- Eksemplar, overdragelse af .. 64
- Ekstinktiv erhvervelse af for-
lagsret udelukket 81
- Eneretsbevilling, Drama-rets . 235
- Enkelt værk, ej forlagsområde 199
- Ensidig tilkendegivelse ophør 209
- Erhververens pligter ifl. vide-
reoverdr. af forlagsret 201
- Erhvervsområde, fortolk-
ningsbidrag 36
- Erstatningseksemplarer 137
- Erstatningspligt for senere er-
hverver ved selvplagiat ... 92
— for manglende udgivel-
se 126, 128, 179
- Evig ophavsret 90
- Faderskabsretten 59, 61, 70
— faderskabspligt 61
- Fast regnings salg 144
- Feriepenge, skuespillere 258
- Fiksering af værk 21
- Film, ophavsret til 260—62

- Filmatiseringskontrakt, begreb 265
 — videreoverdr. 268
 — pligt til at indspille
 — film 265, 269, 273
 — honorar 271
 Fogedforbud mod udg. af
 konkurrerende værk 92
 Fogedforretning umiddelbar
 ang. manuskript 109
 Folkeudgave 93, 131
 Forandrede forhold, ophør .. 210
 Forbudsret, Ross 19
 — ved udlån 45—47
 Foreningen til beskyttelse af
 videnskabeligt arbejde 192
 Forfatter- og kunstnerret, ter-
 minologi 13
 Forhøjelse af bogladepris ... 146
 Forkontrakt 79—80
 Forkøbsret 39
 Forlag, overdragelse af 198
 Forlagskontrakt, definition 74, 82
 — form 74, 75
 — contractus sui generis.. 78
 — contractus uberrimæ
 — fidei 78
 — parter 78
 — genstand 79
 — gensidig kontrakt 80
 — væsensmærker 82
 — videreoverdr. 198
 — ophør 206 ff.
 — misligholdelse 219
 — parternes konkurs ... 222
 Forlagsområde 199
 Forlagsret 14
 — definition 80
 — erhverves derivativt .. 81
 — bortfald ved ikke udgi-
 velse 127
 — overdr. af 39
 — som indeholdt i mere
 omf. overdr. 43
 Forlægger, definition 132
 — musik 253
 Forlæggers udgivelsespligt ... 126
 — salgsplicht 141
 — vederlagspligt 152
 — konkurs 226
 Forlæggerbeskyttelse, generel . 14
 Forlæggerforeningen 192
 Forlæggerpligterne ... 81, 126 ff.
 Format 130
 Formueretlig råden, indgreb i 21
 Formål, fortolkningsbidrag . 30,
 36, 38, 48, 51, 56, 57, 61, 65,
 107, 213, 214, 236, 240, 247, 267
 Forringelse af værk, aftale .. 63
 Forsikring af boglager, erstat-
 ningsberegning 138
 Forsinkelse m. lev. af manu-
 skript 106, 219
 — m. udgivelse 220
 — m. opgørelse 222
 Forskud på honorar 162
 Fortolkningsprincip v. overdr. 38
 „Fortrydelse“, ophørsgrund . 214
 Forudsætninger for forlags-
 kontrakten 210
 Fredskrænkelser, privatlivet . 124
 Fremførelsesretten, Ross .. 18, 22
 Fremvisning, off. af filmværk 267
 Fremtidige rettigheder ... 40—42
 Fremtidigt værk, overdr. 38
 Frieksemplarer 136
 Frie værker 88, 90
 Frimærker, forslag til 65
 Frisalgartikler 143
 „Fuld ejendomsret“ o. lign. .. 35
 Færdiggørelse af manuskript
 ved tredjemand 103
 Fællesværk 51, 79, 188
 Føljetonretten 96
 Garantipligt, ophavsmandens . 87
 Garantium, kgl. teater 239, 246
 — komponister 254
 Generel forlæggerbeskyttelse . 14
 Generhvervelse af forlagsret . 181
 Gengivelse definition Ross .. 17

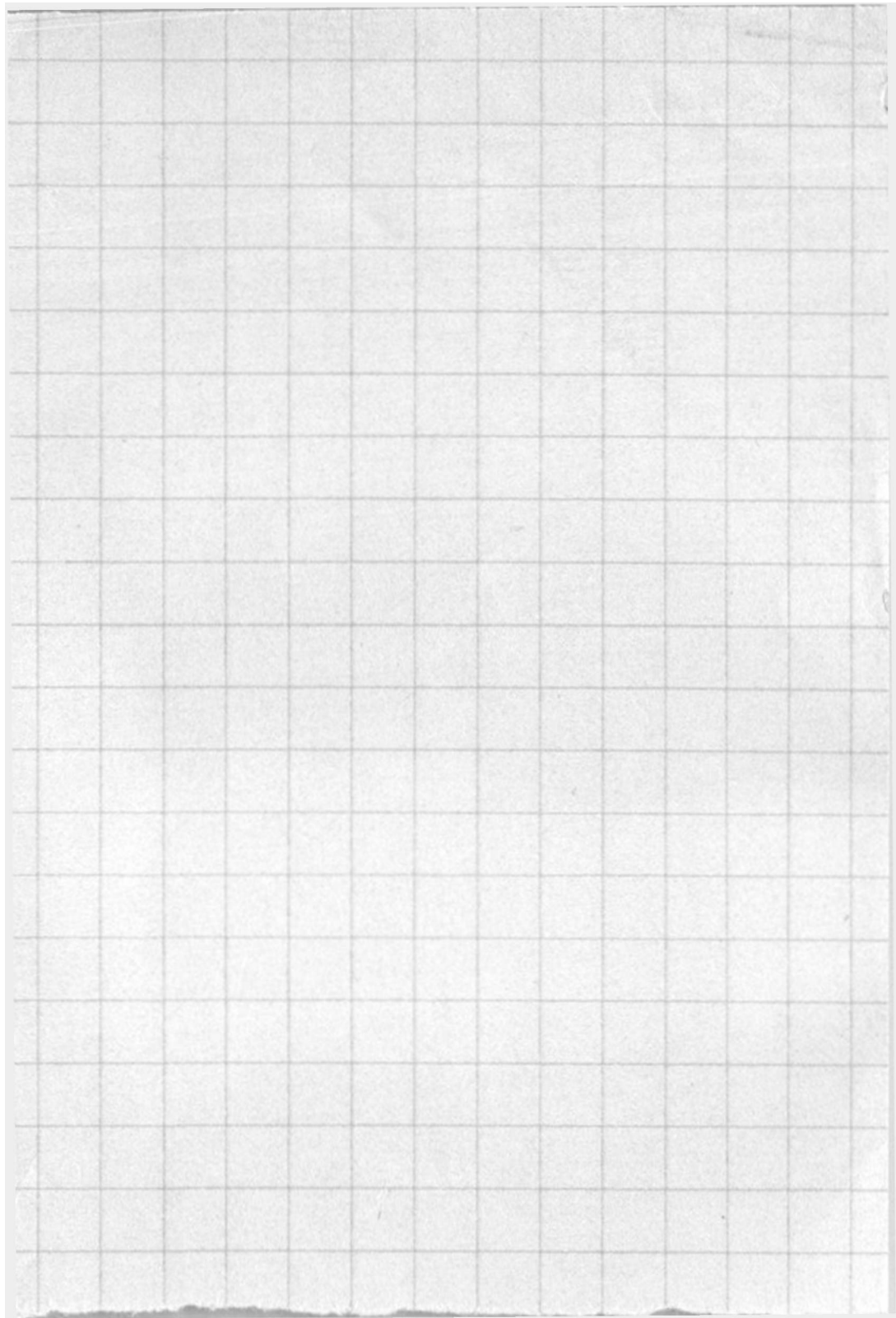
Genstand for overdr.	38	Ideelle rettigheder	30
Genudgivelse	168	— almene interesser	31
Geschäftsgrundlage, Wegfall		— v. overdr.	55
der	216	— nødvendige ændringer .	56
Glossarium Juridico Danicum	13	— dispositioner over	59
God skik på ophavsrettens		— personlig beføjelse for	
område	66	ophavsmand	63
Gramo	250	— — forlæggers	114
Grundlag for opførelse,		— — sceniske værker ..	247
sceniske værker	243	— — musikværker	251
Grænsen nedad for beskyttelse	62	— — filmatisering	271
Gøre tilgængelig for almen-		Illustrationer	131
heden	23	Illustrerede værker	105
Haltende kontrakt	174, 183	Immateriel retsteorien	16, 19
Handlingsdom	129, 182	Immateriel genstand	17
Happy ending	72	Indbinding	130
Hel overdragelse, definition ..	30	Indre egenskaber, værkets	104—05
— — gældende ret	31 ff.	Indsendelse af manuskript ...	239
— — virkning	35	Indstudering	245
„Herr des Unternehmens“,		Industrimusiken	249
samlerværk	189	Instruktør	243
Hjemkald af bog	169, 206	— respektpligt	248
Hjemmelsansvar	87	Interessentskab	79
Honorar, vederlag for forlags-		Iscenesættelse	243
ret	154		
— een gang for alle	153	Klichéer, ejendomsret til	109
— bestilte værker	155	Koda formidler økonomisk	
— størrelse	156	udnytt.	27
— videnskabelige værker .	158	— stiftere	249
— ved bearbejdelser	158	— medlemskres	250
— beregning	159	— opgaver	251
— forskud	162	— tidl. overdr. viger for ..	39
— udbetaling	162	— afregning	253
— for opførelse af sce-		— fordeling af afgifter ..	254
niske værker	246	Koda dramatik	249
— ved filmatisering	271	Kogebog, mangler ved	106
Hovedforlægger	97	Kolportage	144
Huskorrektur, forlæggers	56, 113	Kommission, nordisk lov- ...	15
Håndskrifter, gamle, ud-		Kommission, udgivelse i	84
givelse af	89	— ophavsmands konkurs .	225
Ide, videnskabelig	23	Konkurrencer, deltagelse i ...	51
— til værket meddelt op-		— betingelser	52
havsmanden	78	Konkurs, ophavsmandens ...	222
		— forlæggerens	226

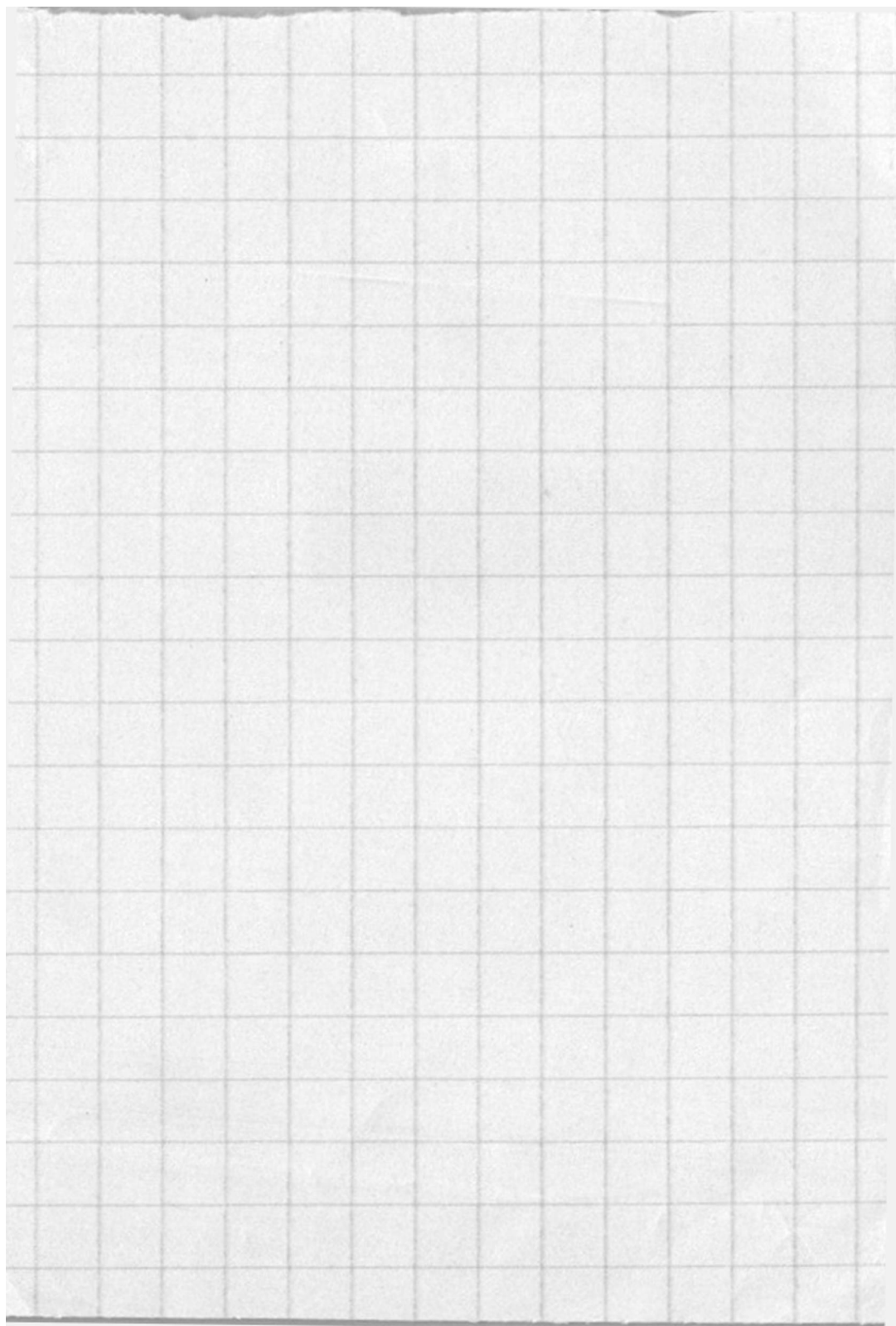
Konkurslovskommissionens udk. af 1941	229	Mangfoldiggørelsesretten ..	18, 22
Kontraheringsstvang, licens ..	49	Mangler ved værket, væsent- lige, ophør	219
Kontraheringspligt, forlæggers	149	Manuskript, trykfærdigt	102
Kontraktfrihed	28, 31	— fuldstændigt	103
Kontraktret	27	— levering	106
Kontrol med ophavsmandsorg.	233	— overgives til besiddelse	108
Korrektur, forlæggers ændrin- ger i	56	— undergang	111
— ændringer mod	112	Manuskript, trykt som	116
Korrekturpligt, ophavsmandens	112	— ved overdr. af opførel- sesret	243
— misligholdelse	220	Margin	130
Korrekturudgifter	112, 177	Medhjælp	51, 78—79
Kritik, ansvar overfor	115	Mekaniske rettigheder	249
Krænkelse af ophavsret fra ophavsmanden	81	Melodien, ret til	88
„Kunstner-kvitteringer“	34	Mikrofotostrimmel, partitur ..	246
Kunstforlag, analogi fra bog- forlag?	197	Misligholdelse, ophør	219
Kunstværk orig., salg af	51	Motiv, samme	92
Kvalitative hensyn v. ideelle rett.	62, 72, 247, 271	Musikværker, overdragelse af ophavsret til	35
— ved afgørelse af om op- havsret skal indrømmes ...	262	— grænsen for tilladelig bearbejdelse	88
		— opførelseskontrakt	248
		— ophavsmandsorganisa- tioner	249
Lejebiblioteker	25		
Levende model	119	Navn, beskyttelse mod n's an- vendelse i værk	116
Leverings- og samhandels- regler	132, 143	— ophavsmandens knyttet til værket	149
Licenskontrakt	44, 49, 77	Navneangivelse, sædvanlig ...	62
Linietal	130	Nedsættelse af bogladepris ..	147
„Lovbestemt“ licens	49	Nordisk Copyright Bureau	27, 250
Lov om ophavsret, terminolo- gi	13	Nordisk fælleslovgivning	27
Læsekrese	25, 134	Nordisk kommission	15
Læsning, definition Ross	18	Normalkontrakt, teaterdirek- tørernes	257
Lån, forlæggers til ophavsm.	163	Norske udk. 1950	26
Låneregler, licens	49	Norsk Forfatterforening	25
— respekterer ophavsm.s stil	57	Ny Carlsberg Fondet	40
		Ny teknik, beføjelse anerkendt på basis af	40, 66
Makulering	148	Ny lovgivning	40, 65
Mangfoldiggørelse, begreb	130	Nyt oplag, udgivelse af	165
— mangelfuld	221		

Nyt oplag, pligt til udg.?	166	Oplæsning	254
— 's betingelser	176	Optionskontrakt	77, 208
Nøgleromaner	119	— film	270
Offentliggørelse	24	Optryk	141
— af originale kunstværker	225	Ordinær udgave	93
— under anden mands navn	61	Original, definition Ross	17
Offentlighedsbegrebet, plads i ophavsretten Ross	18	— overdragelse af	64
Offentliggørelsesretten	86	— intakt	72
Omfang, værket overskrides .	110	Originale kunstværker, ophavsmandens konkurs	225
— mangfoldiggørelsespligt.	134	Originale tegn. m. v. til illustration, ejendomsretten til	109
Omslag, udsmykning	130	— — undergang	112
Omvæltning, økonomisk	218	Originær erhvervelse af forlagsret udelukket	81
Opførelse, begreb	230	Ortografi, mangler ved	105
Opførelseskontrakt, begreb . .	232	Overdragelighed, ophavsretstens	31
— parter	232	Overdragelse af forlagsret . . .	193
— form	238	— virkning	201
— videreoverdr.	240	Overdragelse af ophavsret . .	29 ff.
— overdragers pligter	241	— — hel	31
— erhververs pligter	244	— — delvis	43
Opførelsespligt	244	— — flere af samme ret	34, 90
— opfyldelse af	245	— — videre	34
Opførelsesret, genstand for overdr.	47	— — formål	48
— overdr. af	230 ff.	— — til udøvelse?	30, 33
Opgørelse honorar	161	— — skattepligt	33
Ophavsmand	78	— — et eksemplar	64, 65
Ophavsmandens forpligtelser ved overdr., oversigt	81	— — kunstværk til produktion	35
— hovedpligt, overdr. af eneret	83	— stiltiende af ophavsret til kunstværk	51
— forpl. ved overdr. af opførelsesret	241	— af opførelsesret	230
Ophavsret, begreb	15 ff.	— — beføjelse på basis af ny teknik	40
— terminologi	13	— — lovgivning	40
— indhold	15, 23	Overdragelsesretshandel, form	50
— varighed	90	Overgivelse, stiltiende overdr.	50
— samlerværk	188	Overskridelse af værks aftalte omfang	110
Ophør, forlagskontr.'s	206 ff.	Overskudseksemplarer	136, 137, 179
Oplag, definition	135, 139		
Oplevelse af værket, Ross	17		
Oplysninger, meddelelse af . .	78		

Overslag, specificeret ved udg. i kommission	86	Privatbilledets beskyttelse ...	118
Oversættelse, ordret, mangelfuld	105	Privatteatret, retsgrundlag ...	256
Oversættelsesarbejdets karakter	151	Privilegiesystemet	14
Oversættelsesret, genst. for særlig overdr.	47	Procenthonorar, beregning ved opførelse	246
— kollision ved overdr. af	91	Produktionshindringer	134
Oversætter, ophavsret	79	Profit sharing kontrakt	163
Paginerings	130	Prolongation	257
Pantsætning af forlagsret ...	203	Provinsteater-Direktørforeningen	257
Papir	130	Præceptiv ugyldighedsregel, udk. 1951	66
Papirrationering	134	Prænumerationspris	145
Parodi	73, 87	Prøver, ophavsmandens medvirken	243
Partipris	145	— antal	246
Partitur, levering	243	Pseudonym offentliggørelse 61,	149
— opbevaring	246	Publicitet ved udgivelse	142
Periodiske skrifter, pligtanf.	134	— ved opførelse af sceniske værker	246
— samlerværker, tidsskrifter	190	Påklædning, skuespillers ...	259
— engagement, skuespillere	257	Påtaleret	32, 73
Personlig ret	29	Realisation	148
— ideel ret	63—64	Regnskabsaflæggelse, forlæggers	161, 186
Plagiat	87	— ved udg. i kommission .	85
Pligteksemplarer	134	Reklame	142, 143
Pligt til opførelse af sceniske værker	244	Re-make, filmatiseringskontr. .	268
— til indspilning af film	265, 269, 273	Reproduktion, overdr. af kunstværk til	109
Portrætbestiller får ikke ophavsret	65	Reproduktionsart	34
Potpourrier	88	Respektpligt, forlæggerens ...	149
Pragtudgave	131	— teatrets	247
Premiere, opfyldelse af pligt til opførelse	245	— filmproducentens	271
Presselovens ansvarsregler, bøger	123	Respektretten	59, 71
— — periodiske skrifter	124	Restoplæg	148, 207
Prior tempore, potior jure ...	90	Retskrivning officiel, ændring til	56
Prisforskel mellem ordinær og billigudg.	94	— — ej væsentlig forringelse	57
Prisnedsættelser	147	Retsmidler mod ophavsretskrænkelser	81
		Rollebesætning	243, 246
		Roller, udskrivning af	243

Royaltysystemet	159	Smudsomslag	130
— kritik af	160—61	Specialitet, princip om over-	
Ross' lære om ophavsrettens		dr.'s	37
grundbegreber	16—19	Specificeret overslag over	
Rækkevidde, overdragelsens..	35	omk. ved udgivelse i kom-	
Råden over offentliggjort		mission	86
eksemplar	19	Sproglig begrænsning	48
— — begrænsende klau-		Statsforbrydelser i værk	122
suler	45—47	Stedlig begrænsning	48
Råstof, dagliglivets „faits di-		Stil, ophavsmandens	56
vers“ som	121	— mangler ved	105
Sagtelæsning, definition Ross .	18	Stiltiende begrænsning, over-	
Salgspligt, forlægger	141	dr.	44
Sameje ang. ret til gengivelse?	54	— overdragelse	50
Samhandelsregler	132	— — v. salg af kunst-	
Samlede værker	97, 188	værk	51
Samlerværk, ophavsret til 37,	188	— deltagelse i konkur-	
— forlagskontrakt om ..	79	rence	51
— leveringstid	107	— — i tjenesteforhold..	52
— omfang overskrides ..	110	Stormagasins ret til bogsalg ..	144
— pligt til fuldførelse ...	130	Stykhonorar	160
— definition	188	Subskriptionsværker	130
— kontrakt mellem ud-		Substans, ophavsrettens, for-	
giver og forlægger	189	bliver hos ophavsmanden? .	33
— retsforhold til med-		Sygdom, ophavsmandens	210
arbejderne	191	Synkronisering	268
Samtykke til ændring	57	Særudgave	140
— — videreoverdragelse		Sæsonengagement, skuespil-	
af forlagsret	200	lere	257
Satirer	87	Teater, det kgl., opgave.....	239
Sats, grundlag for mangfol-		— — retsgrundlag	256
digg.	132	Teaterchefen, kompetence 236,	
Sceniske værker, opførelsesret	232	239, 243	
Selvbiografi, ansvar	121	Teaterdirektør-Foreningen ...	257
Selvplagiat	91	Teaterforlagskontrakten, be-	
Serial rights	96	greb	232
Seriebøger	95	Teaterforlæggerens virksomhed.	236
Sikkerhedsstillelse, kon-		Teaterjury	243
kurs	227, 228	Teatret som erhverver af op-	
Simpel licens	49	førelsesret	237
Sindssygdom, ophavsmandens	210	Tempo, ændring af	88
Skattepligt	33, 162	Tidsbegrænsning	48
Skolebøger	105	Tidsbundne værker	173, 181

Tidsfrist for udgivelse	133	Udlån	20, 24, 45
Tidsskrifter	190	— af skuespiller	258
Tilbagefaldsret	33	Udlånsforbud	45
Tilbygning	45	Udsendelsesdato, fælles	132
Tilgængeligt for almenheden, gøre værket	23, 26	Udstyr	130, 131
Tilskud til udgivelse	84	— ved opførelse af sceni- ske værker	246
Titel, forandring af værkets 114, 149		Udsættelse med udgivelse	133
— beskyttelse for	151	Udvalgte værker	97
Titelblad	130	Udvidelse af ophavsret v. lov 40, 65	
Tjenesteforhold, stilt. overdr.	52	Udvidelser af ophavsretten, ønskelige?	21
Travesti	73, 87	Udøvelse, overdragelse til 30,	33
Tredelingsprincip, Koda	254	Udøvende kunstner, pligt til udførelse af rolle	243
Tryk, mangfoldigg. ved ..	132, 139	Uegentlig forlagskontrakt ...	88
Trykfærdigt manuskript	104	Ufærdigt værk, forlagskontr.	79
Trykkeriseddel	139, 185	Ugyldighed, overdr. af alle fremtidige værker	38
Trykkes tilladelse	113	— teaterforlagskontr.	234
Trykning for ophavs m.s regn.	85	Ugyldighedsgrunde	32
„Trykt som manuskript“	116	Ugyldighedsregel, præceptiv .	66 f.
Tvangslicens	49	Ulovligt værk, kontrakt om ..	80
Type	130	Umiddelbar fogedforretning..	109
Typografisk opstilling	130	Umulighed, ophør	209
Uafsluttet arbejde v. død	209	Umyndig, umyndiggjort ophm.	79
Uanskueligt eksemplar, Ross .	18	Undergang af manuskript 111,	210
Ubestemt antal fremtidige værker overdr. af	38	— — oplag	137
Udbetaling, honorar	162	Underretning om nyt oplag ..	177
Udelukkende licens	49	Undervisningsformål, ophavs- m.s stil	57
Udenlandske bøger, boglade- pris	145	Undervisningsministeriet, kom- petence vedr. ide- elle rettigheder 31, 62, 63	
Udgave, definition	131	— — vedr. bogudlån og udleje	24
— ordinær	93, 131	— — vedr. udsættelse med genudgivelse	168, 185
Udgivelse, begreb	86	— 1ste oplag	185
— tidspunkt	132	Urpreniere	242
Udgivelsespligt . 43, 75, 126 f.,	179	Usignerede arbejder	104
— overfor købere af værk	130	Usædeligt værk, kontr. om ..	80
— ved samlerværker	191		
Udgiver, samlerværk	189		
Udgået af boghandelen ..	167, 206		
Udlejning	20, 24		
— er ikke spredning	142		

Utugtige skrifter, ansvar for..	122	Værk, ubeskyttet	88—89
Uægte forlagskontrakt	88	— omfang	110
„Uønskede bøger“, kommission	85	— væsentlig forringelse af	62
Variationer	88	Zweckübertragungstheorie ...	30
Varighed, forlagsrettens	206, 208	Ændringer forbudt erhverver	55, 177
Vederlag, skuespilleres	258	— tilladte	56
Vederlagspligt, forlægger	152	— efter ophavsrettens op-	58
— opførelseskontrakt	246	— utilladt af hensyn til	178
Videreoverdragelse, hel over-		forlægger	211
dr.	34	Ændringsret, ophavsmandens	114, 186
— forlagsret	193, 194	— v. nyt oplag	176
— — misligholdelse ...	222	— stiltiende overdr. af ..	58
— reproduktionsret	196	Ærefornærmelser i værk	124
— til ny erhverver	200	Økonomiske forhold, ændrin-	212, 216
— teaterforlagskontr.	240	Økonomisk udnyttelse af op-	43
— opførelseskontrakt	240—41		
Virkning af „hel“ overdr. ...	39		
Værk, begrebsbestemmelse,			
<i>Ross</i>	17		
— planlagt af forlaget i			
alle enkeltheder	37		
— udf. m. reproduktion			
for øje	53		